

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiei de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

REDACTOR-ŞEF

- General-maior (r) dr. MIHAILE. IONESCU, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Ministerul Apărării Naționale, România

COLEGIUL DE REDACȚIE

- **Prof. asociat dr. JORDAN BAEV**, Colegiul de Apărare și Stat Major, „G. S. Rakovsky”, Sofia, Bulgaria
- **Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT**, University College London, Marea Britanie
- **SORIN ENCUȚESCU**, Președintele Asociației „Manfred Wörner”, București, România
- **Lector univ. IULIAN FOTA**, Consilier prezidențial, Președinția României
- **Dr. SERGHEI KONOPLIOV**, Harvard University Program for Black Sea Security, SUA
- **Prof. dr. CRAIG NATION**, Department of National Security&Strategy, US Army War College, USA
- **Prof. dr. REINER POMERRIN**, Universitatea din Dresda, Germania
- **Prof. dr. ERWIN SCHMIDL**, Academia Națională de Apărare, Viena, Austria
- **Prof. univ. dr. MICHAEL SCHAFIR**, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
- **Colonel (r) dr. SHAUL SHAY**, Senior research fellow, International Policy Institute for Counter-Terrorism at the Interdisciplinary Center, Herzliya, Israel
- **Prof. univ. dr. VASILE SECĂREȘ**, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, România
- **Dr. JEFFREY SIMON**, Senior research fellow, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C., SUA
- **Comandor (r) GHEORGHE VARTIC**, Redactor-șef „Revista de Istorie Militară”, Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, România

ADRESA

Str. Constantin Mille nr.6, sector 1, București, cod 010142,
telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01
www.mapn.ro/diepa/ispaim
e-mail:ipsdmh@yahoo.com

Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C”.

SECURITATE REGIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ / 3

Mihail E. Ionescu – Unde se află astăzi sistemul internațional? / 5

Ioana Cristina Mihail – Puterea diplomatică în Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii 2010 / 20

Simona Țuțuianu – Dreptul la ingerință și dihotomia preempție – prevenție / 34

Dana Dumitru – Strategia de securitate națională a SUA 2006-2010. De la unilateralism la cooperare / 39

Ioana Bianca Berna – China în Noua Arhitectură de Securitate a Oceanului Indian / 45

Silviu Petre, Cristina Repede – Portretul lui Dorian Grey. Mass-media și relevanța violenței sociale / 58

ENERGIA ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE / 69

Eduard Rudolf Roth – The limits of Gazpromization / 71

Livia Geambazu – Securitatea energetică – actualitate și perspective / 81

COMBATAREA TERORISMULUI / 89

Izabela Moldovan, Ștefania Mucă – Infrastructurile critice și terorismul cibernetic / 91

Andreea Mihai – Combaterea noului terorism. De la războiul tehnologic la „Human Intelligence” / 104

Andi Mihail Băncilă – Locul Islamului în lumea occidentală / 120

PUNCTE DE VEDERE / 129

Andrei Miroiu – Două tipuri de ignorare. Scrisoare către editor (drept la replică) / 131

Redactor: Șerban Filip Cioculescu, Simona Soare
Tehnoredactor: Maria Dumitru

Tiparul executat la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, sub comanda nr. 5260/2011

B 00136/2011

SECURITATE REGIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

Unde se află azi sistemul internațional?

Dr. Mihail E. Ionescu

Unde se află azi sistemul internațional de state? Iată o întrebare căreia caută să-i răspundă în această perioadă un număr mare de studii și articole publicate de experți în relațiile internaționale și, nu mai puțin, de practicieni ai acestora. Este evident că întrebarea nu vrea să stabilească exact numai în ce punct al evoluției se află sistemul internațional de state, cât să deslușească ce evoluții surprinzătoare au intervenit în ultima vreme, care au transformat sistemul global într-un imens puzzle și împiedică predicții solide.

Spunem evoluții surprinzătoare pentru că cel puțin până către 2007-2008 desfășurările sistemice păreau în linii mari oarecum limpezi. Se intrase după sfârșitul Războiului Rece în «momentul unipolar» al dominației SUA, socotită cel mai puternic actor sistemic, a cărei putere trebuia să fie utilizată - cum arata Charles Krauthammer - pentru a conduce sistemul către organizarea unei noi ordini, la nevoie prin impunerea ei¹. O dată cu 11 septembrie 2001 și reacția nervoasă a SUA acest «moment unipolar» a dobândit conotațiile unei dominații imperiale caracterizate de binomul unipolarism/unilateralism. John S. Ikenberry, un cunoscut expert american aprecia, în 2004 ca sintagma de „imperiu american” este deja de uz comun și întâmpină opinii opuse; dacă neconservatorii - la putere atunci în SUA - socoteau că exercitarea puterii imperiale este o forță liberală de promovare a democrației la eșalon global, criticii erau speriați de costurile acestei situații și de sfidările pe care le ridicau sistemului democratic american și alianțelor SUA².

Dacă termenul „unipolarism” reflecta organizarea sistemică, cel de al doilea - „unilateralism”

caracteriza modul în care «puterea indispensabilă» înțelegea să depaneze derapajele sistemice, cu deosebire după 11 Septembrie 2001 (Afganistan, Irak). Din al doilea mandat prezidențial al lui George W. Bush a fost evidentă o străduință a Washingtonului de a tempera exercițiul conform celui de al doilea termen al binomului amintit, prin promovarea multilateralismului, cel dintâi, care exprima dominația hegemonică a SUA, fiind păstrat cu cerbicie.

Către sfârșitul mandatelor Bush, așadar în vara anului 2008, două evenimente de impact sistemic aveau să răstoarne trendurile care până atunci păreau celor mai mulți a fi evidente. Cel dintâi a fost războiul Rusiei în Georgia, care a pus sistemul în fața unei provocări fără precedent de la criza rachetelor din 1962, ridicându-se chiar problema utilizării armei nucleare împotriva tancurilor rusești³. Iar al doilea a fost declanșarea crizei globale financiare.

Este adevărat ca, în mandatele Bush, comportamentul SUA ajunsese să exaspereze deopotrivă pe aliații și adversarii hegemonului. De aceea, speranța ca la Casa Albă va accede Barack Obama, pe de o parte, a catalizat așteptările unei bune părți a planetei (fenomenul „obama-niei”), dar, pe de altă parte, a și înghețat evoluții firești în așteptarea împlinirii acestei așteptări. Iar fondul economic al acestor evenimente se desena în creșterea fără precedent a prețului petrolului și profilarea unor bule - imobiliare sau financiare - care în condițiile globalizării erau semne de rău augur.

I. CRIZA SISTEMICĂ. În vara-toamna anului 2008, succesiv războiului din Georgia, unde Rusia a sancționat constituirea, afirmând că

urmează modelul Kosovo, a două entități independente deja separate pe teritoriul georgian - Abhazia și Ossetia de Sud - a izbucnit criza financiară globală. Ea a fost precipitată de falimentul unei mari bănci americane - Lehman Brothers - ceea ce a atras imediat o succesiune de falimente bancare. Intervențiile de depanare a crizei au fost tardive și s-au tradus, mai ales, în injecții financiare care să revitalizeze sistemul bancar mondial, atins grav de caracterul toxic al derivatelor *subprime*. Trilioane de dolari au fost injectate în acest sistem în cursul anilor 2009-2010 (mai ales în SUA, de unde a pornit criza) pentru a-l repara și deopotrivă pentru a relua activitatea de creditare necesară relansării economiei globale. Acum suntem în momentul în care se așteaptă rezultatul acestor injecții financiare și depășirea recesiunii economice globale asemuită nu de puțini experți cu aceea din 1929-1933.

În afara acestor injecții financiare parțial salvatoare oricum stabilizatoare sistemic - chiar dacă unii economiști (Paul Krugman) au pledat pentru o amplexare și mai mare a acestora pentru că altminteri va fi nevoie de altele pentru a evita o recesiune în W - două fenomene au fost prezente în contextul depănării crizei financiare. Este vorba, întâi de toate, de inițierea unui mecanism de guvernanta globală economică (G-20), precum și de apariția aproape imediată a crizei datoriilor suverane. În subsidiar, dar pe deplin explicabil datorită consecințelor crizei, a început să se vorbească tot mai insistent despre o nouă distribuție a puterii la nivel global.

Iată pe scurt principalele jaloane ale acestor fenomene.

În cazul G-20, acest organism de conducere economică globală reprezintă o inovație fără precedent, care, conform anumitor opinii, ambiționa să treacă în umbră alte structuri globale similare de genul G-8 sau chiar ONU. Reuniunea de la Londra a liderilor statelor Grupului celor 20 de state (circa 85 la sută din PIB mondial), desfășurată la începutul lunii aprilie 2009, a evidențiat, prin măsurile preconizate a fi luate la nivel sistemic, că este un for mondial de evaluare și decizie. Observatorii au fost de acord în a recunoaște ca summit-ul a făcut vizibilă interdependența crescândă între cea mai puternică economie mondială, a SUA, și cea a competitorului celui

mai puternic, China. Dar deopotrivă a marcat și un succes al viziunii SUA asupra modalităților de ieșire din criza financiar-economică în comparație cu soluțiile întrevăzute pe bătrânul continent. Injecțiile de lichidități în economie pentru a stimula consumul mondial s-au reflectat în decizia de a dota Fondul Monetar Internațional (FMI) cu mai mult de 1000 de miliarde de dolari pentru a interveni acolo unde este nevoie într-o economie globalizată. De menționat ca FMI este deja posesorul unei alte filosofii de intervenție decât în trecutul apropiat, departe de ceea ce criticii organizației au menționat că ar fi avut ca rezultat crahul recent al unor economii. Observatorii politici au menționat nu mai puțin ca reuniunea de la Londra este cea dintâi în care sunt luate în calcul schimbările de distribuție a puterii la nivel global, schimbări ce fuseseră accelerate brusc și convingător de criza economico-financiară. Ministrul de Externe al Angliei, David Miliband, menționa pe blogul său, de pildă, ca structura moștenită de la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, dominată de marile puteri tradiționale, nu mai funcționa și trebuia schimbată⁴.

Încă de la summit-ul G-20 de la Londra a devenit evident unor economiști de reputație mondială că injecțiile financiare trebuie să fie coordonate global pentru a avea efect, cu alte cuvinte că o reglementare generală a politicilor economice este necesară. În acest sens, Joseph Stiglitz menționa după summit că este clar că dezechilibrele economice globale trebuie să fie "tratate" la nivel global prin coordonare pentru a fi evitate erori grave. Criza datoriilor suverane intervenită în forță în cazul, cel dintâi, al Greciei la sfârșitul anului 2009 și începutul celui următor, grefată pe recesiunea financiară care era în curs de absorbție prin injecții financiare, a lovit devastator și zona euro, iar, prin impactul politic, Uniunea Europeană și întregul sistem. Au fost chiar glasuri care prevesteau ca această criză a Greciei va lovi în SUA și va sancționa sfârșitul hegemoniei sale sistemice. Reputatul istoric de la Yale, Nial Ferguson, într-un articol celebru, intitulat *A Greek Crisis Is Coming to America*⁵, făcea tocmai această demonstrație a faptului că apropierea colapsului de SUA nu va întârzia. Iar, în același ton, într-un articol din *Los Angeles*

Times, el avertiza asupra fragilității imperiale americane scriind că istoria demonstrează că imperiile se nasc, intră în declin și dispar. Iar această dispariție poate avea loc brusc⁶.

Dar criza greacă a evidențiat alte fațete, din care unele trebuie enumerate pentru că încă nu s-au consumat. Mai întâi a dezvăluit că UE nu este defel o unitate politică consolidată, în măsură să fie un actor global și să convingă prin stabilitate și durabilitate. Mai ales durabilitatea a fost pusă în cauză, o dată ce Germania a început să dea semne că nu se grăbește să sară în ajutorul victimei - o altă fațetă a crizei începute - iar alte state vedeau că vor urma curând Greciei (s-a vorbit, sub acronimul PIIGS, de Portugalia, Irlanda, Italia și Spania). Aceasta din urmă probabilitate-verificată deja în cazul irlandez și așteptată că iminentă în cel portughez - ar putea fi considerată un alt vector al crizei datoriilor suverane. Discuțiile pe toți acești vectori s-au cantonat, mai întâi, pe problematica reglementărilor necesare pentru a face zona euro solidă în fața unor astfel de episoade de criză, după ce în sfârșit Germania s-a hotărât să participe la o injecție financiară de peste 700 miliarde de euro. Iar când Irlanda a solicitat la rândul ei sprijin financiar pentru a evita falimentul (aproape 100 miliarde de euro) aceste dezbateri au generat, pe de o parte ideea unui mecanism fix de intervenție în cazul unor astfel de crize - ceea ce presupunea modificarea tratatului de la Lisabona - iar, pe de altă parte, pe aceea a emiterii unor eurobonduri, a căror dobândă să fie neatractivă pentru investitori în comparație cu bondurile individuale ale statelor zonei euro. În implementarea ambelor idei un rol esențial a revenit Germaniei, care s-a profilat ca un „pompiere” de serviciu în caz de criză, semn al locului prim deținut în constelația de putere a Uniunii Europene.

Dar, ceea ce a fost îngrijorător a fost, mai ales, dincolo de reținerile germane, chemările, unele calificate, la abandonarea euro și avertismentele tot mai insistente, din nou la fel de calificate, că UE înseși este în primejdie de dezmembrare. Sub presiunea cancelarului german, Angela Merkel, a fost aprobată la 17 decembrie 2010 de către Consiliul European

modificarea Tratatului de la Lisabona al UE, potrivit căreia este stabilit un mecanism fix de reglementare a unei crize de genul celei grecești sau irlandeze din 2013, adică după consumarea actualului fond de intervenție financiară de urgență. Comentariile de la Bruxelles au fost evident potrivnice rolului jucat de Germania. Pe de o parte, cancelarul Merkel a crezut că astfel liniștește opinia publică din Germania, temătoare că fondurile germane vor fi dirijate pentru acțiuni de salvare a „căderilor” pentru care nu sunt defel vinovați germanii. Pe de altă parte, cea mai mare parte a comentariilor a evidențiat că Germania, în loc să aplice soluții de rezolvare a situației zonei euro - de genul instituirii unui tip de eurobond - mai degrabă întârzie procesul determinând, ca și în cazul grecesc, costuri ulterioare mult mai mari. Referindu-se la bilanțul unui an de criză a zonei euro, în care atitudinea germană a avut un rol de „frână”, revista *Der Spiegel* scria la 17 decembrie 2010 și că riscul demantelării zonei euro nu a dispărut fiind la discreția toanelor piețelor financiare⁷: Scepticismul privind supraviețuirea zonei euro - așadar și a Uniunii Europene - nu a întârziat să fie menționat de media internațională. Aceeași revistă citată mai sus consemna trei zile mai târziu că istoricul britanic T. Gaston Ash nu-și ascundea dezamăgirea că Germania nu pune umărul la căruța Europei⁸.

Concluzia este evidentă: Germania manifestă reținere marcată de a-și asuma rolul de pol economic al Europei, inclusiv de a juca rolul politic major în cadrul UE, ceea ce primejduiește înseși existența acesteia. Din Germania se aud cele mai multe voci referitoare la renunțarea la moneda unică, cu explicația paradoxală că astfel va fi salvată UE din criza existențială pe care o traversează. Stefan Homburg, un economist german de frunte care pledează pentru revenirea la moneda germană, arată că unul dintre motivele peremptorii ale acestei întoarceri către trecut este că altminteri germanii vor plăti taxe mai mari pentru salarii exorbitante în alte state⁹.

Înainte de trece la noua distribuție de putere în sistemul internațional este de menționat așadar că, există o tensiune marcată într-o zonă considerată predictibilă - Uniunea Europeană - consecință a crizei instalate sistemic în 2007-8.

II. O NOUĂ DISTRIBUȚIE A PUTERII PE

GLOB. Cele mai importante consecințe, însă, ale evoluțiilor intervenite sistemic în ultimii ani și deoalate de criza actuală sunt constatabile la palierul distribuției de putere în ansamblul relațiilor internaționale. Cum menționam, SUA erau considerate până la declanșarea crizei ca fiind hegemonul incontestabil al sistemului și chiar analize americane recente subliniază acest lucru. Mai mult, John S. Mearsheimer consemna în analiza sa recenta ca America este în continuare hegemonul sistemic, desfășurând în această perspectivă întreaga sa politică externă. El, de pildă, arată ca liderii americani au urmat sfatul lui Krauthammer pentru a răspândi democrația către zonele mai puțin dezvoltate ale planetei, transformându-l într-o prescripție de bază a marii strategii a SUA¹⁰.

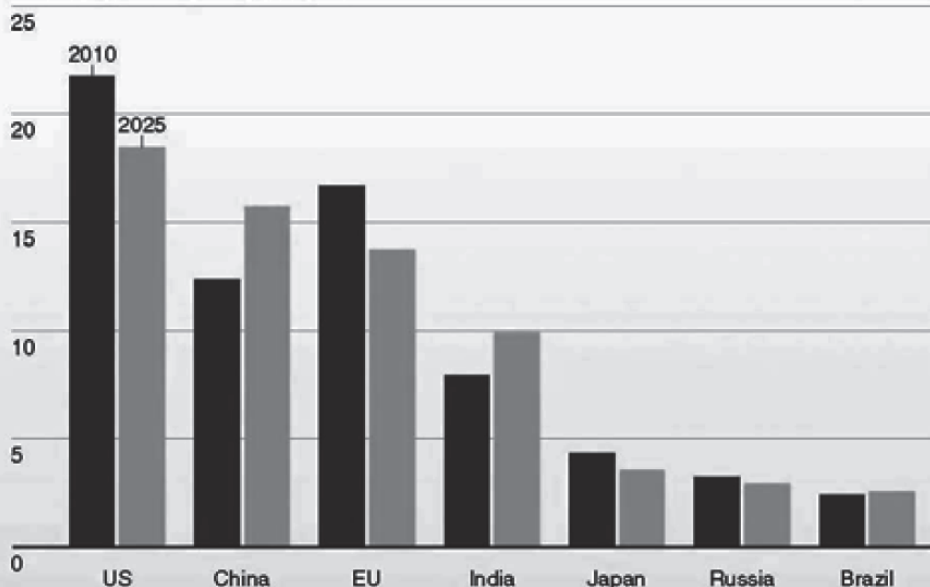
Criza, însă, a evidențiat că sistemul deja înregistrase evoluții care fac redistribuția de putere inevitabilă în viitorul previzibil. Evoluțiile economice din ultimele două decenii, precum și trendurile relevate de criză, fac să fie previzionată următoarea situație de putere la nivelul anului 2025 față de 2010 (vezi tabelul *New International Lineup* în 2025¹¹).

De ce această evoluție ?

Mai întâi s-a remarcat cu insistență că centralitatea sistemică s-a deplasat către Asia-Pacific, unde explozia economică a Chinei și Indiei a avut înrâuri puternice asupra evoluției sistemice. Pe temeiul unor mai vechi constatări, un articol al editorului revistei *Foreign Affairs* din 2004 releva că transferul în curs de putere dinspre Vest către Est avea să schimbe curând fața lumii. Mulți erau

NEW INTERNATIONAL LINEUP IN 2025?

Power as percentage of global power

The relative political and economic clout of many countries will shift by 2025, according to an International Futures model measuring GDP, defense spending, population, and technology for individual states.

Source: International Futures model.

deja conștienți de acest *shift* de putere de dimensiuni fără precedent, dar acest lucru nu însemna că sunt și pregătiți. Asemenea transferuri de putere nu au loc îndeobște pașnic, iar magnitudinea celui în curs solicita o atenție sporită, pentru că transformarea sistemică va fi mult mai mare decât în trecut și implică, în consecință, mult mai multe primejdii. Ceea ce va supune la teste foarte serioase adaptabilitatea Vestului la noua dinamică mondială, altfel acesta fiind sortit să rămână la remorcă noului centru de putere globală. Autorul arată atunci că, în 2010, economia Chinei va fi dublul celei germane și va lua locul Japoniei ca a doua economie globală (predicție îndeplinită). India, a mai arătat el, va fi egalul Chinei dacă își va menține pentru următoarea jumătate de secol rata de creștere din 2003-2004¹².

Dezbaterea asupra acestei noi distribuții a puterii globale a continuat netulburată chiar de intervenții moderatoare, cum este cea semnată de Noam Chomsky din iunie 2010, în care arăta că atât China cât și India se plasează în a doua jumătate a clasamentelor statelor lumii la indicatori precum indexul dezvoltării umane (locul 93, respectiv 134) și că indicatorul PIB nu este o mantră infailibilă¹³.

Datele la dispoziție relevă că, oricât ar fi de reale cifrele oferite mai sus din clasamentele mondiale relative la China sau India - de înțeles însă având în vedere potențialul lor demografic fără egal - balanța puterii mondiale va fi decisiv reformulată în următorii 15 ani. Tabelul următor referitor la situația din 2025 (proiecție a studiului citat la nota 16 și preluat de acolo) este edificator în această privință.

Dar nu numai acest *shift* fără precedent de putere la nivel global se cuvine luat în calcul. Un studiu alcătuit în 2003, așadar când nimeni nu se îndoia de hegemonia economică a SUA, anunța ascensiunea irezistibilă a grupului BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) arătând că în următoarea jumătate de secol acesta va deveni cea mai mare forță economică a sistemului internațional. Utilizând trendurile demografice, precum și modelul de proiecție a creșterii PIB-ului fiecăreia dintre componentele grupului BRIC, studiul evidențiază că acesta va fi în 40 de ani mai puternic economic decât G-6 (statele G-7 mai puțin Canada). În 2025

BRIC va depăși jumătatea PIB G-6, astăzi fiind doar 15 la sută din aceeași referință. Desigur cetățenii BRIC vor fi mai săraci decât cei ai G-6, cu excepția Rusiei (influența volumului demografic îndeosebi), iar venitul per capita al Chinei va fi de 30 000 \$ anual, adică ceea ce este acum specific unora dintre statele dezvoltate. Proiecția din 2003 releva o mutație remarcabilă în distribuția sistemică a bogăției economice, deci și a puterii¹⁴.

Înainte de a comenta schimbarea de ierarhie de putere posibilă în câteva decenii să ne referim la capcanele pe care asemenea proiecții le ascund. Mai întâi despre Rusia, iar, în context, și despre SUA.

Practic ce gândește azi Rusia, membră a BRIC, așadar aspirantă la «vârful» ierarhiei mondiale? Un studiu al unui prestigios think tank european afirma tranșant că este falsă aserțiunea că Rusia urmărește sfera specială de influență în Europa de Est întrucât interesele ei sunt în mod necesar globale, așadar necantionate într-o singură regiune. Pe acest fundament s-ar explica agenda relațiilor ruso-americane, care cuprinde numai chestiuni de anvergura globală, așadar problematica Europei de Est ar fi insignifiantă în context pentru ambele părți¹⁵. Este o proiecție desprinsă parcă din studiul citat anterior, referitor la rolul viitor al BRIC. Că este vorba de o anumită inerție a elitelor post-imperiale sovietice care azi conduc Rusia este dincolo de îndoială. De asemenea, că este la mijloc și un *mindset* mai degrabă caracteristic Statului Major al armatei ruse este iarăși neîndoielnic pentru ca același expert scrie că ar fi «imposibil» să aștepti că Rusia să rămână o simplă putere regională, datorită imensității teritoriului său, care practic include sau mărginește mai multe regiuni planetare de importanță aparte în echilibrul global¹⁶. De altfel, ideile menționate mai sus aparțin expertului rus Gleb Pavlovski și studiul său se intitulează *How the West Misunderstood Russia*.

Există însă și puncte de vedere recente mai realiste - în opinia noastră - care iau în considerare că Rusia este o putere în declin, și nicidecum în ascensiune și capabilă să accedă la vârful ierarhiei mondiale. Fiodor Lukianov, editorul prestigioasei reviste de politică externă *Russia in Global Affairs*, scria, la 23 decembrie 2010,

imediat după ratificarea START-2 de către Senatul SUA, că Rusia ar fi depășit pragul psihologic de cantonare în trecutul imperial în care s-a zbatut în ultimele două decenii. Opțiunea ar fi fost făcută după războiul ruso-georgian, care ar fi vădit că Rusia nu are capacitatea de a reface imperiul pentru că altminteri ar fi perseverat în re-achiziționarea fostei sfere imperiale pe modelul acestui conflict¹⁷:

Că tentația celeilalte opțiuni - anume continuarea seriei de operații „georgiene” după august 2008 - a existat și că s-ar fi putut concretiza dacă nu ar fi intervenit imediat criza financiară globală, care a lovit năprasnic și Rusia, ori dacă a existat o dezbatere/un conflict în elită politica rusă asupra căii de urmat (posibilități pe care le sugerează Lukianov) urmează a fi documentat. Rămâne însă de văzut dacă acest punct de vedere referitor la 2010 ca părăsire de către Kremlin a tentației imperiale, indiscutabil unul dintre cele mai calificate din segmentul de expertiză rusă, va coincide cu orientarea/comportamentul elitei conducătoare, pentru care trecutul imperial este încă o aspirație.

Așadar, cu referire la viitorul BRIC, este de consemnat că slăbiciunea actuală a Rusiei nu o califică pentru un rol major în competiția pentru ierarhia mondială în următoarele decade. Este un punct de vedere împărtășit și de alți experți, pentru care dinamismul unor state, precum Turcia sau Africa de Sud, ar îndreptăți modificarea în consecință a acronimului BRIC încetățenit în 2003 în BASIC (Brazilia, Africa de Sud, India și China) sau IBSA (India, Brazilia, Africa de Sud, China)^{17bis}.

Dacă Rusia este, în analizele solide, un jucător improbabil pentru competiția de putere globală în următoarele decade, despre SUA se afirmă, de către una dintre școlile de gândire existente în America și nu numai, că se află pe panta declinului de putere. Predicțiile pentru 2011 efectuate de reviste serioase - desigur trebuie luat în calcul și caracterul jurnalistic sezonier al unor astfel de exerciții de futurologie - vorbesc de «limitele puterii americane» de a influența agenda mondială. Capitalizând posibilele consecințe ale înfrângerii lui Barack Obama în alegerile legislative din noiembrie 2010, *The Economist* apreciază că președintele american este nevoit

acum a căuta o compensație într-un succes de politica externă, care să-i mențină șansele pentru un al doilea mandat la Casa Albă¹⁸.

Încă de la începutul primului său mandat, Obama s-a bucurat deopotrivă de admirație și rezerve necondiționate. Când, conform obiceiului american, a fost făcut bilanțul primelor 100 de zile de oficiu prezidențial, comentariile cititorilor aceleiași reviste au reflectat această realitate. De la admirație necondiționată la îndoială și adversitate. Desigur, între comentariile cititorilor se găsesc altele care subliniază împrejurările cu totul excepționale în care a început să-și exercite înalta magistratura Barack Obama. Unul dintre ele o spune amănunțit: „Președintele Obama a avut de făcut față unuia dintre cele mai dificile momente în istorie întâmpinate de vreo administrație americană în exterior și în interior”¹⁹.

Deja însă, la sfârșitul anului 2010, ceea ce era exprimat ca rezerve la capătul a 100 de zile ale administrației Obama, este spus deschis. Un editorialist de notorietatea lui David Ignatius scria la 14 noiembrie 2010, după eșecul administrației la alegerile preliminare legislative, când republicanii au pierdut Camera Reprezentanților și suneau la limita la Senat, că sunt tot mai frecvente vocile celor din străinătate care afirmă că SUA sunt în declin, cu un sistem economic și politic depășit, iar frecvența a crescut după rezultatul parțialelor legislative²⁰.

O lună mai târziu însă, același comentator politic - și îl cităm iarăși pe el tocmai pentru că astfel avem proba volatilității crescânde a situației internaționale și a dificultăților întâmpinate de experți avizați în a descifra trendurile principale într-o astfel de imprevedibilă evoluție sistemică - avea o cu totul altă opinie. El cita opt evoluții de evenimente în ultimele două luni care îl îndreptăteau să afirme că politica externă a administrației Obama este încă foarte robustă, cu alte cuvinte că America este încă «numărul 1» pe glob. El cita, între aceste evenimente, vizita președintelui în India (noiembrie) care a re-cunoscut aceste țări rolul meritat între marile puteri nucleare ale sistemului, summit-ul NATO (tot noiembrie) unde Obama a înregistrat un alt succes în întărirea alianței transatlantice, noul concept strategic al Alianței înregistrând pentru următoarea decadă la rubrica marii strategii a acestuia cuvântul «rese-

tare» în legătură cu relația cu Rusia, dar și stabilirea unui calendar de retragere din Afganistan în anul 2014, evaluarea strategiei Af-Pak, unde a recunoscut un progres «*fragile and reversible*», formarea unui guvern democratic în Irak, ratificarea Noului Acord START (tratatului de reducere a armamentelor strategice) cu Rusia și gestionarea adecvată a crizei din peninsula Coreea unde statul comunist a început să se comporte tot mai impredictibil, totodată și un semnal transmis Chinei că este pregătit de război - un adevărat „duș rece” la Beijing. Desigur, aceste evoluții pot fi înscrise la activul politicii externe a administrației Obama care înregistrează însă la pasiv marea chestiune, „cel mai mare dezastru prezidențial”²¹, anume lipsa de progres în conflictul israelo-palestinian. Concluzia comentatorului este tonică, el sperând în revenirea actualului președinte pentru a candida cu succes pentru un al doilea mandat²².

Este oare adevărat ca SUA sunt în pierdere de status pe plan global? Se verifică faptul că ambiguitatea politicii externe a SUA sub administrația Obama, venită după unilateralismul nevindecat al celui de al doilea mandat Bush, prelimina absența Americii din fruntea ierarhiei mondiale? Ascendența remarcabilă a Chinei, dezbateră ipotezei unui duopol chino-american pentru următoarea perioadă sau actuala recesiune și trendul nu atât izolaționist, cât de neimplicare la nivel global²³ anunță ireversibila retragere a SUA de la pupitrul politicii mondiale?

Demonstrația soluției lui Mearsheimer la actuala situație a politicii externe a SUA destinată să asigure «dominanța globală» - pe care o vom detalia mai jos - pornește de la a răspunde la întrebările de mai sus cu invocarea rezultatelor unui sondaj. Potrivit acestuia, în următorii 50 de ani doar 33 la sută dintre americani cred că SUA vor continua să fie în fruntea sistemului internațional, ceea ce este echivalent cu ascendența unui pesimism sesizabil în ultimele două decade. Or soluții s-au desenat în acest răstimp pentru a remedia strategia consolidată atât de liberal-imperialiștii erei Clinton, cât și de neoconservatorii etapei George W. Bush (Obama urmând prin ambiguitatea lui agenda ambelor perioade). Unii libertarieni profesează izolaționismul, dar care

este practic neadecvat actualei situații mondiale caracterizate de globalizare accentuată. Tradiționala mare strategie americană a «balanței de la distanță» (*offshore balancing*) este o altă soluție luată în calcul, ea presupunând că rivalii din alte regiuni ale planetei vor fi neutralizați nu prin implicare în acele zone, ci utilizând actorii locali pentru a-i balansa. În cazul în care forțele acestora sunt insuficiente, atunci SUA îi vor sprijini chiar intervenind fizic (paradigma “splendidei izolări” a Marii Britanii fata de Europa în ultimii 300 de ani). Angajamentul selectiv (*selective engagement*) prelimina ca Europa, Nord-Estul Asiei și Golful Persic sunt singurele regiuni de interes mondial ale SUA unde trebuie să fie pregătită pentru intervenție militară (presupune staționarea permanentă de forțe militare americane). Scopul urmărit nu este doar de a evita ascendența unui rival în aceste regiuni, dar și de a preîntâmpina declanșarea de conflicte care ar perturba interesele vitale americane (economice, proliferarea nucleară). Aceste ultime două soluții nu presupun însă a răspândi democrația în lume inclusiv prin război.

Soluția lui Mearsheimer, preliminară de înfățișarea alternativelor exprimate până acum, este o formă pragmatică de *offshore balancing*. Ea se caracterizează prin aceea că SUA vor căuta ca Asia de Nord-Vest, Europa și zona Golfului Persic să nu fie dominate de alt actor, practic rămânând singurul hegemon global. Astfel, primatul planetar al SUA va fi asigurat²⁴. În concepția autorului, aceasta “balansare de la depărtare” nu înseamnă că SUA trebuie să ignore restul regiunilor planetei, dar va păstra în acestea un profil modest, bizuindu-se nu pe forță, ci pe diplomatie și economie. Esențial este ca SUA să părăsească obiectivul de a răspândi global democrația și să se abțină de a intervine în afacerile interne ale altor actori. Mearsheimer vede avantaje ale acestei mari strategii atât în contracararea terorismului global, combaterea proliferării nucleare, sprijinirii actorilor locali pentru a se opune aspirațiilor hegemonice în diverse regiuni extinzând chiar umbrela nucleară americană asupra lor. Iar un avantaj colateral, dar important, ar fi ca acești actori locali vor purta povara costului barării ascensiunii unui hegemon local. În ce privește ascensiunea economică a Chinei și pericolul reprezentat de

ascendența acesteia către “vârful” piramidei globale, autorul arată că SUA vor trebui să conducă o coaliție de contrabalansare pentru a preveni Beijingul să atingă hegemonia regională²⁵. Și autorul încheie pledoaria pentru această soluție specificând că “balansarea de la depărtare reprezintă marea strategie optimă pentru ca SUA să se măsoare cu amenințările lumii de azi și de mâine”²⁶.

Despre această soluție, un expert american, Stephan Walt, a afirmat că formularea ei este binevenită și ar trebui să declanșeze o amplă dezbatere între experți pentru șlefuirea ei. Este improbabilă însă o asemenea discuție întrucât există forța inerțială a orientării moștenite privind primatul utilizării forței pentru atingerea supremației globale²⁷.

Recenta încercare Burrows-Grevi, patronată de Institutul pentru Studii de Securitate al UE de la Paris, aduce în problematica dezbătută aici informații interesante. Este vorba de modul în care este văzută această nouă distribuție a puterii de către experți din diverse regiuni planetare. Deși ținta studiului a fost să detecteze viziunea regională asupra guvernantei globale, evident că astfel este relevată și opinia asupra distribuției de putere în sistem. În Brazilia, de pildă, este limpede o preferință pentru «*old fashion multilateralism*», centrat pe statul - națiune, care nu face loc actorilor non-statali, iar în care valori ca drepturile omului și democrația nu joacă un rol central. De la Brasilia se «vede» o anumită «deconcentrare» a puterii economice din sistem în dauna SUA. În China este pus un accent marcant pe cheștiunea gestionării problemelor interne, un fel de a spune că țara nu este gata pentru a prelua responsabilități mondiale, iar G-20 este văzut ca «un mare pas înainte» pentru cooperarea internațională și pentru managementul crizelor internaționale, dar care nu poate înlocui ONU. În India experții în securitate sunt preocupați de lipsa echilibrului în Asia, unde se află acum centrul politicii internaționale, China detașându-se cu un rol preponderent. Ei evidențiază și o „criză de conducere” la nivel global, datorită mai ales neadecvării instituțiilor internaționale existente la noile provocări. Față de Europa care este încă indecisă între rolul de putere regională și actor global,

experții indieni își pun speranțele în SUA, dar și în reforma ONU și în G-20. Nu lipsesc aici nici vocile care acuză, odată cu recesiunea economică, un început de de-globalizare. În Japonia se exprimă temerea că marii actori sunt prizonieri ai vechii paradigme a dezechilibrului N-S, dar și speranța că opinia publică internațională va influența prin presiunea ei modificarea comportamentului acestora (s-a întâmplat cu președintele Bush jr., iar acum este presiune asupra Chinei pentru a deveni mai dinamică). Aceste voci dau glas și opiniei că structuri de cooperare regionale puternice pot compensa slăbiciunea sau absența unora globale. Ele mai spun că intervenții militare rapide sunt necesare în cazul statelor eșuate și că trebuie stabilite mecanisme de legitimare internațională ale acestor acțiuni inclusiv pentru a obliga statele să-și respecte obligațiile internaționale. Segmentul de expertiză din Rusia vede propria țară ca o mare putere și afirmă că “statul a revenit”, așadar că acesta își reafirmă vechea suveranitate. Conceptul de bază al diplomației rusești este cel al “diplomației multilaterale”, marile puteri având rolul central în guvernanta globală. China va fi principalul factor al schimbării tabloului global datorită economiei sale uriașe. Mulți analiști ruși se tem că, în absența unei înțelegeri a trendurilor globalizării, Rusia poate fi marginalizată. În timp ce consideră ONU ca singura instituție internațională validă (G-8 și G-20 fiind lipsite de legitimitate), acești analiști afirmă că modelul guvernantei globale este cel oferit de UE. În Africa de Sud, experții văd statele puternice ca agenții susținători ai globalizării. Regionalizarea este sprijinită de globalizare, în cadrul căreia câștigătorii sunt însă întrecuți de numărul celor care pierd. ONU rămâne, pentru acești experți africani, instituția globală legitimă, iar China este evaluată cu teamă datorită “goanei” după resursele Africii. Experții din zona Golfului Persic văd propria regiune îndreptându-se către China, spre Est în general, dar această putere mai are mult până să concureze influența marilor actori tradiționali²⁸.

Așadar, o varietate de opinii - focusate este drept pe problematica guvernantei globale, dar care fac să transpară și viziunile asupra noii distribuții de putere - care se concentrează practic în trei școli de gândire. Cea dintâi afirmă că

SUA are a-și continua rolul sistemic conducător, a doua vede că, odată cu centralitatea sistemică dobândită de Asia, China are a revendica în curând un loc important în sistem, iar cea de-a treia specifică faptul că întărirea statului face abordarea multilaterală ca fiind cea mai propice formă de guvernanta globală în contextul unor modificări ale ierarhiei sistemice încă nedesenate definitiv. Toate cele trei școli de gândire menționate au ca premisă paradigma lui Haas referitoare la distribuția puterii în sistem în forma "non-polară". Conform acesteia, hegemonia americana este urmată de o ordine sistemică a cărei trăsătură esențială este non-polarismul, o sumă de puteri-state și actori non-statali beneficiind de diverse forme de putere, a căror interacțiune asigură fiabilitatea sistemică²⁹.

Rezumând cele mai sus detaliate, se pot afirma următoarele:

1. Centrul politicii internaționale glisează accentuat către Asia, Europa pierzând centralitatea de care s-a bucurat în ultimele cinci secole;

2. În perioada post-Război Rece am fost martorii unei dominante (hegemonii) americane urmărite și asigurate constant de administrațiile succesive până azi;

3. Criza financiar-economică intervenită în 2008 cu o forță uriașă a dezvăluit câteva realități sistemice, care vor da formă ordinii globale de mâine: relativul declin de putere al SUA, ascendența Chinei și a altor puteri emergente (BRIC). Aceste trăsături indică o competiție născândă pentru accederea la "vârful" ierarhiei globale;

4. Trăsătura de mai sus evidențiază o instabilitate globală marcată de tensiuni, dar deopotrivă de căutări de soluții de guvernanta sistemică globală, capabile să evite războiul și să răspundă provocărilor erei actuale. De la duopolul „Chimerica” la SUA – hegemon urmărind o „balansare din depărtare” și de la multipolarism la unipolarism. Putem repeta ceea ce Tony Judt spunea recent - desigur din perspectiva politică a managementului societal, cu impact însă sistemic extrem de amplu - că am intrat într-o "eră a insecurității"³⁰.

5. Sistemul nu a evoluat încă într-o direcție sau alta, ceea ce prelină continuarea instabilității sistemice, așadar o perioadă imprecis deter-

minată în care vor coexista tensiuni (războaie, crize etc.) și încercări de stabilire a unei ordini sistemice ferme conform unei soluții identificate a fi eficientă.

6. Cel puțin pentru moment și în viitorul previzibil, acțiunea SUA rămâne singura capabilă - așadar potențial de monitorizare a desfășurărilor evenimentiale și a stărilor de spirit generatoare ale acestora, dar și de intervenție militară globală fără egal - să asigure un echilibru sistemic care să minimizeze anarhia inerentă și să-i asigure răgazul necesar pentru identificarea și construcția unei ordini globale. Rolul conducător al acestui proces revine limpede și firesc SUA.

III. Pentru a evidenția care este temeiul ultimei noastre concluzii facem, pe scurt, referire la fenomenul *WikiLeaks*. Dezvăluirile publice ale documentelor diplomației americane (un sfert de milion) - cele mai multe de dată recentă, de circa 6 ani, multe dintre cablogramele secrete americane fiind chiar din 2010 - prin defecțiunea unuia dintre mânăuitorii acestor informații vitale și publicate în mai multe ziare de audiență internațională, reprezintă evenimentul care a explodat la sfârșitul lunii noiembrie pe arena globală. «Eroul» acestei operații fără precedent este Julien Assange, liderul unei organizații neguvernamentale (*WikiLeaks*) specializată în promovarea transparenței față de politica și orientările autorităților de oriunde. Menționez că dezvăluiri de asemenea interes și impact public privind diplomația recentă a unei mari puteri au mai fost efectuate, după știința noastră, fără a atinge însă standardele celor actuale ca dimensiune și amănunte, doar o singură dată în secolul trecut. Anume, o dată cu revoluția bolșevică, atunci când, în 1917-1918, liderul acesteia V. I. Lenin a decis să fie publicate documentele secrete ale diplomației țariste, inclusiv înțelegerile Rusiei cu marile puteri ale Antantei referitoare la reorganizarea lumii postbelice.

Impactul public al acestui eveniment făcut posibil datorită dezvoltării actuale a tehnologiei informaționale a fost asemuit cu „un 9/11” al diplomației internaționale, sau cu începutul unei noi ere în istoria relațiilor internaționale. În ce privește semnificația gestației acestui eveniment trebuie spus că există două școli de gândire. Cea

dintâi se referă la faptul că o asemenea uriașă dezvăluire de documente nedestinate publicului larg a fost cu adevărat efectuată de persoane care au pus mai presus de toate cunoașterea adevărului privind operațiile diplomației americane, dar și referitor la desfășurarea unor evenimente recente, de la războiul din Irak (motivație a declanșării sau evenimente circumscrise dosarului insurgentei și contrainsurgentei din această țară) la cel din Afganistan sau despre orientările unor anumiți lideri politici de mare suprafață internațională (de la V. Putin la liderii chinezi sau de la cancelarul german Angela Merkel la regele saudit sau premierul turc)³¹.

Cea mai puternică argumentație pentru susținerea acestei școli de gândire o oferă chiar comportamentul guvernului american. De la declarațiile Secretarului de Stat Hillary Clinton la cele ale altor înalți oficiali americani, care au deplâns impactul avut de aceste dezvăluiri asupra relațiilor SUA cu diverse state ale lumii, la avertismentele lansate oficial organizației *WikiLeaks* pentru a înceta continuarea dezvăluirilor și anunțarea intenției de a lansa acțiuni judiciare împotriva acestora și a lui Julian Assange, luând în calcul și protestele vehemente ale multor legislatori americani, totul acreditează ideea că întreaga operație de dezvăluire este una veridică, făcută posibilă de goluri inadmisibile în sistemul american de management al circulației informațiilor clasificate între diverse agenții guvernamentale. H. Clinton s-a lansat deja într-o călătorie de dimensiuni globale considerată de «*damage-control*» a impactului negativ al acestor dezvăluiri, descrise de șeful diplomației americane ca ireponsabile și „riscând viețile oamenilor inocenți în întreaga lume”³². În fața legislatorilor americani, W. Burns, adjunctul șefului Departamentului de Stat, a spus că responsabilul departamentului de Stat lucrează neîntrerupt pentru a repara pagubele produse de această acțiune³³.

Cea de-a doua poziție asupra genezei acestui eveniment, apropiată de orientările conspiraționiste, se referă la faptul că multe dintre dezvăluiri sunt de fapt chestiuni deja știute și că se urmărește cu totul altceva decât cunoașterea realităților. La extremitatea acestei orientări se situează poziția Teheranului - de înțeles de altfel

avându-se în vedere anumite trăsături ale dezvăluirilor făcute (puteri arabe care solicită SUA să fie declanșat un atac asupra Iranului, de pildă). Acesta afirma că în spatele acestor dezvăluiri s-ar afla guvernul american, care controlează întreaga desfășurare a afacerii. Un consilier al președintelui iranian a declarat zilele trecute unei reviste germane că documentele dezvăluite sunt false și că SUA vrea să dovedească că exercită conducerea globală³⁴.

Desigur, în afară de aceste orientări extreme, există și poziții mult mai nuanțate. Astfel, editorialistul reputat al *Financial Times*, G. Rachman, scria la 1 decembrie pe blogul său, pentru a doua oară de la începutul dezvăluirilor (30 noiembrie) ca *WikiLeaks* nu este chiar doar o simplă bombă de presă, dar ca ele trebuie coroborate cu alte surse³⁵. Așadar, că se acordă importanță nemeritată acestui eveniment pe plan internațional, dezvăluirile făcute spunându-ne prea puține noutăți față de ceea ce deja știm.

Există și orientarea - dar mai sunt și altele - pe care o exprimă David Brooks, editorialist al *The Economist*. El scrie pe blogul sau ca azi există practic tehnologia de a face publică orice informație, că era diplomației secrete pare să fi apus³⁶. Ceea ce vrea să spună este că diplomația tradițională se apropie de sfârșit. W. Ischinger, un reputat diplomat german, este de opinie contrară. *WikiLeaks* ar dezvălui - spune acesta - un paradox, anume că va duce la și mai mult secret decât la universul transparenței visat de inițiatorii fenomenului³⁷. „Potrivit opiniei acestuia, astfel de dezvăluiri masive vor handicapa evoluția diplomației către atingerea scopului său principal : prevenirea sau gestiunea crizelor care să asigure pacea și stabilitatea internațională.”

În opinia noastră și în contextul eseului de față, două sunt trăsăturile acestui eveniment fără egal în istoria diplomației.

Cea dintâi se referă la faptul că diplomația americană vedește că este calificată pentru a urmări și a informa cu promptitudine și exactitate evoluțiile din cele mai diverse colțuri ale lumii care pot reprezenta provocări la adresa securității internaționale. Așadar că diplomația americană este singura în momentul de față aptă să facă acest lucru și, în măsura în care servește inte-

reselor americane, este deopotrivă indispensabilă securității internaționale.

În același timp, arată evenimentele ultimilor ani, SUA sunt singura putere sistemică aptă să intervină militar oriunde pe glob pentru a depăna crize care altfel ar amenința pacea globală. Aceasta este cea de a doua trăsătură sistemică relevată de scandalul *WikiLeaks*. America este singura care are instrumentul militar necesar intervenției globale eficiente. Iar în cazul în care intervenția militară nu este oportună, se dovedește costisitoare ori întâmpina rezistență în privința legalității, atunci SUA pot exercita - singure sau cu aliații - presiuni de ordin economic și diplomatic capabile să rezolve situații de securitate pe care altminteri nimeni nu ar fi capabil să le gestioneze. Este momentul să ne întrebăm nu dacă mai este o altă diplomatie capabilă să informeze prompt "centrul" despre evoluțiile la nivel global, ci cât costă întreținerea unui asemenea aparat diplomatic și - deopotrivă - de cât timp au nevoie alți aspiranți la statutul de putere globală pentru a se dota cu un instrument atât de performant și eficient. După cum este cazul să ne întrebăm cât ar costa și, mai ales, cât ar dura ca alți competitori sistemici ai SUA pentru a achiziționa o asemenea capabilitate. Iar răspunsurile la ambele întrebări au a se măsura desigur nu în ani, ci în decade, dacă admitem că sunt puteri doritoare de astfel de investiții și responsabilități.

Cu alte cuvinte, azi, SUA sunt puterea sistemică de neînlocuit pentru stabilitatea globală.

Note

¹ Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs* "no. 70, no. 1 (1990/1991): "to lead a unipolar world, unashamedly laying down the rules of world order and being prepared to enforce them".

² G. John Ikenberry, "Illusions of Empire: Defining the New American Order", in *Foreign Affairs*, March-April 2004, in <http://www.foreignaffairs.com/articles/59727/g-john-ikenberry/illusions-of-empire-defining-the-new-american-order> : "Today, the "American empire" is a term of approval and optimism for some and disparagement and danger for others. Neoconservatives celebrate the imperial exercise of U.S. power, which, in a modern version of Rudyard Kipling's "white man's

burden," is a liberal force that promotes democracy and undercuts tyranny, terrorism, military aggression, and weapons proliferation. Critics who identify an emerging American empire, meanwhile, worry about its unacceptable financial costs, its corrosive effect on democracy, and the threat it poses to the institutions and alliances that have secured U.S. national interests since World War II." Concluzia lui Ikenberry este de reținut: "The United States is now caught in a struggle between liberal rule and imperial rule. Both impulses lie deep within the American body politic. But the dangers and costs of running the world as an American empire are great, and the nation's deep faith in the rule of law is undiminished. When all is said and done, Americans are less interested in ruling the world than they are in creating a world of rules".

³ Ronald Asmus *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, 2010, p185.

⁴ David Miliband, *Turning Up and Stepping Up*, posted 04 April 2009, accesat la 23 decembrie 2010: "... in substance the mainstream press reaction - that serious things were done, that they will make a difference to the real economy, that the full effect will take time to come through, but that flexibility will be needed in responding to the recession as its shape becomes clearer - gets a lot of things right./.../An enduring G20 has a political message as well as an economic one: that the political imbalance inherent in an economic governance structure dominated by the old powers is never going to work and that it is going to change".

⁵ <http://www.ft.com/cms/s/0/f90bca10-1679-11df-bf44-00144feab49a.html>.

⁶ Nial Ferguson. "America , The Fragile Empire", in *Los Angeles Times*, February, 28, 2010: „Over the last three years, the complex system of the global economy flipped from boom to bust – all because a bunch of Americans started to default on their subprime mortgages, thereby blowing huge holes in the business models of thousands of highly leveraged financial institutions. The next phase of the current crisis may begin when the public begins to reassess the credibility of the radical monetary and fiscal steps that were taken in response. Ask Russia too. Fighting a losing battle in the mountains of the Hindu Kush has long been a harbinger of imperial fall. What happened 20 years ago is a reminder that empires do not in fact appear, rise, reign, decline and fall according to some recurrent and predictable life cycle. It is historians who retrospectively portray the process of imperial dissolution as slow-acting. Rather, empires behave like all complex adaptive systems. They function in apparent equilibrium for some unknowable period. And then, quite abruptly, they collapse. Washington, you have been warned."

⁷ Carsten Volker, *Saving the Euro Merkel's Ironic Victory in Brussels*, 12/17/2010 - accesat 23.12.2010: <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518, 735355, 00.html>: "The crisis mechanism is the crowning result of a year that started with an admission by Athens that Greece's budget deficit hovered closer to 14 percent than the 4 percent reported by the previous government. As a result, EU governments fell to the mercy of finance

markets. This hasn't changed: The latest credit downgrades of Ireland and Spain by ratings agencies suggest that the euro crisis hasn't ended, and this week's increase in the European Central Bank's capital reserves is a reminder of the risks that remain."

⁸ *Berlin's Lack of Vision Europe Turns Against Germany*, 12/10/2010: "The more the euro crisis expands into an existential crisis for the European Union, the more critical are other member states about Germany, the largest economy on the continent and the fourth largest worldwide. "This is all about Germany, and it's all about the end of the German appetite for writing checks to the periphery of Europe," said Harvard University historian Niall Ferguson in a recent CNN interview. British historian Timothy Garton Ash complains of a lack of vision. 'It is much clearer today what Germany wants from Europe than what it wants for Europe,' he wrote in an /article; We feel the absence of Germany's shoulder at the European wheel.n.n./for the Guardian" <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,735604,00.html>:

⁹ *Top Economists Debate the Crisis 'Clinging to the Euro Will Only Prolong the Agony'*, vezi <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,735812,00.html>, accesat la 25 decembrie 2010: "The cause of the euro crisis is not to be found in the irrationality of the financial markets. Rather, it lies in the fact that certain countries lived beyond their means. A Greek train driver earns a monthly net salary of 5,000 (\$6,600), and Spanish air traffic controllers make up to 300,000 a year. Do you really want to ask German workers, who haven't seen wage increases in a long time, to pay for incomes like that with even higher taxes?"

¹⁰ John S. Merasheimer, *Imperial by Design*, in <http://nationalinterest.org/article/imperial-by-design-4576>, accesat 2010-12-25: "Krauthammer's advice fit neatly with Fukuyama's vision of the future: the United States should take the lead in bringing democracy to less developed countries the world over. After all, that shouldn't be an especially difficult task given that America had awesome power and the cunning of history on its side. U.S. grand strategy has followed this basic prescription for the past twenty years, mainly because most policy makers inside the Beltway have agreed with the thrust of Fukuyama's and Krauthammer's early analyses."

¹¹ *Global Governance 2025: At a Critical Juncture*, European Institute for security Studies, September 2010, p.27 -<http://ddata.over-blog.com/xxxxxy/2/48/17/48/Fichiers-pdf/Think-tanks/US-UE-Propective-Rapport-NIC-IES-Global-Governance-2025.pdf>

¹² James F. Hoge jr., "A Global Power Shift in the Making", in *Foreign Affairs*, July-August 1004.

¹³ *The Center Cannot Hold: Rekindling the Radical Imagination* By Noam Chomsky, June 03, 2010: "There's much excited talk these days about a great global shift of power, with speculation about whether, or when, China might displace the US as the dominant global power, along with India, which, if it happened, would mean that the global system would be returning to something like what it was before the European conquests. And indeed

their recent GDP growth has been spec-tacular. But there's a lot more to say about it. So if you take a look at the UN human development index, basic measure of the health of the society, it turns out that India retains its place near the bottom. It's now 134th, slightly above Cambodia, below Laos and Tajikistan. Actually, it's dropped since the reforms began. China ranks ninety-second, a bit above Jordan, below the Dominican Republic and Iran. "- <http://hanan-revue.blogspot.com/2010/06/great-global-shift-of-power.html>

¹⁴ <http://www2.goldmansachs.com/ideas/brics/book/99-dreaming.pdf>

¹⁵ *What does Russia Think?*, Edited by Ivan Krastev, Mark Leonard and Andrew Wilson, in http://www.ecfr.eu/page/-/documents/ecfr_what_does_russia_think.pdf, p.75-accesat 26 decembrie 2010: "The debate about whether the US should allow Russia to have "special interests" in Eastern Europe is a pointless one because the interests of Russia are by necessity becoming global. In fact, the agenda of Russian-American relations includes issues such as treaties on the reduction of strategic weapons and on nuclear nonproliferation (START I and II, and NNPT); the planned Missile Defence System; NATO; Afghanistan; Iran; Central Asia; North Korea; and the post-Soviet space. These are all global, not local, issues".

¹⁶ *Ibidem*, p. 77: "Sprawled over 11 time zones between the EU and the US, of which no less than five border China, it is impossible to expect Russia to remain simply a regional power. A state that is involved in three global regions (Europe, Eurasia or Central Asia and the Far East, not to mention the Arctic) and borders several others cannot be considered 'regional'.

¹⁷ Fyodor Lukianov, "Kremlin's Imperial Ambitions Ended in 2010", *The Moscow Times*, 23 decembrie 2010, in <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/kremlins-imperial-ambitions-ended-in-2010/427658.html> "Next year will mark the 20th anniversary of the collapse of the Soviet Union, and there will certainly be plenty of analyses about what that meant and where the country stands two decades later. But one of the most important results became apparent in 2010: Russia made a psychological break with its past and its former status as an empire." Iar dupa aceasta afirmatie transanta urmeaza demonstratia, cu care nu putem sa nu fim de acord: "After the conflict / Russia-Georgia Warn.n. /, the Kremlin had two basic choices: Either it could build on the military and political success and try to project its power in new areas, or it could be content with the fact that it had given Georgia's largest supporter, the United States, a slap on the wrist and continue the process of walking away from its imperial ambitions. In 2010, it became clear that Russia had chosen the second option. At the same time, Moscow has taken a decisive turn toward Asia. Although past Russian policy toward Asia was meant to show the West that Moscow had an alternative partner, now that policy is independent of other considerations. The problem is that in its relations with Asia, Russia must essentially start from scratch. Even when Russia was at its weakest in the 1990s, it still held considerable

political significance for Europe. But for most Asian countries, Russia practically never existed as a regional strategic factor, and this remained true even when it became more powerful in the global arena in the 2000s."

^{17bis} Jose Ignacio Torreblanca, *The BRIC Bloc*, 7 iulie 2010, in http://www.ecfr.eu/content/entry/commentary_the_bric_bloc/Top of Form

"So there are those who prefer not to include Russia in the group, and use other labels such as BASIC (Brazil, South Africa, India and China), or IBSA (India, Brazil, South Africa), or even Second World, the label used by Parag Khanna in his book of the same title. In one bloc he puts the US, Europe and China, who he says now govern the world in practice; and in the other, those who are trying to get in on the act.

¹⁸ "The limits of power Blocked at home, what can Barack Obama achieve abroad?", *The Economist*, Nov 22nd 2010, <http://www.economist.com/node/17493273>. Revista scrie : "But America's power to get its way in the world is waning. And however lofty Mr Obama's declared aims may be - moving towards a non-nuclear world, creating a "new global architecture" - he is going to have his work cut out simply avoiding disaster in the familiar snake pits of Afghanistan and the Middle East." Mai mult, conchide ca "Avoiding disaster in Afghanistan and Iran will not leave Mr Obama much time for the rest of his global agenda. Most of that is anyway likely to be remedial rather than innovative. Mr Obama is keen to repair alliances neglected by Mr Bush. There will be special attention to emerging powers, such as Turkey and Brazil, that have shown signs of drifting out of the American orbit, and to allies in Asia who complain that Mr Obama paid excessive deference to China in his first year and a half. A tougher Mr Obama may be on show in 2011. But the world cannot fail to notice that this president's power is unusually fettered, at home as well as abroad."

¹⁹ Admiratie: "Even Obama's enemies should now accept that Mr. Obama is a brilliant chap. Everything he touches turns into gold. In his domestic policies he has managed to enact all the bills he sent to Congress /.../. He seems to have put the economy on the path back to recovery /.../. He has charmed the public into believing in themselves just as he asked them to do during the election."; Indoiala: "Hyperactivity, yes - results, no./.../ 100 days is illustrated by glossy magazine covers of Obama waxed torso, not by photo of any breakthrough decision or achievement. Just like France with its Sarko.And - do you think 1000 days will be any better? I see no concrete reason why"; Greutatile intampinate de administratia Obama sunt in continuare enumerate astfel: "The financial crisis with not precedent to measure its effects on a global economic and social "disorder", a catastrophic legacy. Added the wars in Iraq, Afghanistan,internal conflict in Pakistan,the Palestinian- Israeli conflict, emerging popular movements in Latin America and a chaotic situation at its southern border,Mexico,where the "narcos" dominate drugs and arms smuggling to the USA. Africa, no comments. An emerging powerful and relentless China, on the sidelines,ready to take and to assume its leadership in the world /.../" Vezi:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4ek2WJ0DawsJ:www.economist.com/user/coal%252Bcamp/comments;http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5dOh290BFXsJ:www.economist.com/node/13568880/comments+%E2%80%99CHyperactivity,+yes+-+results,+no;http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZE-BEBiu-mYJ:www.economist.com/node/13568880/comments,29April2009>

[webcache.googleusercontent.com/search?q= cache: 4ek2WJ0DawsJ:www.economist.com/user/coal% 252 Bcamp/comments;http://webcache. googleusercontent. com/search?q=cache: 5dOh290BFXsJ: www.economist. com/node/13568880/comments+%E2% 80%9 CHyperac tivity, +yes+-+results,+no; http://webcache. googleuser content.com/search?q=cache:ZE-BEBiu-mYJ:www. economist.com/node/13568880/comments,29 April 2009](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4ek2WJ0DawsJ:www.economist.com/user/coal%252Bcamp/comments;http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5dOh290BFXsJ:www.economist.com/node/13568880/comments+%E2%80%99CHyperactivity,+yes+-+results,+no;http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZE-BEBiu-mYJ:www.economist.com/node/13568880/comments,29April2009)

²⁰ David Ignatius, *Washington's broken politics weaken America abroad*, November 14, 2010; [http://www. washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/12/ AR2010111204483_pf.html](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/11/12/AR2010111204483_pf.html): "When traveling abroad, I increasingly hear foreigners speculating that the United States is a country in decline, with a weakened political and economic system. That view of a blunted America is likely to grow after the midterm election results, unless politicians find a way to work together and make decisions. Consider the recent evidence of foreign disrespect for America: China downgraded its credit rating for American debt last week; South Korea refused U.S. pressure for a new trade deal; European and Asian nations joined in protesting the Federal Reserve's plans to print more money to stimulate growth".

²¹ David Ignatius, *Obama's foreign policy spine*, Sunday, December 26, 2010,in [http://www. washingto npost.com/wp-dyn/content/article/2010/12/23/AR20101 22304420_pf.html](http://www.washingto npost.com/wp-dyn/content/article/2010/12/23/AR20101 22304420_pf.html): "Sadly, the president's biggest disaster was with his signature issue, Israeli-Palestinian peace. Obama was undone partly by his growing political weakness."

²² *Ibidem*: "For a world that feared (and in some cases, cheered) the prospect of American decline, this holiday season has been bracing. It showed that despite U.S. political and economic difficulties, President Obama is still able to rally support at home and abroad for a strong foreign policy."

²³ O excelenta prezentare a obiectivelor "Tea Party" "o face prin alegoria unui prezumtiv viitor Robert Reich: "The platform of the Independence Party, as well as its message, is clear and uncompromising: Zero tolerance of illegal immigrants; reduced legal immigration from Latin America, Africa and Asia; increased tariffs on all imports; a ban on American companies moving their operations to another country or outsourcing abroad; a prohibition on foreign 'sovereign wealth funds' investing in the United States. America will withdraw from the United Nations, the World Trade Organization, the World Bank and the International Monetary Fund, end all 'involvements' in foreign countries, refuse to pay any more interest on our debt to China, essentially defaulting on it, and stop trading with China unless China freely floats its currency." - vezi Robert Reich, *Reading America's Tea Leaves, in The American Interest*, November-December 2010 Issue- <http://www.the-american -interest.com/article.cfm?piece=881>

²⁴ John S. Mearsheimer, "Imperial Design", in *The National Interest*, Jan.-Feb. 2011, <http://nationali nte rest. org/article/imperial-by-design-4576?page=8.:> „In general terms, the United States should concentrate on making sure that no state dominates Northeast Asia, Europe or the Persian Gulf, and that it remains the world's only

regional hegemon. This is the best way to ensure American primacy. We should build a robust military to intervene in those areas, but it should be stationed offshore or back in the United States. In the event a potential hegemon comes on the scene in one of those regions, Washington should rely on local forces to counter it and only come onshore to join the fight when it appears that they cannot do the job themselves. Once the potential hegemon is checked, American troops should go back over the horizon".

²⁵ *Ibidem*: "the business of trying to spread democracy around the globe, and more generally acting as if we have the right and the responsibility to interfere in the domestic politics of other countries. This behavior, which violates the all-important principle of self-determination, not only generates resentment toward the United States, but also gets us involved in nation building, which invariably leads to no end of trouble."; Despre China «If the People's Republic grows economically over the next thirty years the way it has in recent decades, it is likely to translate its economic might into military power and try to dominate Asia as the United States dominates the Western Hemisphere. But no American leader will accept that outcome, which means that Washington will seek to contain Beijing and prevent it from achieving regional hegemony. We can expect the United States to lead a balancing coalition against China that includes India, Japan, Russia, Singapore, South Korea and Vietnam, among others.

²⁶ *Ibidem*: "Offshore balancing is simply the best grand strategy for dealing with al-Qaeda, nuclear proliferators like North Korea and the potential threat from China. Perhaps most importantly, moving toward a strategy of offshore balancing would help us tame our fearsome national-security state, which has grown alarmingly powerful since 9/11".

²⁷ Stephen Walt, *More to read from Mearsheimer*, Monday, December 20, 2010 in http://walt.foreignpolicy.com/posts/2010/12/20/more_to_read_from_mearsheimer: "Ideally, this article ought to begin a long-overdue debate on the fundamentals of American grand strategy, but I'm not at all sure that it will. At this point there are too many people inside-the-Beltway with a vested interest in a global military footprint, and little interest in examining its do footprint, and little interest in examining the downside to this posture".

²⁸ *Global Governance 2025: At a Critical Juncture*, pp.61-65-<http://ddata.over-blog.com/xxxxyy/2/48/17/48/Fichiers-pdf/Think-tanks/US-UE-Propective-Rapport-NIC-IES-Global-Governance-2025.pdf>.

²⁹ Richard N. Haas, *The Age of Nonpolarity, What will Follow U.S. Dominance*, in *Foreign Affairs*, May-June 2008, <http://www.foreignaffairs.com/articles/63397/richard-n-haass/the-age-of-nonpolarity>

³⁰ Tony Judt, *What Is Living and What Is Dead in Social Democracy?*, December 17, 2009, in *New York Review of Books*, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2009/dec/17/what-is-living-and-what-is-dead-in-social-democrac/?page=1>: "We are entering, I believe, a new age of insecurity. The last such era, memorably analyzed by Keynes in *The Economic Consequences of the Peace* (1919), followed decades of prosperity and progress and a dramatic increase

in the internationalization of life: "globalization" in all but name./.../No one expected all this to come to an abrupt end. But it did. /.../We have no idea what sort of world our children will inherit, but we can no longer delude ourselves into supposing that it must resemble our own in reassuring ways".

³¹ O revista germana scrie "Never before in history has a superpower lost control of such vast amounts of such sensitive information – data that can help paint a picture of the foundation upon which US foreign policy is built. Never before has the trust America's partners have in the country been as badly shaken. Now, their own personal views and policy recommendations have been made public – as have America's true views of them". The US Diplomatic Leaks A Superpower's View of the World, 11/28/2010, in *Der Spiegel*, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,731580,00.html>

³² Hilary Clinton about WikiLeaks: A very irresponsible, thoughtless act that put at risk the lives of innocent people, 01/12/2010, www.panorama.am/en/politics/2010/12/01/clinton-about-wikileaks

³³ *The WikiLeaks Revelations US Diplomacy In Dissaray*, in www.mmorning.com/ArticleC.asp%3FArticle%3D8657%26CategoryID%3D7: "Secretary Clinton is literally working night and day in conversations with countless leaders around the world to try as best we can not only to express regret but to work through these issues"

³⁴ Iranian Official Responds to Wikileaks "The United States Is Behind This Deliberate Leak" 12/06/2010, in <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,733060,00.html>: "America wants to portray itself as the leader of the world, as master of the destinies of nations. It wants to play off the regimes in the region against one another. It wants the world to believe that we are divided. It wants to legitimize its presence and influence in the region /Mideast-n.n"/"

³⁵ blogs.ft.com/rachmanblog/2010/12/the-wikileaks-saga-continues/: "« The Wikileaks saga continues to dominate the foreign pages. So should I revise my opinion that it's all a huge fuss about surprisingly little? A bit - but only a bit. In my last post, I said that there was only one revelation that had half-surprised me - and this was the idea that the Saudis are urging an attack on Iran. Since then, there has been one other thing that struck me as real news - and that is the suggestion that China is prepared to accept a reunified Korea, which still played host to American troops. But, even here, it's not clear that how far the Chinese sources cited actually reflect a unified and settled position in Beijing".

³⁶ www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2010/12/: "If Mr Assange is murdered tomorrow, if WikiLeaks' servers are cut off for a few hours, or a few days, or forever, nothing fundamental is really changed. With or without WikiLeaks, the technology exists to allow whistleblowers to leak data and documents while maintaining anonymity. With or without WikiLeaks, the personnel, technical know-how, and ideological will exists to enable anonymous leaking and to make this information available to the public."

³⁷ *The End of Diplomacy as We Know It?* By WOLFGANG ISCHIN

ABSTRACT

The author delivers a nuanced and complex analysis of the contemporary international system, emphasizing factors such as the world economic crisis, the unipolar structure of the system where US is the dominant power, the shifting of the power from Europe to Asia and the effects of the Wikileaks scandal. The US are considered to be the most effective player on the international arena, able to intervene all around the world with different tools (military, economic etc.) and with an effective diplomacy. Thus, US are the main systemic power guaranteeing order and stability on the long run.

Mihail E. Ionescu, PhD, is a historian of international relations and an expert in security and strategic studies. Currently he is the director of the Institute for Political Studies of Defense and Military History and a guest professor with the National School for Political Studies and Administration.

Puterea diplomatică în Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii 2010

Ioana – Cristina Mihail

INTRODUCERE

Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii este formulată într-un document pregătit periodic de guvernul Statelor Unite pentru a oferi Congresului o viziune strategică asupra intereselor naționale care trebuie protejate, dar și pentru a contura o cultură strategică americană care să atragă sprijinul opiniei publice. Strategia prezintă cele mai importante preocupări de securitate națională ale Statelor Unite și modul în care administrația intenționează să se ocupe de acestea.¹

Președintele american Barak Obama a lansat noua strategie de securitate națională în luna mai 2010, în contextul unui sistem internațional puternic afectat de criza economică și financiară, conflicte, tulburări și dezastre naturale succesive.

Documentul conține schimbări substanțiale față de strategiile de securitate susținute de George W. Bush, care s-au bazat preponderent pe doctrina războiului preventiv.

Documentul face oficială intenția președintelui Barack Obama de a insista mai curând asupra diplomației multilaterale, decât asupra forței militare. Astfel, abordarea problemelor de securitate este cuprinzătoare: diplomatică, militară, economică, culturală, de respectare a normelor internaționale și a drepturilor omului.

Altfel spus, Strategia de Securitate Națională a Administrației Obama se concentrează, în vederea combaterii terorismului internațional și a provocărilor actuale de securitate, pe instrumente de *smart power*² - putere militară (*hard power*) + diplomație (*soft power*), adică multila-

teralism. În comparație cu conceptele strategice ale Administrației Bush – *unilateralismul*, adică *războiul împotriva terorismului*, prin *lovituri armate preventive*. Strategia de securitate a Administrației Obama este un nou început, în sensul abordării complexe a problemelor de securitate ale SUA.

Strategia extinde conținutul termenului de *securitate*. Pentru prima dată terorismul intern este adăugat la setul tradițional al amenințărilor externe cu care se confruntă națiunea americană - terorismului internațional, proliferarea armelor nucleare, instabilitatea economică, schimbările climatice globale și o erodare a libertăților democratice în lume.

Voci critice susțin că noua strategie ar fi o continuare a strategiei lui Bush din 2006 și că un punct comun ar fi mențiunea că pentru eficientizarea sistemului internațional de securitate, *America must lead* (America trebuie să conducă). De asemenea, strategia nu ar reuși să articuleze o logică strategică convingătoare care să lege o analiză a oportunităților și a amenințărilor cu resurse, politici și obiective.

Dar, elementul de noutate este evident - cel puțin la nivel declarativ - deoarece strategia Obama are în vedere necesitatea legăturilor multilaterale construite pe alianțe existente și noi parteneriate, pe informații împărtășite și pe promovarea drepturilor omului. Totul în completarea acțiunilor de forță militară.³

Strategia confirmă angajamentele asumate de președintele Obama, care s-a pronunțat clar pentru promovarea unei politici externe și de securitate națională, cu trei direcții de acțiune :

(1) restabilirea poziției Americii pe scena internațională, prin recâștigarea credibilității; (2) intensificarea dialogului cu prietenii și partenerii, dar și cu adversarii, bazat pe respect reciproc (*tough-minded diplomacy*); (3) prioritizarea alianțelor și a cooperării în format multilateral, pentru construirea de parteneriate și renunțarea la intervenția militară ca mijloc principal de acțiune.

I. JOSEPH NYE ȘI PUTEREA INTELIGENTĂ (*SMART POWER*)

Joseph Nye definește termenul de *smart power*, "care nu este nici *hard*, nici *soft*", ci (să spunem) suma lor, pe baza convingerii că SUA pot depăși provocările actuale doar utilizând toate instrumentele de putere și influență, instrumentele militare și civile (de *hard power* și *soft power*), spre deosebire de conservatori, care se bazează în principal pe puterea militară (*hard power*).

Într-o lume în care cuvintele "hegemon" și "imperiu" sunt incriminatoare la adresa SUA, Nye arăta, încă din 2004, că în afara tablei de șah militare, America trăiește într-o lume multipolară, în care se poate confrunta cu adversități economice sau chiar de securitate, precum în cazul refuzului Mexicului, Turciei sau al Republicii Chile de a susține SUA în intervenția din Irak, deși aceste țări sunt considerate state-client. Astfel, din păcate, situația nu este favorabilă SUA, chiar în eforturile de combatere a terorismului internațional.

În lucrările „*The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*” și „*Soft Power: The Means to Success in World Politics*”, Joseph Nye clasifică puterea, ca eficacitatea obținută prin exercitarea ei, în trei categorii generale⁴, constatând că, pentru a putea obține rezultatele dorite poți: 1) fie să constrângi prin amenințări, 2) fie să atragi prin recompensă, 3) fie să cooptezi oamenii să-și dorească același lucru cu tine. Primele două categorii reprezintă *hard power*, a treia este *soft power*.

Hard power, puterea coercitivă, se bazează pe forța militară și cea economică a unui actor internațional, precum și pe toate celelalte resurse materiale ale puterii.

Forța militară continuă să rămână un factor major al puterii, pentru că poate juca un rol de

stabilizare. Astfel, trupele americane sunt binevenite în multe state asiatice și europene. De exemplu, în România și Bulgaria, care sunt interesate să ofere baze militare pentru armata Statelor Unite – pentru că aceasta securizează statele respective față de amenințări imprevizibile. Iar o țară securizată influențează favorabil și mediul economic regional.

Forța economică oferă posibilitatea de a obține atitudini favorabile propriilor interese. Adeseori, o monedă puternică poate proiecta la distanță puterea mult mai eficient decât prin transportarea de oameni și materiale.

În opinia lui Joseph Nye, consolidarea factorilor *hard power* (militar și economic) trebuie să continue să rămână principala preocupare a politicii externe a Statelor Unite, întrucât doar *hard power* are capacitatea de a asigura securitatea fizică și economică a unui stat, securitate fără de care componenta *soft power* este inutilă.

Soft power este capacitatea unui actor în relațiile internaționale de a determina pașnic alți actori să-și dorească ceea ce el dorește. Puterea de cooptare urmărește câștigarea prieteniei sau atenuarea adversității, prin abilitatea de a-i atrage pe alții să urmărească aceleași scopuri cu cele care corespund interesului tău național și/sau planetar.

Soft power-ul unui stat sporește atunci când politicile sale publice sunt considerate legitime de către alte state. Cele mai importante elemente de exercitare a *soft power* sunt valorile exprimate de cultura națională, exemplul politicilor și instituțiilor interne, dar și comportamentul pe arena internațională. *Soft power* include propaganda, dar într-un mod mai complex decât acțiunile clasice legate de promovarea imaginii sau obținerea unei popularități efemere.

În esență *soft power* are drept obiectiv adoptarea unor instituții și valori care conduc la o agendă internațională comună și creează un cadru favorabil pentru dezbatere. Mai mult decât simplă influențare sau persuasiune, *soft power* reprezintă abilitatea de a-i atrage pe ceilalți, ceea ce are drept efect acceptarea sau dorința de a imita, favorizând asocierea la inițiative de către parteneri.

Societatea informațională favorizează utilizarea puterii *soft*, care se demonstrează mai efi-

ciență, datorită vitezei mari cu care se propagă informația și a costurilor reduse.

În relația cu Europa și o parte din Asia sunt evidente efectele utilizării instrumentelor *soft* de cooptare. Statele Unite sunt percepute de europeni ca puterea care i-a salvat de atacurile Germaniei wilhelmiene – în Primul Război Mondial, de atrocitățile nazismului – în al Doilea Război Mondial și de pericolul mortal al căderii sub ocupația Uniunii Sovietice – în perioada Războiului Rece. Valorile politice americane au influențat Europa după al Doilea Război Mondial, inclusiv în țările din spatele Cortinei de Fier, prin Radio Europa Liberă sau Vocea Americii. Prăbușirea sistemului comunist de tip sovietic și adoptarea rapidă a modelului de societate democratică și liberală în toate statele din Europa Centrală și de Est au fost în bună măsură rezultatul *soft power*-ului Americii. În anii din urmă, alte posturi de radio și televiziune susțin și stimulează cetățenii Iranului, Chinei, Afganistanului, pentru ca țările lor să îmbrățișeze/perfecționeze valorile economice și politice democratice (economie de piață liberală și liberalism).

Invers, un *soft power* deficitar poate fi extrem de dăunător. Antiamericanismul activ ce se manifestă în lumea musulmană este alimentat de istorica susținere exclusivistă a Israelului, considerat un inamic al lumii arabe. Mediatizarea cazurilor de rele tratamente ale armatei americane la închisoarea din Abu Ghraib, în Irak, au lovit *soft power*-ul Statelor Unite. La fel de costisitoare este aroganța accidentală de care este acuzată America, nu numai în Orientul Mijlociu, dar și în Europa. Cauționată de evenimentele din 11 Septembrie 2001, Administrația americană, dominată de neo-conservatorii lui George W. Bush, a acționat uneori fără a ține cont de sensibilitățile partenerilor sau ale opiniei publice mondiale.

În noua strategie de securitate, elementele de *soft power* sunt prezentate ca o condiție obligatorie a succesului campaniei împotriva terorismului, în acord cu afirmațiile lui Nye că, în lumea modernă, doar utilizarea *hard power* - putere militară sau economică – nu garantează succesul.

Totuși, *hard power*-ul este necesar atunci când trebuie respins un atac, păzite granițele sau

protejați aliații. *Hard power*-ul asigură securitatea fizică și suportul economic. Acești factori de putere trebuie să preocupe încă politica externă a SUA.

II. PUTEREA DIPLOMATICĂ ÎN STRATEGIILE DE SECURITATE NAȚIONALĂ ALE LUI GEORGE W. BUSH

Utilizarea puterii militare (*hard power*) în strategia de securitate națională din 2010

Primul mandat a lui Bush a fost marcat de utilizarea puterii *hard*, adică de unilateralismul militarist în politica externă.

Sub influența curentului realist-simplist, politica externă a SUA în această perioadă a fost gândită în jurul ideii că sursele de putere *hard* sunt cele mai potrivite pentru atingerea obiectivelor strategice. Bush a preferat exercițiul unilateral al puterii militare americane, față de o acțiune bazată pe cutumele și instituțiile internaționale și pe relația cu partenerii și aliații (unilateralism vs. multilateralism).

Pilonul central al strategiei Bush de securitate națională - precizat în 2002 și repetat în 2006 - a fost apelul simplist la "consolidarea alianțelor pentru a învinge terorismul global" și la "colaborarea cu aliații pentru dezamorsarea conflictelor". Dar, din cauza războiului prelungit în Irak, a detenției pe termen nelimitat a suspectilor de terorism la Guantanamo Bay în Cuba și a altor acțiuni de forță (fără anvelopări de *soft*) considerate nelegitime de comunitatea internațională, Administrația Bush a înstrăinat chiar unii aliați tradiționali.

Anterior Administrației Obama - după cum au precizat Daalder și Lindsay⁵ (specialiști din tabăra democrată, care au lucrat pe vremea președintelui Bill Clinton pentru National Security Council) - doctrina de securitate nu avea în vedere o distincție între: *preemptive war* (războaie inițiate dacă adversarul este clar gata să atace, cum a procedat Israelul în iunie 1967, când țările arabe pregăteau un atac iminent) și *preventive war* (războaiele declanșate de anumite state împotriva altora, înainte ca statele atacate să prezinte o

amenințare reală, celebru fiind războiul peloponeziac, descris de Tucidide, când Sparta militaristă a atacat "blânda" și culturala Atenă, precum și atacul Israelului din 1981 împotriva reactorului de la Osirak, din Irak.

Strategia din 2002 a promovat utilizarea forței, atât în lovituri spre a contracara proliferarea armelor de distrugere în masă, cât și pentru producerea schimbărilor de regim, în dauna unor negocieri cu regimurile culpabile, precum și preferința pentru "*ad-hoc coalitions of the willing*" și ignorarea uneori a opiniei aliaților.

Bugetul alocat apărării în această perioadă a fost cu mult mai mare decât cel destinat diplomației și asistenței pentru dezvoltare. Cheltuielile militare au totalizat 500 milioane dolari – excluzând acțiunile din Irak și Afganistan - în timp ce Departamentul de Stat a avut un buget de numai 36 milioane de dolari⁶. Astfel, Departamentul Apărării, însărcinat cu coordonarea și supravegherea agențiilor și funcțiilor guvernamentale legate direct de chestiunile militare și de securitatea națională, s-a bucurat de cele mai multe resurse, ca fiind cel mai important braț guvernamental.

În prezent, Departamentul de Stat este considerat ca un "*first among equals*" (primul între egali) în activitatea de politică externă a SUA. Rolul de leadership în materie este totuși asumat cu dificultate, din cauza structurii birocratice și a politicii de personal⁷.

În esență, rolul Departamentului de Stat depinde în mare măsură de politica președintelui și de relația acestuia cu Consiliul de Securitate Națională (National Security Council - NSC). Departamentul de Stat a pierdut treptat rolul important pe care l-a jucat în timpul elaborării Planului Marshall și al creării NATO.

Astfel, în primul său mandat, George W. Bush avea tendința de a privilegia NSC (Condoleezza Rice) și Departamentul Apărării (Donald Rumsfeld), în detrimentul Departamentului de Stat (Colin Powell). Această atitudine s-a concretizat într-o politică externă axată pe probleme militare și de securitate, cu tendințe unilateraliste, bazată preponderent pe *hard power*.

USAID (United States Agency for International Development), agenția guvernamentală independentă, care oferă asistență economică,

umanitară și de dezvoltare în întreaga lume, în sprijinul obiectivelor politice ale SUA, și-a pierdut treptat din influență, chiar dacă politica de dezvoltare a constituit un pilon în strategia de securitate a SUA din 2002. Astfel, au avut loc reduceri de personal și au fost închise misiuni în unele state⁸.

Militarii nu sunt totuși instruiți și pentru a efectua activitățile civile de stabilizare și reconstrucție post-conflict, pe care le exercită în mod tradițional Departamentul de Stat și USAID, iar obiectivele militare nu coincid în toate cazurile cu cele de politică externă și dezvoltare. Astfel, există riscul ca politica externă și obiectivele de dezvoltare să fie subordonate unei agende de securitate pe termen scurt, în detrimentul strategiilor diplomatice pe termen lung. În plus, desfășurarea forțelor militare pentru stabilizare și reconstrucție poate fi contraproductivă și poate fi privită cu suspiciune de către populația locală. Coerența politicii externe americane, precum și imaginea SUA în străinătate sunt puse în pericol în acest caz⁹.

Bush a neglijat elemente esențiale de *soft power* (dialogul, comunicarea, persuasiunea), astfel încât administrația sa a fost nepopulară. Ignorarea puterii diplomatice a fost o eroare. Numai la sfârșitul primului mandat, Bush și-a dat seama că puterea militară este insuficientă și a încercat să-și modifice strategia.

Inițiativele Administrației Bush de a include puterea diplomatică (*soft power*) în strategia de securitate națională din 2006

În timpul celui de-al doilea mandat, Bush a încercat să pună mai mult accent pe instrumentele non-militare și chiar să construiască noi instituții complementare. Această schimbare în strategia de securitate a Statelor Unite a fost susținută în principal de către noul secretar de stat al Apărării, Robert Gates, care a arătat că războaiele din Irak și Afganistan au demonstrat că «succesul militar nu este suficient pentru a câștiga» și că este nevoie de o creștere a cheltuielilor privind instrumentele civile de securitate națională¹⁰.

Ca urmare, diferite inițiative au fost luate între 2004 și 2008, în scopul de a dezvolta instrumentele non-militare ale puterii americane și pentru a

încuraja cooperarea între agenții în programarea activităților de reconstrucție și stabilizare. Astfel a fost creat, în 2004, Biroul Coordonatorului pentru Reconstrucție și Stabilizare - *Office of the Coordinator for Reconstruction and Stabilization (S/CRS)* - al cărui obiectiv este de a dezvolta mecanisme pentru a consolida capacități civile de intervenție și a îmbunătăți cooperarea între agenții, în planificarea și desfășurarea activităților de stabilizare și reconstrucție. Una dintre principalele realizări ale S/CRS a fost crearea *Civilian Response Corps*, lansat oficial de Condoleezza Rice, în iulie 2008, prin care se constituie grupe de civili și diplomați instruiți să reacționeze rapid în situații care implică necesitatea de stabilizare și reconstrucție¹¹. Totuși, Congresul nu a alocat sumele necesare funcționării S/CRS și acesta a trebuit să supraviețuiască pe baza fondurilor alocate de Departamentul Apărării.

De asemenea, Condoleezza Rice a lansat o inițiativă pentru reorganizarea personalului și procedurilor Departamentului de Stat - *transformational diplomacy*. Centrul strategiei din 2006, bazată pe diplomatie și asistență internațională (*soft power*), îl constituie promovarea democrației și a construirii de națiuni moderne.

În practică, aceste inițiative au fost sub așteptările inițiale, din cauza lipsei de fonduri și a inerției dominației militarilor în teren.

III. PUTEREA DIPLOMATICĂ ÎN STRATEGIA DE SECURITATE NAȚIONALĂ A LUI BARACK OBAMA

Noua strategie de securitate națională reflectă faptul că SUA au intrat într-o nouă eră de angajament internațional, prin întărirea alianțelor vechi, crearea de noi parteneriate și utilizarea întregului arsenal de elemente de putere pentru a face față provocărilor secolului XXI : terorism și proliferare nucleară, pandemii, atacuri cibernetice și sărăcie.

Barack Obama a prezentat prima dată conceptul noii strategii de securitate, bazată pe diplomatie, într-un discurs rostit în fața absolvenților Academiei militare West Point, când le-a spus

cadeților că «Poverile acestui secol nu pot sta numai pe umerii soldaților, de asemenea nu pot sta numai pe umeri americani». Pentru a nu fi criticat ca prea încrezător în aliați, Obama a mai precizat: «Vedem clar limitările sistemului nostru internațional, dar America nu a avut succes retrăgându-se din cooperare».

În 2002, tot la West Point, George W. Bush își lansase strategia de securitate, după atacurile teroriste din 11 septembrie, când sublinia dreptul Statelor Unite de a lansa războaie preventive împotriva țărilor și grupărilor teroriste; declarații ce au precedat invadarea Irakului, în 2003.

Strategia de securitate națională emisă de Administrația Obama vine tot într-un moment sensibil, în care sistemul internațional este puternic afectat de criza economico - financiară, conflicte, tulburări și dezastre naturale succesive.

Documentul conține o viziune strategică, dincolo de provocările actuale, atrăgând atenția asupra rolului viitor în lume al SUA, de garant al securității internaționale, pentru consolidarea și modernizarea arhitecturii instituționale internaționale existente (ONU, NATO, OSCE etc), angajarea de noi centre de influență, deschiderea spre colaborare și cooperare în toate problemele internaționale. Abordarea este una comprehensivă (diplomatică, militară, economică, culturală, respectarea normelor internaționale și a drepturilor omului etc), iar accentul este pus pe prevenirea situațiilor de criză.

Strategia Obama conține: (1) atât recunoașterea faptului că acțiunea unilaterală *hard power* s-a dovedit a fi de fapt generatoare a slăbirii puterii și a pierderii de legitimitate morală, (2) cât și determinarea de a corecta această situație, cu elemente *soft*, pentru ca politica externă a SUA să își recâștige coerența, în vederea obținerii succesului.

Prioritățile de securitate în viziunea Administrației Obama sunt lupta cu Al-Qaeda în Afganistan și Pakistan, nonproliferarea nucleară, alături de depășirea recesiunii globale.

Documentul stipulează că cei mai importanți parteneri ai SUA pentru viitor sunt Rusia, China și India. Barack Obama a menționat relațiile cu Federația Rusă ca un element major al diplomației americane.

Până în prezent, strategia de securitate a SUA făcea referire doar la amenințările care veneau

din exteriorul statului american. Strategia prezentată de Barack Obama, în 2010, evidențiază pericolul sporit ce ar putea veni chiar din interiorul țării, cerând luarea de măsuri pentru asigurarea securității interne - *homeland security*.

Strategia americană de securitate conține un alt element considerat esențial: SUA trebuie să fie reprezentate peste tot în lume diplomatic și la nivel de servicii de informații. Strategia constată că *diplomația și capacitățile noastre de informare trebuie să contribuie la prevenirea conflictelor, stimularea creșterii economice, consolidarea statelor slabe, eradicarea sărăciei, combaterea schimbărilor climatice și a bolilor, precum și la consolidarea instituțiilor democratice*. Pentru a atinge aceste obiective, strategia postulează angajamentul pentru *creșterea asistenței externe, extinderea investițiilor în instituții eficiente de dezvoltare multilaterală și consolidarea angajamentului de împărțire a greutăților*.

Strategia de Securitate Națională 2010 pune în mod clar un accent pe *soft power*. Diplomația și dezvoltarea sunt priorități de securitate, iar administrația Obama a luat angajamente puternice pentru consolidarea acestor domenii. Acest lucru implică o creștere a cheltuielilor în contextul în care, împreună, finanțarea pentru Departamentul de Stat și USAID reprezintă acum doar 1,4% din bugetul național și mai puțin de 7% din ceea ce Statele Unite cheltuie pentru problemele de securitate națională/apărare.

IV. ELEMENTE PUNCTUALE DE POZIȚIONARE

Cooperarea în cadrul organizațiilor internaționale

Strategia Obama propune reformarea instituțiilor internaționale, în scopul promovării securității comune pe plan global. Referirile la Organizația Națiunilor Unite întăresc modificarea de atitudine și de comportament a SUA în cadrul organismelor acesteia, urmărind ca ONU să devină un instrument prin care să fie promovat *leadership-ul* și valorile Americii și ale aliaților, și nu un for de critică și cenzură în relațiile internaționale. ONU rămâne un vector de cooperare indispensabil, dar trebuie să parcurgă un proces

amplu de transformare, pentru a asigura un management eficient al operațiunilor (inclusiv cele de menținere a păcii) și o funcționare echitabilă a Consiliului pentru Drepturile Omului, precum și a grupurilor G-8 și G-20, racordând aceste instituții la realitățile contemporane.

SUA susțin, în cadrul sistemului onusian, reformele care promovează un *leadership* eficient în gestionarea serviciilor civile internaționale ale acestei organizații, și lucrează cu personalul ONU și statele membre pentru a consolida capacitatea operațională în domeniul menținerii păcii, acordării de ajutor umanitar, recuperării post-dezastru, asistenței pentru dezvoltare și promovării drepturilor omului. De asemenea, se menționează sprijinirea capacităților ONU de combatere a amenințărilor transnaționale, cum ar fi proliferarea armelor de distrugere în masă, bolile (infectioase), traficul de droguri și persoane, precum și – nu în ultimul rând - lupta antiteroristă.

Relația transatlantică

Administrația Obama și-a stabilit trei priorități de acțiune în planul relației transatlantice : (1) consolidarea cooperării pe plan bilateral cu aliații europeni, în domeniul economic și de securitate, (2) îndeplinirea obiectivului de extindere a ariei de securitate și democrație și (3) revigorarea relației cu Federația Rusă.

Strategia de securitate confirmă dorința președintelui Obama de restabilire a solidității parteneriatului cu aliații europeni, refacerea autorității morale a SUA și recrearea unei alianțe reciproc benefice. Astfel, Obama depășește politica Administrației Bush de împărțire a Europei în cei care “sunt cu SUA” și cei care “nu sunt cu SUA”.

Continuarea proiectului istoric american de a susține și promova extinderea ariei de stabilitate, securitate, prosperitate și de valori democratice la nivelul întregii Europe și Eurasii rămâne o prioritate majoră de asigurare a securității pe plan internațional.

Strategia propune întărirea responsabilității și credibilității NATO, ca alianță care “aduce pace și securitate Europei și ajută SUA să abordeze și probleme de securitate la nivel mondial”. Ceea ce ar putea deveni un parteneriat global pentru pace și securitate.

Rusia

Casa Albă a dat semnale că este dispusă să regândească relația cu Moscova, în contextul internațional actual, luând în considerare noi modalități de angajare în anumite domenii, precum cel al combaterii terorismului internațional, fără a altera însă principiile strategice americane esențiale.

În spiritul *reset the button* al noii politici de securitate în relația cu Federația Rusă, strategia afirmă că SUA sprijină eforturile pentru promovarea statului de drept, a unui guvern responsabil și a valorilor democratice universale. De asemenea, SUA propun cooperarea în planul investițiilor și al comerțului, pentru asigurarea prosperității celor două state.

Printre subiectele de primă importanță care se dorește a fi abordate în cadrul dialogului cu Rusia, se numără nonproliferarea nucleară (inclusiv dosarele nord-coreean și iranian), reducerea arsenalelor nucleare și eliminarea riscurilor asimetrice care implică eventualul acces la material nuclear al actorilor non-statali, stabilizarea și securizarea zonelor de tip Afganistan și combaterea terorismului internațional.

SUA doresc ca Rusia să acționeze ca un partener responsabil în Europa și Asia și susțin suveranitatea și integritatea teritorială a vecinilor Rusiei.

Irak

Strategia reiterează angajamentul ferm al SUA pentru suveranitatea și stabilitatea Irakului și implementarea strategiei de tranziție a responsabilităților de la forțele americane și ale Coaliției internaționale la cele de securitate irakiene.

SUA nu ridică pretenții în privința teritoriilor și resurselor irakiene, respectând suveranitatea irakienilor.

Pentru atingerea obiectivului unui Irak stabil și care se auto-guvernează, strategia propune trei paliere de acțiune: (1) asigurarea securității în perioada de tranziție (Transition Security), (2) acordarea de sprijin civil (Civilian Support) și (3) promovarea diplomației regionale și dezvoltării (Regional Diplomacy and Development).

În primul rând, se dorește transferul responsabilității de asigurare a securității în respon-

sabilitatea statului irakian. După retragerea trupelor americane, doar o forță reziduală (incluând o componentă militară și una civilă), urmează să rămână în Irak pentru a derula misiuni împotriva rețelei Al Qaeda și pentru a asigura protecție personalului american civil/ diplomatic.

Misiunea militară combatantă va fi înlocuită de o misiune de tranziție, structurată pe trei tipuri de activități: antrenare, echipare și consiliere a forțelor militare și de securitate irakiene. De asemenea, nu vor fi construite baze militare permanente, însă vor fi continuate eforturile de pregătire și sprijinire a forțelor de securitate irakiene.

Administrația Obama dorește lansarea unui efort diplomatic intens pentru continuarea procesului de reconstrucție și stabilizare în Irak, care să includă toți vecinii acestuia, inclusiv Iranul și Siria. Departamentul de Stat se va implica activ, prin acțiuni de *soft power*, în cooperarea în domeniul diplomației, al implementării valorilor unui stat de drept, știință, educație, sănătate și economie.

Administrația Obama urmărește încheierea, în mod responsabil și gradual, a războiului din Irak, astfel încât SUA să își poată consolida puterea militară, să dedice mai multe resurse luptei împotriva talibanilor (în Afganistan) și rețelei Al Qaeda, și să investească în economia internă, afectată de criză. Planul administrației încurajează poporul irakian în preluarea controlului asupra țării și cere autorităților irakiene să depună eforturi pentru realizarea unei acomodări politice reale, pentru preluarea responsabilității viitorului propriu, repartizarea echitabilă a veniturilor obținute din petrol și utilizarea acestora la reconstrucția țării.

Afganistan și Pakistan

În viziunea Strategiei de Securitate a SUA, Afganistanul și Pakistanul sunt principalul front ("epicentru") al luptei împotriva extremismului, insistându-se, pe parcursul documentului, asupra caracterului esențial al înfrângerii Al Qaeda și al susținătorilor acesteia, la nivel global. Se pornește de la principiul «poporul afgan contra talibanilor» și nu «SUA contra talibanilor». Liniile majore evocate în noua strategie rămân crearea unui guvern afgan capabil să controleze și să guverneze teritoriul național, cooperarea și implicarea actorilor regionali și a comunității internaționale

în înfrângerea grupărilor teroriste și susținerea dezvoltării durabile în regiune.

Obiectivul major al prezenței americane și internaționale în regiune nu este crearea unor democrații perfecte, ci a unui mediu suficient de stabil, care să nu permită inițierea de atacuri teroriste cu efecte globale și să asigure regiunea împotriva unor riscuri de terorism nuclear. Pakistanul rămâne o componentă indispensabilă stabilizării regionale.

Iran

Administrația Obama a luat în considerare oportunitatea reluării dialogului cu Iranul, declarându-se, în repetate ocazii, pregătită să avanseze în relație, fără precondiții, pe bază de respect reciproc, în pofida climatului de neîncredere și a unor subiecte controversate pe agenda comună. Oferta Administrației Obama nu a fost însă întâmpinată de autoritățile de la Teheran cu aceeași deschidere.

Administrația americană s-a declarat angajată în procesul derulat în formatul P5+1 (cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU, plus Germania), exprimând susținere față de strategia *dual-track* (stimulente și sancțiuni), promovată de grup.

Faptul că Strategia menționează cu fermitate că, dacă guvernul iranian refuză să se conformeze normelor și obligațiilor internaționale, va fi izolat, demonstrează că s-a ajuns într-un punct decisiv în privința abordării dosarului iranian. Prevenirea unei curse a înarmărilor nucleare în Orientul Mijlociu este în interesul întregii comunități internaționale. Strategia reafirmă angajamentul SUA pentru dreptul fiecărei națiuni de a avea acces la energie nucleară în scopuri pașnice, în măsura în care se conformează reglementărilor prevăzute de Tratatul privind Neproliferarea (NPT).

Președintele Obama consideră că activitatea Iranului în domeniul balistic reprezintă o amenințare reală nu doar pentru SUA, ci și pentru vecinii Iranului și aliații SUA. Strategia reiterează angajamentul SUA de a continua strategia de implementare a sistemului anti-rachetă, într-o abordare gradual-adaptivă (Phased Adaptive Approach), care să asigure o protecție a forțelor desfășurate în teatrele de operațiuni și a teri-

toriului SUA și al aliaților săi, în eventualitatea unor lovituri cu rachete balistice sau cu rachete cu rază medie de acțiune.

Procesul de Pace din Orientul Mijlociu

Soluționarea conflictului israeliano-palestinian este o prioritate diplomatică a Administrației Obama.

Strategia pledează, în spiritul principiilor Cvartetului pentru Orientul Mijlociu, alcătuit din Rusia, SUA, UE și ONU, pentru încheierea unui acord de pace cuprinzător, pe baza existenței a două state, israelian și palestinian ("The United States seeks two states living side by side in peace and security"). SUA susțin recunoașterea Israelului, renunțarea la violență și acceptarea acordurilor precedente, ca unic mecanism pentru coordonarea eforturilor diplomatice internaționale, în vederea sprijinirii unui guvern palestinian.

SUA încurajează și sprijină aspirația legitimă a palestinienilor la un stat propriu și consideră că Autoritatea Palestiniană trebuie să își dezvolte propria capacitate de a guverna prin instituții care să servească nevoilor propriului popor și să respecte angajamentele asumate.

Pe de altă parte, Administrația americană consideră că statele arabe, la rândul lor, trebuie să întreprindă pași semnificativi pentru normalizarea relațiilor cu Israelul, începând cu recunoașterea legitimității acestuia.

Problematica energetică și schimbările climatice

Strategia de Securitate Națională cuprinde o viziune ambițioasă asupra problemicii energetice, marcată de transferul gradual de la un sistem (național și global) alimentat aproape exclusiv din resurse de hidrocarburi, la unul bazat pe resurse alternative, ca centrale nucleare, hidrotehnice, eoliene etc. Problema securității energetice este abordată prin raportare la concepte precum justiția socială, prosperitate, siguranța locurilor de muncă.

De altfel, Obama susține investițiile masive în cercetarea și dezvoltarea noilor resurse alternative de energie (bio-combustibili, energie solară, eoliană, hidro-energie) și stabilirea unui regim de taxare care să mute centrul de greutate al preocupării investitorilor, din zona companiilor

care exploatează resurse de hidrocarburi, în zona celor dispuse (și încurajate în acest mod) să dezvolte resurse alternative.

Strategia promite o reducere drastică a emisiilor de gaze poluante, în intervalul de la 17% până în 2020 și mai mult de 80% până în 2050.

Administrația a urmărit un efort internațional larg de combatere a schimbărilor climatice, inclusiv printr-o serie de parteneriate bilaterale și regionale, care să susțină cooperarea în aplicarea de politici în dezvoltarea tehnologiilor curate. Astfel, SUA s-a implicat activ în încheierea Acordului de la Copenhaga, prin care, pentru prima dată, toate economiile majore - inclusiv Statele Unite, China și India - s-au angajat să ia măsuri semnificative pentru reducerea emisiilor poluante. Mai mult de 120 de țări, producând peste 85% din toate emisiile de gaze poluante la nivel mondial, au fost de acord cu prevederile Acordului.

SUA își propun asumarea *leadership*-ului la nivel mondial în promovarea unor măsuri clare, măsurabile, verificabile și raportabile de reducere a nivelului emisiilor de gaze poluante.

La nivel regional, strategia angajează la crearea de noi parteneriate de energie curată în Asia, America, Africa. La nivel global, SUA vor căuta să pună în aplicare prevederile Acordului de la Copenhaga și să asigure un răspuns la schimbările climatice, care să se bazeze pe o acțiune comună decisivă.

Scopul stabilit este efortul eficient, internațional, pentru ca marile economii să realizeze acțiuni ambițioase de reducere a emisiilor de gaze poluante și să își îndeplinească angajamentele asumate în mod transparent. Finanțarea mondială ar trebui mobilizată pentru ca țările în curs de dezvoltare să se poată adapta la schimbările climatice, pentru atenuarea efectelor acestora și pentru investirea în tehnologii de energie curată.

SUA acceptă principiul acțiunii comune, dar insistă ca orice abordare să se bazeze pe principiul că fiecare națiune își asumă responsabilitatea pentru acțiunile sale.

Asia

Strategia de angajare a SUA în Asia (considerată o arie importantă de influență pe plan global), se concentrează pe (1) continuarea relațiilor cu

partenerii săi strategici - Japonia, Australia, Coreea de Sud, Filipine și Thailanda ; (2) consolidarea parteneriatelor cu centrele de influență - China și India și (3) implicarea în structurile multilaterale (Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei - ASEAN, Forumul de Cooperare în Asia-Pacific, Parteneriatul Trans-Pacific, Summit-ul Asiei de Est).

Strategia afirmă *leadership*-ul Japoniei și Coreei de Sud în Asia de Est în abordarea problemelor regionale și globale. SUA recunoaște aceste state ca parteneri egali, promotori ai valorilor democratice comune în regiune, și se pronunță pentru intensificarea relațiilor de securitate cu ambele țări, astfel încât să facă față împreună provocărilor de securitatea globală și să fie asigurat un fundament durabil pentru prezența militară americană în regiune, necesară acestei securități.

În ceea ce privește China, SUA au inaugurat un nou dialog strategic și economic, prin care își propun construirea unei relații bilaterale reciproc benefice, în multiplicarea domeniilor de cooperare economică.

SUA vor susține China în rolul de putere responsabilă (*responsible leadership role*), prin angajarea în gestionarea problemelor globale curente: schimbările climatice, comerțul; politica energetică, neproliferare nucleară, revenirea din criza economică globală și asigurarea unei creșteri economice echilibrate și sustenabile; dezvoltarea relațiilor economice bilaterale; un parteneriat real care să cuprindă și monitorizarea programelor militare și comunicarea în acest domeniu, în vederea reducerii neîncrederii.

În relația cu China, democrații continuă să susțină politica «unei singure Chine». Strategia confirmă această direcție și încurajează rezolvarea pașnică a disputei cu Taiwan-ul.

În relația cu India, dialogul strategic vizează: neproliferarea nucleară, lupta contra terorismului și cooperarea militară ; energie și schimbări climatice; educație și dezvoltare sustenabilă; economie, comerț și agricultură; știință, tehnologie, inovație și sănătate. SUA vor urmări colaborarea cu India, în vederea promovării stabilității în Asia și în lume.

Relațiile SUA cu Coreea de Nord sunt marcate de tensiunile provocate de programul nuclear coreean și testarea armată a tehnologiei nucleare,

încălcându-se acordurile internaționale în materie și Rezoluția 1718 a Consiliului de Securitate al ONU.

SUA sunt hotărâte să nu cedeze în fața atitudinii belicoase nord-coreene și să mențină regimul de sancțiuni impus prin Rezoluția 1874 a CS, până când regimul comunist de la Phenian va face pași ireversibili pentru stoparea programului nuclear militar și va dovedi seriozitate în negocieri.

America latină

Strategia de Securitate Națională reflectă dorința Administrației Obama de a imprima politicii SUA un angajament mai viguros față de statele Americii latine, precum Argentina, Chile, Peru ș.a., direcțiile propuse vizând dezvoltarea democrației și securității (combaterea traficului de droguri, a imigrației ilegale, a grupurilor infracționale transfrontaliere și a terorismului), acordarea de asistență economică și umanitară, precum și abordarea problemelor securității energetice și ale mediului curat.

Administrația Obama a luat măsuri de îmbunătățire a relației cu Cuba, prin diminuarea restricțiilor asupra comerțului și călătoriilor și au fost eliminate limitele asupra sumelor pe care americanii de origine cubaneză le pot trimite în insulă.

Se manifestă toleranță și față de originalitățile regimului din Venezuela.

Obama consideră că dialogul cu liderii de la Havana trebuie să fie direct și ferm, având la bază reforme democratice în Cuba și eliberarea necondiționată a deținuților politici. Numai astfel se vor normaliza relațiile americano-cubaneze.

Strategia subliniază necesitatea adâncirii parteneriatului cu Mexicul și Bolivia pentru combaterea problemelor rezultate din traficul de droguri și provocările imigrației frontaliere.

De la preluarea puterii, în relația cu statele din Emisfera vestică, Administrația Obama a generat un climat de dialog și înțelegere reciprocă, marcând o schimbare substanțială, comparativ cu perioada neglijențelor guvernului Bush.

Africa

Administrația Obama are în vedere continentul african pentru promovarea comerțului liber, a investițiilor și a asigurării unui climat de securitate și respect pentru valorile umane.

Strategia de Securitate Națională propune o angajare amplă a SUA, în contextul unui efort internațional, pentru reducerea impactului difcultăților pe care le aduc conflictele din această zonă și pentru asigurarea unui ritm susținut de creștere economică a țărilor africane.

Combaterea terorismului

Președintele Obama consideră că principalele fronturi de luptă contra terorismului sunt Afganistanul și Pakistanul. Strategia de combatere a terorismului este una cuprinzătoare, inteligentă, bazată atât pe acțiune militară (*hard power*) cât și pe diplomație (*soft power*), pentru a înfrânge Al Qaeda și a aneantiza rețelele care o sprijină.

SUA urmăresc susținerea elementelor moderate din lumea islamică și izolarea extremiștilor, insistând asupra faptului că «islamul nu este parte a problemei în combaterea extremismului violent, ci este un element important al promovării păcii». De asemenea, SUA își propun să faciliteze accesul la educație, îngrijire medicală, comerț și investiții și să sprijine reformatorii politici și societatea civilă, în lumea islamică.

Strategia afirmă valorile democrației, susținând eliminarea torturii, închiderea închisorii americane de la Guantanamo, respectarea Convenției de la Geneva și cooperarea deplină cu Curtea Penală Internațională.

Mesajul este opus celui receptat în strategiile Administrației Bush – neglijarea cooperării cu națiunile islamice – și are în vedere înlăturarea stereotipurilor care au suprapus adeseori lumea musulmană cu terorismul sau extremismul.

Neproliferarea nucleară

Poziția președintelui Obama în privința proliferării nucleare (considerată una dintre provocările cele mai serioase la adresa păcii și securității globale) a fost făcută publică treptat, pe măsură ce Casa Albă și-a priorizat temele de politică externă și apărare, pornind de la evidența că «deși pericolul unui război nuclear global a trecut, riscul unui atac nuclear a crescut», declanșat de state sau organizații teroriste.

Strategia susține dezideratul unei lumi fără arme nucleare (*Goal of a World Without Nuclear Weapons*), propunând în acest sens măsuri concrete și cuantificabile, cum sunt: reducerea

rolului armelor nucleare în strategia de securitate națională; susținerea regimului impus de Tratatul privind Neproliferarea; dreptul tuturor popoarelor de a utiliza energia nucleară în scopuri pașnice; o atitudine fermă și unitară față de cei care încalcă regulile internaționale în materie (precum Coreea de Nord și Iranul); asigurarea că teroriștii nu vor avea acces la arme nucleare (în acest sens fiind demarat un efort internațional de securizare a armelor nucleare), cooperarea cu Rusia și în acest domeniu și stabilirea de parteneriate unde și când va fi nevoie; cooperarea internațională pentru a instituționaliza «Proliferation Security Initiative» și «Global Initiative» (pentru combaterea terorismului nuclear).

SUA au organizat, în 2010, un Summit global asupra securității nucleare și a fost semnat un nou tratat START cu Rusia, în vederea limitării focoadelor nucleare și a vehiculelor strategice de atac, oferind în același timp un regim de monitorizare cuprinzător și corespunzător.

Promovarea democrației și a drepturilor omului la nivel global

În viziunea Obama, promovarea democrației și a drepturilor omului la nivel global, este cea mai nobilă responsabilitate pe care SUA și-o asumă. Noua Strategie de Securitate Națională, proiectare a ideii de *smart power* (integrare și mediere între *hard power* și *soft power*), susține consolidarea societății civile, crearea de sisteme judiciare independente, susținerea statului de drept, afirmarea presei libere, a libertății religioase, respectarea drepturilor femeii, a egalității de tratament pentru diversele minorități, egalitatea de șanse și combaterea discriminării (*soft power*), dincolo de forța militară (*hard power*).

Promovarea și respectarea drepturilor omului va fi prioritară nu numai în relațiile bilaterale, ci și pe plan global.

Unul dintre mesajele principale ale Administrației SUA este că inițierea schimbărilor de mentalitate și legislație în țări în care există încălcări flagrante ale principiilor umanității (ale drepturilor femeilor, persoanelor cu dizabilități, exploatarea copiilor prin muncă sau abuzuri etc) se va face pe baze non-ideologice sau partizane, ci respectându-se normele și tradițiile interne ale țărilor respective, cu evitarea atitudinilor critice din exterior.

Dreptul internațional

Obama este adeptul *leadership*-ului global al Statelor Unite «prin forța exemplului, nu prin exemplul forței».

Rezonând cu rolul SUA de mare putere, într-o lume totuși multipolară, Strategia de Securitate Națională 2010 se fundamentează pe participarea constructivă și angajată a SUA în viața comunității internaționale, într-un mod care să asigure o cât mai mare reprezentare a intereselor umanității. În această notă, strategia pune în valoare dreptul internațional, ca rezultat al efortului diplomatic, menit să exploreze și să aplice variantele optime de acomodare a intereselor tuturor participanților pe scena internațională.

CONCLUZIE

Noua Strategie de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii inspirată și urmărită de președintele Barak Obama, abordează conjugat și echilibrat politicile de apărare, diplomatie și dezvoltare (*defence, diplomacy, development*).

Astfel, capacitățile de apărare ale SUA (*hard power*) sunt contrabalansate de politici civile (*soft power*), care vizează menținerea și atragerea de aliați pentru SUA, pe căi diplomatice (comunicare, dialog, persuasiune, propagandă și cultură) și dezvoltarea social-economică (ajutor umanitar, sănătate, asistență tehnico-științifică), în special, în ariile vulnerabile și vulnerabilizate de criza economico-financiară.

Strategia Obama produce un progres esențial față de unilateralismul strategiei Bush – cu accent pe *hard power*. Multilateralitatea strategiei Obama, cu echilibrările și dezvoltările de *soft power*, va determina nu numai atragerea de noi aliați ci și, mai ales, recuperarea afectivă a Europei, care – deși datorează istoric mult Statelor Unite (după două războaie mondiale “fierbinți” și unul “rece”) - devenise retrăită în perioada Bush.

Acum, europenii sunt deschiși în acțiune, alături de SUA, pentru menținerea și promovarea democrației și a drepturilor omului, dezvoltării social economice și cultural educative a națiunilor, în special a celor defavorizate și, nu în ultimul rând, depășirea provocării terorismului internațional.

Așa cum SUA și-a exprimat recunoștința (pentru ajutorul Franței în războiul lor de independență) prin formularea generalului John Pershing (comandantul tinerilor soldați americani veniți să salveze Europa de Germania imperială, în 1918), când a pășit pe pământ francez : «*La Fayette nous y voilà !*» tot așa, acum, europenii vor simți că pot spune : «*Obama, here we are!*»

Bibliografie

Cărți consultate

- BRZEZINSKI ZBIGNIEW, *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, New York, Basic Books, 2004, pp. 242
- BRAINARD, LAEL, *Security by Other Means: Foreign Assistance, Global Poverty, and American Leadership*, Brookings Institution Press, Washington D.C., 2007, pp. 364
- CAMPBELL, M. E. O'HANLON, *Hard Power: The New Politics of National Security*, New York, Basic Books, 2006, pp.319
- TED GALEN CARPENTER, *Smart Power – Toward a Prudent Foreign Policy of America*, Cato Institute, 2008
- NYE S. Joseph, *Bound to lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1991, pp. 336
- NYE S. Joseph – *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, 2004, pp.191
- KATZENSTEIN, PETER J; ROBERT O. KEOHANE, *Anti-Americanisms in World Politics*, Cornell University Press, Ithaca, 2007, pp. 351
- MURDOCK, CLARK A., *Improving the Practice of National Security Strategy: A New Approach for the Post-Cold War World*, Washington, D.C., CSIS Press, 2004, pp190
- Ivo H. Daalder și James M. Lindsay, *America Unbound. The Bush Revolution in Foreign Policy*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2003

Articole consultate

- KAUFFMAN, CHAIM, *A Security Dilemma*, Harvard International Review 28 (2007), pp.44-50
- S. NOSSEL, *Smart Power*, Foreign Affairs, vol. 83, nr. 2, Martie – Aprilie 2004, pp. 6.
- J.S.NYE, *US can reclaim smart power*, Los Angeles Times, 21 ianuarie 2009
- KAREN DeYOUNG, *Obama redefines national security strategy, looks beyond military might*, WashingtonPost, 27 mai 2010
- PETER BAKER, *Obama Offers Strategy Based in Diplomacy*, The New York Times, 22 mai 2010
- DAVID E. SANGER și PETER BAKER, *New U.S. Strategy Focuses on Managing Threats*, The New York Times, 27 mai 2010
- BERKOWITZ, Bruce și KORI SCHAKE, *National Security: A Better Approach*, Hoover Digest, nr. 4, 2005, pp. 58-65

- Interviu cu J.S.NYE - Smart Power in Iran-U.S. Relations, Cambridge, Belfer Center for Science and International Affairs, Kennedy School of Government, Harvard University, 2008http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/18420/joseph_nye_on_smart_power_in_iranus_relations.html

Documente oficiale

- Comunicate Casa Albă - *Advancing Our Interests: Actions in Support of the President's National Security Strategy*, 27 mai 2010
- Departamentul de Stat al SUA – Office of the Coordinator for Reconstruction and Stabilization, "Civilian Response – The Newsletter of S/CRS", nr. 6, August – Septembrie 2008, pp. 5
- Casa Albă - *Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii*, Mai 2010, Washington D.C., pp.42 www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
- Casa Albă - *Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii*, Mai 2010, Washington D.C., pp.49, www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/
- Casa Albă - *White Paper of the Interagency Policy Group's Report on U.S. Policy toward Afghanistan and Pakistan*, 29 martie 2009

Rapoarte/Studii

- CRAIG COHEN, J.S. NYE, RICHARD ARMITAGE - *Report of the CSIS Commission on Smart Power – A smarter, more secure America*, Center for Strategic&International Studies, noiembrie 2007
- RAPHAEL F.PERL - *National Strategy for Combating Terrorism: Background and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 1 noiembrie 2007
- Douglas J. Schaffer - *The (New?) National Security Strategy*, Association of the United States Army, Arlington, Virginia, 20 iulie 2010
- S. PATRICK & K. BROWN, *The Pentagon and Global Development: Making Sense of the DoD's Expanding Role*, Center for Global Development – Working Paper, nr.131, noiembrie 2007
- BAKER, DEAN - *The Economic Impact of the Iraq War and Higher Military Spending*, Center for Economic and Policy Research, Washington, D.C, mai 2007, p.10
- Sophie Lecoutre, *The US Shift towards 'Smart Power' and its Impact on the Transatlantic Security Partnership*, the EU Diplomacy Papers 2/2010, College of Europe
- CHARNEY, Craig, and NICOLE YAKATAN, *A New Beginning: Strategies for a More Fruitful Dialogue with the Muslim World*, New York: Council on Foreign Relations, mai 2005
- SHERWOOD-RANDALL, Elizabeth, *Alliances and American National Security*, Strategic Studies Institute, 2006, pp 41

Discursuri

- President Obama's Commencement Address at West Point, 22 mai 2010 – <http://www.america.gov/st/>

texttrans-english/2010/May/20100524120452 ihecuor0.98484.html&distid=ucs

- Remarks on the Obama Administration's National Security Strategy, Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, The Brookings Institute, Washington, 27 mai 2010
- Landon Lecture (Kansas State University) - Remarks as Delivered by Secretary of Defense Robert M. Gates, Manhattan, Kansas, 26 noiembrie 2007 <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1199>
- DoD News Briefing with Secretary Gates From the Pentagon (Department of Defense) - Remarks as Delivered by Secretary of Defense Robert M. Gates, 18 martie 2009
- Public Diplomacy: A National Security Imperative - Judith A. McHale, Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs, Addressed at the Center for a New American Security, Washington, D.C., 11 iunie 2009
- Smart Power: Applications and Lessons for Development - Maria Otero, Under Secretary for Democracy and Global Affairs, Addressed at the American University, School of International Service, Washington, D.C., 8 aprilie 2010

Articolul reflectă doar punctul de vedere personal al autorului, neimplicând în niciun fel instituția de apartenență

Note

¹ Fundamentul juridic al documentului este Legea Goldwater-Nichols din 1986 pentru reorganizarea Departamentului de Apărare, care a adus schimbări importante în modul de operare al acestei instituții și al organizării forțelor armate americane, prin coeziunea între servicii și desfășurarea de operațiuni comune (cum ar fi cele din Zair, Haiti, Bosnia). Punerea în aplicare a actului este în curs de desfășurare prin proiectele de restructurare incluse în Joint Vision 2010 (1996) și Joint Vision 2020 (2000). În ambele documente, se subliniază că acționarea în mod coordonat este cea mai eficientă: intelectual, operațional, organizatoric, doctrinar, și tehnic. Astfel, forța mixtă, datorită flexibilității sale și capacității de reacție, este cheia succesului în operațiuni.

² Prof. Joseph S. Nye a introdus în dezbatere conceptul de *smart power*, în 2004, în lucrarea *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. El a fost secretar de stat adjunct pentru chestiuni de securitate internațională în Departamentul Apărării (Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs) în timpul Administrației Clinton, șeful Grupului privind neproliferarea armelor nucleare din cadrul Consiliului de Securitate Națională și este profesor la Universitatea Harvard (din 2002).

³ Strategia amintește de cele mai multe ori cuvântul *development* (76 mențiuni), urmat de *nuclear* (74), *energy* (49), *military* (44), *engagement* (43), *climate change* (28) și *intelligence* (18).

⁴ Joseph Nye – *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, p. 29 - 33

⁵ Ivo H. Daalder și James M. Lindsay, *America Unbound. The Bush Revolution in Foreign Policy*, Brookings Institution Press, Washington, D.C., 2003

⁶ J.S.Nye, US can reclaim smart power, Los Angeles Times, 21 ianuarie 2009

⁷ Departamentul de Stat este format din (1) diplomați de carieră și (2) angajați desemnați politic, *Foreign Service Officers* (FSO) și *Civil Service Employees* (CSE). FSO constituie o elită a corpului diplomatic american, creată în 1924 prin *Rogers Act*; membrii săi sunt "formați pentru a îndeplini orice sarcină în orice post din lume". Părerea unor critici este că disparitățile de formație profesională – intelectuală au condus la o rivalitate între CSE și FSO.

⁸ Sophie Lecoutre, *The US Shift towards 'Smart Power' and its Impact on the Transatlantic Security Partnership*, the EU Diplomacy Papers 2/2010, www.coleurope.eu/ird

⁹ S. Patrick & K. Brown, *The Pentagon and Global Development: Making Sense of the DoD's Expanding Role*, Center for Global Development – Working Paper, nr.131, Noiembrie 2007

¹⁰ R.M. Gates, *Landon Lecture – Kansas State University*, Manhattan, Kansas, 26 noiembrie 2007, <http://www.defenselink.mil/speeches/speech.aspx?speechid=1199>

¹¹ US Department of State – Office of the Coordinator for Reconstruction and Stabilization, *Civilian Response – The Newsletter of S/CRS*, no. 6, August – Septembrie 2008, p. 5, <http://www.crs.state.gov/index.cfm?fuseaction=public.display&shortcut=499F>

ABSTRACT

The 2010 National Security Strategy of the United States (NSS) lays out the President's vision for the U.S. on the world stage. The key difference brought by the 2010 NSS, compared to the previous versions (2002/2006) is that it considers armed conflict as a last resort when diplomacy is exhausted. Therefore, the document seeks to balance defense policies, diplomacy and development. The U.S. military capabilities (*hard power*) should be combined with Civilian instruments (*soft power*). To keep the U.S. leading role in global affairs and restore its image in the world, the 2010 NSS aims to maintain and attract allies through diplomatic channels (communication, dialogue, persuasion, propaganda and culture) and social and economic development (humanitarian, health, scientific and technical aid) deployed especially in vulnerable areas.

The paper shows that the NSS of the Obama Administration offers a strategic vision for how to integrate soft power and hard power into "smart power" in order to efficiently address current and future security challenges around the world.

Key words: diplomacy, security, strategy, United States, hard power, soft power, smart power

Ioana – Cristina Mihail este doctorand în relații internaționale la Școala Națională de Științe Politice și Administrative și diplomat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

Dreptul la ingerință și dihotomia preemptivă – prevenție

Mr. Drd. Simona Țuțuianu

Doctrina Bush, avându-și sorgintea în strategia de securitate națională a Statelor Unite ale Americii din 2002, continuă să producă multiple controverse, în condițiile în care dreptul inherent la apărare individuală sau colectivă al statelor în cazul producerii unui atac, prevăzut în articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite, capătă valențele unui drept prezumtiv la acțiune militară unilaterală preventivă și ofensivă.

Noua filozofie de politică externă a SUA aduce în prim-planul teoriei relațiilor internaționale contemporane, distincția tot mai precară dintre *preemptivă* și *prevenție*, în practică fiind sesizabilă o infimă deosebire de ordin strategic sau chiar moral. O dezbatere fundamentată asupra subiectului nu ar trebui să omită crizele umanitare și încercările de încălcare a suveranității statelor.

Episodul Kosovo, spre exemplu, a demonstrat faptul că pot exista circumstanțe de salvagardare a legitimității unei acțiuni militare, de dragul și în beneficiul umanității, logica morală implicită reprezentând din această perspectivă o bază autentică de analiză și reflexie. Și totuși, aplicarea arbitrară a normelor de drept internațional produce, în prezent, dezbateri aprinse și tentația de universalizare a argumentării suveranizării statelor după modelul de precedent al provinciei Kosovo, convenabil unor regiuni secesioniste.

Prima strategie de securitate a Uniunii Europene¹ - „O Europă sigură într-o lume mai bună” - identifică riscuri și amenințări similare celor din Doctrina Bush², anume terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflicte regionale, state eșuate și crimă organizată.

Parcursând cele două documente, vom întâlni, pe lângă conceptele similare referitoare la riscurile și amenințările asimetrice de securitate,

instrumentul de răspuns al *preemptivității*, ceea ce presupune reconsiderarea dihotomiei UE *soft power* – SUA *hard power*³. De fapt, conceptul folosit în varianta finală a Strategiei UE este cel de *angajament preventiv* (*preventive engagement*), introdus mai ales ca urmare a insistențelor diplomației germane. Trebuie menționat însă faptul că varianta inițială a Strategiei Solana, validată de către Consiliul European de la Salonic din iunie 2003, folosește sintagma *pre-emptive engagement*⁴.

Erorile de interpretare abundă, neexistând un document oficial care să ofere o definiție riguroasă a conceptului de „preventive engagement”, conotațiile sale militare diferind semnificativ de cele diplomatice.

Este arhicunoscut faptul că Uniunea Europeană se bazează mai mult pe instituțiile internaționale decât pe propria sa capacitate militară de acțiune, accentuând dreptul și etica internaționale. Gestionarea riscurilor și a amenințărilor asimetrice impune însă Uniunii Europene trecerea de la *soft* la *hard power*.

Legalitatea și legitimitatea preemptivității reprezintă un subiect controversat, la care se adaugă *dilema securității*, mecanism generat de incertitudinea privind intențiile ofensive/ defensive ale actorilor ce se ghidează după această doctrină. Iar dihotomia preemptivă-prevenție constituie însăși miezul clarificării dilemei.

În literatura de specialitate, varianta favorită este aceea a acceptabilității preemptivității și a negării vehemente a prevenției.⁵ Dacă justificarea ambelor tipuri de acțiuni militare pornește de la autoapărare, argumentarea de substanță prezintă nuanțe distincte de abordare. Pe scurt, un atac preemptiv se duce în încercarea de a respinge o

ofensivă iminentă, or de a căpăta un avantaj strategic într-un război inevitabil, în timp ce argumentarea războiului preventiv se bazează pe o așa-zisă prevenire a unui posibil atac, în lipsa unei provocări militare. Încercările de delimitare a celor două noțiuni se raportează cel mai adesea la contextul strategic, și nu la cel strict conceptual (academic).

Plecând de la valoarea de precedent a cazului *Carolina* (1837) se consideră că iminența agresiunii justifică o acțiune anticipativă, adică preempția. Este vorba de atacarea și scufundarea de către armata britanică în apele Statelor Unite (în zona cascadei Niagara) a vasului cu aburi *SS Caroline* care aproviziona cu bani, alimente și arme mișcarea de rebeliune anti-britanică condusă de William Lyon Mackenzie. Negocierea Tratatului bilateral anglo-american Webster-Ashburton (1843) va duce la consacrarea principiului *autoapărării anticipative*⁶.

O acțiune asemănătoare celei efectuate de armata israeliană de bombardare a incrementelor de centrală nucleară irakiană de la periferia Bagdad-ului din iunie 1981 constituie o manifestare contrară dreptului internațional. Un număr de 8 avioane israeliene de vânătoare F-16 susținute de 6 avioane F-15 au efectuat bombardamentul asupra reactorului irakian *Tammuz 1 / Osirak* (de fabricație franceză) în ziua de 7 iunie 1981 – operațiunea *Opera*.⁷ Trebuie subliniat faptul că există autori care consideră acțiunea în cauză a fi una preemptivă, în loc de preventivă, semn al incertitudinii induse de definirea și uzul defectuoase ale celor două concepte.

Raportându-ne la practica internațională post - 11 septembrie 2001, constatăm faptul că intervențiile americane în Afganistan și în Irak se situează la granița dintre preempție și prevenție.

În cazul Afganistanului anterior momentului 2001, suveranitatea era mai degrabă fictivă (juridică) și nu una *de facto*. Intervenția trupelor de coalitie a fost una de susținere a unui guvern recunoscut contra unei mișcări insurgente, urmărindu-se împiedicarea repetării unor atacuri teroriste, de unde și caracteristicile unei acțiuni preemptive și punitive.

Situația Irakului diferă din perspectiva analizei suveranității statale, întrucât acest stat era unul

centralizat, de tip dictatorial, fără opoziție internă instituționalizată. Atacarea Irakului se încadrează în tipologia acțiunilor preventive, dacă plecăm de la circumstanța inexistenței unor dovezi clare care să motiveze intervenția coaliției antiteroriste. Dimpotrivă, din unghiul de percepție al SUA, există elemente indubitabile ale preempției, amenințarea produsă de Irak fiind văzută drept una tangibilă pe termen scurt.

Ambele acțiuni pot fi considerate ca fiind tipice Războiului Rece, de intervenție pentru schimbare de regim politic ostil intereselor Statelor Unite.

În cazul războiului dintre Rusia și Georgia din august 2008, există numeroase interpretări asupra responsabilității declanșării ostilităților, fiind practic imposibil de atribuit unei singure părți. Comisia instituită de UE în vederea elucidării cauzelor conflictului, condusă de diplomatul elvețian Heidi Tagliavini, împarte responsabilitatea între cele două părți⁸: Georgia a declanșat în mod agresiv și imprudent ciclul ostilităților, în vreme ce Federația Rusă a încălcat cel puțin două reguli fundamentale ale dreptului internațional – interdicția recursului la forță în scop non-defensiv și în lipsa autorizării de către Consiliul de Securitate al ONU și interdicția de a furniza arme unor grupări rebele pe teritoriul altor state⁹.

Intervenția georgiană a avut scopul reunificării teritoriale în numele integrității și a suveranității statale. Pe de altă parte, Rusia a invocat ceea ce ulterior se va numi *Doctrina Medvedev* – așa zisul drept al Rusiei de a interveni, inclusiv prin mijloace militare, spre a-și apăra proprii cetățeni aflați în situații vulnerabile în state vecine. Cu alte cuvinte, Rusia a invocat o situație de dezastru umanitar, similară cazuisticii Kosovo.

Este limpede faptul că Rusia revendică o doctrină a suveranității de tip cvasi-imperial extins, ce cuprinde și vecinătățile, afectând populații care adesea au beneficiat de atribuirea cetățeniei ruse în pofida voinței statelor de apartenență (cu trimitere la scandalul pașapoartelor rusești acordate cetățenilor sud-osețini și abhazii).

Practica și doctrina agresive ale Rusiei au generat din partea Georgiei tentația unei acțiuni preemptive menite să elimine efectele nocive ale acțiunilor ordonate de Moscova. Din perspectivă

rusească, păstrarea Osetiei de Sud și a Abhaziei în sfera proprie de influență, constituie un element organic și previzibil al faimoasei politici a „vecinătății imediate”¹⁰. Intervenția rusească a fost în principal defensivă și punitivă. Cele două viziuni (rusească și georgiană) asupra suveranității și securității par a fi incompatibile, de tip joc de sumă nulă.

Potrivit lui Ronald Asmus, fost asistent al secretarului de stat Madeleine Albright în administrația președintelui Bill Clinton, raportul UE este relevant în măsura în care ne arată că războiul ruso-georgian reprezintă un eșec al sistemului european de securitate construit după căderea Cortinei de Fier, gândit să interzică sferile de influență, să prevină comportamentul rapace al statelor mari și să garanteze securitatea celor mai mici. Analistul este de părere că miza conflictului nu a fost depășită, mecanismele de menținere a păcii desfășurate în regiune (observatorii UE) rămân inadecvate și, mai mult, înfrângerea rapidă a Georgiei a reanimat aspirația Rusiei la titlul de „superputere” după două decenii de declin continuu.¹¹

Scutul antirachetă: de la apărare colectivă și scopuri pur pacifiste și defensive, la undă verde pentru atacuri nucleare preemptive

În final, dorim să aducem în atenție noua orientare a politicii militare și nucleare a Federației Rusiei, generată de instalarea scutului antirachetă și apropierea NATO de granițele sale. La data de 5 februarie 2010, președintele Dmitri Medvedev a aprobat noua doctrină militară a Federației Ruse, în baza căreia **loviturile preemptive** asupra statelor considerate că amenință cu arme nucleare sau convenționale siguranța Rusiei sunt autorizate.¹²

O analiză detaliată a conținutului documentului, indică faptul că, în pofida semnalelor potrivit cărora doctrina urma să extindă pragul folosirii armelor nucleare și să permită atacuri preemptive și chiar preventive, versiunea finală a textului este una rezonabilă.¹³ Federația Rusă își rezervă dreptul de a folosi arme nucleare doar ca *răspuns*

la un atac împotriva acesteia sau a aliaților săi, cu arme nucleare sau alte arme de distrugere în masă, sau ca răspuns la o agresiune cu utilizare de arme convenționale ce ar putea periclita siguranța statului. Pe cale de consecință, dat fiind că arsenalul militar urmează a fi folosit împotriva unui agresor, este deductibilă starea de atac instalată asupra statului rus, acțiunile militare reactive limitându-se implicit la zona preempției și eliminându din temelii pe cea a prevenției. Trebuie să admitem totuși faptul că situația din teren, pe timp de criză, poate schimba radical ecuația declarativă. Este evident că Moscova se bazează în continuare pe arsenalul său nuclear, în condițiile în care armata convențională este nemodernizată și slab echipată. Un aspect îmbucurător al noii versiuni a doctrinei militare este faptul că documentele nu prevăd folosirea armelor nucleare în conflictele regionale, mai ales că acest aspect fusese vehiculat în mediile politico-militare rusești¹⁴.

Contramăsurile pe care Rusia le-ar putea lua în replică la implementarea unor elemente ale scutului american antirachetă în România sunt greu de anticipat. Interpretarea conform căreia România se află sub avertismentul că ar putea deveni ținta atacurilor preemptive cu rachete ale Rusiei, este de departe una exagerată, date fiind realitățile politice care conduc, în mod logic, la excluderea scopului ofensiv al proiectului american și la beneficiile de stabilitate în perspectiva dezvoltării democratice a țării noastre. Și totuși, faptul că preempția devine tot mai evidentă în cadrul strategiilor militare ale marilor actori internaționali, în absența unor criterii clare de legitimare a intervențiilor, conduce spre desuetudinea caracterului său excepțional.

Practica și cutuma nu au creat încă legea. Granițele ambigui dintre preempție și prevenție nici nu vor mai prezenta relevanță în ipoteza unui atac cu arme nucleare și a urmărilor dezastruoase ale acestuia. Rămâne ca istoria să discearnă dacă această ipoteză trebuie verificată spre a clarifica o dată pentru totdeauna ce reprezintă un atac iminent și ce poate fi considerat, în mod legitim, ca act de autoapărare în relațiile internaționale.

În versiunea preliminară a strategiei de securitate națională a României, apărută la finele

lunii februarie a anului 2006, figura sintagma *capacitatea de acțiune preemptivă*, însă aceasta a fost exclusă din textul final, fiind considerată o formulare confuză și imprecisă conceptual și terminologic, termenul „preemptiv” nefigurând între neologismele limbii române. Corelația preemptie – preemptiune este greu vandabilă cât timp domeniile juridice în cauză sunt net diferite: agresiunea (drept internațional public), respectiv elemente ale drepturilor reale (drept civil).

Administrația Obama a lansat în mai 2010 o nouă strategie de securitate națională a Statelor Unite ale Americii care îngrădește conceptul de război preemptiv al ex-președintelui Bush. Documentul, disponibil pe site-ul Casei Albe¹⁵, este ecoul apetenței pentru uzitarea sintagmei „smart power” (putere inteligentă)¹⁶ în cursa electorală din Statele Unite, și face oficială intenția președintelui Barack Obama de a insista mai curând asupra diplomației multilaterale decât asupra forței militare.

Concluzionând, filosofia acțiunilor preventive/preemptive, deși controversată, indică nevoia reconceptualizării suveranității clasice definită pe coordonatele westphalice, proiectând o viziune strategică pliată pe constantele structurale ale noului mediu strategic (arme de distrugere în masă, terorism, state falimentare). Dincolo de disputa noțională, ceea ce prezintă relevanță este uzul preemptiei și al prevenției, mai concret practica legalității, legitimității și a eficienței intervenției. Menținerea securității internaționale impune astăzi statelor să prevină situațiile de criză, acționând, inclusiv anticipativ, nu doar să reacționeze post-factum.

Note

¹ ***, *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy*, Brussels, 12 December 2003, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

² Denumire colocvială pentru Strategia de securitate națională a Statelor Unite promovată de administrația George W. Bush, la care trebuie adăugate însă Strategia SUA pentru combaterea armelor de distrugere în masă, respectiv Strategia SUA de apărare a teritoriului național. Strategia de securitate națională a SUA a suferit o revizie minoră în martie 2006, iar Strategie de apărare a teritoriului național în octombrie 2007. Vezi ***, *National Security Strategy of the United States*, Washington: The

White House, September 2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf> / ***, *National Security Strategy of the United States*, Washington: The White House, March 2006, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf> / ***, *National Strategy to Combat Weapons of Mass Destruction*, Washington: The White House, December 2002, <http://www.state.gov/documents/organization/16092.pdf> / ***, *National Security Strategy for Homeland Security*, Washington: Office of Homeland Security, July 2002, http://www.whitehouse.gov/homeland/book/nat_strat_hls.pdf / ***, *National Security Strategy for Homeland Security*, Washington: Homeland Security Council, October 2007, <http://www.whitehouse.gov/infocus/homeland/nshs/NSHS.pdf>.

³ Prin conceptele de putere „soft” și putere „hard” se urmărește atât explicarea abordării complexe a relațiilor internaționale, cât și înțelegerea politicii interne. Puterea soft se referă la abilitatea de a obține beneficii prin cooperare și vizibilitate, în timp ce puterea hard implică corecția militară.

⁴ Aserțiunea „Pre-emptive engagement can avoid more serious problems in the future...” va fi înlocuită în textul final al Strategiei de securitate a UE cu „Preventive engagement can avoid more serious problems in the future...” - vezi David S. Yost, „Debating security strategies”, *NATO Review*, Winter 2003).

⁵ Vezi Currie E. J. Duncan, „Preventive War and International Law After Iraq”, *Globelaw*, 22 mai 2003, http://www.globelaw.com/Iraq/Preventive_war_after_iraq.htm; Niaz A. Shah, „Self-defence, Anticipatory Self-defence and Pre-emption: International Law's Response to Terrorism”, *Journal of Conflict and Security Law*, Oxford University Press, 2007; Michael N. Schmitt, „Preemptive Strategies in International Law”, *HeinOnline's Law Journal Library*, Vol. 24: 513, 2003.

⁶ Vezi corespondența dintre secretarul american de Stat Dan Webster și Lordul Ashburton [Enclosure 1-Extract from note of April 24, 1841] în Hunter Miller (ed.), *Treaties and Other International Acts of the United States of America. Vol. 4*, Government Printing Office, Washington, 1934, reproducă online în „Webster-Ashburton Treaty - The Caroline Case”, The Avalon Project at Yale Law School, 1997, <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm>.

⁷ Jon Grinspan, „Attack on Iraq's Nuke Plant”, *American Heritage*, iunie 2006, <http://www.americanheritage.com/places/articles/web/20060607-israel-iraq-nuclear-weapons-baghdad-saddam-hussein-alexander-haig-menachem-begin-osirak-preemptive-strike.shtml>; Peter Scott Ford, „Israel's Attack on Osirak: A Model for Future Preventive Strikes?”, Naval Postgraduate School, Monterey, California, September 2004, <http://www.fas.org/man/eprint/ford.pdf>

⁸ Cele trei volume ale raportului Comisiei Europene asupra cauzelor războiului ruso-georgian sunt disponibile on-line din 30 septembrie 2009: www.ceii.ch/Report.html din 30 septembrie 2009.

⁹ Vezi prevederile art. 2 para. 4 al Cartei ONU, dezvoltate ulterior prin adoptarea mai multor rezoluții de către Adunarea Generală (ex. Rezoluția 3314 din 14

decembrie 1974 cuprinzând definiții ale agresiunii armate). Conform normelor de drept internațional, statele nu au dreptul de a recurge la forța armată în scop agresiv, fiind vorba de o normă imperativă *erga omnes* de tip *jus cogens*, considerată superioară capacității suverane a statelor de a-și face dreptate.

¹⁰ Strategii de la Moscova uzitează sintagma „vecinătatea imediată” desemnând o parte a *sferei de influență* pe care Rusia dorește să și-o mențină în noua ordine mondială.

¹¹ Ronald D. Asmus, “Ironed Curtain. The Biggest Loser in the EU’s Report on the Russia-Georgia War Is ... Europe”, în *The New Republic*, 8 oct. 2009, <http://www.tnr.com/article/world/ironed-curtain?page=0,1>; vezi, pe larg, asupra războiului ruso-georgian, lucrarea aceluiași autor *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*, Palgrave Macmillan, 2010.

¹² Textul noii doctrine a administrației de la Kremlin este disponibil on-line: http://news.kremlin.ru/ref_notes/461.

¹³ Vezi analiza lui Nikolai Sokov, „The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle”, Centrul pentru Studii de Neproliferare „James Martin” al Institutului de Studii Internaționale Monterey, 5 februarie 2010, disponibilă on-line: http://cns.miis.edu/stories/100205_russian_nuclear_doctrine.htm.

¹⁴ Conform interviului acordat, în octombrie 2009, de Nikolai Patrushev, șeful Consiliului de Securitate al Federației Ruse; vezi Sokov, *The New, 2010 Russian Military Doctrine*.

¹⁵ http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.

¹⁶ Vezi Joseph S. Nye Jr., “In Mideast, the goal is smart power”, în *Boston Globe*, 19 august 2006, http://www.boston.com/news/globe/editorial_opinion/oped/articles/2006/08/19/in_mideast_the_goal_is_smart_power/

Bibliografie

Duncan, Currie E. J., ‘Preventive War’ and International Law After Iraq, Globelaw, 22 May 2003;

Ford, Peter Scott, *Israel’s Attack on Osiraq: A Model for Future Preventive Strikes?*, Naval Postgraduate School, Monterey, California, September 2004, <http://www.fas.org/man/eprint/ford.pdf>;

Gray, Colin S., *The Implications of Preemptive and Preventive War Doctrines: A Reconsideration*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle, July 2007;

Grinspan, Jon, “Attack on Iraq’s Nuke Plant”, *American Heritage*, June 7, 2006, <http://www.americanheritage.com/places/articles/web/20060607-israel-iraq-nuclear-weapons-baghdad-saddam-hussein-alexander-haig-menachem-begin-osirak-preemptive-strike.shtml>;

Yost, David S, *Debating security strategies*, NATO Review, winter 2003;

Miller, Hunter (ed.), *Treaties and Other International Acts of the United States of America*. Volume 4, Government Printing Office, Washington, 1934;

Nye, Joseph S., “In Mideast, the goal is smart power”, *The Boston Globe*, August 19, 2006;

Reisman, Michael, Armstrong, Andreea, *The Past and Future of the Claim of the Preemptive Self-Defense in „The American Journal of International Law”*, vol. 100, nr. 3, July 2006, p. 525-550;

Schmitt, Michael N., *Preemptive Strategies in International Law*, *HeinOnline’s Law Journal Library*, Vol. 24: 513, 2003;

Shah, Niaz A., *Self-defence, Anticipatory Self-defence and Pre-emption: International Law’s Response to Terrorism*, Journal of Conflict and Security Law, Oxford University Press, 2007;

Sokov, Nikolai, *The New, 2010 Russian Military Doctrine: The Nuclear Angle*, James Martin Center for Nonproliferation Studies, February 5, 2010.

SUMMARY

This Paper addresses the dichotomy between preemption and prevention and the inherent debates on the use of force pursuant to international law norms.

Beyond the disputes on these concepts, what really counts is the use of both practices in the international arena, i.e. the practice of legality, legitimacy and effectiveness of intervention.

Philosophy of preventive/ preemptive actions, although controversial, suggests the need to redefine the classical sovereignty based on its Westphalian coordinates, projecting this way a new strategic vision folded on the structural constants of the new strategic environment (weapons of mass destruction, terrorism, failed states).

Simona Țuțuianu is a scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History. Her responsibilities and main areas of interest include issues related to public international law and its facets on international security, disarmament, non-proliferation and arms control. She served as diplomat with the Permanent Mission of Romania to the UN in New York and covered the activity of the First Committee to the General Assembly and of the two Security Council subsidiary bodies Romania chaired during its non-permanent membership (2004-2005), namely the 1540 Committee on non-proliferation of WMD and the 1518 Committee on Iraq.

Strategia de securitate națională a SUA 2006-2010.

De la unilateralism la cooperare

Dana Dumitru¹

Lucrarea de față îți propune să analizeze schimbarea politicii externe a SUA în cursul celui de al II-lea mandat al președintelui George W Bush și mai târziu în debutul mandatului lui Barak Obama prin prisma strategiilor de securitate elaborate de către cele două administrații americane.

1. Introducere

Atentatele de la 11 septembrie 2001 au pus America în fața unei situații cu care nu se mai confruntase de la cel de-al II-lea Război Mondial, aceea de a fi atacată pe propriul teritoriu. Deși după încheierea Războiului Rece SUA și-au menținut obiectivul central al politicii externe aceea de a rămâne hegemon în cadrul sistemului internațional asigurându-și în felul acesta stabilitatea și securitatea, problema ca o organizație nonstatală să provoace pagube de natură a pune în pericol securitatea națională a schimbat viziunea asupra politicii externe și asupra rolului pe care SUA trebui să și-l asume în cadrul sistemului internațional. Interesele americane sunt globale, așa cum rezultă din Strategia de Securitate Națională din 2006, fapt ce face ca și securitatea națională să depindă de securitatea internațională. *Strategia de Securitate Națională* a administrației George W. Bush a fost promovată în contextul luptei împotriva terorismului și a avut

ca bază întărirea capacității de apărare a intereselor americane în lume. Atentatele de la 11 septembrie au dus la schimbarea de paradigma a politicii americane prin militarizarea și promovarea unilateralismului SUA în lume.

Metodologie:

Ipoteza de cercetare a lucrării este aceea că promovarea unilateralismului în politica externă americană prin Strategia de Securitate Națională a administrației George W Bush a dus la pierderea credibilității SUA ca lider mondial.

În ceea ce privește modalitatea de realizare a acestei cercetări voi utiliza ca metodă de cercetare studierea documentelor sociale. Folosind această metodă, mă voi axa pe următoarele dimensiuni în vederea testării ipotezei: a) supremația SUA în plan internațional a însemnat promovarea democrației și a unui set de valori la care a aderat întreaga comunitate internațională; b) atentatele de la 11 septembrie au dus la schimbarea politicii externe americane către unilateralism și acțiune militară; c) pentru recăștigarea credibilității sale SUA trebuie să revină la politica cooperării ca să poată face față provocărilor noii realități geopolitice ceea ce încearcă acum să facă administrația Obama prin promovarea noii Strategii de Securitate Națională din 2010.

Pentru a putea înțelege mai bine strategia de securitate americană după atentatele de la 11 septembrie trebuie să înțelegem mai întâi contextul în care aceasta a fost promovată și care au fost cauzele care au dus la adoptarea unei astfel de poziții în plan internațional a Americii. Sfârșitul Războiului Rece modificase sistemul internațional îndreptându-l către o nouă ordine mondială în

¹ Beneficiară a proiectului „Burse doctorale pentru dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

care distribuția de putere între state era complet disproporționată. Din acest "război" SUA ieșise învingătorul categoric și prin urmare trebuia să-și asume din nou statutul de păstrător al ordinii, ordine mondială de care depindea și securitatea și prosperitatea sa. Ordinea promovată de SUA în planul securității internaționale era una legată de valori precum democrația și drepturile omului, universal acceptate. Tocmai de aceea statele din cadrul comunității internaționale nu au avut niciun interes să se opună politicii americane. Dar această ordine aducea cu sine și noi provocări la adresa securității internaționale și implicit la adresa securității SUA. Amenințările transnaționale precum proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul internațional, crima organizată, state eșuate etc făceau necesară o altfel de abordare a strategiei de securitate națională. Fiind singura putere din cadrul sistemului internațional capabilă să-și proiecteze forța militară oriunde pe glob și deținând avantajul tehnologic necesar SUA nu avea practic niciun inamic pe măsură, dar aceasta o făcea în egală măsură vulnerabilă. Asta deoarece cel care este mai puternic are de pierdut totul pe când cel slab nu are nimic de pierdut. Asimetria unei astfel de amenințări face ca cel puternic să nu poată exploata la maxim avantajul său strategic și tehnologic. Cel slab se bazează pe efectul psihologic al fricii subminând sentimentul de siguranță al comunității ceea ce duce la crearea unei vulnerabilități a celui puternic. De aici panica pe care cel slab o poate provoca în rândul celor puternici. Atacurile de la 11 septembrie au demonstrat că un atac cu efecte distructive din partea celui slab poate provoca o modificarea comportamentului unei superputeri.²

Strategia de securitate națională a SUA elaborată după atacurile de la 11 septembrie nu renunță la promovarea valorilor care a consacrat SUA ca putere care a stabilit noua ordine mondială după încheierea Războiului Rece, tocmai de aceea în acest document se face referire la faptul că SUA apără libertatea, democrația și demnitatea umană și în vederea stabilirii consecvenței sale în apărarea acestor valori SUA își asumă rolul de a conduce eforturile internaționale de stopare a factorilor care conduc la destabilizare și care pun în pericol aceste valori.³ În tot cuprinsul acestui

document SUA își manifestă adeziunea față de aceste valori și arată explicit faptul că promovarea lor este posibilă numai într-o lume care are aceleași aspirații. Teza de la care se pleacă este aceea că statele democratice sunt mai dispuse la cooperare, care le aduce bunăstare și stabilitate, și nu au tendințe revizioniste. Strategia are la bază viziunea neoconservatoare care pleacă de la premisa că democrațiile liberale respectă drepturile omului și nu au tendințe revizioniste în plan extern. De aici imperativul pe care SUA îl afirmă în cadrul strategiei sale de securitate națională de a promova democrația și eliberarea popoarelor prin forța armelor acolo unde este necesar.⁴ Strategia de securitate națională a SUA din 2006 este o continuare a celei din 2002 când s-au pus bazele luptei împotriva terorismului. Ea reprezintă în egală măsură un răspuns la atacurile din 11 septembrie și afirmă în mod clar intențiile SUA de a rămâne suficient de puternică astfel încât să descurajeze orice altă putere să devină un concurent în sistemul internațional.⁵

Deoarece așa cum am mai afirmat atacurile de la 11 septembrie au produs o schimbare în viziunea strategică a SUA principalul document de politică externă, Strategia de Securitate Națională pune un accent mai mare atât pe noile tipuri de amenințări la adresa securității cât și pe modul în care acestea vor fi contracarate. Amenințarea pe care terorismul internațional și proliferarea armelor de distrugere în masă îl reprezintă la adresa securității naționale a SUA dar și la adresa securității internaționale dă documentului o nouă semnificație a politicii externe americane. Documentul, la fel ca și cel din 2002, face referire la o politică de forță a SUA făcând apel la importanța apărării și promovării democrației și libertății în lume ceea ce conferă o bază morală acțiunilor pe care urmează să le întreprindă în vederea îndeplinirii acestor obiective de politică externă. Apărarea securității naționale se face prin proiectarea forței pe teritoriul unde inamicul își are bazele prin combaterea terorismului, tiraniei și a proliferării armelor de distrugere în masă. Așa cum am arătat mai sus Strategia de Securitate arată că hegemonia SUA în cadrul sistemului internațional este vulnerabilă și tocmai de aceea această vulnerabilitate dă dreptul SUA de a remodela scena internațională

prin descurajarea unor state în a achiziționa arme de distrugere în masă. În vederea descurajării acestor state SUA își rezervă dreptul de a acționa unilateral sau în cadrul unei coaliții conjuncturale (coalition of willing). Din acest punct de vedere SUA vede relația cu UE mai mult din punct de vedere economic decât din punct de vedere strategic. Vechii inamici precum Rusia și China sunt acum văzuți ca posibili parteneri în situațiile în care interesele strategice bilaterale converg.⁶

Unilateralismul SUA derivă din viziunea acestora asupra misiunii pe care aceasta o are în menținerea păcii și stabilității internaționale și din ideea că au acționat întotdeauna pentru stabilitatea și securitatea globală când poziția lor geografică le permitea adoptarea unei poziții izolaționiste. Problema Strategiei Naționale de Securitate a SUA deriva din precedentă Strategie de Securitate Națională, cea din 2002, unde atacul anticipativ și afirmația că uneori acestea for acționa unilateral sau prin intermediul unei coaliții de voluntari, concepte care nu au fost suficient de bine explicate nici în cadrul strategiei din 2006, a condus la o reticență a aliaților europeni și nu numai față de politica externă promovată de SUA. Dezinteresul manifestat de viziunea neoconsevatoare a politicii externe și de securitate americane față de capacitatea instituțiilor internaționale de a rezolva crizele care pun în pericol securitatea și stabilitatea internațională s-a manifestat și în cazul NATO în momentul în care a devenit evident că organizația nu va sprijini acțiunea americană în Irak.⁷ Acest unilateralism apare și în strategia de Securitate din 2006 unde se arată clar că în vederea apărării valorilor democratice SUA se angajează să pună capăt regimurilor tiranice de oriunde, să prevină atacurile teroriste înainte ca acestea să se materializeze, să conducă lupta împotriva terorismului. Pentru a întări aceste afirmații Strategia afirmă cu tărie faptul că SUA își rezervă dreptul de folosi atacurile preemptive în exercitarea dreptului său la autoapărare.⁸

Preemptiunea este un act unilateral care nejustificat îndeajuns de bine și mai ales neîntemeiat pe dovezi temeinice duce la înrăutățirea rolului și imaginii SUA în lume. Proclamarea acestui drept precum și războiul împotriva terorismului descris inițial ca un război împotriva unei axe a răului pot transforma imaginea SUA

din promotor al drepturilor popoarelor și apărător al valorilor democrației într-o putere care își urmărește interesele egoiste de securitate.⁹

Amenințările la adresa securității cărora SUA trebuie să le facă față sunt: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, creșterea tensiunilor și violențelor politice în anumite regiuni și tendințele revizioniste ale unor state precum Iranul, Siria, Coreea de Nord. Toate aceste amenințări pot atrage acțiuni unilaterale din partea SUA în baza doctrinei de securitate a administrației George W Bush.

Dar odată cu alegerea unui nou președinte a avut loc și o schimbare de paradigma în ceea ce privește atât viziunea strategică a SUA cât și acțiunile de politică externă.

Noua strategie de securitate se concentrează mai puțin asupra războiului împotriva terorismului considerând că SUA trebui să facă față unor noi provocări mai mari la adresa securității sale precum criza economică, proliferarea nucleară și a armelor de distrugere în masă, conflictele interetnice, încălzirea globală și războiul cybernetic. De asemenea dorința unor state de înarmare și de nesocotire a Tratatului de Neproliferare Nucleară este văzută ca o amenințare la adresa securității SUA. Statele date ca exemplu în Strategia de Securitate Națională din 2010 sunt aceleași cu cele arătate în Strategia din 2006 respectiv: Coreea de Nord și Iranul.¹⁰ Actuala Strategie de Securitate Națională pune un mare accent pe importanța respectării tratatului de nonproliferare nucleară și nu face nicio referire la războiul împotriva terorismului ci se referă mai mult la soluția izolării statelor care sprijină terorismul. Conceptul de război preemptiv nu apare în actuala strategie națională de securitate a SUA dar se proclamă faptul că SUA se află în război cu o organizație teroristă internațională identificată ca fiind Al-Qaeda și că acestea își rezervă dreptul de a trimite unilateral trupe acolo unde interesele sale sau ale aliaților săi sunt puse în pericol. Strategia de Securitate Națională a administrației Obama face un pas mai departe în eliminarea unilateralismului și proclamă faptul că Washingtonul respectă standardele care guvernează dreptul de folosire a forței.

Doctrina de securitate promovată prin actuala strategie pune accent pe cooperare atât cu

organizații precum NATO cât și cu partenerii strategici. Încurajează dialogul bilateral și rezolvarea diferendelor pe cale pașnică.¹¹

Si strategia de securitate a SUA din 2010 dorește să arate clar faptul că SUA intenționează să rămână cea mai importantă putere militară prin importanța pe care o acordă menținerii de către SUA a avantajului tehnologic.

Noua Strategie de Securitate arată liniile de acțiune externă ale administrației americane actuale care proclamă în tot cuprinsul documentului participarea activă a SUA la problemele de securitate internațională prin angajarea față de partenerii strategici și arată totodată că dacă vor trebui să folosească forța SUA va cântări bine avantajele și dezavantajele unei astfel de acțiuni și vor face eforturi pentru a folosi mijloace pașnice înainte de a porni un război. Totodată se arată că SUA nu pot susține singure pacea și securitatea globală în condițiile în care este deja angajată pe două fronturi cel din Irak și cel din Afghanistan pe care le susține practic singură. De altfel în strategie se afirmă că atunci când este necesar SUA vor apela la suportul internațional. Aceasta afirmație arată depărtarea față de viziunea unilateralistă a politicii externe americane promovată prin strategia de securitate precedentă.

În ceea ce privește abordarea securității și a modului în care aceasta trebuie menținută, strategia actuală de securitate a SUA nu accentuează componenta militară așa cum se arăta în precedentă strategie de securitate, ci formulează o abordare bazată pe conceptele de apărare, diplomație și dezvoltare. Abordarea este mai mult una axată pe prevenirea conflictelor și pe misiunile de menținere a păcii. Se arată că una dintre slăbiciunile armatei americane este componenta civilă și că trebuie să se întărească partea de ajutor și reconstrucție post-conflict. Nevoia de a menține SUA angajată în două teatre de operațiuni care implică costuri atât umane cât și tehnologice, pentru a asigura stabilitatea zonelor în care America a intervenit militar, a condus la găsirea unor soluții pentru diminuarea acestor costuri și la obținerea stabilității acestor zone. Soluția găsită ar fi aceea a investiții în resurse informaționale. Lipsa informațiilor face ca SUA să piardă resurse umane și materiale pe care nu și le mai permite

să la irosească. De aceea se afirmă că în războiul cu rețeaua teroristă Al Qaeda resursele informatice sunt extrem de necesare iar serviciile de securitate ale SUA trebuie să coopereze între ele în vederea coroborării informației.

Spre deosebire de strategia precedentă care vedea securitatea SUA ca depinzând de securitatea la nivelul întregului glob, actuala strategie arată că întărirea securității pornește din interiorul granițelor. De altfel una din prioritățile strategice este aceea a asigurării calității vieții prin accesul la serviciile de sănătate publică și la educație.

Strategia arată direcțiile de politică externă ale actualei administrații americane care se bazează pe întărirea dialogului la nivel bilateral și multilateral, cu accent pe cel bilateral, nonprolifera nucleară și dezarmare, fără să piardă din vedere angajamentele internaționale asumate de către SUA. Depărtarea de paradigma unilateralistă a precedentei administrații de la Casa Albă, este și mai clară prin accentul pe care îl pune pe importanța respectării dreptului internațional.

Viziunea actualei politici externe de securitate demonstrează și o abordare diferită a politicii americane în Orientul Mijlociu prin afirmarea clară a sprijinului soluției celor două state Israel și Palestina. Făcând o coroborare între sprijinirea acestei soluții și importanța pe care o acordă dezarmării nucleare și promovării Tratatului de Nonprolifera Nucleară se poate trage concluzia că soluția crizei din Orientul Mijlociu o reprezintă denuclearizarea acestei regiuni.

Ordinea internațională promovată de actuala administrație americană este una bazată pe crearea cadrului necesar în vederea dezarmării nucleare și a găsirii căilor de dialog care să ducă la stoparea crizelor și a conflictelor.

Concluzii:

Dacă atentatele de la 11 septembrie au determinat schimbarea de paradigma a politicii externe americane prin afirmarea rolului predominant al SUA în cadrul sistemului internațional și asumarea de către acestea a războiului împotriva terorismului internațional, criza economică globală și resentimentele față de politica unilateralis-

mului în acțiunile externe ale SUA manifestate atât din partea partenerilor europeni cât și de majoritatea statelor membre ale comunității internaționale au condus către apariția unei noi abordări bazate pe dialog și cooperare în relațiile externe. Ceea ce actuala administrație americană trebuie să recupereze este credibilitatea SUA față de angajamentele asumate și atașamentul față de valorile care le-au consacrat ca lider mondial.

Teza conform căreia democrațiile nu duc războaie între ele ci caută pacea și cooperarea promovată în strategia de securitate din 2006 a SUA a dus la abordarea politicii externe americane dintr-o perspectivă războinică în care erau angajate forțele binelui ce luptau cu o axă a răului. Promovarea războiului împotriva terorismului ca prioritate de securitate națională cu consecințe asupra arhitecturii și status-quo-ului sistemului internațional a dus la crearea unui val de temeri și a unui val de nemulțumire în rândul statelor membre ale comunității internaționale față de unilateralismul promovat de SUA. Insuficienta explicare a teoriei atacurilor preventive pe care SUA și le aroga ca făcând parte din dreptul său la autoapărare în relațiile internaționale urmată de intervenția armată din Irak adus la crearea unei rupturi în relația cu statele europene. La toate acestea se adăuga și inconsecvența declarațiilor în privința arsenalului de armament de distrugere în masă pe care Irak-ul l-ar fi deținut. Lipsa de coerență și consecvență între declarațiile de promovare a valorilor democratice și acțiunea unilaterală mai ales în cazul Irak-ului au făcut ca SUA să piardă din credibilitate pe scena internațională.

Strategia de Securitate a SUA din 2006 nu a reușit să explice suficient de bine doctrina Bush iar acțiunile ulterioare ale administrației americane care menținea războiul împotriva terorismului ca prioritate a politicii externe americane precum și lipsa de viziune asupra finalității acestui război au făcut ca SUA să piardă o parte a credibilității sale în plan extern. Acțiunea unilaterală a demonstrat că SUA nu sunt autosuficiente și că lipsa de cooperare poate duce la înrăutățirea situației internaționale și nu la crearea unui climat de destindere, pace și cooperare. Tocmai de aceea actuala administrație americană a trebuit să facă față reticenei manifestate de către celelalte state față de asumarea rolului de lider al SUA în lume.

De la această realitate a trebuit să pornească actuala strategie de securitate națională a SUA prin recunoașterea că acțiunile unilaterale nu sunt suficiente în crearea unui climat de securitate internațională de care SUA au mare nevoie în apărarea intereselor lor globale. Cazul concret în care cooperarea a dus la rezultate mai bune decât acțiunea unilaterală a fost cel al Coreei de Nord unde reacția celorlalte două puteri importante din sistem, China și Rusia a impus cooperarea internațională. SUA nu au putut trece la acțiune unilaterală în cazul acestui stat, aflat și el pe axa răului, fiind obligate într-o oarecare măsură să își modifice atitudinea în acest caz.

Calea dialogului și a cooperării promovate de actuala administrație americană precum și stabilirea ca prioritate de politică externă a nonproliferării nucleare a creat o nouă viziune și asupra soluționării conflictului israeliano-palestinian și a stabilizării regionale în Orientul Mijlociu. Soluția denuclearizării acestei zone ar însemna totodată și o dezamorsare a relației tensionate cu Iranul. Dar în vederea rezolvării acestei situații prin soluția găsită și promovată de actuala administrație americană, SUA va trebui să își recâștige credibilitatea în plan internațional, credibilitate care a avut de suferit în urma unilateralismului manifestat în cazul crizei irakiene.

Vulnerabilitatea manifestată în timpul atentatelor de la 11 septembrie a dus la crearea unui val de simpatie și înțelegere din partea comunității internaționale față de reacția SUA în cazul Afghanistanului dar toate acestea s-au spulberat în momentul în care SUA au decis să atace Irakul în campania sa împotriva terorismului internațional. Faptul că în lipsa sprijinului comunității internaționale SUA și-a arogat dreptul de a interveni unilateral nu a făcut decât să-i înrăutățească imaginea. Campania militară din Irak nu a făcut altceva decât să demonstreze lipsa de viziune a strategiei care a stat la baza acestui război. Impunerea democrației în societățile care nu au avut o astfel de dezvoltare a însemnat declanșarea unor violențe naționale care au creat o și mai destabilizare. Măsurile luate nu au dus la stabilirea unui echilibru ci au creat și intensificat tensiunile sociale care sunt acum mai greu de stabilizat.

Am arătat aici o mică parte a problemelor pe care SUA va trebui să le gestioneze în cadrul

sistemului internațional în vederea menținerii rolului de lider de care are atâta nevoie în promovarea intereselor sale și am arătat că recâștigarea credibilității SUA, pierdută în urma promovării politicii unilaterale, se poate face prin revenirea la apărarea valorilor care au consacrat-o și la calea dialogului și cooperării internaționale.

Bibliografie

1. Zbigniew Brezezinski, *Marea dilemă a domina sau a conduce*, Ed. Scripta, Buc. 2005.
2. Robert Kagan, *Despre paradis și putere. America și Europa în noua ordine mondială*, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2005.
3. Jean-Yves Haine, Gustave Linstrom, *An analysis of the National Security Strategy of the United States of America*, sept 2002, accesat la [http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/actualite/article/an-analysis-of-the-national-security-strategy-of-the-united-states-of-america/bush %20doctrine/](http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/actualite/article/an-analysis-of-the-national-security-strategy-of-the-united-states-of-america/bush%20doctrine/).
4. Francis Fukuyama, *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neoconservatoare*, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2006.
5. *Strategia de securitate Națională a SUA* din 2006.
6. *Strategia de securitate Națională a SUA* din 2010.
7. Anne Gearan, Robert Burns, *Obama national security strategy turns away from Bush administration goals*,

The Huffington Post, 26.05.2010 accesat la http://www.huffingtonpost.com/2010/05/26/obamas-national-security_n_590109.html.

Note

- ² Zbigniew Brezezinski, *Marea dilemă a domina sau a conduce*, Ed. Scripta, Buc. 2005, pg. 44-47.
- ³ *Strategia de Securitate Națională a SUA* 2006 pg 3.
- ⁴ Francis Fukuyama, *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neoconservatoare*, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2006, pg. 95.
- ⁵ Robert Kagan, *Despre paradis și putere. America și Europa în noua ordine mondială*, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2005, pg. 80.
- ⁶ Jean-Yves Haine, Gustave Linstrom, *An analysis of the National Security Strategy of the United States of America*, sept 2002, accesat la <http://www.iss.europa.eu/nc/actualites/actualite/article/an-analysis-of-the-national-security-strategy-of-the-united-states-of-america/bush%20doctrine/>.
- ⁷ *Idem* 3 pg. 56.
- ⁸ *Idem* 2 pg 18.
- ⁹ *Idem* 1 pg 38.
- ¹⁰ *Strategia de Securitate Națională a SUA* 2010 pg 4.
- ¹¹ Anne Gearan, Robert Burns, *Obama national security strategy turns away from Bush administration goals*, The Huffington Post, 26.05.2010 accesat la http://www.huffingtonpost.com/2010/05/26/obamas-national-security_n_590109.html.

ABSTRACT

After 9/11 the shape of international security was change and the USA administration released a National Security Strategy who produce an important move in international relations by assuming a right to strike against the rogue states. The National Security Strategy (2006) assert that nations must behave responsibly or otherwise will be isolated when they do not. The new National Security Strategy produce by Obama administration assert that the test of international security must be the cooperation and the ability of nations (states) to come together in order to confront common challenges.

Key words: security, global interests, asymmetrical threats, unilateralism, cooperation.

Dana Dumitru is Ph.D. student of international relations with the National School of Political Studies and Public Administration in Bucharest (SNSPA). She has a M.A. in Conflict Analysis and Conflict Resolution, a B.A. in Political Science (minor in International Relations and European Integration) from the National School of Political Studies and Public Administration in Bucharest and a B.A. in judicial studies (international law) from Andrei Saguna University in Constanta. Her research interest area are: war studies, security studies, Middle East regional security, strategic analysis.

China în Noua Arhitectură de Securitate a Oceanului Indian

Ioana-Bianca Berna¹

Motto: „Cine atinge supremația maritimă în Oceanul Indian va fi un jucător proeminent pe scena internațională. Cine controlează Oceanul Indian controlează Asia”.

(Alfred Thayer Mahan)

II. Oceanul Indian- o nouă relevanță geopolitică pentru secolul XXI

În secolul XXI, Oceanul Indian este purtătorul unei importanțe intensificate. Al treilea ocean ca mărime din lume, Oceanul Indian deține două mari demarcații geopolitice: *Marea Arabică în Vestul Indiei* și *Golful Bengal în Est*, fiind asemuit, din punct de vedere al aspectului geografic cu un golf – după cum reiese din *figura 1* inclusă în *secțiunea Anexe*. Dacă în timpul Războiului Rece, asupra Oceanului Indian au fost proiectate când *Strategia Diego Garcia a Statelor Unite*, când *Strategia de Prezență Navală regulată a URSS* (ambele superputeri folosind formele codate pentru a-și oculta interesul geopolitic pentru această regiune²), în secolul XXI Oceanul Indian devine *Marele Ocean Indian* sau *noua Eurasie*³ - desfășurându-se de la Golful Aden până în Coreea, aflându-se în centralitatea sistemului internațional. Această refocusare (în timpul Războiului Rece, Oceanul Indian reprezenta doar o entitate geopolitică independentă) generează o atenție sporită nu numai din perspectiva examinării unei regiuni sub-analizate, dar și din perspectiva analizei strategiei de securitate a *marelui jucător regional* care se găsește aici – China.

¹ Beneficiară a proiectului „Burse doctorale pentru dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere”, proiect cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013; (footnotes trebuie convertite în endnotes)

III. China în Oceanul Indian – Specificitatea strategiei de securitate

De la asocierea pozitivă cu statele aflate la litoralul Oceanului Indian, la avansarea de *noi modele de cooperare regională* și până la utilizarea *puterii soft militare* - pentru impunerea de scopuri dominatoare fără uzul forței militare, China este incluzivă și relevantă în arhitectura de securitate a Oceanului Indian. Camuflată sub *deviza ascensiunii pașnice*, Republica Populară Chineză are propriul său proiect pentru sistemul regional de putere, dar nu și monopolul de proiectare! Ceea ce îi lipsește pentru a-l avea, este *dominarea strategică în toate cele trei domenii: tehnologic, militar și economic* – domenii în care apar fie *challengeri regionali* (vezi India!), fie *superputeri arhiconsacrate* (vezi SUA!⁴) care doresc să exercite rolul de hegemon în regiunea Oceanului Indian. Vom prezenta în cele ce urmează conceptele strategice de securitate așa cum emană din *Carta Albă a Apărării Republicii Populare Chineze din 2008*, încercând să analizăm felul în care acestea, în implementare în perimetrul Oceanului Indian, vădesc un comportament de politică externă opus intențiilor formal-declarative.

III.1 Redefinirea conceptelor strategice de securitate

De la adoptarea *conceptului strategic chinez de multipolaritate (duojihua)* în 1983, China a gravitat către ieșirea sa din cvasi-izolarea geo-

politică și geoeconomică. Odată cu reinventarea și reconstrucția statală, venise și rândul unei redeterminări conceptuale a politicii externe și a strategiei de securitate chineze. Unul dintre consultanții chinezi de politică externă, Xi Shuguang a prezentat în 1991 factorii de care ar trebui să se țină cont în formularea conceptelor strategice de securitate, identificând cinci platouri ale structurii noului sistem: *Platoul European, Platoul African, Platoul Asiei Centrale și Orientului Mijlociu, Platoul Asia-Pacific și Platoul Nord-Sud American*⁵. În noile acomodări de politică externă, Republica Populară Chineză a combinat instrumente variate: de la metode de diplomație bilaterală cu țările din Oceanul Indian și din regiunea Asia-Pacific, la o politică externă mixtă față de SUA: când *concesivă*, când totalmente *resentimentară*.

Încă de la început, *Carta Albă a Apărării Republicii Populare Chineze din 2008*, menționează că în noile circumstanțe istorice, China adoptă *calea dezvoltării pașnice*, continuă politicile de reformă și de modernizare socialistă și adoptă o politică externă bazată pe un *comportament pacifist*. China formulează o strategie de apărare destinată protecției cetățenilor săi și teritoriului său, adoptând o *abordare științifică asupra dezvoltării* – adică exprimând opțiunea Chinei pentru implementarea noilor tehnologii în materie de apărare națională. De altfel, Carta include și un suport statistic care poate fi vizualizat în *figura 2 din secțiunea Anexe*, prin care se arată că, spre deosebire de alte state (în special față de SUA!), procentajul cheltuielilor destinate apărării este unul mic. În pofida acestui argument, Carta nu menționează baza căreia i se aplică procentul, ci doar cifra exprimată în miliarde de dolari⁶.

Insistențele cu care Republica Populară Chineză prezintă strategia de securitate ca fiind una *eminamente defensivă* sunt la nivel evident. În aceeași notă de apreciabilityte, este și imensa importanță pe care strategia de securitate o atașează armatei și marinei militare pentru garantarea unei *dezvoltări naționale pașnice și armonioase*. Urmează să reperăm modalitățile în care domeniul conceptual și cel al realității politicii externe chineze converg sau nu, ana-

lizând demersurile și interesele strategice ale Chinei în Oceanul Indian din prisma strategiilor militare terestre și maritime.

III.2 Strategia de securitate militară și ambițiile militare

În Oceanul Indian, dimensiunea militară a Chinei provoacă mari și diverse temeri, venite atât din partea statelor aflate la litoralul Oceanului Indian cât și din partea puterilor occidentale. În optica personală, *militarismul chinez*, accentuat în ultimii ani, este absolut antagonic cu *ascensiunea pașnică* pe care mizează *Carta Albă a Apărării Republicii Populare Chineze din 2008*. În ciuda acestui contrast, *dimensiunea militară* a Chinei este unul dintre semnele de exclamație pe care China le marchează pe harta geopolitică a Oceanului Indian – un indicativ puternic al faptului că este un actor regional care contează: „Există sentimentul că Republica Populară Chineză are nevoie de o armată modernă care să îi asigure un loc de top la masa de discuții internaționale”⁷.

De altfel, *Carta Albă a Apărării a Republicii Populare Chineze din 2008* acordă cel mai vast spațiu de redactare *capitolului IV: Armata*. Potrivit Cartei, planificarea dezvoltării economice și a construirii apărării naționale trebuie să se bazeze pe forțe militare compatibile cu interesele de securitate, precum și pe infrastructuri logistice performante. Condușă de patru cartiere generale și cu posibilități de mobilitate transregională, Armata de Eliberare a Poporului este antrenată pentru a opera în medii de luptă electro-magnetice și pe câmpuri de luptă electromagnetice, folosind tactici informaționale⁸. Carta susține că *obiectivele Armatei de Eliberare a Poporului* s-au schimbat de la *prepararea unui război nuclear la scară largă la reconstrucție pașnică*. Pentru niște intenții pur defensive, cheltuielile militare sunt exorbitante. Armata de Eliberare a Poporului are cea mai numeroasă resursă umnă din lume, iar cheltuielile militare chineze au înregistrat o creștere cu 17,6% în 2008 față de cifrele raportate în 2007 și cu 14,9% în 2009, față de cifrele raportate în 2008⁹. Se prognozează că până în 2020, China va cheltui în domeniul militar 180 de miliarde de

dolari, jumătate din bugetul actual al Pentagonului și de cinci ori mai mult decât Marea Britanie¹⁰. Micșorarea unităților militare – demers menționat și de Cartă – se face concomitent cu investiții în tehnologii militare de vârf (achiziția de rachete balistice cu rază medie și lungă de acțiune, sporirea arsenalului nuclear, achiziția de echipamente terestre și navale – în care partenerul esențial este Rusia, construirea unui portavion, proiectarea unui program spațial și a unui program anti-satelit).

După cum menționam la început, această strategie militară este excedentară unor simple obiective de reflectare a imaginii unei forțe benigne care dorește să împartă masa tratativelor cu puterile lumii. Programul militar chinez din ultimii ani dezvăluie *ecuația regională a cursei înarmărilor*, de această dată translatată în Oceanul Indian. Este vorba despre o cursă a înarmărilor între *exponenți regionali*: China și India, dar și o *cursă asimetrică a înarmărilor China-SUA*. Deși, după cum reiese din *figura 3 inserată în Secțiunea Anexe*, cheltuielile militare ale Chinei au o dimensiune evident inferioară celei a SUA, China se bucură în prezent de o dimensiune militară îmbunătățită față de alte state, cel puțin în ceea ce privește cheltuielile. După cum menționează și Robert Kaplan¹¹, deși mărimea armatelor chineze nu constituie *per se* o sursă de preocupare, noile tehnologii implementate ar trebui să reprezinte. Potrivit lui Robert Kaplan, China are un *complex militar post-industrial*. Față de o armată care a trecut prin numeroase perioade de austeritate și de penurie, în termeni actuali, armata chineză are cele mai puternice unități tactice și strategice din zona Oceanului Indian dintre statele indigene. Ambițiile sale militare pot fi citite în subtext: pentru China, unul dintre cele mai importante principii ale politicii externe este *principiul unei singure Chine* – armamentul militar modern în provizii consistente poate fi folosit pentru intimidarea Taiwanului, deasemenea, prin programele anti-satelit țintește spre neutralizarea sistemelor de detectare de armament și de ghidare proiectate de SUA și, nu în ultimul rând, spre balansarea Indiei – în calitatea ei de cea *de-a patra mare putere navală* a lumii și de rival la supremația regională.

III.3 Strategia de securitate maritimă și ambițiile maritime

Repoziționarea geopolitică și geoeconomică a Republicii Populare Chineze în Oceanul Indian este un deziderat care nu este desconsiderat nici de strategia de securitate maritimă și nici de ambițiile maritime chineze. Cultivarea influenței geostrategice chineze în regiune, pornind de la solidificarea prezenței Chinei în apele Oceanului Indian a fost una dintre opțiunile prioritare ale oficialilor chinezi: „Construirea unei puternice și moderne flote navale este necesară pentru a ne împlini misiunea istorică în noul stadiu al noului secol. Teritoriul Chinei înglobează o vastă arie maritimă, iar marina militară este de o importanță vitală pentru apărarea intereselor statale și salvagardarea suveranității și securității naționale”¹². În virtutea complinirii acestui deziderat, *actuala strategie de securitate maritimă chineză*, redată în *Carta Apărării din 2008* este consolidată pe reminiscentele doctrinelor geostrategice formulate în 1990 de Vice-Președintele Comisiei Centrale Militare – generalul Liu Huaqing¹³: *doctrina primului lanț de apărare (centrat asupra Taiwanului) și doctrina celui de-al doilea lanț de apărare (lanț care se extinde din Japonia până în Indonezia)*¹⁴ – ambele doctrine sunt ilustrate grafic în *figura 4 din Secțiunea Anexe*.

Pentru a explica rațiunea proiectării acestor doctrine, vom face câteva precizări auxiliare. *Situația de securitate actuală* prezentată în *Carta Albă a Apărării din 2008* atestă globalizarea și multi-polaritatea ca cele mai importante caracteristici. Conform documentului, China se află într-o poziție de securitate care îi permite să experimenteze mai multe stagii ale *securității regionale autonome - regional autonomous security (RAS)*. Cu toate acestea, în categoria factorilor de insecuritate, strategia amintește de atenția strategică pe care SUA o acordă regiunii Oceanului Indian, care alături de *relația indo-americană* – sunt privite ca potențiali factor destabilizatori (atât pentru Republica Populară Chineză cât și pentru echilibrul regional). Proiectarea acestor doctrine, din perspectiva Chinei, va asigura un perimetru axial de apărare atât împotriva prezenței americane pe rutele maritime ale Oceanului Indian cât și pentru a

permite evitarea încercuirii sale de statele contracandidate la statutul de hegemon regional. Conform lui James Rogers, datorită competiției acerbe dintre China și India, s-a ajuns la încercuirea unei puteri de alta, fiecare dintre ele încercând să își blocheze reciproc sferile de influență. În sistemul argumentativ al lui James Rogers, teama Chinei că va fi îngrădită este profund justificată¹⁵ și de aceea resimte nevoia stringentă de a avea o forță navală puternică în Oceanul Indian, pentru ca tancurile sale petroliere să circule în siguranță¹⁶.

Și totuși de ce acțiunile maritime posedă o atât de mare pondere pentru ranforsarea securității strategice a Chinei în Oceanul Indian? Vom nuanța două răspunsuri la această întrebare, răspunsuri care gratifică studiul nostru din perspective complementare. Din constatările lui Julian Corbett, am putut desprinde rolul epicentric pe care puterea maritimă îl joacă în conturarea puterii naționale: „Având în vedere faptul că oamenii trăiesc pe pământ și nu pe mare, marile diferențe dintre națiuni – cu excepția unor cazuri extrem de rare – au fost decise fie de ceea ce poate face armata împotriva teritoriului inamic, și împotriva vieții naționale de pe teritoriul inamic, fie de ajutorul pe care flota îl acordă armatei”¹⁷. Colin Gray, deasemenea, demonstrează cuantumul decisiv pe care puterea maritimă îl are în evaluările finale ale atu-urilor puterii naționale: „Nu este un lucru accidental că de la înfrângerea campaniei lui Xerxes împotriva Greciei între 480-479 î.Hr și până la înfrângerea URSS-ului în Războiul Rece, puterea maritimă a asigurat un avantaj critic pentru succes, atât în strategie, cât și în construcție statală”¹⁸. Nu am dorit prin aceste inferări să ne referim la posibilitatea escaladării unui conflict maritim la cald în zona Oceanului Indian și să elaborăm scenarii posibile¹⁹! Intenția noastră prin incluziunile de mai sus a fost doar să subliniem faptul că forța maritimă adâncește în valori superioare puterea, potențează reputația și statusul național, dar și că, în subtext, anumite conflicte de interese ce reies din capacități maritime diferite sau din capacități de proiecție a puterii maritime diferite²⁰.

În cazul Chinei, ambițiile sale maritime sunt reflectate fidel atât de strategia de securitate maritimă, cât și de acțiunile specifice pe care le întreprinde în regiunea Oceanului Indian.

Securitatea maritimă importă pentru China dintr-un dublu considerent: *geopolitic și geoeconomic* – aspecte care se interconectează analog. 60% din petrolul chinez este transportat pe rutele maritime ale Oceanului Indian, în special prin Strâmtoarea Malacca – zonă controlată de SUA. 80% din activitățile comerciale ale Chinei sunt maritime, desfășurându-se cu precădere în zona Oceanului Indian. Înfățișată în figura 5 din secțiunea Anexe, Strâmtoarea Malacca este și ruta maritimă preferată de Japonia, Taiwan și Coreea de Sud. Unii specialiști au mers până la a sugera că „cine deține controlul asupra Strâmtoarei Malacca”²¹, poate amenința cu grave consecințe rutele de aprovizionare cu petrol ale Chinei”²². Însuși Președintele Hu Jintao s-a referit la *dilema Malacca* ca la o verigă slabă a securității Chinei în zona Oceanului Indian și ca la o sursă de vulnerabilitate strategică pentru China datorită concentrației traficului maritim care duce la frecvente acte de pirataj și datorită incursiunilor SUA în respectiva zonă.

Extrem de bogată în resurse energetice, Marea Chinei de Sud reprezintă o ofertă pe care setea de energie a Chinei nu o poate refuza²³. Robert Kaplan descrie Marea Chinei de Sud ca o *poartă pacifică către Oceanul Indian*, o oportunitate pe care China trebuie să o fructifice la maximum în ciuda intensității prezenței SUA în această zonă. În comentariile noastre adiționale, Marea Chinei de Sud este destinația a circa 50% din comerțul planetar și un avantaj competitiv colosal pentru orice stat cu pretenții de hegemonie regională. Autorul prognozează că în anii următori, prezența SUA în zona Oceanului Indian se va diminua, lăsând construcția navelor și achiziția de nave pe seama Chinei²⁴. În opinie personală, cel mai interesant prognostic pe care Robert Kaplan îl face este că *cea mai importantă relație a secolului XXI va fi relația China-SUA: un cuplet pașnic și un Război Rece maritim posibil*.

Confruntată cu aceste provocări, pe lângă strategia celor două lanțuri, China utilizează instrumente de securitate avansate. Conform *Cartei Albe a Apărării din 2008*, Republica Populară Chineză are la dispoziție trei flote: *Beihai*, *Donhai* și *Nanhai*, fiecare dintre ele cu un suport logistic îmbunătățit și cu noi dotări afectate acestora. Mai mult decât atât, China

utilizează un comportament regional asertiv și calculat prin *strategia Șiragului de Perle* (expusă în figura 6 a secțiunii Anexe) – o rețea geopolitică de *noduri strategice* (fiecare nod însemnând un stat) pe care China o utilizează în încercarea de a suprima incursiunile regionale ale SUA, de a anihila rivalul indian și de a deveni statul pivot dominant în Oceanul Indian. Potrivit lui Christopher J. Pehrson, *Șiragul de Perle* al Chinei reprezintă o manifestare a influenței geopolitice intensificate, prin eforturile sale de a intensifica accesul său la porturi și căi aeriene, de a dezvolta relații diplomatice speciale și de a moderniza forțele armate, ce se extind de la Marea Chinei de Sud, prin Strâmtoarea Malacca, peste Oceanul Indian și în Golful Arab²⁵. Prin urmare, *Șiragul de Perle* a fost construit nu numai prin *instrumente de hard-core security* – precum utilizarea dispozitivelor armate cu echipamente aparținând noii generații de armamente, ci și printr-o consistentă *diplomație navală*. Indubitabil, *componenta centrală a Șiragului de Perle* a fost cea legată de *securitatea energetică*, deoarece a asigurat un portal permeabil pentru China către liniile de comunicare maritimă și de transport petrolier din Orientul Mijlociu după cum reiese din figura 7 din secțiunea Anexe.

Pentru a face proba maximei adeziuni la conceptele declarative din documentele sale oficiale, China își deghează comportamentul hegemonic (deseori denumit în literatura de specialitate chiar un *comportament de recuperare imperială* a vechilor sfere de influență ale auto-proclamatului Imperiu Celest) în doctrina *multilateralismului maritim* cu statele aflate la litoralul Oceanului Indian. Astfel, China „colectează” perle pentru a îndigui accesul la resursele din regiunea Oceanului Indian și pentru a-l rezerva pentru uz propriu. Printre cele mai notabile eforturi întreprinse, menționăm dezvoltarea unei infrastructuri maritime în *Gwadar-Pakistan*, în *Hambantotta – Sri Lanka*, în *Chittagong-Bangladesh*, precum și a unor rețele de gazoduct și a unor instalații de supervizare electronică în Myanmar, Burma. În ciuda protestelor Indiei, China încearcă să integreze și *Mauritius, Maldive și Seychelles* în *Șiragul de Perle*²⁶. În continuare, am putea preciza că între R. P. China și Pakistan există o tradiție relativ recentă a diplomației

navale: prin exerciții navale comune (primul exercițiu cu Marina Pakistaneză a avut loc în Shanghai în 2003, al doilea exercițiu a avut loc în Marea Arabică în 2005, în 2007 Pakistanul a găzduit exerciții navale comune la care au participat China, Bangladesh, în 2009 – un alt exercițiu naval a fost desfășurat în Aman în Marea Arabică, cu participarea a 19 state).

Se pare că există o comutare de viziune în ceea ce privește abordarea SUA a ascensiunii Chinei în Oceanul Indian. Dacă sub administrația Bush, *Șiragul de Perle* însemna „construirea de baze navale și stabilirea de legături strategice ce sugerează o dublă destinație: atât *defensivă* cât și *ofensivă*”²⁷, administrația Obama nu se poate dezice de relația cu China cel puțin pentru următoarea decadă: „China rămâne un jucător-cheie pentru coordonarea internațională a crizei financiare” anunța Secretarul de Stat adjunct al administrației Obama, James Steinberg. În fapt, am putea reține faptul că administrația Obama pledează pentru o reorientare totală a relațiilor în vederea explorării unor linii de acțiune cooperante datorită și factorului economic pregnant în relațiile sino-americane²⁸. Mai mult decât atât, dialogul asupra drepturilor omului sino-american a înregistrat turnuri pozitive²⁹. Ușoara distanțare dintre India și SUA³⁰ prin declarațiile Secretarului de Stat Hillary Clinton: „Problemele dintre India și Pakistan vor fi soluționate de India și Pakistan” nedumerește elita politică a Indiei și conferă o bănuială de stabilitate relației China-SUA. În ciuda reconversiei strategice americane vis-à-vis de China, este foarte dificil de imaginat zona Oceanului Indian fără polițele de securitate oferite de SUA, în absența cărora regiunea ar suferi de instabilitate. Considerăm că în orizontul apropiat, un Ocean Indian cu 0 (zero) prezență americană este virtual imposibil din următoarele motive: SUA vor continua să dețină un proiect de design teritorial pentru regiunea Oceanului Indian, balansând orice tip de prezență hegemonică – fie că este sau nu chineză. China, pe de altă parte, privește cu un discomfort vehement orice tentativă extraregională de a expedia nave în Strâmtoarea Malacca. Din toate aceste motivații, considerăm că relația China-SUA rămâne în continuare o relație producătoare de fricțiuni, cel puțin în ceea ce privește chestiunea maritimă și ambițiile maritime chineze.

IV. Dragonul și Elefantul. Ciocnirea sferelor de influență sino-indiene în regiune

Am dorit ca în această secțiune să analizăm relațiile sino-indiene datorită atributelor de putere structurală relativ congruente pe care le posedă cele două state, datorită proximității teritoriale în regiunea Oceanului Indian și datorită faptului că modelarea configurației de putere din Oceanul Indian depinde de cursul evoluției acestei relații.

Rănilor istorice creionează evidențele unei relații bilaterale sinuoidale: războiul din 1962 datorită controverselor asupra Tibetului, urmat de o deteriorare progresivă a relațiilor bilaterale în următoarele decade, pentru ca dialogul bilateral să fie restabilit în anul 2000. În contemporaneitate, relația China-India este descrisă de majoritatea strategilor și experților internaționali ca *antino-mică*. Unii specialiști consideră că rivalitatea dintre cele două state a depreciat cu totul sensul unei posibile relații non-competiționale: „*Relațiile sino-indiene de astăzi constituie un nou Război Rece* – ca trăsătură dominantă a geopoliticii Asiei secolului XXI”³¹. Acțiunile strategice pe care le întreprinde China în regiunea Oceanului Indian sunt percepute de către India ca *tentative de încercuire* – strategia *Șiragului de Perle*, proiecția intereselor economice în principalele puncte de tranzit din Oceanul Indian, îndreptarea atenției Chinei înspre sudul Oceanului Indian unde construiește porturi, amenințarea cu acapararea resurselor energetice din Orientul Mijlociu de către China³² – sunt piesele de puzzle care construiesc *capcane geostrategice* pentru India, inducând *situația de dilemă a prizonierului*. *Inamiciția sino-indiană* este descrisă de John Garver, folosind metafora care era deseori uzitată pentru a descrie relațiile sovieto-americane: „*metafora celor doi scorpionii aflați într-o sticlă*, folosită pentru a denumi *distrugerea mutuală asigurată* în care se regăseau SUA și URSS, poate fi folosită pentru a descrie relațiile sino-indiene de astăzi”³³.

Dinamica internă a *binomului China-India* pornește de la *mecanismul geopolitic de încercuire-contraîncercuire*. Ambele state acced la statutul de pivot regional și exercită compor-

tamente de politică externă care le trădează intențiile. Și China și India sunt dependente strategic de importurile de petrol din Golful Persic. China încearcă să își protejeze *Șiragul de Perle* de orice amenințare venită din partea Indiei, dar, în același timp, încearcă să încercuiască India în Oceanul Indian prin intermediul submarinelor sofisticate rusești, prin extinderea *Șiragului de Perle* în Africa de Est (Seychelles³⁴) și prin pregătirea unei flote profesioniste. India experimentează *modalități de contra-încercuire*: dezvoltă capacități de proiecție a forței în Marea Arabiei și Golful Bengal – prin intermediul navelor militare și porturilor militare, a obținut dreptul de a instala un aerodrom militar în Tadjikistan și a încheiat un acord cu Vietnamul pentru dreptul de liberă trecere a navelor sale în apele Mării Chinei de Sud și sondează temeinic fiecare aspect al parteneriatului cu SUA.

Deși ar vrea să domine Oceanul Indian de la Mozambic până în Indonezia, sfera de influență a Indiei se extinde și asupra granițelor vechii Indii Britanice, din Platoul Iranian către Golful Thailandei, incluzând Burma și intrând în ciocnire cu sfera de influență a Chinei³⁵. Pentru India, *Șiragul de Perle* al Chinei este mai mult decât o *metodă de îndiguire*, este o *metodă de sugrumare a libertății geopolitice* pe litoralul Oceanului Indian și a *procurării resurselor energetice*: „*fiecare perlă din Șiragul de Perle al Chinei este o verigă a unui lanț al prezenței maritime în regiune, care poate să reia controlul asupra jugularei energetice mondiale*”³⁶. Demonstrând că este un stat contrabalansier, India a respins solicitările Chinei de a face parte din inițiativele de securitate maritimă multilaterale de la Oceanul Indian (prin care China dorea să fie un *observator* sau un *membru asociat*): *Simpozionul Naval de la Oceanul Indian*³⁷, *Agencia de Securitate Maritimă Asistența Umanitară pentru Ajutor în caz de Dezastre, Gruparea Trilaterală a Indiei, Braziliei și a Africii de Sud*³⁸. India indică faptul că se poate transforma într-un competitor formidabil și flexibil. Ca efect al *încorsetantului Șirag de Perle chinez*, India și-a propulsat prezența în arhipelagul Nicobar și în Insulele Andaman. Din punctul de vedere al tehnologiei militare, India deține un scor mai mare decât China: are un portavion (spre

deosebire de China) prin care dorește să disloce trupe la mii de mile depărtare de continent pentru a proteja rutele comerciale și tancurile petroliere³⁹ și urmează să lanseze un submarin cu rază lungă de acțiune.

Atât China cât și India sunt *furnizori neți de securitate* pentru sferele lor de influență și *centrii de putere pentru regiunea Oceanului Indian*. Cu toate acestea, oportunitățile de contact sino-indiene nu sunt suficient de deschise iar acțiunile de politică externă sunt mult prea expansive pentru ca turbulențele politice din zona Oceanului Indian să fie eradicat și sistemul de putere regional stabilizat.

V. Concluzii

Dacă în anii '90 Oceanul Indian reprezenta un „*Lac britanic*” – dominat strategic și militar de Marea Britanie, Oceanul Indian aparține acum și statelor autohtone. Redistribuirea capabilităților de putere a făcut ca în era post-Război Rece, prin

efectele economice ale globalizării, țările Oceanului Indian să fie puternic conectate. Însă, dezvoltarea economică a dus la dezvoltarea militară, iar țări precum China au experimentat creșteri economice cu totul vertiginoase și au putut dobândi o platformă financiară consistentă pentru a-și modela *un comportament hegemonic regional*. China nu dorește să împartă *calificativul de mare surpriză asiatică* cu nici un alt pretendent regional și nici cel de *mare putere în Oceanul Indian* cu pretendenții non-regionali (cu referire la SUA). Elocventă în acest caz este sugestia unui amiral chinez făcută amiralului Timothy J. Keating, șeful Unității de Comandă US Pacific din 2007, de a divide regiunea Indo-Pacifică în două zone: una dintre ele sub tutela Chinei (*regiunea vestică a Hawai-ului și Oceanul Indian*), cealaltă sub tutela SUA (*regiunea estică a Hawai-ului*). Și îmbunătățirea strategică a relațiilor cu țările care formează *Șiragul de Perle* a făcut parte din aceleași planuri. Astfel, în spatele unui simulacru de acțiuni diplomatice, se ascund simptome profund hegemonice!

VII. Anexe⁴⁰

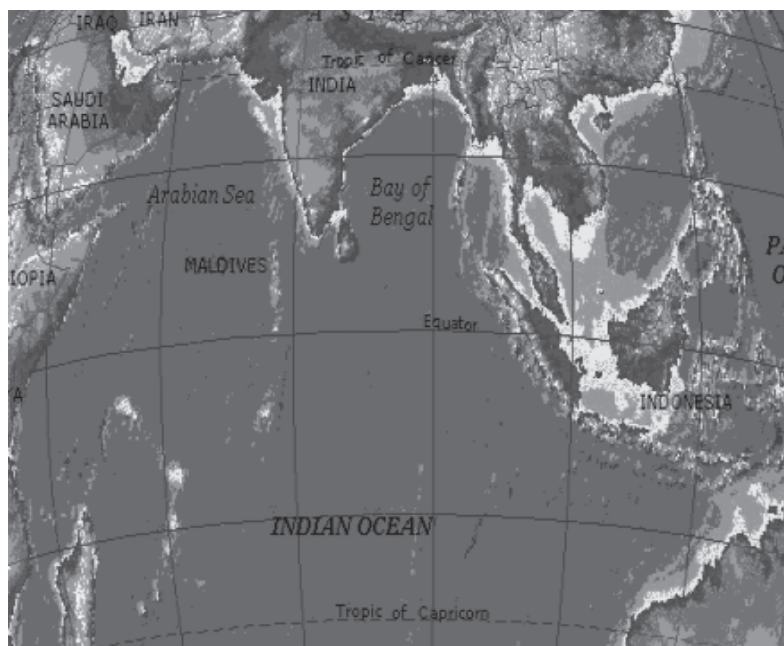

Fig. 1. Oceanul Indian⁴¹

Fig. 2. Comparație între cheltuielile de apărare ale diverselor state – cifrele sunt exprimate în miliarde dolari (2007)⁴²

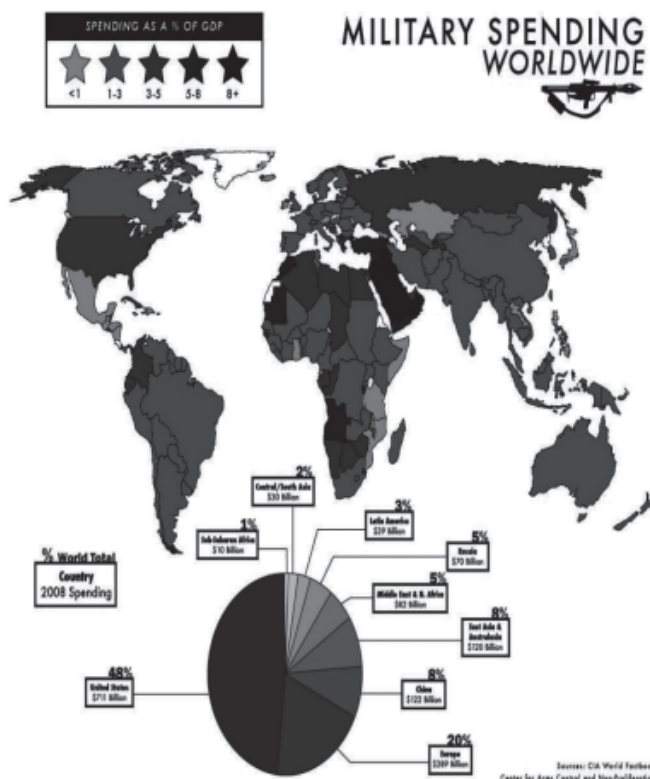
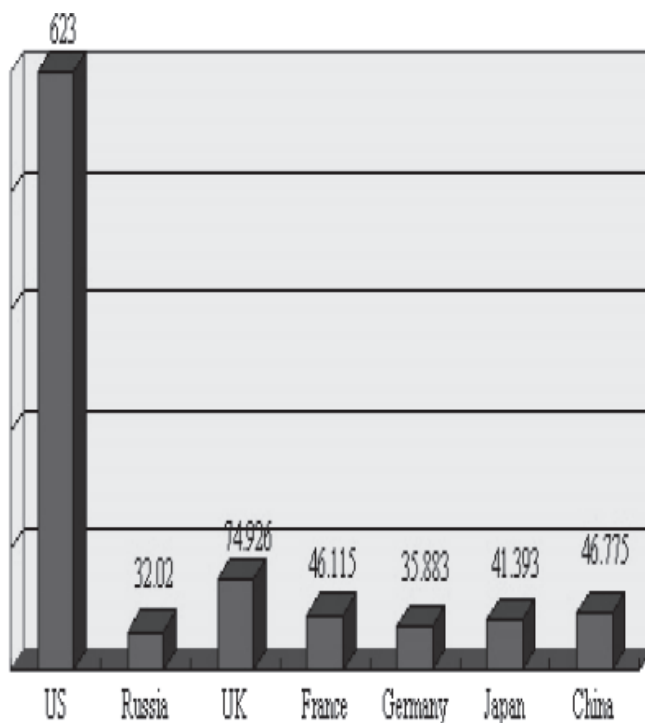

Fig.3. Cheltuieli în domeniul militar pe glob în anul 2009⁴³

Fig. 4. Strategia celor două lanțuri⁴⁴

Fig. 5. Strâmtoarea Malacca⁴⁵

Fig. 6. Șiragul de Perle al Chinei⁴⁶

Fig. 7. Șiragul de Perle al Chinei și rutele de transport petrolier⁴⁷.

VI. Bibliografie

Articole și cărți:

Corbett S. Julian (1988), *Some Principles of Maritime Strategy*, Annapolis MD: Naval Institute Press, page 16;

Garver John (2002), *The Security Dilemma in Sino-Indian Relations*, India Review, 1 (4), October 2002, 1-38, page 38;

Gray S. Collin (1992), *The Leverage of Sea Power*, New York, The Free Press;

Kaplan Robert în : Q & A with Robert Kaplan – *On Geopolitics in the Indian Ocean*, interviu acordat pentru revista Foreign Affairs, aprilie 2009, material studiat în format online pe site-ul: <http://www.foreignaffairs.com/discussions/interviews/qa-with-robert-kaplan-on-geopolitics-in-the-indian-ocean>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 10:40 a.m.;

Kaplan Robert, *Center Stage for the 21st Century: Power Plays in the Indian Ocean*, Foreign Affairs, (March / April, 2009), http://www.realclearpolitics.com/articles/2009/03/rivalry_in_the_indian_ocean.html, data accesării: 17 iunie 2010, ora accesării: 22:35 p.m.;

Kuehner Trudy (2008), *Robert Kaplan – On the New Balance of Power*, Foreign Policy Research Institute, http://www.fpri.org/enotes/200804_kuehner_kaplannewbalanceofpower.html, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 16:37

Li N., *The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From Near Coast and Near Seas to Far Seas*, Asian Security, 5(2), May 2009, page 149, (144-169);

Malik Mohan (1999), *China-India Relations in the 21st Century: The Continuing Rivalry*, Brahma Cellaney Edited, *Securing India's Future in the New Millennium*, Orient Longman, pages 337-338;

Mathew Smith, *Jane's Military Economist*, citat în: <http://chinhdangvu.blogspot.com/2008/09/chinas-military-ambition-fuels-asian.html>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 14:52;

Myo Khin Ma Ma, *China and the Indian Ocean: Strategic Interests and Policies in the 21st century*, http://ceps.anu.edu.au/publications/pdfs/gordon_strategic_interests_yearbook.pdf, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 22:33 p.m.;

Pherson Cristopher (2006), *String of Pearls: Meeting the Challenges of China's Rising Power Across the Asian Littoral*, Strategic Studies Institute, Carlisle, page 3;

Rogers James (2009), *From Suez to Shanghai: The EU and Eurasian maritime security*, Occasional Paper, march 2009;

Shuguang X., Xinjieguo S. (1992), *The New Structure of the World*, Chendu, Sichuan Renmin Chubun She;

Tangredi S. (2002) – *Sea Power: Theory and Practice*, în Baylis J et.al, *Strategy in the Contemporary World: An introduction to Strategic Studies*, Oxford University Press, Oxford;

Zubir Mokhzani (2005), *The Straits of Malacca, The Rise of China and the Dilemma of the Littoral States*,

Maritime Institute of Malaysia, April 2005, <http://www.southchinesea.org/docs/Zubir%20and%20Basiron,%20Malacca,%20America,%20and%20China-MIMA%20Online.pdf>, data accesării: 16.06.2010, ora accesării: 13:16 p.m.;

Documente Oficiale:

Raportul asupra liniilor maritime dintre Orientul Mijlociu și Marea Chinei de Sud (2005) - întocmit de Biroul de Strategii din subordinea Secretarului American al Apărării, Donald Rumsfeld, citat în: <http://www.presamil.ro/OM/2005/05/pag%2004.htm#sus>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 12:28 p.m.;

Carta albă a Apărării Republicii Populare Chineze din 2008 (site-ul sau textul editura, orasul);

Declarația Președintelui Hu Jintao 27 Decembrie 2006, <http://www.alertnet.org>, corporație a Agenției Reuters, data accesării: 16 iunie 2010, ora accesării: 19:32 p.m.;

Referințe bibliografice:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/2827473/Chinas-military-ambition-fuels-Asian-arms-race.html>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 15:36 p.m.;

http://ceps.anu.edu.au/publications/pdfs/gordon_strategic_interests_yearbook.pdf, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 23:53 p.m.;

<http://www.comw.org/wordpress/dsr/wp-content/uploads/2009/08/ve-military-spending23-1024x945.jpg>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 16:03 p.m.;

www.lib.utexas.edu/maps/china.html, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 10:00 a.m.;

http://war.wikipedia.org/wiki/File:Map_of_the_Strait_of_Malacca-de.jpg, data accesării: 16 iunie 2010, ora accesării: 14:53;

http://2.bp.blogspot.com/_E-QOnTGFX_o/SkFXXHe9I/AAAAAAAAAH0U/_Pn509DABtc/s1600-h/mod+string.jpg, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 9:21 a.m.;

Note

² Idee adaptată după Myo Khin Ma Ma, *China and the Indian Ocean: Strategic Interests and Policies in the 21st century*, http://ceps.anu.edu.au/publications/pdfs/gordon_strategic_interests_yearbook.pdf, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 22:33 p.m.;

³ Ideea susținută de Kaplan Robert, *Center Stage for the 21st Century: Power Plays in the Indian Ocean*, Foreign Affairs, (March / April, 2009), http://www.realclearpolitics.com/articles/2009/03/rivalry_in_the_indian_ocean.html, data accesării: 17 iunie 2010, ora accesării: 22:35 p.m.;

⁴ Nu același lucru îl putem spune și despre Uniunea Europeană care nu deține și nici nu a deținut supremația militară;

⁵ Shuguang X., Xinjieguo S. (1992), *The New Structure of the World*, Chendu, Sichuan Renmin Chubun She;

⁶ O altă mențiune interesantă este cea potrivit căreia cheltuielile în domeniul militar sunt afectate coordonat

cu creșterea vieții populației; *coordonat* nu înseamnă și *proporțional* (adică o alocare concomitentă și la niveluri cvasi –similare);

⁷ Mathew Smith, Jane's Military Economist, citat în: <http://chinhdangvu.blogspot.com/2008/09/chinas-military-ambition-fuels-asian.html>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 14:52;

⁸ Conform paradigmei *networking centric warfare* – pregătirea armatei chineze pentru războaie în rețea;

⁹ Cifrele sunt furnizate de *Raportul Institutului Internațional de Cercetare în domeniul Păcii de la Stockholm*, iunie 2009; (un site internet ISPRI sau titlul exact al raportului în engleza plus pagina ar fi de dorit)

¹⁰ Cifrele au fost preluate de pe site-ul: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/2827473/Chinas-military-ambition-fuels-Asian-arms-race.html>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 15:36 p.m;

¹¹ Kuehner Trudy (2008), *Robert Kaplan – On the New Balance of Power*, Foreign Policy Research Institute, http://www.fpri.org/enotes/200804_kuehner.kaplannewbalanceofpower.html, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 16:37 p.m;

¹² *Declarația Președintelui Hu Jintao - 27 Decembrie 2006*, <http://www.alertnet.org>, corporație a Agenției Reuters, data accesării: 16 iunie 2010, ora accesării: 19:32 p.m;

¹³ Potrivit acestuia, „protecția rutelor maritime chineze trebuie să fie una dintre misiunile strategice ale Marinei Militare pe timp de război, iar capacitățile necesare de operare trebuie să includă și abilitatea de a opera în apele adiacente teritoriului chinez din Oceanul Indian” – citat în Li N., *The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From Near Coast and Near Seas to Far Seas*, *Asian Security*, 5(2), May 2009, page 149, (144-169);

¹⁴ Pentru a completa acest argument, în *Carta albă a Apărării Republicii Populare Chineze din 2008*, se menționează în mod explicit faptul că: „problemele imperative de securitate – *hot spot security issues* - (în special, cele din zona Oceanului Indian și a Asiei de Sud-Est), trebuie să fie soluționate prin *instrumente regionale* – o exprimare ne-echivocă a aderenței Republicii Populare Chineze la conceptele eșalonate încă din anii '90 de președintele Jiang Zemin – respectiv, combaterea de către China a *neointervenționismului* și *neocolonialismului economic* și politic în regiunea Oceanului Indian;

¹⁵ Nu numai de India, dar și de către SUA, Japonia sau Coreea de Sud;

¹⁶ Adaptare după Rogers James (2009), *From Suez to Shanghai: The EU and Eurasian maritime security*, Occasional Paper, march 2009;

¹⁷ Corbett S. Julian (1988), *Some Principles of Maritime Strategy*, Annapolis MD: Naval Institute Press, p. 16;

¹⁸ Gray S. Collin (1992), *The Leverage of Sea Power*, New York, The Free Press;

¹⁹ Există, în urma cercetărilor efectuate studii abundente ce tratează această problematică; Studiul nostru, însă, în secțiunile următoare, se va axa asupra conflictelor de interese ce emerg din disparitățile de putere maritimă, în care China este pionul principal;

²⁰ Tangredi, deasemenea, menționează patru motive pentru care puterea maritimă este esențială pentru un stat: *90% din comerțul internațional se desfășoară pe mare, 70% din suprafața globului este acoperită de Ocean, populația urbană și cele mai mari orașe din lume se află la circa 200 de kilometri de zonele de coastă, iar potrivit dreptului internațional, fiecare națiune poate să utilizeze spațiile oceanice pentru scopuri comerciale și de apărare, fără a încălca dreptul suveran al altei țări precum și acordurile internaționale referitoare la poluare și la exploatarea resurselor* – Tangredi S. (2002) – *Sea Power: Theory and Practice*, in Baylis J et al, *Strategy in the Contemporary World: An introduction to Strategic Studies*, Oxford University Press, Oxford;

²¹ Pentru petrolul importat din Orientul Mijlociu, mai sunt folosite și alte strâmtoări precum: *Lonbok* și *Sunda*, dar tranzitul în Strâmtoarea Malacca se face mult mai rapid și în condiții de securitate sporite față de alte rute;

²² Yuncheng Zao citat în: Zubir Mokhzani (2005), *The Straits of Malacca, The Rise of China and the Dilemma of the Littoral States*, Maritime Institute of Malaysia, April 2005, <http://www.southchinesea.org/docs/Zubir%20and%20Basiron,%20Malacca,%20America,%20and%20China-MIMA%20Online.pdf>, data accesării: 16.06.2010, ora accesării: 13:16 p.m;

²³ Idee prezentată magistral de Robert Kaplan în – Kaplan Robert (2009), *Center Stage for the 21st century: Power Plays in the Indian Ocean*, Foreign Affairs, March-April 2009, http://www.realclearpolitics.com/articles/2009/03/rivalry_in_the_indian_ocean.html, data accesării: 16 iunie 2010, ora accesării: 1:40 a.m;

²⁴ Adaptare comentată după ideile prezentate de Kaplan Robert în: *Q & A with Robert Kaplan – On Geopolitics in the Indian Ocean*, interviu acordat pentru revista Foreign Affairs, aprilie 2009, material studiat în format on-line pe site-ul: <http://www.foreignaffairs.com/discussions/interviews/qa-with-robert-kaplan-on-geopolitics-in-the-indian-ocean>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 10:40 a.m;

²⁵ Pherson Cristopher (2006), *String of Pearls: Meeting the Challenges of China's Rising Power Across the Asian Littoral*, Strategic Studies Institute, Carlisle, page 3 – Potrivit lui Christopher Pherson, *supraviețuirea regimului comunist, integritatea teritorială și stabilitatea domestică* – sunt trei indicatori absolut necesari care vor determina succesul sau insuccesul *Șiragului de Perle*;

²⁶ De altfel, în opinia lui James Rogers, *următoarea perla din șirag va fi Seychelles* – Rogers James (2009), *From Suez to Shanghai: The EU and Eurasian maritime security*, Occasional Paper, march 2009;

²⁷ *Raportul asupra liniilor maritime dintre Orientul Mijlociu și Marea Chinei de Sud* (2005) – întocmit de Biroul de Strategii din subordinea Secretarului American al Apărării, Donald Rumsfeld, citat în: <http://www.presamil.ro/OM/2005/05/pag%2004.htm#sus>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 12:28 p.m;

²⁸ China a raportat în urma evaluărilor anului trecut beneficii Produsului Intern Brut al SUA în valoare de 5 miliarde de dolari – prin activitățile antreprenorilor și dezvoltatorilor chinezi din sectorul privat american;

²⁹ Barrack Obama apreciind faptul că domeniul drepturilor omului nu este o licență americană, ci este o

valoare universală și un punct de interes și pentru China, în urma vizitei în China din noiembrie 2009;

³⁰ Apropierea sino-indiană fusese cimentată de strategia pro-India a administrației Bush;

³¹ Malik Mohan (1999), *China-India Relations in the 21st Century: The Continuing Rivalry*, Brahma Cellaney Edited, *Securing India's Future in the New Millenium*, Orient Longman, pages 337-338;

³² *Gwadar* (Pakistan), *Mawlayaing* (Burma) și *Chittagong* în Bangladesh;

³³ Garver John (2002), *The Security Dilemma in Sino-Indian Rlations*, *India Review*, 1 (4), October 2002, 1-38, page 38;

³⁴ După cum menționează și Robert Kaplan în articolul din *Foreign Policy: harta continentului african este însoțită de prezența Chinei care pare să fie pre-tutindenii în Africa*;

³⁵ Idee adaptată după Kuehner Trudy (2008), *Robert Kaplan – On the New Balance of Power*, Foreign Policy Research Institute, <http://www.fpri.org/enotes/200804.kuehner.kaplannewbalanceofpower.html>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării:16:37 p.m;

³⁶ Discursul Comandantului Flotei Indiene, citat în Booden C., (2008), *Indian Ocean is Chinese Lake: String of Pearls Threaten India*, AP News, 29/08/2008;

³⁷ Organizație ce reunește 33 de state aflate la litoralul Oceanului Indian cu reprezentanți din partea marinelor militare;

³⁸ Un efect al cooperării SUD-SUD inițiată în 2003;

³⁹ Rogers James (2009), *From Suez to Shanghai: The EU and Eurasian maritime security*, Occasional Paper, march 2009;

⁴⁰ Menționez că pentru a evidenția zonele geografice la care am făcut referire pe parcursul lucrării, dimensiunile inițiale ale hărților și figurilor din această secțiune au fost mărite;

⁴¹ Figura este preluată de pe site-ul: http://ceps.anu.edu.au/publications/pdfs/gordon_strategic_interests_yearbook.pdf, data accesării: 17.06. 2010, ora accesării: 23:53 p.m;

⁴² Figura este extrasă din *Carta albă a Apărării Republicii Populare Chineze* (2008);

⁴³ *CIA World Factbook*, figura a fost preluată de pe site-ul: <http://www.comw.org/wordpress/dsr/wp-content/uploads/2009/08/ve-military-spending23-1024x945.jpg>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării:16.03 p.m;

⁴⁴ Figura a fost preluată de pe site-ul: www.lib.utexas.edu/maps/china.html, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 10:00 a.m;

⁴⁵ Figura a fost preluată de pe site-ul http://war.wikipedia.org/wiki/File:Map_of_the_Strait_of_Malaccade.jpg, data accesării: 16 iunie 2010, ora accesării:14:53;

⁴⁶ Figura a fost preluată de pe site-ul: http://2.bp.blogspot.com/_E-QOnTGFX_o/Sk-LFXXHe9I/AAAAAH0U/_Pn509DABtc/s1600-h/mod+string.jpg, data accesării: 17.06.2010, ora accesării: 9:21 a.m;

⁴⁷ Figura a fost preluată de pe site-ul <http://sharma24.wordpress.com/2010/01/11/chinas-expanding-horizons>, data accesării: 17.06.2010, ora accesării:20:00 p.m;

ABSTRACT

While for 60 years the Pacific Ocean has taken the limelight of international politics, the Indian Ocean has currently become one of the most popular destinations of foreign policy's studies. The reasons are multi-faceted: the readjustment of the national economies in the region, incredible economic ascensions, regional power imbalances that trigger a new strategic alignment, unfavourable consequences upon inter-state regional relations brought by the global recession or the intricate issue of energetic security.

This paper aims to unfold the manner in which the People's Republic of China through the security strategies (naval and terrestrial) and the hegemonic scopes of its foreign policy influences the security architecture in the Indian Ocean region, and also to reveal the trajectory of sino-indian relations and its regional ways of unfolding.

Key - words: security architecture, geopolitical relevance, sino-indian spheres of influence, regional hegemon, regional challenger.

Ioana-Bianca Berna is a Phd Student in International Relations within the National School of Administrative and Political Studies. She has a BA in Administrative Sciences (minor in European Administration) – Faculty of Public Administration, National School of Administrative and Political Studies; a MA Degree in International Relations and European Integration - the Department of International Relations, the National School of Administrative and Political Studies; and a MA in Management of the Public Sector - Faculty of Public Administration, National School of Administrative and Political Studies. Her research interests are: Regional Security Studies, South-East Asia regional security, China – EU relations and International Relations theory.

Portretul lui Dorian Gray. Mass-media și relevanța violenței sociale

Cristina Repede, Silviu Petre

Mai mereu prezentă, violența a fost ingredientul constitutiv al multor procese socio-politice. O societate poate fi astfel descrisă și după modul în care înțelege să încarce de semnificație violența, să o canalizeze, sau să îi distribuie condițiile de producere. La nivel simbolic, ca violența ritualică, rolul acesteia este acela de a crea o homeopatie a securității: indivizii trebuie atât determinați să se supună puterii, dar și să se călească pentru a face față provocărilor vieții, cum sunt acelea ale vânătorii sau războiului. În zilele noastre, mass-media, ca industrie de producere a ritualurilor/spectacolelor are un rol crucial în propagarea violenței în societate.

În studiul de față ne vom ocupa de relația dintre mass-media americană, complexul militaro-industrial și efectele violenței asupra unor procese sociale și politice, de pildă recrutarea soldaților. Prima parte va fi o incursiune în specificul democrației americane și a înclinației acesteia către o cultură a luptei și violenței. A doua parte va descrie efectiv istoria relațiilor dintre presă, televiziune și industria cinematografică pe de-o parte și decizia politică pe de alta. Ultima parte va oferi concluzia, semnificația studiului precum și propuneri pentru aprofundări ulterioare.

I. Un *Sonderweg* American? Democrație și înclinația către violență

Termenul de *Sonderweg* nu poate să pară prea potrivit pentru descrierea democrației

americane din cauza încărcăturii sale ideologice. El apare în istoriografia germană postbelică ce dezbătea apariția hitlerismului: este aceasta o paranteză nefericită în istoria Germaniei sau rezultatul de neocolit al unui anumit traseu special (un *Sonderweg*). Însă dacă privim documentarele lui Michael Moore, citind totodată cărțile lui Robert Kagan, nu se poate să nu te întrebi de ce democrația americană trăiește în simbioză cu un militarism atât de accentuat. Teoria păcii democratice pornește de la premiza că natura pașnică a oamenilor se manifestă optim în democrație, care, la rândul ei, odată instituită, inhibă tentațiile prea războinice ale unui posibil grup politic. Chiar dacă democrațiile, susține aceeași teorie, poartă război cu tiraniile, pentru a explica cultura violenței americane nu este suficient a menționa doar numărul mare de purtători de arme, atacurile din licee sau situația cetățenilor încarcerați, raportat la totalul populației.¹

În mod evident, răspunsul nu est simplu de dat. Dar cel mai probabil punct focal al originii trebuie căutat într-un anumit tip de liberalism, susținut de o lectură specifică a Bibliei. Lectură care afirmă ideea că America este o națiune excepțională.²

Tema excepționalismului american ne interesează din două motive: ca mit fondator și ca valoare practică. La un mit ne interesează atât cum s-a născut cât și cum funcționează ca tonifiant al cotidianului și ghid pentru viitor. Merită observat că un mit întemeietor este și un mit de întreținere.

Să analizăm primul caz. Noțiunea de excepționalism american își are rădăcina în concepțiile

puritane, asupra noii lumi, ale imigranților englezi din secolul al XVIII-lea. Reînceperea istoriei și ruperea de trecutul european e încurajată în scrierile acelei epoci prin ideea unei națiuni atemporale, "care se situează în timpul foarte lung al destinului speciei umane și al împlinirii voinței divine"³. America este locul unde Dumnezeu i-a trimis pe imigranți pentru a împlini o misiune, idee ce își are sursa în tradiția calvinistă a *alegerii divine*. Pentru că destinul națiunii americane este să îplinească voința divină, aceasta trebuie să aibă un viitor grandios.⁴ Concepția religioasă a devenit una seculară, ce descrie etosul liberal al acestei națiuni ambițioase, îndărătnice și libere.

Robert Weisberg folosește termenul de *American violence exceptionalism* pentru a arăta că acesta este un "puzzle intelectual și un teren statistic minat"⁵. SUA este excepțională printr-o rată mare a violenței și a încarcerării, dar și prin colecția de concepții despre violența proprie.

Al doilea caz. Ca valoarea practică ne interesează modul în care mitul excepționalismului american a ghidat experiența națională de-a lungul timpului. Ce ne frapază la Statele Unite, mai ales în zilele noastre este coexistența democrației cu un grad ridicat de militarism, atât în interior cât și în exterior. Apare astfel întrebarea pusă de un Michael Moore: "De ce este America atât de violentă? De ce este atât de fascinată de violență?"

Scrierile lui Michel Foucault au deschis cunoașterea către așa numitele tehnologii ale guvernării. Aiwa Ong pornește de la Foucault pentru a descrie neoliberalismul⁶ ca modalitate de organizare depolitizată, tehnică ratională de guvernare. *Guvernabilitatea* se va exercita prin instituirea unui dispozitiv de a governa, ce își va propune să își manifeste suveranitatea asupra unui spațiu pe de o parte și să își disciplineze cetățenii, pe de altă parte. Guvernabilitatea va avea efecte asupra construcției mecanismelor de subiectivare (maniera în care fiecare se problematizează pe sine: cine sunt eu?) și care îi va face pe cetățeni să devină subiecți specifici. Scopul nu este doar un bun control asupra cetățenilor, ci și maximizarea capacităților acestora pe piața neoliberală. Crearea unei idei despre cultura armelor, a unui anumit tip de educație și a violenței prin mass-media are ca finalitate educarea. Educarea

pentru ce? Pentru statutul de mare putere. Un imperiu/hegemon nu își poate menține statutul decât în măsura în care cetățenii săi sunt motivați să fie soldați.⁷

Trei sunt punctele pe care trebuie să le atingem: 1) purtarea armelor; 2) rolul infracționalității; 3) violența din mass-media.

1)Dezbaterea pro/contra purtării de armă este relevantă în discuția despre o cultură americană a armelor.

În *Arming America*, Michael Bellesiles arată că posesia armelor în colonii era o chestiune de clasă/ierarhie, care îi privilegia pe bărbații cu un statut înalt, acestea putând fi cauza rebeliunilor, în special în cazul indienilor și al sclavilor. Teza autorului este că în secolele 17 și 18, posesia armei nu este un drept natural, argument esențial în dezbaterea dintre susținătorii purtării de armă și a celor care se opun. Argumentele aduse de autor au fost criticate, iar apoi instrumentalizate în această dezbatere. Ceea ce poate aduce interesant această idee este că arma, ca făcând parte din identitatea americană, este un mit revizionist⁸. Violența coloniștilor împotriva nativilor americani este invocată în descrierea culturii violenței americane.

Istoricul Jack Rakove arată că dezbaterea asupra celui de-al doilea amendament este o dezbatere ce ar trebui dusă în termeni juridici și federaliști, și nu culturali. Ideea unei națiuni al cărei ideal civic republican este reprezentat de noțiunea de armă a fost susținută de Campania Companiei Colt, înainte de Războiul Civil, care a creat imaginea unui cetățean american model ce își apără familia cu arma⁹. Acest tip de argument este invocat în ultimii ani în descrierea industriilor din spatele industriei războiului în SUA¹⁰, fiind un discurs al sectoarelor de putere corporată, multe din ele locuate în industria armelor, subvenționată din finanțe publice.

2) În scrierile postfoucauldiane apare ideea că încarcerarea și sistemul de pedepsire participă la păstrarea unui grad ridicat de criminalitate în societate.¹¹ Anularea drepturilor cetățenești în momentul încarcerării îl vor scoate pe individ din circuit social pentru o perioadă, reîntoarcerea sa în societate fiind imposibilă, fără eforturi organizate de a-l reîntegra. Un exemplu experiment este în Norvegia, la o închisoare lângă Oslo,

unde deținuții sunt tratați cu grijă *"Ferestrele nu au zăbrele și sunt făcute din sticlă de securitate, în așa fel încât oamenii să nu se simtă claustrofob"*, spune guvernatorul închisorii Arne Hoidal¹². În aceeași idee, discursul despre infracționalitate creează infracționalitate. Un prim argument este efectul advers pe care îl are educarea în spirit militar. Sunt nenumărate cazurile în care, un om al menținerii ordinii/ soldat, devine rebutul sistemului care l-a produs, ucigând în neștire ca apoi să se sinucidă.

Un alt argument este cel al dublei dimensiuni a violenței: armata și carcera. Aiwa Ong descrie guvernarea neoliberală ca fiind caracterizată de discontinuitate; în cazul cetățeniei, aceasta este "graduală", adică este un spațiu gestionat diferit de către stat¹³. Cetățenii sunt împărțiți în cei ce oferă soluții și cei ce creează probleme în păstrarea justiției sociale. În viziunea unor autori, mass-media postmodernă funcționează ca o autoritate penală, în sensul în care participă la această viziune a categorisirii cetățenilor. Criminalul este redat ca un post-foucauldian, incorigibil, demonizat, ca un "other" subhuman¹⁴. Demonizarea criminalului, înfățișat ca o excrescență a societății, este prezentă în societatea americană prin practica țăpului ispășitor. Un exemplu este situația în care președintele Nixon îl numește vinovat pe Charles Manson¹⁵, înainte ca juriul să studieze cazul său¹⁶.

Un alt treilea argument este acela că recrutarea viitorilor soldați se produce și din rândul criminalității. Aici trebuie să distingem două fenomene: armata ca mod de a scăpa de violența socială/ armata ca loc în care îți ispășești greșelile. Antropologul Louis Wacquant face un studiu într-un club de box din SUA, pentru a avea acces la lumea ghetoului¹⁷; clubul de box este locul unde cei ce trăiesc în ghetto se retrag pentru a se proteja de violență. Clubul de box nu este doar un spațiu de sociabilitate protejată, dar și un loc al educării. În același fel, armata funcționează ca o instituție totală, ce reglementează corpul, spațiul, timpul și se construiește ca un univers opus slumului. Pregătirea corpului pentru luptă, după reguli stricte, antrenează o anumită moralitate- pentru a rezista fizic e nevoie de o mare forță de spirit, de sacrificiu. Aceste aspecte îl pun pe soldat într-un raport superior cu cotidianul. Ca și în filmul cu

Telly Savalas : Duzina de ticăloși, armata poate fi posibilitatea legală de a scăpa de anumite delict¹⁸. Legiunea Franceză, o trupă de exilați nu mai are nevoie de nicio prezentare.

3) Analistul de film și media, Christopher Sharrett vorbește despre o anumită desensibilizare a cetățeanului american la violență, însă descrie această chestiune, nu ca o funcție inerentă naturii umane, ci ca pe un artefact ce încorporează ideologii "limbajul mitologic folosit în cinematografia violenței amestecă natură și cultură, făcându-ne să credem ca unele atribute[ale culturii] sunt date și imuabile". Când vorbim despre film, nu trebuie să ignorăm că violența este o formă de libertate de creație, dincolo de care, privitorul educat găsește multiple semnificații. În dezbateră dntre libertatea de exprimare și protejarea demnității umane de către autoritățile publice de reglementare în domeniul programelor audiovizuale, în societatea americană iese învingătoare libertatea fiecăruia de a alege ce să vadă.

II. Mass-media si complexul militaro-industrial

Dezvoltarea filmului propagandistic a urmat dezvoltării generale a societății și provocărilor la care aceasta a trebuit să facă față. Perioada premergătoare a Primului Război Mondial se caracterizează în Europa prin intensificarea rivalității între marile puteri, prin cursa terifiantă a înarmărilor și printr-un naționalism feroce, care servea drept combustibil acestui traseu destabilizator. Într-o viziune deopotrivă libertariană și marxistă, modernitatea s-a caracterizat și printr-o mărire a statului și concentrare a capitalului. Statul bunăstare, animat de o viziune militaristă își înrolează cetățenii în vederea efortului de război.¹⁹

Complexele militaro-industriale deja formate, chiar dacă nu au fost cauză primă a războiului, au fost cele care au întreținut belicozitatea. Propaganda, prin intermediul mass-media sau a sistemului de învățământ, a jucat un rol important în racordarea voinței cetățenilor la agenda factorilor de decizie. Nou apărutul cinema-

tograf nu a fost nici el lăsat de o parte. Chiar dacă Europa era mult implicată în propaganda de război, primul film propagandistic de gen apare în Statele Unite. Numit "Tearing down the Spanish flag" a fost produs la Manhattan, de J.Stuart Blackman și Albert E.Smith.²⁰ Filmul deschide calea unei noi modalități de expresie, redând totodată expansiunea republicii americane din timpul Erei Progresiste (1880-1920). Îi vor urma "Capture of a Boer battery"(1900) și "Company's battle of the Yalu"(1904). Mai mult și mai precoce decât oricare altă armă, Marina a fost cea care a folosit prima reclamă ca mod de interacțiune cu publicul. Filmul Submarine Pirate cu Syd Chaplin, fratele lui Charlie Chaplin, deși avea o acțiune infantilă, a fost sprijinit de către autorități, iar imagini din acesta au fost imprimate pe posterele pentru recrutarea în Marină²¹. Cinematografia Primului Război Mondial din SUA reflecta, într-un mod foarte contrastant, trecerea de la atitudinea neutralistă inițială la cea pro-intervenționistă. Dacă în anii 1914-1916 filmele erau un imn adus păcii (Be neutral 1914; The battle of nations 1915; Peace 1915; The battle of Cupidovich 1916; Citizens all sau War brides 1916)²², după aprilie 1917, cinematografia se rialiază efortului de război: The little American (1917), Womanhood, the Glory of the Nation (1917), My four years in Germany (1918), Daughter of France (1918), Kaiser, the Beast of Berlin (1918), Why Germany Must Pay (1918); The Heart of Humanity (1919) sau Behind the Door (1919)²³. Cantitativ, cifrele sunt și mai ilustrative decât titlurile. Dacă în 1917 cinematografia făcuse 58 de filme și 36 de scurt metraje, cu conținut mai mult sau mai puțin propagandistic, un an mai târziu s-au produs 119 filme și 28 scurt metraje. Nu numai filmele, dar și actorii acelor vremuri au participat la efortul de război ținând discursuri, sau fiind asociați cu acțiuni publice. Efectele nu au întârziat să apară și în unele orașe chiar au avut loc revolte anti-germane.^{24*}

După război, în anii '20, filmele despre Marele Război capătă un caracter mai distanțat și tratează evenimentele din perspectiva soldaților sau a frontului de acasă. O notă discordantă în acest peisaj îl face filmul lui Abel Gance- J'accuse (1919), o critică la adresa războiului și care va fi prezentat publicului american de abia în 1921,

odată cu plecarea de la Casa Albă a lui Woodrow Wilson.²⁵

De abia intrarea în al Doilea Război Mondial va consacra relația dintre industria cinematografului și structurile politico-militare. Sau, în expresia istoricului Lawrence H. Suid : *epoca de aur a exploataării reciproce* (golden age of mutual exploitation).²⁶ Lucrarea lui David L. Robb: Operațiunea Hollywood (2004), ecranizată cu același titlu de documentaristul Emilo Pacull relatează o istorie sinuoasă, dar fructuoasă între Hollywood și Pentagon.²⁷ Conform lui Robb, buimăcirea imediat următoare atacului de la Pearl Harbour va cere un efort propagandistic amplu, pentru a asambla o forță armată de proporții. În 1942, președintele Roosevelt îi cheamă la Casa Albă pe regizorii Frank Capra, William Wyler, John Stevens și John Ford, pentru a le cere să facă o serie de filme în care publicul să fie convins de justetea și direcția cauzei americane. Primii doi, omologi ai lui Ridley Scott și James Cameron din vechiul Hollywood, mai realizaseră și în interbelic filme cu subiect de război și avuseseră concursul factorilor militari.²⁸ Rezultatul nu a întârziat să apară prin pelicule ca December 7th (1943), seria *Why We Fight/De ce luptăm (1943-1945)* sau Memphis Belle (1944). În vederea unei bune gestiuni a relației dintre Casa Albă și producătorii de film, sau cei implicați în propagandă, a fost creat un Birou al Informării de Război (Office of War Information).²⁹ Odată cu trecerea timpului, relația a fost mai bine organizată. Dacă în anii interbelici și cei ai războiului, birourile de relații cu publicul ale armatei puteau fi accesate la nivel local, odată cu anii '60 se constată o centralizare a interfețelor de contact. Regizorii care doreau sprijin sau consultanță militară erau nevoiți să apeleze la un nivel ierarhic superior, mai exigent (ex. :Ordinul 78 din regulamentul Marinei).³⁰

Pe măsură ce a doua mare conflagrație a făcut loc Războiului Rece, cinematografia s-a calibrat pentru a reda la nivel fictiv peisajul amenințării bipolare. Pentru circa jumătate de secol filmele despre posibile confruntări apocaliptice între Statele Unite/Lumea liberă și lagărul sovietic au hrănit mințile scenariștilor, edificând mentalitatea unei cetăți asediate în mințile americanilor. O perioadă de referință, atât pentru societatea americană, cât și pentru cetatea filmului, a fost

aceea a Războiului din Vietnam și consecințelor sale ulterioare. Numărul mare de victime a traumatizat o întreagă generație. Peliculele *Platoon* și *Full Metal Jacket* au descris realitatea amară a războiului precum și sentimentul absurdului. Simultan, perioada anilor '60-'70 nu a fost lipsită de filme care glorificau războiul și mai ales episoadele triumfaliste ca metodă de a ridica moralul publicului american : Patton (1970) cu George C.Scott sau MacArthur (1977) cu Gregory Peck.

Decada următoare și ultimă a Războiului Rece s-a caracterizat prin inițiativa administrației Reagan de a încheia rivalitatea cu Uniunea Sovietică, preferabil printr-o victorie clară. Agenda sa, *America is back*, a avut reverberații și la nivelul filmului de război. *Top Gun* (1986) cu Tom Cruise este un adevărat blockbuster care rupe seria filmelor ce redau sindromul Vietnam. Cu încasări de peste 350 milioane dolari, scenariul a creat un adevărat cult pentru ceea ce înseamnă forțele militare, mărinind numărul de recruți de șase ori în 1986. Armata, Marina și Aviația au folosit din plin ocazia pentru a instala console și birouri de recrutare chiar în fața cinematografelor unde rula filmul. La nivel mai restrâns *Top Gun* va iniția un manierism al filmelor de acțiune din anii '90 în care aviația și Marina se vor afla în prim plan. Explicația ține de rolul mai important al acestora, ca proiectoare ale hegemonismului american, în detrimentul unei armate pe care SUA nu mai dorește să o sacrifice de teamă.³¹ Tot anii '80 semnifică introducerea unei noi tehnologii, tradusă și în scenarii sau personaje, care încearcă să rezolve tensiunea om-mașină: vezi *Rambo* sau *Terminator*. Tot acum rampa este plină cu o nouă generație de actori cu fizic athletic care se vor profesionaliza în «roluri de securitate națională»: John Wayne, Sylvester Stallone, Dolph Lundgren, Arnold Schwarzenegger, Chuck Norris, ulterior Bruce Willis șamd.³²

După 11 Septembrie, un alt Pearl Harbour, Karl Rove, influent consilier al lui George Bush II s-a întâlnit cu regizori și producători ca Jerry Bruckheimer sau Ridley Scott pentru a-i convinge să producă filme cu subiect militarist ca modalitate de a-i determina pe tineri să se înroleze iar pe cei de acasă să rezoneze cu acțiunile administrației.³³ (Dacă *Pearl Harbour* poate fi considerat un ante-

11 Septembrie ; *Am fost soldați și tineri* [2002] vorbește despre solidaritatea celor de acasă cu soldații din linia întâi, iar *Black Hawk Down* este o metaforă a războiului contra rețelelor teroriste.) Cynthia Weber, care a studiat cinematograful de război post-11 Septembrie, arată că filmele se concetrează pe frontul de acasă, pe relațiile dintre soldați și cei rămași- mesajul este acela al solidarizării via vulnerabilitate³⁴ (cu alte cuvinte cu toții suntem prinși. *Fiecare are pe cineva drag ce poate fi victima terorismului.*). Criza conștiințelor de după 11 septembrie s-a văzut și prin numărul foarte mare de oameni care au umplut cinematografele în 2002, ca mod de a folosire a filmului ca terapie. Cu încasări de 1,5 mld.\$, cinematografele înregistrau cel mai mare număr de participanți de după al Doilea Război Mondial.³⁵

Evident, filmele care nu au convenit forțelor militare nu au primit stipendii de la Pentagon. Producții gen *The Longest Day*, *Apocalypse Now* (1975) de F.F.Coppolla și G.I.Jane din anii '90, cu Demi Moore, care descria adevărurile incomode din bucătăria trupelor speciale, nu au primit sprijin.³⁶ Altele au fost modificate. Încă din 1933, armata cere studiourilor MGM să modifice porțiuni din scenariul peliculei *Hell Bellow*, despre aventurile unui submarine.³⁷ Mai târziu, în anii '60-'70, chiar și într-un film pentru copii ca *Lassie* consilierii militari au intervenit pentru a modifica un episod care ar fi inculcat publicului ideea că forțele militare operează avioane defectuoase.³⁸

Dar nu numai politicul este acela care solicită prin diferite mijloace sprijinul cinematicului. Actorii înșiși își exprimă loialitățile politice sau caută sprijinul unor oameni politici, ca modalitate de a satisface anumite cauze sociale. Dacă majoritatea zdrobitoare a actorilor par stângiști (left-liberal), preferințele de dreapta, republicane sunt și ele reprezentate de un nucleu coerent.³⁹ În anii '50 Hollywood-ul s-a menținut în lumina reflectoarelor și din cauza vânătoarei de vrăjitoare a senatorului McCarthy. Simpli sindicaliști sau reali simpatizanți marxiști, mulți dintre actori și producători au intrat în colimatorul autorităților. Mai puțin cunoscut este episodul revoltei angajaților de la studiourile Disney. Anti-comunist convins, Walt Disney a încercat să înăbușe din fașă protestele subordonaților săi, care doreau doar îmbunătățirea unor drepturi.⁴⁰

Mai mult, de-a lungul timpului, o serie de actori și-au încercat norocul în zona politică : Ronald Reagan, Arnold Schwarzenegger, Fred Thompson- care a candidat inițial în caucuserile republicane alături de John McCain înainte de a se retrage.

Filmul, cu toate pretensiile pe care le poate avea la capitolul realism, rămâne o ficțiune. Rata de producere a filmelor nu poate ține pasul cu dinamismul evenimentelor pe care doar canalele de știri ni-l pot aduce. Relația dintre media și autoritățile statului, în cazul războiului, a cunoscut numeroase modificări în timp. În cazul Războiului Civil, generalul William Sherman dorea să împuște chiar un jurnalist pentru că acesta ar fi pus în pericol securitatea informațiilor nordiştilor. Intervenția președintelui Lincoln l-a salvat.⁴¹ Primul Război Mondial este cel care inaugurează un cadru instituțional pentru relația presă-autorități-public. Astfel, președintele Wilson creează un Comitet al Informației Publice, condus de jurnalistul George Creel. Cei 500 de jurnaliști americani trimiși în Europa erau obligați să își trimită știrile pentru a fi evaluate și triate de acest Comitet. În al Doilea Război Mondial apare în 1942 un Birou al Cenzurii (Office of Censorship), care preia o seamă de atribute de la FBI. Directorul său, Byron Price chiar elaborează un regulament ce ghidează activitatea jurnalismului de război.⁴²

Războaiele de după 1945, Coreea și Vietnam oferă jurnaliștilor un câmp de acțiune cvasinelimitat. Pentru unele voci, tocmai presa a fost cea care a subminat frontul de acasă și deci, sprijinul popular pentru război arătând carnagiul din primele linii. Cel puțin în cazul Vietnamului, președintele Lyndon Johnson s-a ferit să cenzureze activitatea presei întrucât Congresul nu declarase în mod oficial război Vietnamului de Nord. Cenzurând presa ar fi avut de înfruntat un criticism mult mai aspru, gândea administrația sa.⁴³ Posibilitatea de a transmite știrile în timp real a contribuit la consolidarea Sindromului Vietnam (orice implicare de proporții a SUA în condițiile libertății presei ar fi condus la indignarea publică mult mai repede).

Războiul din Golf din 1990/1991 a găsit relațiile dintre presă și autorităților politico-militare în alți parametri. Trei pot fi considerați factorii principali care au determina relația dintre media și război:

1) deși distant, conflictul putea fi mult mai ușor justificat. Securitatea petrolului, cea a Israelului și o anumită viziune idealistă asupra ordinii internaționale concureau pentru a face din Războiul din Golf unul just. A good war!

2) Mass-media a cunoscut un proces amplu de corporatizare. Mult dintre canalele de știri au devenit proprietatea unui număr minimal de corporații cu care guvernul și forțele armate puteau negocia mult mai ușor. Nu mai era nevoia de tirania micilor decizii dată de numărul foarte mare de canale de știri. Dorința de publicitate a marilor corporații a convers cu acțiunile intervenționiste ale administrației Bush I- care în fond oferea televiziunilor un <spectacol> istoric.⁴⁴

3) Armata însăși a învățat să gestioneze mai bine relația cu presa. Între cenzura totală și libertatea totală a presei s-a găsit calea intermediară a jurnalismului atașat (journalism of attachment/ embedded journalism). Mass-media a fost instruită de armată pentru a vedea fie numai anumite ferestre. Mai mult: trăind alături de soldați într-un mediu riscant, reporterii renunță la obiectivitate, atașându-se cauzei soldaților.⁴⁵

Astfel, Războiul din Golf nu numai că s-a bucurat de susținerea aproape nerezervată a presei, dar aceasta din urma a condus o masivă campanie de denigrare a lui Saddam Hussein, uitând să menționeze alianța incomodă dintre Occident/America și dictatorul de la Bagdad în anii '80.⁴⁶

Un alt fapt deosebit de crucial care a contribuit decisiv la amuțirea oricăror critici sau rezerve a fost campania de demonizare condusă de firma de publicitate Hill & Knowlton. Cu ajutorul mărturiei mincinoase a fiicei ambasadorului american din Kuwait, care s-a dat drept asistentă, Hill & Knowlton alături de Amnesty International au dat un raport însoțit de un documentar în care arătau cum soldați lui Saddam ar fi ucis un număr impresionant de copii kuweitieni scoși din incubatoarele unei maternități. La mai multe luni distanță, în 1991, Amnesty International a recunoscut că raportul fusese o minciună. Guy Angel, doctor al trupelor militare franceze prezente aco-lo a confirmat minciuna Amnesty. Într-un interviu acordat revistei Times (31 decembrie 1990), președintele George H. Bush

cerea publicului american să citească raportul pentru a se înțelege de ce Saddam trebuia oprit.⁴⁷

Odată cu Războiul din Golf II, sinergia (termen folosit pentru a descrie relația dintre armată, media, firme private șamd) a devenit și mai profundă⁴⁸. Sfera publică se transformă într-un mediu sintetic menit a juca rolul de ariergardă a războiului. Nu numai că anumite posturi oficinoase (CNN, într-o destul de mare măsură; Fox News) au făcut propagandă în sens intervenționist, dar au realizat diferite reality show-uri stipendiate de Departamentul Apărării. Seriale precum Bootcamp (realizat de Fox News, 2001-2002), Profiles from the frontline și America Fighter Pilot (CBS) descriau stagiul de antrenament al unor doritori care căutau o viață cazonă. Sinergia mai departe, odată cu stipendierea unor meciuri de fotbal de către Marină sau predominarea unui limbaj media în care termenii militariști și cei sportivi sunt folosiți alternativ.⁴⁹

Dacă filmul sau știrile oferă o posibilitate redusă de participare spectatorilor, jocurile video redefinesc virtualitatea și realcătuiesc relația actor-spectator. Dincolo de benignul rol al agrementului, multe dintre acestea însumează efortul firmelor IT și Departamentului Apărării de a oferi tinerilor o inițiere simulată a vieții militare și de a-și oferi [în cazul forțelor militare] co-horte de noi și noi recruți. Multe dintre aceste jocuri video aveau un uz strict militar, pentru a-i pregăti pe soldați cu provocările mediului real. Ulterior, ca multe alte tehnologii au ajuns pe piață.⁵⁰ Unul dintre acestea, America's Army, publicat la începutul anilor 2003 se dorea un întineriu realist și interactiv în misiunile forțelor militare americane. Cu vânzări record, jocul oferea gamer-ilor posibilitatea de a ajunge pe site-ul de recrutare al forțelor armate. Experții, atât din cadrul militar cât și cei civili îl consideră drept cel mai eficient kit din trusa ideologică a instituțiilor militare. Un studiu de la mijlocul anilor 2000 arăta că 4% (4 din 100) de recruți intervievați ajunseseră la marină sau infanterie pentru că jucaseră America's Army. Criticii sunt îngrijorați că un asemenea joc nu este decât un portet al lui Dorian Gray: o imagine estetică, suprareală a unui război care pare igienizat și lipsit de pericole. O capcană pentru tinerii care ajung să creadă că războiul nu este decât continuarea cu alte mijloace a timpului petrecut în fața tastelor.⁵¹

Concluzie

Concluzia eseului de față se dorește a fi asumarea unor limite și propunerea unei noi direcții de cercetare. Studiul nostru s-a preocupat de relația dintre mass-media (canalele de știri, firmele producătoare de jocuri video, Hollywood) și complexul-militaro-industrial. Istoria națiunii americane, a miturilor sale fondatoare sau chiar a militarismului american nu ne-a interesat decât în măsura în care a slujit studiului de caz. De asemenea, nu ne-am propus să scriem o antropologie a violenței și a rolului general al acesteia în societate.

Am văzut că, în secolul XX, industria cinematografică, alături de celelalte ramuri productive au fost instrumentalizate de statele-națiuni pentru mai buna mobilizare a efortului întregii populații.

Mergând pe filiera weberiană, putem vedea utilizarea cinema-ului și a mass-media ca o etapă a încercării statului de a-și asigura monopolul legitim asupra violenței. Și nu numai asupra violenței propriu-zise dar și asupra definirii acesteia. Violența nu este numai directă, manifestă. Ea există și ca violență ritualică simbolică, menită a avea efecte la nivelul mentalului colectiv. Prin propaganda de război, statul tratează spațiul public ca pe o cazarmă virtuală înregimentând întreaga națiune. Industria cinematografică americană nu a făcut excepție. Totuși, prin raza sa de acoperire planetară, ea are ceva de transmis nu numai publicului american, ci unui public global care este modelat într-un fel sau altul.

Comparația Statelor Unite cu Roma antică amenință să devină un clișeu, cum bine remarca Niall Ferguson.⁵² Dar ne poate fi utilă. Două polisuri multi-etnice și cu ambiții hegmonice, atât Roma, cât și Statele Unite, sau între ele Imperiul Britanic, mențineau o anumită cultură a violenței care să le asigure un rezervor stabil de soldați. În cazul Romei, Cicero observă că jocurile cu gladiatori serveau ca antrenament al publicului pentru război⁵³. Dacă o vreme acest lucru a funcționat, cu timpul, în epoca de declin, cultura violenței a avut rolul contrar. Raporturile dintre cetățean și soldat ca și cele dintre civism și factorii politici s-au rupt. În vremea anarhiei militare, Roma nu mai era decât sediul unei populații hedoniste care se amuza în fața jocurilor de gladiatori fără a mai

avea entuziasmul înrolării în armată. Împăraților vremelnici, ei înșiși de origine străină poate, nu le rămânea decât să se bazeze pe legiuni barbare. Deznodământul este știut.

În cazul Statelor Unite, un spațiu mediatic excesiv de belicos pare să aibă rolul unui Colosseum virtual. Însă efectele sunt multiple și contradictorii. Desigur, proiecția eroică a războiului poate atrage un număr suficient de recruți. Dar violența excesivă duce la amplificarea infracționalității (fără a fi singura cauză a acesteia).

[Efectul pervers al infracționalității ar fi tot creșterea efectivelor militare, dar a acelora de interior: poliție, Gardă Națională, vânători de recompense, agenți FBI șamd].

Dar poate cel mai important este faptul că s-ar putea nu ca publicul să devină mai războinic, ci clasa politica îmbătătită de propriul spectacol ireal și supraréal, luând astfel decizii nesăbuite.⁵⁴ Alfred Vagts, istoric al militarismului american, arăta ca nu militarii sunt cei mai militariști, ci civilii aflați în posturi militare. Pentru aceștia din urmă războiul are o coloratură mult mai poetică. Să luăm exemplul administrației Bush II. Vedem că, cei care au plecat datorită criticilor, au fost tocmai militari precum Collin Powell. În schimb, cele mai intervenționiste voci au fost ale unor civili care nu au cunoscut războiul/stagiul militar (George Bush însuși, Donald Rumsfeld, Dick Cheney; sau în presa scrisă: Irving Kristol, Robert Kagan, Max Boot șamd).

Aservită puterii, media joacă rolul portretului lui Dorian Gray: la început oferă iluzia unei estetici eterne și invită la o conduită aparent fără scadență. Ulterior devine oglinda viciilor societății și potențază excesele la care aceasta din urmă s-a dedat.

Spuse fiind toate acestea, vedem că un peisaj atât de complex al violenței merită un demers explicativ în continuarea celor arătate aici. Unul care ar fi cu siguranță elucidant și fascinant.

Note

¹ Conform unui raport din 2008, existau 9,8 milioane de persoane încarcerate în întreaga lume. SUA conduceau cu 2,29 milioane de încarcerati, urmată de Rusia- 0,89 milioane și China- 1,57 milioane. Numai în 2005 s-a înregistrat o creștere de 2,7% (58.500 de oameni) a pușcăriașilor față de 2004. Rata de aglomerare a închisorilor este de 134%. Statele Unite de ani buni apare pe primul

loc și la ponderea de cetățeni încarcerati la numărul total de locuitori: 756 închiși la 100.000 de persoane. (Pe locul II fiind Rusia cu 629/100.000 și pe III Rwanda cu 604/100.000 locuitori). Roy Walmsley, *World Prison Population List*, King's College London, December 2008, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th_41.pdf. The Sentencing Project, *New Incarceration Figures*, 2005/2006, http://www.sentencingproject.org/doc/publications/inc_newfigures.pdf

² Woodrow Wilson, *The Ideals of America, The Atlantic Ideas Tour*, Volume 90, No. 6, December 1902, pp. 721-734, <http://www.theatlantic.com/ideastour/idealism/wilson-full.mhtml>, accesat octombrie 2009

³ Elise Marienstras, *Les mythes fondateurs de la Nation Americaine*, (Historiques, Edition Complexe, 1992), p. 38

⁴ Vibeke Schou Pedersen, *In Search of Monsters to Destroy? On The Liberal American Security Paradox, And a Republican Way Out*, COPRI / Department of International Politics, Aberystwyth

⁵ Robert Weisberg, *Values, Violence and the Second Amendment*, 2002, conferință în cadrul Houston Law Review, p. 8

⁶ Neoliberalismul poate fi înțeles ca model statal centralizat, ce se difuzează de la centru către periferie, ca și cultură și ca și tehnologie a puterii/guvernării, cea din urmă fiind cea la care ne vom referi

⁷ Joanna Waley-Cohen, *On the militarization of the culture in the eighteenth century empire*, Symposium: Imperial Trauma, Part 3, Duke University Press, 2006, <http://www.battle-of-qurman.com.cn/literature/Waley-Cohen-CK-2006.pdf> Jore Mariscal, *The militarization of US Culture*, Counterpunch, May,5, 2003. Kenneth J. Saltman, *Education as Enforcement: The Militarization and Corporatization of Schools*, 2003. **Stephen Lendman**, *Indoctrinating Israeli Youths to be Warriors*, Mathaba, 05, 13, 2010, <http://www.mathaba.net/news/?x=623228> A se vedea și observația lui Niall Ferguson că cei mai buni tineri creați de universități, the best and the brightest, nu mai doresc o carieră militară în ținuturile îndepărtate, ci un post confortabil într-o corporație. Niall Ferguson, *Colossus. The rise and fall of the American Empire*, (The Penguin Books, New York), 2005, pp.204-211

⁸ Niall Ferguson, *Colossus*, p.12

⁹ Niall Ferguson, *Colossus* p. 18

¹⁰ Filmul documentar *Prison Valley*, scrierile lui Aiwa ONG

¹¹ Conform unui raport din 2008, existau 9,8 milioane de persoane încarcerate în întreaga lume. SUA conduceau cu 2,29 milioane de încarcerati, urmată de Rusia- 0,89 milioane și China- 1,57 milioane. Numai în 2005 s-a înregistrat o creștere de 2,7% (58.500 de oameni) a pușcăriașilor față de 2004. Rata de aglomerare a închisorilor este de 134%. Statele Unite de ani buni apare pe primul loc și la ponderea de cetățeni încarcerati la numărul total de locuitori: 756 închiși la 100.000 de persoane. (Pe locul II fiind Rusia cu 629/100.000 și pe III Rwanda cu 604/100.000 locuitori). Roy Walmsley, *World Prison Population List*, King's College London, December 2008, http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/icps/downloads/wppl-8th_41.pdf

The Sentencing Project, New Incarceration Figures, 2005/2006, http://www.sentencingproject.org/doc/publications/inc_newfigures.pdf

¹²http://web.orange.co.uk/article/music/Worlds_poshest_prison

¹³ Aiwa ONG, *Neoliberalism as exception: Mutations in citizenship and sovereignty*, (Duke University Press, 2006)

¹⁴ Elayne RAPPING, "Tabloid TV and the New Face of Criminal Violence" in *Mythologies of violence in postmodern media*, Wayne State University Press, 1999, p. 262

¹⁵ Charles Manson este cunoscut prin crearea unei grupari criminale, Manson Family, în California, în anii '60; a fost compozitor de muzică rock, ceea ce îl va face să devină un personaj al culturii pop, ce va deveni în ultimă instanță emblemă a nebuliei și macabruului

¹⁶ Christopher SHARRETT, "Introducere", în *Mythologies of violence in postmodern media*, (Wayne State University Press, 1999), p. 13

¹⁷ Lois WACQUANT, *Body and soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*, (Oxford University Press, 2004)

¹⁸ Seth Robson, *FBI says U.S. criminal gangs are using military to spread their reach*, *Stars and Stripes*, December 7, 2006, <http://www.stripes.com/news/fbi-says-u-s-criminal-gangs-are-using-military-to-spread-their-reach-1.57718> Rod Powers, *Join the military or go to jail?*, About.com: US Military, <http://usmilitary.about.com/od/joiningthemilitary/a/joinprison.htm>. Rod Powers, *Gang Activity in the U.S. Military*, About.com: US Military Mar 18 2010, <http://usmilitary.about.com/od/justicelawlegislation/a/gangs.htm>

¹⁹ Karl KAUTSKY, *Terrorism and Communism. A Contribution to the Natural History of Revolution*, (The National Labour Press Ltd, Charlottenburg, Berlin), June 1919. Rudolf HILFERDING, *Finance Capital. A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*. Ed. Tom Bottomore (Routledge & Kegan Paul, London, 1981). Rudolf Hilferding, *State Capitalism or Totalitarian State Economy*, *The Modern Review*, June 1947, pp. 266-271 www.marxists.org/Ludwig_von_MISES/Omnipotent_Government. The rise of Total state and Total war, Princeton University Press, New Haven, 1944, <http://mises.org/books/og.pdf>. Murray N. Rothbard, *War, Peace, and the State*, first published 1963, at LewRockwell.com. <http://www.lewrockwell.com/rothbard/rothbard26.html> Murray N. Rothbard, "World War I as fulfillment. Power and the intellectuals", *The Journal of Libertarian Studies*, Vol IX, No.1, Winter 1989, pp.81-125 http://mises.org/journals/jls/9_1/9_1_5.pdf.

²⁰ Guy WESTWELL, *War cinema: Hollywood on the front line*, Wall Flower Press, UK, 2002, p.10 și urm.

²¹ Lawrence H.SUID, *Guts and glory: the making of the American military image in film*, University Press of Kennedy, Lexington, Kentucky, 2002, p.14

²² *Ibidem*, p.13

²³ *Ibidem*, p.14

²⁴ *Idem*

* În România primul film cu rol propagandistic este considerat cel din 1897 ce descrie încoronarea țarului

Nicolae II. Primul film patriotic românesc a fost Independența României, difuzat în septembrie 1912, în regia lui Grigore Brezeanu. În timpul Primului Război Mondial, la Iași s-a creat Serviciul Foto-Cinematografic al Armatei pe 15 noiembrie 1916, având sarcina să glorifice faptele de arme ale armatei române și să fortifice moralul populației. Călin Hentea, „Propaganda în filmul românesc”, *Revista Flacăra*, January 20th, 2010, nr. 1-2 / ianuarie - februarie 2010, <http://revistaflacara.ro/propaganda-in-filmul-romanesc/>

²⁵ *Ibidem*, pp.18-19

²⁶ Lawrence H.SUID, *op.cit.*, p.41

²⁷ Hollywood & Pentagon. O iubire ca-n filme, 15 decembrie 2008, <http://www.descopera.ro/cultura/3654012-hollywood-pentagon-o-iubire-ca-n-filme>. Jeff Fleischer, *Operation Hollywood*, Mother Jones, 20 Sept 2004, <http://motherjones.com/politics/2004/09/operation-hollywood>. Vezi și documentarul *Operation Hollywood*: <http://www.informationclearinghouse.info/article/8163.htm> sau <http://freedocumentaries.org/int.php?filmID=187>

²⁸ Lawrence H.SUID, *op.cit.*, p.45

²⁹ Guy WESTWELL, *op.cit.*, P.2. Vezi și Jean-Michel Valentin, *Hollywood, Pentagon and Washington. The movies and national security*, Anthem Press, London, 2005, 6

³⁰ Lawrence H.SUID, *op.cit.*, p.13

³¹ *Ibidem*, p.6

³² *Ibidem*, pp.6-8

³³ Guy WESTWELL, *op.cit.*, p.1

³⁴ Cynthia WEBER, *Imagining America at war. Morality, politics, and film*, Routledge, New York, 2006, p.6

³⁵ Carl BOGGS, Thomas POLLARD, *A world in chaos. Social crisis and the postmodern cinema*, 2003, ?, p.x

³⁶ documentarul *Operation Hollywood*, (partea II), min.4-6: <http://www.informationclearinghouse.info/article8163.htm>

³⁷ Lawrence H.SUID, *op.cit.*, p.7

³⁸ documentarul *Operation Hollywood*, min.4-5: <http://www.informationclearinghouse.info/article8163.htm>

³⁹ Constance Droганes, *Hollywood stars make the election connection*, Oct. 4 2008, CTV, http://www.ctv.ca/CTVNews/Entertainment/20080924/hollywood_votes_080924/ Jeff Miranda, *Celebrity quiz: Democrat or Republican?*, 2008, <http://www.boston.com/ae/celebrity/gallery/partyaffiliation2008?pg=2>

⁴⁰ Vezi documentarul *The Mickey Mouse Monopoly* (accesat 7 noiembrie 2010), http://www.youtube.com/watch?v=IjvRK_8Kr9s

⁴¹ Judith Raine BAROODY, *Media access and the military*, University Press of America, Lanham, New York, Oxford, 1999, p.49

⁴² *Ibidem*, pp.50-52

⁴³ *Ibidem*, pp.54-55

⁴⁴ *Ibidem*, pp.45-46 și 71-95

⁴⁵ *Ibidem*, p.83 și *passim*. Judith Baroody afirmă că relațiile presă-militari au fost negociate. Astfel modul în care știrile au fost relateate a fost de fapt rezultatul unui compromis. La această schemă generală trebuie adăugate experiențele personale ale diferiților jurnaliști, care nu

concordă mereu. Judith Raine BAROODY, *op.cit.*, p.71. Vezi pentru mai multe documentarul Militainment Inc., http://www.youtube.com/watch?v=fS5dH_4KGa4

⁴⁶ Simona ȘTEFĂNESCU, *Media și conflictele*, Editura Tritonic, București, 2004, p.41-44 și *passim*

⁴⁷ The Media: Virtual Wars and Virtual Lies, pipaltree.org.in/uploads/The_media_Virtual_wars_and_lies.pdf. Simona ȘTEFĂNESCU, *op.cit.*, pp.60-61

⁴⁸ James DER DERIAN, *Virtuous War : Mapping the military-industrial-media-entertainment network*, (II ed), Routledge/ Taylor& Francis, 2009, p.84. Vezi și Militainment Inc, part I, min 2-4

⁴⁹ Militainment Inc, Part VII, min 6-7; Part IX, min 05:50, 07:50-9:30

⁵⁰ Nick DYER, With FORD, Greig DE PEUTER, *Games of Empire. Global capitalism and video games*, Regent of the University of Minnesota, Minneapolis, 2009 p.xv

⁵¹ Michael B. Reagan, *US Military Recruits Children: "America's Army" Video Game Violates International Law*,

Truthout, 23 July 2008, <http://www.truth-out.org/article/us-military-recruits-children>.

Don Reisinger, Would video games get you to join the Army?, The Digital Home, January 9, 2009, http://news.cnet.com/8301-13506_3-10138411-17.html

The virtual recruitment office, Academic Perspective, December 6, 2009, <http://www.academicperspective.com/2009/12/06/the-virtual-recruitment-office/>

Jamie Holmes, *U.S. Military Is Meeting Recruitment Goals with Video Games – but at What Cost?*, The New America Foundation, December 28, 2009, <http://www.newamerica.net/node/25883>

⁵² Niall FERGUSON *op.cit.*, p.14

⁵³ Nick DYER-WITHE FORD, Craig de PUETER, *op.cit.*, pxxxiv

⁵⁴ James Der Derian, War as game, *The Brown Journal of World Affairs*, 2003, pp.37-48, <http://www.watsoninstitute.org/bjwa/archive/10.1/WarGaming/DerDerian.pdf>

ABSTRACT

The article describes and explains the connection between US media, the military industrial complex and the effects on violence on the social and political processes. It traces a chronological history of propaganda films at Hollywood from the First World War since nowadays. It also analyzes the relation between democracy and the predominance of violence in the society, stressing the whole spectre of a mythology of the idea of violence. It concludes on the effect the projection of heroic wars in films can have upon the way citizens perceive themselves as citizens.

Keywords: military industrial complex, war movies, video games, Pentagon, Hollywood

Cristina Repede holds a BA in Political Science from the University of Bucharest and an MA in Political Science and Anthropology from the Université Libré de Bruxelles (ULB). Her main expertise is in social change.

Silviu Petre has graduated Political Science at the University of Bucharest; holds a BA in International Relations from SNSPA and is currently a PhD candidate at SNSPA. Also he is working at the Center of East European and Asian Studies. His main fields of interest are the security studies and the South-Asian contemporary geopolitical evolutions.

ENERGIA ÎN RELATIILE INTERNAȚIONALE

The Limits of Gazpromization

The Security Dimension of Russian Federation's Energy Policy (2003-2010)

Eduard Rudolf Roth

Either analyzed from a dominant or from a marginal theoretical perspective, modern economics place energy on a fixed and (at least in the near future) unchangeable position within the contemporary geometry of economic development.

The institutionalization of this perceptive aetiology of progress (tributary to a country's capabilities to access a reliable portfolio of energy resources) generated important structural mutations in the indigenous political sector of some states, as energy companies ensured themselves critical positions within the local governmental matrixes. There is no secret that in the case of what the academic world defines as *petro-states*, this symbiotic relationship reached paroxysm, with severe interferences between governmental policies and energy companies' actions.

Aguably, the roots of the phenomenon are to be found no further than in the transformation process which affected the perception of the energy resources' identity during the last decades, namely from competitive advantages on the international market, to strategic assets which can be used in order to tweak the status of a state in the international system.

Such a politico-economical malformation which was and is still to be found in the case of the Russian Federation – an economy which in the last 50 years manifested a strong reliance on commodity exports – reached a critical amplitude during the presidential mandates of Vladimir Putin and Dmitry Medvedev, when energy exports¹ were used in order to support Kremlin's foreign policy

agenda (readjusted by Moscow in concordance with a possible migration of the international system from the post-Cold War unipolarity to a post- U.S hegemony multi-polarity). Even more, the reintroduction of the energy security in the humankind's global problems catalogue, the political instability occurring in the Middle East and the dramatic evolution of the hydrocarbons prices transformed Kremlin into the main beneficiary of the first decades of the III-rd millennium, helping Russia evolve from a defunct military power (although still nuclear) into an (apparent) energetic superpower (Hill, 2004:1).

Furthermore, this spectral shift which – according to some authors – arguably fuelled Moscow's *restaurationist* and to some extent neo-imperialist ambitions (Papava and Tokmazishvili: 2010: 104), evolved into what a large group of scientists define as Russia's *sine qua non* way of doing foreign policy, namely achieving political objectives through the use of its energetic weapon (Goldman, 2008:2; Orban, 2008: 5; Smith, 2008: 12 ; Balmaceda, 2007:23; Rutland, 2008: 203, etc).

Substance for supporting this claim is to be found both in the actions taken by Kremlin in order to concentrate Russian energy assets under its governmental umbrella and also in the way Gazprom, Lukoil and Rosneft defined and implemented their global expansions, by clustering commercial actions and objectives with political aims and actions. However, it worth noting that the academic effervescence orbiting around the perception of an authoritarian Kremlin using its energy weapons in order to control, dominate or influence other states, which

manifested a certain growth in the last years, isn't actually reflecting a new process, but rather a more visible one. As Poussenkova highlights, Kremlin's politico-energetic symphony was successfully played by Moscow's governmental orchestra for almost 50 years in the states situated on its political and ideological orbits (2010:103). Therefore, the reason why the process benefits nowadays from more academic exposure is not because of the novelties associated with situation, but because of the changes which occurred in the portfolio of the actors involved and because of the higher level of contrast associated with the normative collisions between them.

Therefore, it can be claimed that nowadays *Gazpromization* is anything but new, being rather an adjusted version of the policy developed in the 70's by the Soviet masterminds. Then, for instance, Moscow used Zarubezhneft (a company created by the Soviet Ministry of Oil and Industry in 1967) for developing indigenous energy companies and infrastructure in loyal states like Algeria, Cuba, Iraq, Libya, Syria, etc in order to capitalize political dividends for U.R.S.S. Therefore, in the case of the states situated in post-Soviet Russia's 'near abroad' or in the case of the states situated under U.R.S.S.'s ideological mantle, Kremlin's persuasion arsenal for implementing various versions of Brezhnev doctrine contained important energetic mechanisms, despite the prominent role played by the military force.

Russian Federation Energy Security until 2020 and beyond

The 'Putin Doctrine': *Gazpromization* and *Restoration*

The core element of Moscow's energy security strategy published in 2003² was, by no means, represented by Kremlin's "new" vision of its natural resources, namely as critical elements for ensuring the healthy development of the national economy and as important instruments in the process of implementing its own domestic and foreign policy agendas.

Articulated in a powerful nationalist logic, the *2003 Strategy* shapes a clear governmental dimension of the energetic sector, creating the optimal conceptual climate for what the development of what I defined as the *Putin Doctrine* of *Gazpromization* and *Restoration*.

In the logic of this paper, *Restoration* reflects Kremlin's efforts in order to reintegrate the ex-Soviet space under its political and ideological umbrella, while *Gazpromization* is a multi-dimensional and multi-layered concept which involves direct and/or indirect acquisition and control of indigenous or foreign energetic assets and the use of these assets in order to achieve political objectives for the Russian Federation. *Gazpromization* may take many forms and manifestations, each tributary to the geographical and socio-political specificities of the space where is going to be implemented.

For instance, *local Gazpromization* might involve aggressive acquisition of private Russian assets through state owned companies and the removal of foreign companies from the national extraction sector, while *externalized Gazpromization* might involve the recalibration of a target country's political spectrum (through the cooptation of various local elites or companies in various equations of energetic profit) in order to align that country's foreign policy agenda and so to support Kremlin's interests. However, very often, the latter involves the existence of a *structural atopy* within the indigenous political space (ex: a strong corruption network which can be developed or adjusted and/or a strong ex-Soviet intelligence infrastructure which can be easily activated or resuscitated); in other words, a new, light version of Brezhnev's limited sovereignty doctrine.

In the cases when Kremlin is unable to secure various foreign policy concessions by exerting leverage over pivotal indigenous political factors, a *mild* version of *Gazpromization* occurs. Painted in mercantile colours, the process consists in the practical use of the so called *energy weapon*, through which Moscow capitalizes the target country's exposure and dependence to its own energy resources and network. In this context, hydrocarbons are used as punitive or rewarding instruments, while the energy network architec-

ture is used to encircle a possible competitor, to bypass a certain customer and/or to divide its portfolio of customers or to force the disaggregation of any possible alternative projects.

The 2003 document, finds Russia at the beginning of a pragmatic political process, aiming to secure the national energy consumption at stable prices, to ensure financial stability and to reduce Kremlin's dependence on foreign capital, which shortly germinated into a severe renationalization process that swept the indigenous energy sector.

Arguably, the main element which fuelled Moscow's renationalization policy in the energy sector was represented by the evolution of the gas and oil prices on the energy markets and, of course, by their projected trends (Idov, 2008; Politkovskaya, 2007). For instance, if until 1998, the oil price was approximately 10 USD/barrel, ten years later it will reach a level of 120 USD/barrel (even with annual increases of 85% like in 2007-2008) (Ito, 2008: 68). Needless to say, it is unlikely to assume that Kremlin officials were unaware of the fact that each extra dollar in the price of oil equals with extra revenue of 1.4 billion USD for Russian Federation, renationalization became almost a natural option for an authoritarian Kremlin, because it helped Russia rapidly achieve its financial solvency, a situation which severely fuelled Moscow's *restorationist* ambitions. In the light of this *restorationist* perspective, but also severely motivated to ensure and secure the energy resources for domestic consumption at stable prices – Kremlin developed and implemented an *externalized Gazpromization* policy aimed at C.I.S. states, consisting in the use of hydrocarbons and energetic infrastructure in order to politico-economically reintegrate the ex-Soviet space (Stulberg, 2007: 98; Woehrel, 2009: 6-14, Lo, 2006: 63-64). Subsequently, C.I.S. states with important reserves of hydrocarbons become the beneficiary of important direct Russian investments, as a result of a pre-emptive policy of Kremlin, meant to avoid any foreign capitalization of ex-soviet States energetic capacities.

Also through an imposed harmonization of the hydrocarbons extraction and processing activities throughout ex-Soviet space, Russian energy entities were offered an important

opportunity to exercise pressure on the local governments. The result: Russia was granted superior and sometimes even exclusive access to the local energy markets (ex: Uzbekistan) a fact that substantially increased Moscow's export and transit potential. Furthermore, through interconnecting and through the development of the trans-border infrastructure, Russia became the main importer of C.I.S. hydrocarbons and through encircling (the acquisition of Armenia's energy sector) of some possible Middle-East competitors (Iran).

However, among the most important elements of the *externalized Gazpromization* oriented towards the C.I.S. states sharing energy connections with Russia is the fact that Moscow used, (yet to a different extent) the target states' energetic vulnerability or its control on their indigenous infrastructure in order to interfere with the local politics by favouring some elites in order to obtain foreign affairs concessions (Woehrel 2009, 3). The list of supporting examples include Russia's price policy through which it determined Moldova, Georgia or Azerbaidjan to join C.I.S or through which it gained important packets of shares in these countries energy transport companies (Goldman, 2008:152), Moscow's energy related actions meant to discourage the strengthening of the political and economical relations between Central Asian states and Turkey, Iran or China, or, in case of Ukraine, in order to solve disputes on the nuclear arsenal, Black Sea Fleet, and Ukraine's position on joining NATO, the political future of Crimea Peninsula.

But, the *externalized Gazpromization* of the C.I.S. space was, however, deeply linked with the development process of the *external Gazpromization* occurring within the E.U. For instance, president Putin success in determining Kazakhstan and Turkmenistan presidents to give up the construction of a new Caspian gas *pipeline* to Georgia in favour of a new project situated on the Russian territory – meant a severe hit applied to E.U. countries advocating and supporting an alternative non-Russian transport route for Caspian energy resources to Europe. It worth noting, however, that Kremlin was unable to stop the construction of an oil *pipeline* from Kazakhstan to China (Rutland, 2008: 210)

More specifically, E.U.'s *externalized or mild Gazpromization* reveals Russian energy entities buying important share packages of various European energy companies, and especially those which's portfolio of assets and services included management of energy infrastructure, energy deposits, port infrastructure, transportation and distribution networks or other energetic assets (Woehrel 2009, 2).

But what makes these acquisitions which might rather reveal good financial placements made by Russian commercial entities, to be actually perceived as signs of an *Gazpromization*? First of all, despite the fact that Gazprom and Rosneft are operating under what Kremlin labels as '*state capitalism*', neither Gazprom's or Rosneft's structure and actions are consistent with the core-concepts of the free-market economics as, in many situations, the two entities' investment and development policies were tributary to *etatist* rather than to capitalist reasons.

For instance, it is unlikely that anyone would see any trace of capitalism in Gazprom's decision to build its Trans-Baltic Nord Stream gas pipeline by choosing a very expensive underwater project over a 3 times less expensive E.U. continental route through Poland and the Baltic countries (Baran, 2007:135), a decision however rational in the light of the political relations between Russia and these states.

Secondly, in the same perspective, Gazprom's and Rosneft policies of renationalization and squeezing out foreign companies from the extraction sector, totally incompatible with Gazprom's commercial objectives, have nothing to do with the free market economics, yet being consistent with what I defined as *Putin Doctrine*. Same thing with Kremlin coercive interventions (Latvia 2003, Lithuania 2006, Ukraine, 2006 and 2009 or Belarus, 2004), legitimized by the *Strategy 2020* (as the document states in between lines that Moscow's controlled companies are allowed to operate on a commercial basis, as long as they ensure and support Russian Federation economic security).

Therefore, despite of the capitalist paint covering those and other actions (like the removal of subsidies for ex-Soviet states or the development of new transport pipelines meant to ensure an important (sometimes monopolistic) market

share for Kremlin's commercial entities), a natural vision on Gazprom, Rosneft and Transneft (state owned companies) or LUKoil (private company) is that they play an active role in the Russian Federation foreign policy, where sometimes, as Lo points out, are even more important than even Russian Federation Ministry of Foreign Affairs (2008:139).

Western Europe's *Gazpromization* (easily implemented with the help of the E.U. energy holdings (focused on maximizing their profits and on strengthening their position against the competition) or through *schroederization*), brought important foreign policy concessions for Moscow, due to the crucial role played by the energy companies in E.U. governmental matrices. As a result Italy's, France's, Netherland's and of course Germany's *political silence* in the energy conflicts between Russia and Ukraine, Kazakhstan, Turkmenistan, Georgia, Azerbaijan (all E.U. allies and all involved as producers or transit countries in the global energy equation) cannot be delinked from the rewarding agreements signed by Gazprom with ENI (Italy), Gasunie (Netherlands), BASF (Germany), E.ON Ruhrgas (Germany) and Gaz de France (France) (also Baran, 2007:133).

As somehow expected, the effects of *Gazpromization* severely affected *Strategy 2020*'s major quantitative and development objectives. The confiscation and the closure of the ex-Yukos subsidiaries Tomskneft and Samaraneftgaz, the focus of the state-owned entities to consume their budgets mainly on buying private energy assets instead on investing in the expansion of the local downstream sector, and Kremlin decision to delay all bids for the major hydrocarbon fields planned to be opened and exploited in the period 1997-2007, in order to avoid them entering in a private and/or foreign portfolio, contributed to a severe decrease of hydrocarbon production.

Arguably the *plateau* level recorded by the Russian energy extraction sector generated severe structural problems which contributed to the eruption of the first Russian energy supply crisis, which occurred in the winter of the year 2006 (Moscow being then unable to deliver the agreed gas quantities, as stipulated in the contracts with its European counterparts).

Although unfavourable climacteric conditions were to be blamed at that time, there were voices which identified a gas deficit underneath the Russian rhetoric, mainly due to the dramatic increase in of gas consumption in the domestic market. This hypothesis was somehow confirmed by the *General Scheme of the Gas Industry Development until 2030* drafted in 2007 by Gazprom VNIIGAZ, the document highlighting an exponential increase of the domestic gas consumption level in the period 2006-2007 with 6,7% (with more than 6,4% than the annual media of 0.35% recorded until then).

This sudden mutation corroborated with severe reductions of the hydrocarbon exports to E.U. countries (due to the incidence of the global financial crisis but also because of the unprecedented intensification of the European alternative energy projects) created the proper conceptual climate for a new approach on Russia's energy policy. The result was the *Russian Federation Energy Strategy for the period up until 2030 and beyond*⁸, published in 2009.

Russian Federation Energy Security until 2030 and beyond

The 'Medvedev Doctrine': recovery, restructuration, status quo preservation, privatization

The first visible difference between the 2009 document and the older *Strategy 2020* is the change of tone and, to a certain extent, of vision. If the 2003 *Strategy* stipulated that 'the role of the state in the global energy market plays an important role in determining its geopolitical position', the 2009 document highlights the fact that the 'main objective of the Russian Federation energy policy is to [...] ensure the strengthening of its global economic position'. In the same context, the *Strategy 2030* defines energetic security as the state security, citizen's, society and economy security in front of the threats that might affect the ensuring of a stable energy flux, threats that can be equally exogenous (determined by geopolitical factors, macro-economic factors or external market factors) but also

endogenous – deeply linked with the way the state energy complex is managed.

Unlike the 2003 document, the new *Strategy 2030* highlights (at least theoretically) the presence of a modified structural vision in how Kremlin boards its energetic security issues, as instead of chronologically clustering sets of strategic objectives, it intersects them within a causal matrix containing both endogenous and exogenous variables like the evolution of the domestic and global economies. Therefore the document identifies two distinct scenarios, the first one taking into consideration a rapid recovery of the national economy simultaneously with the removal till 2015 of all effects of the global economic crisis, and a second one highlighting a rather slower recovery trajectory which will reach its final point in 2020-2022.

In this context, the *Strategy 2030* presents three evolution phases of the process of restructuring Russian Federation National Energy Complex⁴ process defined as a high priority of the first Putin mandate, but still far from being completed.

For N.E.C. to play a catalyst role in the economy it must be exposed to a severe structural reform until 2015, when – according to the optimist scenario shaped by Kremlin's analysts – Russian economy will signal some revigoration simultaneously with a post-crisis rebirth of the world economy (however still affected by an important volatility of the global financial and energetic markets).

The second phase, expected to last until 2020/2022 orbits around a set of objectives like the efficiency improvement of the indigenous economy and of the energetic sector through innovations, simultaneously with the finalization of the Eastern Siberia, Far East, Yamal Peninsula and Russian offshore Arctic projects. For this period of time Kremlin masterminds have foreseen a certain stabilization of the global energy markets and the reduction of the Russian economy dependence on revenues from the energy sector.

One of the interesting things that came under light in this section is the fact that the temporary projection of the development of the great Arctic fields – settled to be finalized during the second phase of the *Strategy 2030* implementation – is

identical with the one described in *Principles of the State Policy in the Arctic for the period up until 2020 and beyond* – document adopted by the Federation Government in September 18, 2008 and promulgated 3 months later by Dmitry Medvedev. However, as Shadrina highlights, there is an interesting difference on the status conferred by each document to the Arctic resources. If in par 4a from the Chapter II of the 'Principles' it is mentioned that 'Arctic resources would be used as a base of strategic resources of the Russian Federation which will support the socio-economic development of the country', the chapter 5 of the Strategy 2030 mentions only that those will be used in order to ensure a sustainable development of the national energy complex, in the context of the severe increase of consumption at the domestic level (2009:1).

Yet, the Strategy 2030 highlights the fact that exploiting the energy potential of the Arctic fields situated in the continental platforms of the Seas Barents, Pechora, Kara and in the continental platform of the Arctic Ocean, and also in other regions from the Russian polar territories – will play an important role in the dynamics of the indigenous production of oil and gas – compensating the expected decreases of production in the big established fields of Western Siberia in the period 2015 – 2030 (Strategy 2030, 2009:61).

The last development stage analyzed by the document (2022-2030) is characterized by a substantial reduction of the role of the energy sector in the Russian national economy and will have as main objectives the achieving a high energy efficiency in using the traditional resources, but also the gradual move towards alternative technologies.

When it comes to priorities, the 2009 document reflects a certain degree of inconsistency as it prioritizes the geographic diversification of hydrocarbon production and energy exports to Asian customers as a critical step for ensuring a sustainable development of the indigenous economy (Strategy 2030, 2009:51) despite the fact that the list of important energy infrastructure projects whose implementation began or was about to begin in 2010 and 2011 contained – with the exception of the ESPO (Eastern Siberia – Pacific Ocean) oil pipeline and of the Pre-Caspian

gas pipeline – only projects destined for exporting Russian hydrocarbons to the Western E.U. markets (the construction of the second Trans-Baltic oil pipeline network – Baltic II, the construction of the second section of the oil products pipelines 'Sever' (North) and 'Yug' (South), the construction of the Burgas - Alexandroupolis oil pipeline and of the gas pipelines Severniy Potok (North Stream) and 'Yuzhniy Potok' (South Stream), the development of port facilities and a multi-line system in order to export liquid hydrocarbons from Yamal Peninsula to Europe (Strategy 2030, 60-61).

Taking into consideration the severe contraction manifested by the Russian Economy in 2008 and 2009 and the low signs of recovery recorded in 2010, but also the situation of Gazprom's and Rosneft's revenues, Moscow's intention to support the ambitious projects for developing the gas and oil fields from the Far East and from Eastern Regions of the Federation situated in Sakhalin's continental platform, in Sakha Republic (Yakutia), in Magadan and Irkutsk regions, and in the Krasnoyarsk Territory) can be financially sustained only if Kremlin will redefine its policy regarding the involvement of foreign capital into Russian energy sector - especially from those partners interested in the development of some specific infrastructure projects like China, Japan or Korea (Koyama, 2009:2) - and only if Moscow will sell important share packages in Russian state-owned companies. And although it is very unlikely for Moscow to privatize Gazprom in the near future, there are big chances for Rosneft to enter into a fast yet limited privatization process.

Needless to say, underneath the objectives and new approaches of the Strategy 2030, lies the failure of the implementation of Kremlin's *etatist* policy of Gazpromization, due to a *boom-rang effect* of the energy markets volatility clustered with Russia's lack of significant development of its production capacities in the Eastern Regions of the Federation, with its severe dependency on a geographically asymmetrical portfolio of customers, and with its inability to cartelize the international gas market after the OPEC model.

Chapter IV of the Strategy 2030 (State Energy Policy) reveals a radical mutation in Kremlin's

political approach towards the resuscitation of the upstream sector, orbiting around a set of critical instruments (like the introduction of a flexible taxing system for production and export of energy resources, very favorable financial deductions for technological investments and personal education and) all designed in order to support the development process of both unexplored and stagnant hydrocarbon fields.

The overstretched energy power of Kremlin

First of all, it worth noting that although *Strategy 2030* seems to be calibrated to the matrix of a great power exercising political actions from a hegemonic position in the relationship with its customers, in essence, a techno-economic analysis would rather reveal that Kremlin's persuasion arsenal used for blackmailing other states is not only *limited*, but also *over-dimensioned*, a perception – needless to say – severely contrasting with the classical perspectives on Russia's energy power.

For instance, Kremlin's threats that it will (fully or partially) reroute its gas and oil fluxes towards China, is nothing more than a sample of Moscow's political rhetoric, rather than a possible scenario in the near future, mainly due to the structural factors preventing serious mutations of the current energy equation: not only that Russia's major operational gas and oil fields are mostly situated in Western Siberia, at an enormous distance from any potential export routes from Far East, but there is no viable gas distribution network in Russia's Eastern Provinces (and arguably zero chances for a network of gas pipelines to be built soon) which could be used in order to route the production generated by these fields from E.U. economies – the main beneficiaries of E.U. energy exports, with more than 94% according to Mihajlović (2009:54) – to other competitor.

In the same context, is even less plausible that Russia will give up its Western distribution network (in which Kremlin invested hundreds of billions USD) in order to export hydrocarbons to one of its strategic rivals. Yet, no one can offer

any guarantee that Moscow won't use the energetic networks under its control in order to bypass some of its current customers or to redirect its energy fluxes towards specific markets (ex: Great Britain, Germany, etc).

On another hand, despite the opening of the Sakhalin hydrocarbon fields (situated in the proximity of Japan's and China's shorelines) and also of some other minor fields in the Far East, Kremlin's policy to eliminate the Western companies from the downstream equation and to direct Rosneft's and Gazprom's budgets in an aggressive renationalization process, resulted in a lack of investments which generated insignificant development of the extraction capacities in these areas.

In this context, the important question is not if Russia will redirect or not its hydrocarbon fluxes towards one customer or another, but rather if, Russia will be able to compensate the current production deficit recorded in all hydrocarbon fields from Western Siberia on the background of relevant increases of the hydrocarbon domestic consumption, if Kremlin will find a way to overcome the exorbitant costs of implementation and the lack of any infrastructure in Eastern Siberia, Far East and Arctic off-shore regions in order to secure its energy needs or if it will rather continue to *Gazpromize* other suppliers in order to become the main importer and re-exporter of their energy resources.

For instance, Julia Nanay, one of the scientists contradicting the conventional vision of the Russian energy power, argues that Russia is forced to operate not from a position of an energetic superpower, but from a position of incertitude, being pressured to ensure and to secure its production and exports to the contractual level agreed with its E.U. partners. Being unable to produce the required energy resources by itself - Gazprom recording major decreases in the hydrocarbon on almost all major fields Urengoy, Yamburg, Medvezhye, Nadym și Pur-Tazovskoye (Gonchar et al, 2009: 31) while facing a severe gas domestic consumption, Russia is forced to strengthen its influence in the Caspian, by any means (Nanay, 2009:109-132). The Caspian resources were given, in this context, a critical value in the Russian energy security equation.

tion – a fact that might spread a rather natural light over Moscow's actions aiming to undermine any foreign projects in the region (ex: Nabucco).

On another hand, it is also worth drawing attention to the fact that there are important political reasons which might support an accelerated investment dynamic for Eastern Siberia and Far East projects. Russia needs and economic partnership with China, not only because the latter is supporting and implementing a politico-economic encirclement of Kremlin, but also in order to avoid a possible exploitation by Beijing of Russia's economic and demographic vulnerability in its eastern regions and provinces⁵ where the secessionist trend – labelled as a 'threat to the national security' by ex-president Putin (Poussenkova, 2008:13) seems to have been resuscitated by the eruption of the international crisis (Lin 2010:7). The violent January 2009 Vladivostok riots which seem to underline the relative failure of Kremlin's previous interventions aiming to restore Moscow's authority in the Oriental provinces which obtained a large autonomy during Yeltsin's mandate (Metallinou, 2006: 11) might accelerate even more the development of the Oriental energy projects because their economic and political effects in helping Russia to keep these regions under the mantle of its authority.

However, together with the catalyst role which can be played by the implementation of *Strategy 2030* oriental projects in the development of the infrastructure and of the economy in the region and subsequently in the reduction of Kremlin's structural vulnerabilities in the Far East provinces, the architecture of Russia's oriental energy matrix itself can be used by Moscow in order to redefine the power structure of Eastern Asia by exploiting the convergence of the Chino-Japanese energy interests with its own political and economic interests. For instance, the Taishet – Nakhoka oil pipeline planned to deliver oil to both China and Japan, which replaced the less ambitious Angarsk – Daking project (signed in 2003 by the Yukos management with the Chinese National Oil Company in 2003 and which apparently collapsed due to president Putin's interventions meant to temporize the integration of a Chinese economic space in the

Daqing region) becomes an instrument able to offer Moscow a 'strategic diversity in Asia, reducing its dependency on China in order to promote its interests in the region (Lo, 2004:302-303).

Last but not least, it is worth noting that among the important elements of the *Medvedev doctrine* governing the *Strategy 2030* are also elements inherited from the Putin doctrine, especially those energy projects which, due to the fact that are severely lacking any economic sense, are supporting the assumptions according to which the activity of the big Russian state-owned commercial entities is governed by important political strategic interests. Among them, the Trans-Baltic Nord Stream gas pipeline with estimated cost of 15 billion USD (3 times more expensive than a continental route through Poland and the Baltic countries – Baran, 2007:135) – whose purpose would be to secure a high demand level from eligible partners like Germany and Great Britain (as the dramatic decrease of UK's North Sea resources will transform the latter into an importer of hydrocarbons) but which can also be seen as a *divide et impera* energy export instrument, allowing Kremlin to control and unilaterally adjust its E.U. portfolio of customers.

In the same continuity framework, not only projects, but also Kremlin's *putinistic* approaches seem to have been perpetuated during president Medvedev's mandate (ex: Russian – Ukrainian energy crisis from 2009, the Georgian conflict from 2008). However, although no one could identify the very specific rationale behind Russia's actions in these cases, there are some hypotheses which seem to have got more credit and subsequently more exposure from the academic world: some claims link Kremlin's intervention in Georgia with Moscow's need to exercise authority in order to define itself as a superpower in the new global geometry (mutating towards a multi-polar system), others link both conflicts with Kremlin's severe gas deficit problem or with Moscow's intentions to decedibilize Ukraine and Georgia as transit countries and therefore to accelerate the construction of North Stream and South Stream projects (Fraser, 2009:22), while others identify them as actions meant to recalibrate the profits

of the various groups of interests which control de energy companies and which had their revenues reduced due to the incidence of the global financial crisis (Lo, 2009:5), etc.

Conclusion

Despite of being well defined in the 2003 and 2009 documents, Russian energy policy is far from being the exclusive result of a monolithic arch-strategy of Kremlin, but rather a flexible implementation of Moscow's interests (deeply linked with global energy market's price volatility) which orbits around the core elements of *Gazpromization* and *Restauration*.

In this context, although apparently calibrated in the logic of an energy superpower exercising political actions from a hegemonic position in the relationship with its customers, in fact Kremlin's energy power (and subsequently its persuasion arsenal) is rather limited and overdimensioned, most of the foreign policy concessions obtained by Kremlin being rather tributary to successful implementations of *Gazpromization* than to the conventional use of the energy weapon.

In this context, the main problem of Russian energy equation is not, however, how will use its energy resources in order to secure various advantages from a customer or another, but if Russia will be able to compensate the current production deficit recorded in all hydrocarbon fields from Western Siberia in the context of a exponential increase of the domestic energy consumption and if Russia will be able to overcome the exorbitant costs of implementation and the lack of any infrastructure in Eastern Siberia, Far East and Arctic off-shore regions in order to reintegrate its demographically vulnerable Eastern provinces into the Russian economical and political space. Because worse than being dependent on Russia and on Gazprom is to be dependent on a Russia unable to face the political and economical encirclement of Beijing or on a Russia failing to deal with the secessionist trend sweeping its Eastern provinces, and on a Gazprom unable to control its gas deficit and unable to financially support the development of new hydrocarbon production capacities.

Bibliography

- Corsi, J.R., and Smith, C.R., . *Black Gold Stranglehold: The Myth of Scarcity and the Politics of Oil*. Nashville: WND Books, 2005.
- de Haas, Marcel. "The Shanghai Cooperation Organisation's Momentum Towards a Mature Security Alliance." *Scientia Militaria* 36, no. 14-30 (2008).
- Fraser, Cameron. "The Politics of Eu-Russia Energy Relations." *EU-Russia Energy Relations - EU-Rusia Centre Review* 1, no. 9 (2009): 20-29.
- Goldman, Marshall. *Putin, Power and the New Russia Petrostate*. New York: Oxford University Press, 2008.
- Gonchar, Michael, Martyniuk, Vitali, and Olena Prystayko. "2009 Gas Conflict and Its Consequences for European Energy Security." *EU-Russia Energy Relations - EU-Rusia Centre Review* 1, no. 9 (2009): 30-48.
- Hill, Fiona. *Energy Empire: Oil, Gas and Russia's Revival*. London, UK: The Foreign Policy Centre, 2004.
- Idov, M. "The Hibernation." *The New Republic* 238, no. 4,834 (2008): 30-33.
- Ito, Katsuya. "Oil Price and the Russian Economy: A Vec Model Approach." *International Research Journal of Finance and Economics* 1, no. 17 (2008): 68-73.
- Koyama, Ken. *Energy Geo-Politics of Russia and the Global Energy Security*. Tokyo: Institute of Energy Economics, 2009.
- Lin, Y. Christina. "The Prince of Rosh: Russian Energy Imperialism and the Emerging Eurasian Military Alliance of the Shanghai Cooperation Organisation." *ISPSW Institut für Strategie- Politik- Sicherheits- und Wirtschaftsberatung Berlin, Germany* (2010).
- Lo, Bobo. "Evolution or Regression? Russian Foreign Policy in Putin's Second Term." In *Towards a Post-Putin Russia*, edited by Helge Blakkisrud. Oslo: NUPI, 2006.
- Lo, Bobo. "the Long Sunset of Strategic Partnership: Russia's Evolving China Policy." *International Affairs* 80, no. 2 (2004): 302-03.
- Lo, Bobo. "Russia's Crisis - What It Means for Regime Stability and Moscow's Relations with the World." *Policy Brief Centre for European Reform* (2009).
- Metallinou, Spyridoula A. "Energy Security: The Russian Trans-Siberian Pipeline and the Sino-Japanese Courtship." *Hydra Papers - Institute of International Relations* (2006).
- Mihajlović-Milanović, Zorana Z. "Energy Security in South-East Europe in Light of Russian Energy Policy." *Energy in the Southeast Europe Monitoring Russia Serbia Relations Project Sixth Report* 6, no. 1 (2009): 51-59.
- Nanay, Julia. *Russia's Role in the Eurasian Energy Market: Seeking Control in the Face of Growing Challenges* Julia Nanay. Edited by Robert W. Orttung Jeronim Perović, Andreas Wenger, Russian Energy Power and Foreign Relations: Implications for Conflict and Cooperation. London: Taylor & Francis, 2009.
- Orban, Anita. *Power, Energy, and the New Russian Imperialism*. Westport: CT: Praeger Security International, 2008.

Papava, Vladimer, and Michael Tokmazishvili, „Russian Energy Politics and the Eu: How to Change the Paradigm.” *Caucasian Review of International Affairs* 4, no. 2 (2010): 103-11.

Politkovskaya, A. *A Russian Diary: A Journalist's Final Account of Life, Corruption, and Death in Putin's Russia*. New York: Random House, 2007.

Poussenkova, Nina. "All Quiet on the Eastern Front." *Russian Analytical Digest* 33, no. 1 (2008).

Poussenkova, Nina. "Rethinking Russia : The Global Expansion of Russia's Energy Giants " *Journal of International Affairs* 63, no. 2 (2010): 103-24.

Rutland, Peter. "Russia as an Energy Superpower " *New Political Economy* 13, no. 2 (2008): 203 – 10.

Shadrina, Elena. "Russia's New Energy Strategy 2030: Reflections on Novelty, Impediments and Implications." *Oil, Gas and Energy Law* 4, no. 1 (2009): <http://www.ogel.org/article.asp?key=2937> (16.06.010).

Smith, C. Keith. *Russia and European Energy Security: Divide and Dominate*. Washington: The Center for Strategic and International Studies Press, 2008.

Stulberg, Adam N. *Well-Oiled Diplomacy*. Albany: State University of New York Press, 2007.

Woehrel, Steven. "Russian Energy Policy toward Neighboring Countries." *Congressional Research Service* RL34261 - CRS Report for Congress of United States of America (2009).

Yegorov, Yuri. "Uzbekistan Looks toward Russia." *Eurasia Daily Monitor - Jamestown Foundation* 1, no. 37 (2004).

Note

¹ Russian Federation is the world's largest exporter of natural gas, the second largest exporter of oil – Russian Federation: Natural Gas Exports 2000 – 2010 (June 23, 2010), Central Bank of Russia. Retrieved on July 4th, 2010 from http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/gas_e.htm

See also: Russian Federation: Crude Oil Exports 2000 – 2010 (June 23, 2010) Central Bank of Russia. Retrieved on July 4th, 2010 from http://www.cbr.ru/eng/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/crude_oil_e.htm

² The Russian Federation Energy Strategy for the period up until 2020 and beyond, (Russian Ministry of Energy, 2003), Retrieved on July 4th, 2010 from www.ruses.ru/docs/strategy.doc

³ Russian Federation Energy Strategy for the period up until 2030 and beyond (2009) Retrieved on July 4th, 2010 from http://energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_%28Eng%29.pdf

⁴ National Energy Complex involves extraction, transportation, storage, production and distribution of energy carriers of all types: gas, oil and its derivatives, solid fuels, electrical and heat energy.

⁵ According to the Japan's Institute for Research Development, the number of permanent residents in Russian Far East Region is of 7.2 million, and expected to reach 6.8 million in 2015.

ABSTRACT

This paper analyses Russian Federation's energy policy as defined by relevant governmental documents drafted by Kremlin and as resulting from Moscow's behavioural dynamics (especially those actions with a certain energy dimension).

In this context, the paper identifies that although Kremlin's energy strategy orbits around the core concepts of *Gazpromization* and *Restauration* it is still far from being the exclusive result of a monolithic arch-strategy of Kremlin, but rather a flexible implementation of Moscow's interests (deeply linked with global energy market's price volatility).

Finally, the manuscript claims that that conventional vision of Russia being an energy superpower is over-dimensioned, because although Kremlin's actions reflect a certain hegemonic approach, they are fuelled by important survivalist elements (the demographic vulnerability of Russian Federation Eastern provinces, the gas deficit which can severely hit the domestic economy, etc).

Eduard Rudolf Roth is a Ph.D candidate in International Relations at the National School for Political Studies and Administration from Bucharest. He is specialized on area studies and security studies, his research interests focusing on both on Central European and East and Central Asian spaces. He graduated International Economic Relations at the Academy for Economic Studies from Bucharest and holds a Master's degree in International Relations at the University of Kent at Canterbury.

Securitatea energetică – actualitate și perspective

Livia Geambazu

Mediul internațional nu este unul caracterizat de imobilitate, de structuri de putere fixe, statice, deoarece acesta se află într-o continuă schimbare și reconturare, în prezent trecând printr-o perioadă importantă de tranziție, de remodelare a caracteristicilor întregului sistem global. Statul nu mai reprezintă de multă vreme singurul actor important pe arena internațională, actorii nestatali câștigând din ce în ce mai mult teren, unipolarismul caracteristic Războiului Rece lăsând loc multipolarismului, multiculturalismului și ridicării unor noi centre de putere (de exemplu China).

Totul se schimbă, se transformă, astfel încât statele se confruntă cu noi probleme sau amenințări, atât interne cât și externe (catastrofe naturale care pot amenința securitatea internă, atacuri teroriste din exterior etc). Autoritățile naționale caută stabilirea unor noi legături politice și economice cu diferite state, aderarea sau integrarea în diverse alianțe, organizații globale sau regionale, toate acestea fiind făcute într-un ritm mult mai rapid în funcție de interesele naționale.

Menținerea securității statului redevine punct cheie al agendelor politice în numeroase state deoarece aceasta este puternic corelată cu evoluțiile continue ale sistemului internațional, aproape fiecare activitate întreprinsă pe glob o poate afecta sau influența, motiv pentru care multe dintre state își redefinesc strategiile de securitate.

Conceptul de „securitate” reprezintă un termen multidimensional, fiind extins de Barry Buzan și colegii săi din cadrul „Școlii de la Copenhaga” de la domeniul militar la sferele politice, economice, sociale și de mediu¹. Schimbările

existente la nivelul mediului internațional sunt de așa natură încât amenințările la adresa unui stat pot veni din mai multe direcții² și pe diferite coordonate, precum cele economice, informaționale, cibernetice și nu în ultimul rând energetice, iar efectele acestora pot fi amplificate în procesul globalizării.

Există o largă și vie dezbatere asupra sferei de subiecte atunci când avem de-a face cu studiul tipologiei politicilor de securitate³, în cadrul acestora ocupând poziții fruntașe cea economică și cea societală. Prin urmare, orice criză ale cărei efecte se resimt în sectoarele economice, asupra stabilității acestora sau chiar asupra unor întregi regiuni, poate constitui o reală și importantă amenințare în ceea ce privește securitatea statului. Aceasta nu implică doar protejarea, intervenția ori tratarea ci și predicția și prevenirea unui eventual pericol din timp, securitatea economică devenind o importantă parte a întregului concept.

Energia – motorul societăților moderne

Energia reprezintă o unealtă geostrategică esențială și totodată o problemă de securitate crucială⁴ deoarece este cel mai important sector în cadrul unui stat dezvoltat, acesta reprezentând baza oricărei industrii, a sistemului de transporturi și a existenței umane. Asigurarea securității acesteia este inserată în cadrul strategiilor naționale, securitatea energetică reprezentând constituirea unui cadru propice asigurării necesarului

de surse de energie adecvate funcționării normale a proceselor existente în cadrul eco-nomiei⁵.

Resursele energetice de petrol și gaze naturale sunt la ora actuală cele mai folosite în producerea de energie, atât în domeniul industrial cât și în cel domestic. Deoarece nu au fost descoperite zăcăminte noi procesul de extracție va începe să descrească treptat deoarece câmpurile existente și-au atins maximum de ceva vreme.

În 2008 peste două treimi din rezervele de petrol de pe glob erau concentrate în regiuni aparținând Orientului Mijlociu (59,9%), Eurasiei (11,3%), iar în America de Sud și Centrală și în Africa se aflau aproximativ 19,8% din rezervele cunoscute în prezent⁶.

Producția mondială de petrol este deja la apogeul său iar în viitor aceasta va scădea procentual treptat de la an la an. Nu este cunoscută data exactă la care petrolul se va epuiza, însă este cert că unele rezerve și zăcăminte de exploatare și-au atins de mult maximum de producție iar altele sunt pe cale să o facă, lucru ce va genera descreșterea producției. Se preconizează ca până în 2030⁷, rezervele mondiale de petrol vor fi extrem de scăzute acest lucru ducând la o penurie a resurselor energetice. Potrivit estimărilor Comisiei Europene, dacă producția rămâne la un nivel constant, rezervele actuale de petrol se vor epuiza în aproximativ 41 de ani iar în Orientul Mijlociu, în 82 de ani. În aceste calcule nu se iau însă în considerare rezervele nedescoperite încă.

Nici gazele naturale nu se prezintă cu mult mai bine deoarece și acestea sunt finite. Se estimează că aceste rezerve cresc pe măsură ce se descoperă noi metode de explorare și extragere. Cele mai multe zăcăminte de gaze naturale se află pe teritoriul Rusiei, Statelor Unite și Canadei. Zăcămintele de gaze naturale⁸ se regăsesc în proporție de 41%, în Orientul Mijlociu și 34% în Europa și Eurasia, Africa și America dețin împreună aproximativ 16,7% iar zona Asia-Pacific doar 8,3%.

Accesul la resursele energetice a devenit o chestiune tot mai importantă ce se află pe agenda statelor care nu dispun de resurse proprii. Orice stat care dispune de resurse energetice ale căror importanță suscită interes va căuta să influențeze cursul relațiilor internaționale prin intermediul

acestora în propriul beneficiu prin politicile întreprinse. Rezultatul este ușor de intuit deoarece acest tip de relații vor determina apariția unor politici, de multe ori agresive, precum cele practicate de Rusia, ajungându-se la așa numitul "șantaj energetic".

Prezentul lumii occidentale a eliminat pe cât posibil recursul la violență pentru a obține cele necesare propriei existențe ori dezvoltări astfel încât procesul de obținere a resurselor energetice se poartă diplomatic prin semnarea unor tratate sau acorduri. Acest lucru a determinat apariția unei noi categorii în cadrul diplomației internaționale, *diplomația energetică* al cărui scop vizează constituirea unui spațiu optim negocierilor care să ducă la semnarea, implementarea și demararea proiectelor energetice necesare.

Conceptul securității energetice

Luând în seamă problema epuizării rezervelor de hidrocarburi existente și importanța vitală a energiei pentru un stat modern, dezvoltat sau în curs de dezvoltare, asigurarea securității energetice a devenit o problemă crucială pentru majoritatea decidenților politici.

La fel ca restul conceptelor, cel de „securitate energetică” beneficiază de multiple definiții sau caracterizări, ele nefiind contradictorii sau antagonice.

Cea mai simplă definiție⁹ descrie securitatea energetică drept maniera de asigurare a unor surse de energie adecvate, accesibile (din punct de vedere al infrastructurii și prețului) și sigure (care nu periclitează stoparea fluxului continuu de resurse). Aceasta conține trei segmente importante - producția, transportul și consumul - și aduce la masa tratatelor trei tipuri de actori: statele producătoare, cele consumatoare și cele de tranzit¹⁰.

Alți analiști preferă să o descrie drept furnizarea sigură și adecvată de resurse energetice care necesită trei elemente vitale: diversificarea surselor energetice pentru a evita dependența de puține state, asigurarea aprovizionării prin protejarea conductelor și dezvoltarea surselor interne curate de energie¹¹.

O definiție mai largă¹² a acestei securități vizează disponibilitatea de energie în orice moment,

în forme diferite, în cantități suficiente și la prețuri accesibile (o situație adecvată între ofertă și cerere la un cost accesibil pentru economia unei țări) și asigurarea echilibrului între politicile de aprovizionare și preocupările legate de mediu. *Securitatea aprovizionării*¹³ este o parte cheie a întregului concept și este formată din trei dimensiuni principale: disponibilitate (cea fizică, flux continuu), accesibilitate (cea a prețului) și durabilitate (cea de mediu, protejarea acestuia).

În funcție de înzestrarea cu resurse naturale, structura economică și percepția ideologică, fiecare stat se va concentra pe anumite aspecte ale securității energetice¹⁴. Statele dezvoltate, importatoare de energie, pun în centrul definirii „siguranța aprovizionării”, iar cele producătoare acordă prioritate elementului comercial—prețul, recent Federația Rusă a introdus un element nou și anume securitatea cererii („*security of demand*”).

Principalele amenințări la adresa acestei securități sunt riscurile tehnice (colapsul rețelei din varii cauze, randament scăzut din cauza lipsei investițiilor, a diversificării și ineficienței rețelei), economice (creșterile de preț care pot periclita achiziționarea unei anumite cantități de resurse energetice deoarece nu sunt rentabile economic și riscurile la adresa mediului) și politice (stoparea aprovizionării din cauza anumitor politici sau conflicte). Aceste amenințări duc la conturarea unei politici energetice care include o gamă vastă de elemente pe care le tratează în ideea definirii riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor interne, dar și externe, referitoare la securitatea energetică a țării.

Politica energetică nu se referă doar la acțiunile întreprinse pentru asigurarea necesarului energetic al prezentului, viitorul este de asemenea un obiectiv al acestui proces deoarece interesele vitale ale națiunilor sunt stabilite prin definirea liniilor de acțiune necesare pentru a face față nevoilor și pentru a gestiona posibilele evoluții¹⁵ din domeniul energetic.

Uniunea Europeană și securitatea energetică

Unul dintre cei mai mari importatori de resurse energetice este Uniunea Europeană, aceasta fiind cel mai mare importator european

de gaz natural (fiind un partener sigur pentru statele bogate în resurse energetice), mai mult de jumătate din necesarul energetic îi este asigurat de trei mari state¹⁶, lucru îngrijorător pentru oficialii de la Bruxelles. Securitatea energetică europeană se confruntă cu o serie de provocări serioase legate de dependența crescută a Europei de resursele ruse și nevoia de diversificare a surselor de aprovizionare energetică

Piața energetică europeană se confruntă cu câteva probleme¹⁷ ce trebuie rezolvate deoarece blochează conturarea unei politici energetice comune și periclitează securitatea energetică. Prețurile volatile ale petrolului și întreruperea aprovizionării controlate de producători, insuficiența conexiunilor între rețelele energetice naționale și a infrastructurii existente, veche și incompletă, dificultatea accesului pe piață a operatorilor și furnizorilor de energie din cauza internalizării procesului de către companiile gigant, dependența crescută de importuri și inexistența unei politici comune, coordonate în relația cu exteriorul, fac dificilă asigurarea securității energetice a Uniunii.

Integrarea politicilor energetice naționale în cadrul uneia comune este unul dintre cele mai dificile procese comunitare din cadrul Uniunii deoarece statele membre nu au putut cădea de comun acord în privința entității care trebuie să monitorizeze evoluțiile, să evalueze riscurile și să lanseze programe de acțiune favorabile pentru statele membre, să își asume responsabilitatea pentru creșterea aportului energiei regenerabile, separarea producătorilor de furnizorii energetici („*unbundling*”) și stabilirea unei politici comune față de Rusia.

Până în prezent statele membre ale Uniunii au încercat să își asigure securitatea aprovizionării prin încheierea unor contracte rigide pe termen lung, prin îmbunătățirea infrastructurii fizice, printr-un continuu dialog cu statele producătoare și prin asigurarea unor mecanisme pentru situațiile de urgență (crearea de stocuri sau interconexiuni strategice). De asemenea a apărut necesitatea dezvoltării surselor interne energetice (cărbune, păcură, hidro și atomo-energie).

Există o strânsă legătură între politica energetică și altel politici promovate de un guvern deoarece există o mare interdependență între

sectorul energetic și cele ale transporturilor, industriilor, bancar și domestic, astfel încât este necesară încurajarea eficientizării consumului energetic.

O bună politică energetică¹⁸ la nivel european trebuie să vizeze următoarele aspecte: să asigure funcționarea pieței energetice, să asigure siguranța aprovizionării cu energie în Uniune, să promoveze eficiența energetică și economisirea resurselor, precum și dezvoltarea de noi surse de energie regenerabile și să promoveze interconectarea rețelelor energetice.

Liberalizarea piețelor ar stimula deținătorii conductelor, independenți de furnizorii de gaze, să creeze legături între piețele naționale astfel încât energia ar putea circula mai liber pe teritoriul UE, acordând țărilor care depind de un singur furnizor un sentiment mai mare de securitate. Mai mult, prin crearea de facto a unor interese convergente în cadrul UE, liberalizarea pieței energetice ar putea contura o politică externă coerentă care să permită accesul la noi surse de energie.

Corelația studiilor și analizelor statelor în domeniul energetic oferă unele aspecte comune care trebuie rezolvate¹⁹. În primul rând trebuie mărită eficiența energetică prin micșorarea consumului energetic, pentru obținerea bunurilor trebuie utilizate cantități din ce în ce mai mici de energie. De asemenea e nevoie de sporirea eficienței în utilizarea diferitor surse de energie prin încurajarea economisirii energetice, promovarea tehnologiilor moderne în procesele de producție și diversificarea surselor de energie.

Securitatea energetică poate fi asigurată printr-o *infrastructură a conductelor de gaze*, națională cât și internațională, completă, diversificată (să existe mai mult de un furnizor), interconexiunile să fie bine dezvoltate și să permită o absorbție eficientă a gazelor naturale importate prin evitarea congestionării. De asemenea îmbunătățirea *capacității de stocare*²⁰ poate avea un efect pozitiv, aceasta variază însă în intensitate (mai mare sau mai redusă) și maniera de depozitare (în câmpuri de petrol și gaze epuizate sau mine de sare) de la un stat la altul, fiind necesare investiții masive în acest domeniu care să depășească planificarea slabă pentru dezvoltarea depozitelor și unele probleme de mediu.

Pentru a evita stoparea aprovizionării cu energie fiecare stat membru trebuie să își dezvolte o *bună diplomatie energetică* și capacitatea de a negocia obținerea energiei la prețuri mici prin dezvoltarea unor parteneriate cu statele producătoare (fiind necesară diversificarea acestora pentru a evita crearea unei dependențe de un singur furnizor).

Uniunea Europeană trebuie să aibă dezvoltat un mecanism care să îi permită o reacție eficientă în cazul situațiilor de criză, în fața întreruperilor aprovizionării din diverse motive, tehnice, de mediu sau politice.

Este necesară *dezvoltarea surselor interne de aprovizionare* pentru a contrabalansa dependența crescută de importuri a statelor europene. În afara exploatarea zăcămintelor de resurse clasice existente noua strategie energetică, Carta Verde²¹, a Comisiei prevede investirea în domeniul dezvoltării surselor alternative de energie precum hidroenergia, cea eoliană sau solară, inclusiv și cea nucleară pentru a putea crește aportul acestora la necesarul energetic al statelor membre.

Reforma pieței europene trebuie să includă printre cele prezentate mai sus și *diversificarea infrastructurii existente*²² prin construcția unor conducte noi (în cadrul statelor dar și între acestea, interconexiuni), refacerea vechilor conducte pentru a fi compatibile cu noile necesități (creșterea capacității de tranzit) și a unora care să ocolească teritoriul rus, precum construcția unui coridor sud-european al gazelor care provin din zona Caspică și a altor conducte dinspre statele africane.

Este necesară integrarea piețelor energetice naționale într-una comună pentru a crește competitivitatea acestora și securitatea aprovizionării. De asemenea e necesară separarea companiilor producătoare de cele care furnizează resursele energetice, susținută de Comisie și unele state, și intensificarea interconexiunilor inter-UE pentru creșterea absorbției de resurse și permiterea accesului la terminalele LNG pentru statele care nu beneficiază de astfel de facilități.

Capacitatea de aprovizionare²³ a UE poate fi sporită și prin intensificarea cercetărilor pentru găsirea unor noi resurse exploatabile și participarea statelor comunitare la diversificarea rutelor

de transport (gazoducte și oleoducte). UE trebuie să se implice activ în exploatarea resurselor de la Marea Neagră, prin utilizarea Sinergiei Mării Negre. UE poate utiliza drept sursă alternativă de aprovizionare rezervele de gaze natural și petrol din cadrul zonei Mării Caspice, Azerbaidjan, Kazahstan și Turkmenistan fiind surse sigure, existând două rute de transport nedeținute de Rusia: oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan și gazoductul Baku-Tbilisi-Erzurum, sau South Caucasus Pipeline.

În loc de concluzie

Prezentul demers reprezintă începutul unui studiu de aprofundare în domeniul securității energetice deoarece este vorba de un nou concept care va determina viitoarele politici de securitate națională ale unui stat. Confruntările viitoare vor fi între statele care dețin și cele care au nevoie de resurse energetice, conform spuselor președintelui Barack Obama. Așadar este nevoie de astfel de studii deoarece trebuie analizată importanța acestei securități, de asemenea trebuie aflate metodele cele mai potrivite pentru a o asigura deoarece lipsa acesteia poate cauza reale probleme pentru un stat. Exemple pot fi crizele cauzate de stoparea aprovizionării cu gaz via Ucraina în 2006 și 2009 de către Rusia, evenimente ce au afectat întreaga Europă.

Dependența energetică față de un singur furnizor va crea implicații și la nivel politic, influențând politicile față de statul respectiv (un exemplu fiind incapacitatea UE de a formula o politică coezivă față de Rusia deoarece multe state membre îi sunt prea favorabile).

De asemenea există mai multe motive care justifică necesitatea cooperării internaționale pentru obținerea securității energetice. Primul dintre acestea constă în faptul că evoluția economică și câștigurile populației vor conduce la o dublare a cererii de energie în următorii 30 de ani, mai ales în țările în curs de dezvoltare. În al doilea rând combustibilii fosili, conform tendințelor actuale, vor continua să ofere materia primă pentru producerea energiei dar sunt inegal distribuiți în lume, lucru care a contribuit la o creștere în comerțul global de energie și constituie sursa de insecuritate energetică.

Pentru conturarea unei politici energetice²⁴ sigure și eficiente este nevoie de câteva aspecte relevante. Înainte de toate este nevoie de o politică de securitate energetică ale cărei obiective sunt siguranța, competitivitatea și viabilitatea în domeniul energetic. Sunt obligatorii încheierea unor parteneriate sau acorduri cu producătorii, cu țările de tranzit și alți actori internaționali implicați în acest proces. Fiecare stat trebuie să dețină o capacitate de reacție mult mai eficientă în situațiile de criză externă. Politicile energetice trebuie să fie integrate în altele externe referitoare la energie și trebuie să fie susținute de politici clare pentru a promova dezvoltarea altor surse de energie (*green energy*).

Securitatea energetică devine unul dintre principalele aspecte ale întregului concept de securitate, aceasta reprezentând garanția existenței umane dar și a economiei unui stat modern.

Bibliografie

1. BURU, Grațiela „Strategii energetice ale Uniunii Europene și proiectul Nabucco”, seria *Probleme Economice*, vol. 381-382, Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 2009
2. EGENHOFER, Christian “Integrating security of supply, market liberalisation and climate change” IN Christian EGENHOFER, Leonid GRIGORIEV, Vladimir SOCOR și Alan RILEY *European energy security. What should it mean? What to do?*, ESF working paper no.23, CEPS, IISS și DCAF, octombrie 2006, <http://www.ceps.eu/book/european-energy-security-what-should-it-mean-what-to-do>, consultat la 10.03.2010
3. HLIHOR, Constantin, “Politica de securitate energetică”, IN: *Geopolitica*, nr. 23, Editura Top Form, București, 2007
4. KLARE, Michael „Energy Security”, In: Paul WILLIAMS (ed.), *Security Studies. An introduction*, Routledge, Londra și NY, 2008
5. MANOLACHE, Mihai, „Interdependența securitate națională - securitate energetică în contextul globalizării”, In: Constantin MOȘTOFLEI (coordonator), *Perspective ale securității și apărării în Europa*, - Volumul 1, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2009
6. MARQUINA, Antonio, „The Southeast-Southwest European Energy Corridor”, In: Antonio MARQUINA (ed.), *Energy Security. Visions from Asia and Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire and NY, 2008
7. MEIDAN, Michael, “Perceptions and misperceptions of energy supply security in Europe and the China factor” In: Antonio MARQUINA (ed.), *Energy Security:*

visions from Asia and Europe, Palgrave MacMillan, Hampshire and NY, 2008

8. MIROIU, Andrei, UNGUREANU, Radu-Sebastian, „Introducere: domeniul Relațiilor Internaționale” In: Andrei MIROIU, Radu Sebastian UNGUREANU (coord.), *Manual de relații internaționale*, Polirom, Iași, 2006

9. PETER, Stefan, LEHMANN, Harry, *Renewable Energy Outlook 2030 Energy Watch Group Global Renewable Energy Scenarios*, consultat la 04.03.2010 la www.energywatchgroup.org/fileadmin/global/pdf/2008-11-07_EWG_REO_2030_E.pdf

10. UMBACH, Frank, “German Debates on Energy security and impacts on Germany’s 2007 EU presidency” In: Antonio MARQUINA (ed), *Energy Security: visions from Asia and Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire and NY, 2008

11. UNGUREANU, Radu-Sebastian, “Extinderea conceptului de “securitate””, In: Andrei MIROIU, Radu-Sebastian UNGUREANU (coord.), *Manual de relații internaționale*, Polirom, Iași, 2006

12. WINROW, Gareth, “Energy security in the Black Sea-Caspian Region”, *Perceptions*, policy paper toamna 2005, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume10/Autumn/Winrow.pdf>, consultat la 10.03.2010

13. *BP Statistical Review of World Energy*, iunie 2009

14. *Natural Gas Market Review*, OECD-IEA, Paris, 2008

Situri web

15. RASMUSSEN, Anders Fogh, prelegere în cadrul conferinței *Meeting future challenges together*, 07.05.2010, Facultatea de Drept, București, consultată la 10.05.2010 http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_63307.htm

16. Carta Verde, http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127037_en.htm

17. Tratatul de la Lisabona, art. 176 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:EN:PDF>,

Note

¹ Gareth WINROW, “Energy security in the Black Sea-Caspian Region”, *Perceptions*, policy paper toamna 2005, P.87, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume10/Autumn/Winrow.pdf>, consultat la 10.03.2010

² Radu-Sebastian UNGUREANU, “Extinderea conceptului de “securitate””, In: Andrei MIROIU, Radu-Sebastian UNGUREANU (coord.), *Manual de relații internaționale*, Polirom, Iași 2006, pp.187-191

³ Constantin HLIHOR, “Politica de securitate energetică”, IN: *Geopolitica*, nr. 23, Editura Top Form, București, 2007, p. 161

⁴ Conform lui Susan Strange “energia reprezintă condiția sine qua non pentru exercitarea puterii în economia

politică internațională și nici bogăția sau securitatea nu pot fi realizate fără o aprovizionare sigură cu energie”, apud Constantin HLIHOR, *op.cit*, p.162

⁵ Frank UMBACH, “German Debates on Energy security and impacts on Germany’s 2007 EU presidency” In: Antonio MARQUINA (editor), *Energy Security: visions from Asia and Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire and NY, 2008, p. 3

⁶ *BP Statistical Review of World Energy*, iunie 2009, p. 7

⁷ Stefan PETER, Harry LEHMANN, *Renewable Energy Outlook 2030 Energy Watch Group Global Renewable Energy Scenarios*, www.energywatchgroup.org/fileadmin/global/pdf/2008-11-07_EWG_REO_2030_E.pdf consultat la 04.03.2010

⁸ *BP Statistical Review of World Energy*, iunie 2009, p. 23

⁹ Frank UMBACH, *op.cit*, p. 3

¹⁰ Anders Fogh RASMUSSEN, prelegere în cadrul conferinței *Meeting future challenges together*, 07.05.2010, Facultatea de Drept, București, consultată la 10.05.2010 http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_63307.htm

¹¹ Michael KLARE, „Energy Security”, In: Paul WILLIAMS (ed.), *Security Studies. An introduction*, Routledge, Londra și NY, 2008, p. 484

¹² Michael MEIDAN, “Perceptions and misperceptions of energy supply security in Europe and the China factor” In: Antonio MARQUINA (ed.), *Energy Security: visions from Asia and Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire and NY, 2008, p.34

¹³ Christian EGENHOFER, “Integrating security of supply, market liberalisation and climate change” IN Christian EGENHOFER, Leonid GRIGORIEV, Vladimir SOCOR și Alan RILEY *European energy security. What should it mean? What to do?*, ESF working paper no.23, CEPS, IISS și DCAF, octombrie 2006, p.5, <http://www.ceps.eu/book/european-energy-security-what-should-it-mean-what-to-do>, consultat la 10.03.2010

¹⁴ Constantin HLIHOR, *op.cit*, p. 164

¹⁵ Mihai MANOLACHE, „Interdependența securitate națională - securitate energetică în contextul globalizării”, In: Constantin MOȘTOFLEI (coordonator), *Perspective ale securității și apărării în Europa*, - Volumul 1, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 286

¹⁶ Rusia 42%, Norvegia 24,2% și Algeria 10%, apud *Natural Gas Market Review* 2008, *op.cit*, p.136

¹⁷ Grațiela BURU, „Strategii energetice ale Uniunii Europene și proiectul Nabucco”, seria *Probleme Economice*, vol. 381-382, Centrul de Informare și Documentare Economică, București, 2009, p.11

¹⁸ Tratatul de la Lisabona, art. 176 a consultat 15.03.2010

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:EN:PDF>,

¹⁹ Constantin HLIHOR, *op.cit*, p.166

²⁰ *Natural Gas Market Review*, OECD-IEA, Paris, 2008, p.138

²¹ Carta Verde, consultată online la 15.04.2010 http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127037_en.htm

²² *Natural Gas Market Review 2008*, op.cit, p.138

²³ Grația BURU, op. cit., pp. 26-27

²⁴ Antonio MARQUINA, „The Southeast-Southwest European Energy Corridor”, In: Antonio MARQUINA (ed.), *Energy Security. Visions from Asia and Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire and NY, 2008, p. 54

ABSTRACT

Energy represents the vital element of a modern society, either developed or developing, because everything is achieved with it. Nowadays the hydrocarbons resources have become geostrategic reserves, their intensive exploiting threatening their existing capacities. Every modern state which doesn't have these reserves is concerned in ensuring its energy security, moreover the continuous flow of oil and natural gas from reliable suppliers in optimum transit conditions, at affordable prices. The owner states tend to use them as geopolitical weapons, very often resorting to energy blackmail. Energy security is the newest part of the entire security concept, and it has an impact over the human, economical and political ones. The methods of obtaining it are various but they require both financial and good diplomatic resources.

Livia Geambazu has a bachelor degree in Political Sciences from the University of Bucharest and now is enrolled in a master program in International Relations, Conflict Analysis and Prevention at the National School for Political Studies and Administration.

COMBATEREA TERORISMULUI

Infrastructurile critice și terorismul cibernetic

Izabela Moldovan, Ștefania Mucă

Introducere

Terorismul, crima și acțiunile violente reprezintă riscuri fundamentale la adresa securității cetățenilor și securității infrastructurilor critice, pentru că aceste amenințări pot fi declanșate atât din interiorul statului, cât și în afara lui. Efectele pe care le pot declanșa la nivel socio-psihologic, ca panica, neîncrederea sau dezordinea, prin atacarea unei infrastructuri critice, le face să fie cele mai atractive metode; dintre acestea, în special atacarea infrastructurilor informatice care sunt vitale operațiunilor din fiecare sector al societății. În momentul degradării sau distrugerii unor componente ale infrastructurii critice informatice societatea, în ansamblul ei, încetează să mai funcționeze.

Infrastructurile critice sunt acele structuri de importanță vitală ale unui stat de care depind stabilitatea, siguranța și securitatea în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale și militare. Terorismul, pe de altă parte, este foarte dificil de definit iar forma cibernetică nu este diferită din acest punct de vedere cel tradițional. Se consideră că cyberterrorism-ul constă în acte de teroare care au loc în “cyberspace”, cu toate acestea nu trebuie confundat cu “criminalitatea informatică”, deoarece trebuie să aiba puternice “elemente teroriste”. Teroarea și frica sunt obiective ale atacurilor comise și, în plus trebuie să existe o motivație politică, în timp ce criminalitatea informatică nu are așa ceva.

Cum se poate diferenția un “terorist” care folosește un calculator spre a își promova obiec-

tivele de un “utilizator obișnuit”? Identificarea efectivă a unui terorist rămâne un lucru periculos și dificil de făcut și a fost subiectul multor dezbateri aprinse. Infrastructurile din cadrul sistemelor devin critice atunci când sunt de importanță vitală ca suport de rețea material sau virtual de rețea, au un rol important în stabilitatea, fiabilitatea, siguranța, funcționalitatea și în siguranța sistemelor, sunt vulnerabile la amenințări directe și prezintă o sensibilitate deosebită la variația condițiilor și la schimbările bruște de situație.¹

Din punct de vedere tehnic, infrastructurile critice au diverse tipologii, putându-se distinge infrastructuri critice din spațiul fizic, cu funcții și roluri sociale, infrastructuri critice din spațiul cosmic și infrastructuri critice din spațiul virtual. Infrastructurile critice din spațiul virtual sunt acele structuri vitale mediului virtual/informațional, care la rândul lor, se împart în trei subcategorii: infrastructuri critice ale ciberspățiului, infrastructuri critice ale sistemelor de comunicații și infrastructuri critice ale rețelelor și bazelor de date.²

Protecția, siguranța și securitatea infrastructurilor critice presupun identificarea și securizarea lor pentru a elimina sau reduce la minim anumite riscuri, vulnerabilități sau elemente de securitate insuficient acoperite de măsurile de protecție realizate în prezent de către operatorii de infrastructuri și servicii critice, care, ca urmare a unor erori umane, acțiuni ostile deliberate ale unor grupări teroriste, erori de proiectare, accidente tehnice sau hazard natural, pot provoca

haos social, mari pierderi economice sau să afecteze sănătatea, siguranța și securitatea cetățeanului sau a comunităților umane.

În prezent, majoritatea statelor au ca prioritate națională protecția infrastructurilor critice datorată dependențelor și interdependențelor infrastructurilor vitale unui stat de cele ale altora, elaborând și punând în aplicare politici, strategii și normative specifice de combatere a terorismului, traficului ilegal, crimei organizate și ale altor amenințări asimetrice. Marile provocări la ora actuală sunt protejarea și controlarea ciber-spățiului (spațiu virtual format din dispozitivele computerelor individuale conectate între ele prin rețele³), de care aproape toate infrastructurile critice depind pentru a opera, astfel încât întreruperea resurselor ciber-spățiului ar afecta dramatic industria, guvernarea și cetățenii unui anumit stat. Cu cât rețelele de comunicații și infrastructurile devin mai complexe, cu atât vor fi mai vulnerabile în fața atacurilor cibernetice. Aceste atacuri pot fi legate de întreruperea unor sisteme ca energia, comunicarea, navigația aeriană, finanțele etc., ceea ce poate duce la pierderi importante și la un climat de insecuritate.

Tehnologia comerțului on-line a permis interconectarea rapidă și globală a rețelilor informatice, oferindu-le avantaje în ceea ce privește conectarea sistemelor, dar, în același timp, vulnerabilizând sistemele prin crearea unor porțițe care permit accesul neautorizat. Spectrul amenințărilor la adresa infrastructurilor critice din ciber spațiu variază de la intruziunea pentru a obține informații sensibile, dar neclasificate, război informatic, servicii secrete străine care folosesc componente cibernetice pentru a colecta informații și pentru a spiona, teroriști, grupări criminale care penetrează sistemele cibernetice pentru câștiguri de natură financiară, virusuri, „hactivismul” sau atacuri motivate politic împotriva paginilor web sau serverelor de e-mail, hackeri/crackeri, precum și amenințări din interior.

Caracteristica transnațională și complexitatea acestor amenințări ridică și probleme legate de jurisdicția neclară, atât între agenții naționale cât și între cele naționale și internaționale. Nu

este întotdeauna ușor de înțeles cine trebuie să răspundă (armata, serviciile secrete, poliția) sau ce măsuri trebuie luate de către organizațiile internaționale. Ceea ce duce și la o dificultate mai mare de a pedepsi răufăcătorii, cum nu există un cadru legal internațional coerent în acest domeniu. Existența legilor care apără securitatea cibernetică diferă de la țară la țară.⁴

Ceea ce le distinge de alte amenințări asupra securității este faptul că atacurile cibernetice nu sunt limitate geografic. Ele sunt ușor de inițiat și trec granițele fără dificultăți. Teroriștii folosesc multe mijloace de comunicare (VoIP, rețele sociale online, chat-uri etc.) dar detectarea lor este deseori dificilă sau este posibilă doar după ce pagubele au fost deja făcute. În acest sens, terorismul cibernetic este aproape de arma ideală, fiind o amenințare asimetrică cu riscuri și costuri reduse.

Folosirea Internetului de către teroriști

Deși de multe ori țintele infracțiunilor cibernetice sunt financiare, aceste activități creează capacități care pot fi folosite și de către teroriști sau guverne străine împotriva infrastructurilor critice ale unei țări. Se știe că organizațiile teroriste folosesc tehnologiile existente pentru a sustrage informații financiare cu scopul de a-și finanța activitățile. De asemenea, teroriștii recrutează adepți și membri prin mediul cibernetic sau îl folosesc pentru propagandă.

Teroriștii sunt atrași de web pentru a ținti trei categorii principale de audiență:

– *Suporterii*. Site-uri-le web teroriste își țin susținătorii informați cu privire la activitățile lor recente. Prin aceste website-uri, este vândută o marfă pentru a ajuta la strângerea de fonduri, și organizațiile își localizează site-urile pentru a maximiza efectul. Al Qaeda este un grup care utilizează această tactică.

– *Opinia publică*. Cele mai multe site-uri oferă informații într-un număr de limbi străine în scopul de a atrage un public cât mai larg posibil. ETA, grupul separatist basc, de exemplu, are pagini în

limba bască, castiliana, germană, franceză și italiană. Premisa principală a acestui fapt este, probabil, captarea atenției jurnaliștilor internațională și plasarea, prin urmare, a organizației în mass-media tradiționale.

– *Inamicii publici*. Acesta este unul dintre obiectivele mai puțin evidente, dar la fel de important. Site-uri-le au ca scop promovarea activităților anterioare ale grupului terorist și astfel amenință mai mult, prin campanii mai vaste și mai periculoase. Ideea este de a încerca să demoralizeze inamicul. Acest lucru la rândul său, atrage atenția mass-media care începe dezbateră și poate slăbi de regulă domnia guvernelor, care este scopul final al celor mai multe grupuri.

Atracțiile pe care Internetul le prezintă pentru terorism sunt multiple. El este o arenă ideală pentru activitate oferind:

- acces facil
- puțină reglementare/control guvernamental
- potențialul de audiență la nivel mondial
- anonim - identități ușor de creat și de folosit - rețele nesigure deschise la abuz și denaturare
- viteză a fluxului de informații
- necostisitor de dezvoltat și menținut
- posibilități multimedia (site-uri-le web pot combina text, grafică, filme, sunet, care pot fi descărcate de către utilizatori)
- capacitatea de a atrage atenția (mass-media utilizează Internetul din ce în ce mai mult ca sursa de potențiale știri)

În martie 1996, "Manualul Teroristului" a fost pus online și aceasta este una din primele postări teroriste cunoscute. Manualul conține instrucțiuni cu privire la modul de a face o bombă; același tip de bombă care a fost ulterior folosită în atentatele cu bombă de la Oklahoma. Cu avansul de astăzi în domeniul tehnologiei, "manualul" a fost înlocuit acum de videoclipuri de formare, care poate fi încărcate pe site-uri de video hosting. Evident aici ar fi site-uri precum YouTube, cu toate acestea, aceste site-uri sunt în mod regulat monitorizate. Într-un interviu cu un web analyst, a fost dezvăluit că teroriștii preferă să utilizeze site-uri pornografice "nemonitorizate" caz în care clipurile video pot fi ascunse în arhivele cata-

logului. Avansul tehnologic a mai permis accesul la informații legate de potențialele ținte, astfel că se poate organiza logistica necesară unei operațiuni teroriste relativ ușor sau la colectarea de date tehnice pentru construirea armelor, ceea ce face manualul caduc.

Un alt exemplu de mod în care teroriștii utilizează Internetul este înregistrarea "weblogurilor". "Blogging"-ul oferă teroriștilor posibilitatea de a-și exprima opiniile și a-și prezenta informații în mod needitat; în același timp, el permite altora să-și exprime sprijinul prin aderarea la dezbaterile de pe forum. Toate punctele de vedere sunt disponibile și au spațiu egal, cu toate acestea, "proprietarul" weblog-ului poate decide care puncte de vedere dorește să publice, prin urmare, nu există o formă de control editorial, decât în mâinile "blogger-ului terorist".

Site-urile lor nu numai ca vor reaminti acțiunile din trecut, dar vor prezenta, de asemenea, mai multe amenințări generale, menite să ilustreze pentru publicul potențialul lor, și anume blocarea traficului aerian, distrugerea rețelelor, etc. Grupurile pot duce, de asemenea, la dezinformare, exagerând domeniul de aplicare al atacurilor lor potențiale și generând "cyberfear"; Al Qaeda a avut un succes deosebit cu acest continuu discurs de atac iminent la adresa de Statelor Unite, care a păstrat națiunea în stare de alertă ridicată începând din 11 septembrie 2001.

Al-Qaeda este un exemplu excelent al modului de cum un grup terorist poate utiliza Internetul. Structura Al Qaeda este oarecum paralelă cu a Internet-ului ceea ce oferă posibilități nelimitate. Acestea sunt enumerate după cum urmează:

- Este lipsită de un centru geografic
- Este format din noduri dispartate sau celule de activiști
- Se bazează pe un software de idei, mai degrabă decât pe hardware-ul militar, ex avioane ca bombe

Una din marile paradoxuri ale ciberspățiului este că deci că teroriștii sunt utilizatori ai Internetului, nu atacatori ai Internetului, iar acest ciber Jihad este mai mult un război psihologic și nu

unul ce urmărește să distrugă capacitățile militare ale statului-țintă.

Protecția infrastructurilor critice de atacuri cibernetice în cazul unor actori globali

Statele Unite ale Americii

Conceptul de protecție a infrastructurilor critice a devenit o componentă a sistemului național de securitate în 1963, când, datorită problemelor de comunicare care au existat între SUA și URSS legat de Criza Rachetelor din Cuba, președintele Kennedy a înființat Sistemul Național de Comunicații. Dar dezvoltarea și implementarea reală al acestui concept s-a făcut în anii 1990, chiar dacă în aceea perioadă terorismul nu devenise încă un punct central în strategia de securitate națională americană.

În 1996, președintele Bill Clinton a înființat o Comisie Prezidențială asupra Protecției Infrastructurilor Critice/ *Presidential Commission on Critical Infrastructure Protection*, care a identificat infrastructura critică ca orice infrastructură vitală care, ca urmare a distrugerii ori incapacității sale, ar avea efecte dezastruoase asupra securității economice și apărării americane.⁶ Telecomunicațiile, sistemele electrice, rețelele de depozitare și transport al energiei și gazelor naturale, sistemul bancar și financiar, sistemul de transport, rețeaua de apă, cât și serviciile de urgență au fost identificate de această comisie ca infrastructuri critice ce pot fi vulnerabile la amenințări fizice și amenințări cibernetice.

Ordinul Executiv 13010 care a urmat Comisiei a stabilit amenințările cibernetice ca acele amenințări de natură electronică, pe frecvență radio sau atacuri bazate pe computere împotriva componentelor informatice și de comunicare ale infrastructurilor critice.⁷ Ca urmare a acestei comisii, în 1998, președintele Bill Clinton a dat Directiva Prezidențială nr 63 – „*Critical Infrastructure Protection*”, care stabilește infrastructurile critice ca acele sisteme fizice și cibernetice care sunt esențiale pentru economie și guvern. Această Directivă Prezidențială prevede respon-

sabilitățile pentru diverse organizații ale administrației americane și măsurile concrete de protecție a infrastructurilor critice – starea, condițiile tehnice și de dezvoltare și o abordare mai pragmatică în cazul unor dezaastre naturale.

Ulterior atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001, conceptul a fost promovat și dezvoltat cu prioritate, când conceptul de protecție a infrastructurilor critice a fost introdus în Actul Patriotic/Patriot Act, secțiunea 1016 denumită și Actul de Protecție a Infrastructurilor Critice. În iulie 2002, administrația Bush a emis Strategia Națională a Securității Teritoriale/ *National Strategy for Homeland Security*, în care una din obiectivele majore este securizarea ciber spațiului, urmată rapid de Strategia Națională pentru Protecția Fizică a Infrastructurilor Critice și a Bunurilor Esențiale/ *National Strategy for the Physical Protection of Critical Infrastructures and Key Assets* și Strategia Națională pentru Securizarea Ciber spațiului/ *National Strategy to Secure Cyber Space in 2003*.

Strategia definește ciber spațiul ca acele computere interconectate, servere, routere, switch-uri și cabluri din fibră optică care asigură funcționalitatea infrastructurilor critice, astfel că obiectivul strategic major este prevenirea atacurilor cibernetice împotriva infrastructurilor critice americane.⁸ Pe parcursul acestei perioade de clarificare a conceptelor s-a stabilit și organismul responsabil de coordonarea și protejarea informațiilor cibernetice și fizice - Departamentul de Securitate Națională.

Administrația americană nu s-a rezumat doar la strategii de amploare națională, ci s-a axat și pe elemente punctuale. Acest demers a fost însoțit de o serie de normative în planul apărării naționale americane. Astfel, în revistele americane de apărare, operațiunile de informații includ și operațiunile cibernetice ca viitoare instrumente militare. În 2003, s-a aprobat Planul Unificat de Comandă 02, care identifică șase capacități ale operațiunilor de informații:⁹

- atacuri asupra rețelelor de computere (computer network attack)
- apărarea rețelelor de computere (computer network defense)
- război electronic (electronic warfare)

- operațiuni psihologice (psychological operations)
- military deception

Mai mult, Planul Unificat de Comandă 02 a stabilit înființarea STRATCOM cu responsabilitatea de a integra și coordona operațiunile informatice, iar identificarea caracteristicilor și capabilităților necesare atacurilor asupra rețelelor de computere sunt de competența sa.

Revenind la planificarea la nivel național, importanța prezervării infrastructurilor critice apare și în Strategia Națională a Securității Teritoriale din 2007, ce recunoaște faptul că nu se poate ajunge la o protecție completă a acestora, dar se poate asigura o reziliență structurală și operațională și protejarea poporului american prin pregătire medicală. Strategia identifică 17 sectoare cu infrastructuri critice: agricultura, sistemul bancar și financiar, sectorul chimic, depozitele comerciale, depozite de reactoare, materiale și deșeuri nucleare, baraje, baze industriale de apărare, sisteme de apă, servicii de urgență, energie, sedii guvernamentale, tehnologia informațională, monumentele naționale, sistemul poștal și maritim, sistemul public de sănătate, telecomunicațiile și sistemul de transport.

O atenție sporită este dată securității cibernetice, datorită bazei pe care o oferă infrastructura cibernetică prin folosirea neîntreruptă a Internetului și a sistemelor de comunicații. Pentru a proteja una din cele mai vulnerabile infrastructuri critice, autoritățile federale și locale, împreună cu operatorii privați, conlucrează pentru a preveni dezastrele și pentru a preveni utilizarea neautorizată a sistemului cibernetic american.

Dacă un atac cibernetic ar avea loc cu succes, el ar aduce o gravă atingere noțiunii de securitate națională, la care guvernele din întreaga lume țin atât de mult. În afară de aceasta, ar fi un argument împotriva trecerii la sisteme de e-Government pentru că desigur aceste baze mari de date ar fi obiectivele cyberterrorist-e.

În timpul campaniei sale electorale pentru președinție, Barack Obama a asemuit un "atac pe Internet" ca fiind ca fiind o problemă la fel de serioasă și de gravă ca orice amenințare poten-

țială nucleară sau biologică din lume. Obama a sugerat că "războiul împotriva terorismului" ar trebui să devină mai diversificat în gama sa de acțiune pentru a face față amenințării divergente care reprezentate de teroristul modern. Curând după ce a depus jurământul și a intrat în funcție, Obama a lansat o revizuire completă a securității cibernetice într-o încercare de a sprijini eforturile națiunii sale în acest domeniu.

Acestea nu sunt preocupări noi și dau voce criticilor mai vechi ale Internetului și a capacității sale, cum ar fi deschiderea sa care le oferă teroriștilor un mediu pentru livrarea mesajelor și de a comunica păstrându-și anonimatul precum și lipsa unei puteri de reglementare. A fost adesea subliniat de către guverne că teroriștii se adaptează rapid la potențialul pe care îl oferă spațiul virtual. Cu toate acestea, există întrebări care trebuie puse în această conjunctură, cum ar fi, ce dovezi există legate de atacuri cyberterroriste și dacă este adevărat că prea puțin se poate face pentru a limita teroriști care folosesc Internetul.

Noua administrație prezidențială de la Casa Albă a considerat necesară revizuirea arhitecturii infrastructurii digitale americane, care ca urmare a creșterii activității criminale și creșterea incidentelor cibernetice, a evidențiat faptul că aceste activități afectează competitivitatea SUA, degradează intimitatea și protecția libertăților civile, subminează securitatea națională și erodează încrederea cetățenilor americani.¹⁰

Această noua strategie legată de securitatea cibernetică este bazată pe cinci piloni: leadership de top de la Casa Albă dimpreună cu un oficial pe securitate cibernetică aflat în directă subordine a Președintelui american, pentru a prioritiza la nivel național securitatea cibernetică și pentru a coordona la nivel central mecanismele cibernetice – în acest sens administrația Obama a înființat Comitetul Interagențial de Politică a Infrastructurilor Informatice și Comunicaționale; construirea unei capacități capabile să susțină o națiune digitală prin promovarea securității cibernetice la nivelul tuturor cetățenilor și/sau construirea unor sisteme educaționale în

domeniul securității cibernetice; împărțirea responsabilității între guvernul federal, sectorul privat și aliați în fața incidentelor cibernetice; crearea unui cadru de lucru adecvat pentru prevenirea incidentelor cibernetice prin teste de securitate, investiții în sisteme care automatizează și centralizează gestionarea rețelelor; și încurajarea informării.

Președintele Barack Obama a lansat astfel, în luna mai al acestui an, o nouă Strategie de Securitate Națională. În primul capitol al strategiei naționale de securitate a SUA (viziunea de ansamblu a strategiei), protecția față de provocările la adresa rețelelor cibernetice este menționată printre prioritățile de vârf ale strategiei¹¹. În continuare, în capitolul II (despre abordarea strategică), este discutat în primul rând mediul de securitate, subpunct la care se menționează: „capabilitățile din spațiul cibernetic de care alimentează viețile noastre cotidiene cât și operațiunile militare sunt vulnerabile la atacuri”.¹²

În capitolul III (avansarea intereselor), există un subcapitol despre securitate (ca interes național) iar unul dintre punctele acestuia este securitatea spațiului cibernetic: „pe lângă inamicii din câmpurile de bătaie tradiționale, SUA trebuie să fie acum pregătită pentru amenințări asimetrice, cum ar fi cele care ținesc la securitatea spațiului și securitatea cibernetică”¹³.

Este menționat mai departe că întărirea securității domestice presupune capacitatea de a face față acestor amenințări, care includ atacurile cibernetice: „Securitatea domestică se bazează pe eforturile noastre comune de a preveni și de a surmoneta atacurile prin identificarea și interzicerea amenințărilor, refuzarea actorilor ostili care operează în cadrul granițelor noastre, protejând infrastructurile critice și resursele cheie ale națiunii și securizând spațiul cibernetic. De aceea, urmăm inițiative care protejează și reduc vulnerabilitățile în infrastructurile critice, la granițe, porturi și aeroporturi, și pentru a crește în general securitatea aeriană, maritimă, a transportului, a spațiului și cibernetică”¹⁴.

Tot în acest capitol există o casetă legată de utilizarea forței, în care se menționează impor-

tanța „asigurării că armata SUA va continua să aibă toate capacitățile necesare în orice domeniu – pe pământ, în aer, apă, spațiu precum și cibernetic”¹⁵.

În subpunctul dedicat spațiului cibernetic, se reia ideea că amenințările la securitatea cibernetică sunt una din provocările cele mai serioase la care națiunea americană trebuie să facă față. Tehnologiile care asigură supremația militară a SUA oferă și posibilități intrușilor (în rețelele guvernamentale), de a le folosi în mod distructiv. Terorismul cibernetic este una din amenințările la adresa spațiului cibernetic, alături de criminalitatea cibernetică, o provocare la adresa economiei online. Astfel, teroriștii sunt un grup ce amenință securitatea cibernetică, alături de hackeri și crima organizată cibernetică.

Infrastructura digitală devine în condițiile actuale un bun național strategic, iar protecția acestuia – respectând libertățile civile printre care dreptul la intimitate – este o prioritate națională. În fața atacurilor cibernetice, SUA:

- Investește în oameni și tehnologie: colaborează cu sectorul privat pentru a asigura protecția sistemelor guvernamentale și a rețelelor industriale; investește în cercetare de vârf; campanie națională complexă de „alfabetizare” digitală¹⁶
- Întărește parteneriatele: sectorul public ca și cel privat sau cetățenii luați individual nu pot face față amenințărilor fără cooperare; este subliniat rolul parteneriatului internațional în domeniul normelor de comportament cibernetic, legilor împotriva crimelor cibernetice, protecția datelor, abordări privind apărarea rețelelor și răspunsul la atacuri cibernetice – la fel ca în cazul dezastrelor naturale, este nevoie de planuri și resurse din timp.¹⁷

La subcapitolul despre ordinea internațională, strategia americană amintește de asigurarea unor alianțe puternice, printre care cele cu țările asiatice: Japonia, Coreea de Sud, Australia, Filipine și Thailanda. Cu acești aliați SUA lucrează la o agendă de securitate a regiunii care include securitatea cibernetică¹⁸.

Tot acest subcapitol conține un pasaj despre susținerea cooperării extinse în legătură cu provocări globale cheie. Printre acestea se numără amenințări criminale transnaționale și amenințări

la adresa guvernantei. Crimă organizată prezintă în spațiul cibernetic susține logistic rețelele teroriste ceea ce costă anual miliarde de dolari subminând și încrederea în sistemul financiar¹⁹.

Mai mult, SUA dorește o protecție sporită a „comunelor globale” cum ar fi rute de comunicații (pe pământ, aer, apă, spațiu cibernetic) fără de care nu ar fi posibile transporturile sau comerțul. Astfel, infrastructura digitală este și ea conectată global, ceea ce presupune cooperare cu alte state pentru a asigura protecția acestora. De aceea, se reiterează nevoia de recunoaștere a normelor cibernetice pentru ca informațiile să circule în mod liber și sigur.²⁰

SUA este promotoarea protecției infrastucturilor critice, reușind să construiască un mozaic de legi și structuri guvernamentale care să ofere un cadru adecvat securității comunicaționale și rezilienței teritoriale necesare combaterii riscurilor și amenințărilor la adresa infrastucturilor critice, și implicit la adresa securității naționale. În ciuda acestei evidențe, oportunitățile din ciberspățiu nu sunt încă clarificate în totalitate, carențele din domeniul legislativ neputând fi înlăturate, iar conlucrarea dintre sectorul public și cel privat este încă departe de a fi atins.

Mai nou, Pentagonul dorește renunțarea la abordarea de până acum, cea a apărării active – instalarea de firewalls, distrugerea infecțiilor etc. În fața atacurilor tot mai grave, o schimbare de paradigmă presupune crearea unui sistem informatic cu totul aparte pentru armată, cu alte cuvinte a unor programe ce nu pot fi achiziționate din comerț și care ar face practic imposibilă penetrarea Intranetului.²¹

China

China este statul cel mai des acuzat de spionaj cibernetic prin penetrarea sistematică a rețelelor cibernetice din SUA, Marea Britanie, Germania, Franța și Noua Zeelandă. Guvernul chinez a negat de fiecare dată că ar sta în spatele acestor atacuri, chiar dacă statele atacate nu au acuzat-o niciodată oficial, susținând că duce o politică și implementează o legislație ce se opune criminalității cibernetice.

China este principalul suspect datorită atenției pe care o acordat-o începând cu anii 1990 dezvoltării capacităților sale cibernetice. Până în pre-

zent, SUA bănuiesc că, China și-a creat grupuri de hackeri, s-a angajat în spionaj cibernetic, a luat numeroase măsuri în apărarea propriului spațiului cibernetic, a împânzit infrastructura SUA cu bombe logice²² și a creat unități militare pregătite pentru război cibernetic în Insula Hainan. Pentagonul vorbește de numeroase arme cibernetice secrete dezvoltate de guvernul chinez.

Armata Populară Chineză chiar a publicat câteva arme și tehnici cibernetice create în urma dezvoltării unei strategii legate de războiul local (gao jishu tiaojian xia jubu zhanyheng): plantarea de mine informatice, misiuni de recunoaștere informatice, schimbarea datelor rețelelor, lansarea de bombe informatice, aruncarea pe piață „gunoi” informațional, diseminarea propagandei, lansarea de informații clonate, organizarea defensivei informatice, stabilirea de stații de spionaj al rețelelor (două au fost stabilite în Cuba pentru a monitoriza traficul Internului în SUA și pentru a monitoriza comunicațiile Departamentului de Apărare).²³

Departamentul de Apărare al SUA acuză China că ar crea virusuri și că dezvoltă strategii pentru a fi folosite împotriva sistemelor de computere ale altor state. Există evidențe în ceea ce privește colectarea de *intelligence* de la diferite guverne, cum ar fi cazul Germaniei, unde s-a găsit software de spionaj plantat de către militari chinezi sub formă de aplicații Microsoft Word și Power Point în computerele departamentelor din cadrul structurii guvernamentale germane.²⁴

Se pare, însă, că statul chinez nu este considerat ca cea mai mare amenințare la adresa securității cibernetice americane, datorită faptului că în acest domeniu statul chinez nu este încă dezvoltat. În prezent, China încearcă să își clarifice și să își stabilească infrastructurile critice, iar acestea nu sunt în domeniul cibernetic, ci în domeniul resurselor de apă, în domeniul energetic, în domeniul agriculturii și în domeniul emisiei de gaze cu efect de seră.

Uniunea Europeană

Atacurile teroriste din Londra și Madrid care au afectat direct infrastructura de transport aerian, feroviar și terestru și întreruperea deliberată a furnizării de energie de către Federația Rusă către Ucraina, afectând direct

unele state europene, au arătat cât de vulnerabile sunt infrastructurile critice europene. Astfel că Uniunea a întreprins numeroși pași pentru a stabili o politică unitară la nivel european în ceea ce privește infrastructurile critice, în special în domeniul transporturilor și energiei, securitatea infrastructurilor critice cibernetice ocupând un loc terțiar.

Primul pas a fost luat în luna iunie 2004, când Consiliul European a solicitat Comisiei Europene pregătirea unei strategii globale privind protecția infrastructurilor critice. În urma acestei solicitări, Comisia a adoptat o serie de Comunicări către Consiliul și Parlamentul European privind protecția infrastructurilor critice în cadrul luptei împotriva terorismului, în care Comisia recomandă modalități de îmbunătățire, prevenire și reacție la nivel european în caz de atacuri teroriste asupra infrastructurilor critice.

În noiembrie 2005, Comisia a întreprins al doilea pas prin adoptarea Cartei Verzi privind un Program European de Protecție a Infrastructurilor Critice care prezintă necesitatea acestui program, principiile ale conceptelor de bază, modelul de acțiune dorit, definirea conceptului de infrastructură critică europeană, definirea conceptului de infrastructură critică națională, rolul autorităților statului și al operatorilor de infrastructuri critice, cadrul și rolul parteneriatului public-privat pentru protecția obiectivelor critice în administrare, sistemul și circuitul informațiilor de avertizare privind infrastructurile critice, sprijinirea statelor membre, evaluarea și monitorizarea activităților în cadrul protecției infrastructurilor critice. Acest program subliniază imposibilitatea UE de a realiza protecția tuturor infrastructurilor critice, datorită dimensiunilor transnaționale a vulnerabilităților, astfel încât are în vedere doar infrastructurile critice transnaționale, protecția celor naționale rămânând în responsabilitatea statelor membre într-un cadru comun. De asemenea, Programul menționează 11 sectoare și 32 de servicii conexe vitale: sectorul energetic (producția de petrol și gaze, activitățile de rafinare, tratare și depozitare, inclusiv conductele; producerea de energie electrică, transportul de energie electrică, gaze și petrol, distribuție), informații și comunicații, alimentare cu apă, alimentația, sănătatea, sectorul

financiar, apărarea, ordinea publică și securitatea națională, administrație, transporturi, industria chimică și nucleară și spațiul.

Un al treilea pas a fost luat în 2006, când Comisia a lansat „Pachetul de măsuri destinate a îmbunătăți Protecția Infrastructurilor Critice”, care are ca principale documente Directiva Consiliului pentru identificarea și desemnarea infrastructurilor critice și măsurile ce se impun pentru îmbunătățirea protecției acestora, Comunicatul privind Programul de Protecție a Infrastructurilor Critice și propunerea pentru Directiva de identificare și desemnare a infrastructurilor critice europene și Comunicatul privind protecția infrastructurilor critice de energie și de transport.

Al patrulea pas a fost luat de către Consiliul European care a adoptat Concluziile cu privire la programul european de protecție a infrastructurilor critice, document în care s-a reiterat faptul că statele membre au responsabilitatea finală în gestionarea infrastructurilor critice naționale.

Un al cincilea pas a fost luat după un an de dezbateri active, prin Directiva CE 114/2008²⁵. Această directivă definește infrastructurile critice ca elementele vitale de pe teritoriul statelor membre, a căror perturbare sau distrugere ar putea avea efecte semnificative. În plus, definește și conceptul de infrastructură critică europeană ca infrastructura critică aflată pe teritoriul unui stat membru, a cărei perturbare și distrugere ar afecta cel puțin două state membre, precum și conceptul de protecție ca „orice activitate care are drept scop asigurarea funcționalității, a continuității și a integrității infrastructurilor critice pentru a descuraja, diminua și neutraliza o amenințare, un risc sau un punct vulnerabil.”²⁶ Directiva sublinează prioritatea infrastructurilor din domeniul energetic și de transport, prin necesitatea creării unor Planuri de Securitate pentru Operatori pentru a identifica elementele importante, evaluarea riscurilor și identificarea, selectarea și stabilirea priorităților în acest domeniu. Conform directivei fiecare stat membru stabilește un punct de contact în protecția infrastructurilor critice europene, punct esențial în coordonarea chestiunilor legate de PICE, atât la nivel național, cât și la nivel comunitar. În plus, ea obligă prin prisma legislației europene ca toate statele membre să considere protecția infrastruc-

turilor critice o prioritate națională și să implementeze toate măsurile necesare până la data de 12 ianuarie 2011.

Directiva 114/2008 are o relevanță deosebită pentru Strategia de Securitate Europeană, mai exact pentru Raportul privind punerea în aplicare a SEE/Asigurarea securității într-o lume în schimbare²⁷, din 2008, un raport, care, în viziunea UE, nu înlocuiește SEE din 2003, ci o consolidează. Raportul recunoaște importanța infrastructurilor critice, acestea neapărând în primul document, îndeosebi transporturile, comunicațiile, aprovizionarea cu energie și internetul – securitatea cibernetică. Se menționează strategia UE pentru o societate informațională, ce abordează criminalitatea de pe internet, infrastructură esențială datorată și faptului că poate deveni o armă economică și militară. Securitatea energetică abordată în acest raport este interconectată cu Directiva 114, stabilind nevoia unei piețe mai unificate a energiei și a unor mecanisme de criză pentru a rezolva problemele întreruperilor temporare de aprovizionare. Se stabilește necesitatea unei mai mari diversificări a combustibililor, a surselor de aprovizionare și rutele de tranzit.

Ultima etapă până în prezent s-a realizat în sectorul informației și comunicațiilor prin elaborarea unei Directive legat de acest sector, Protecția Europei de atacuri cibernetice și perturbații de amplasare: ameliorarea gradului de pregătire, a securității și rezilienței.

Rețeaua de înștiințare și de schimb de informații în legătură cu infrastructurile critice cerută de Directiva 114/2008, este deja în faza de experimentare și implementare la nivelul statelor membre.

Regatul Unit

Strategia națională de securitate a RU poartă numele „securitate într-o lume interdependentă”. În capitolul al treilea, cel despre amenințări la adresa securității, găsim subcapitolul legat de crima organizată transnațională, în care se menționează crimele cibernetice ce amenință persoanele și afacerile²⁸. Deși această amenințare este amintită separat de terorism, strategia afirmă mai târziu că amenințările sunt interconectate, crima organizată putând fi o resursă de venituri pentru activități teroriste.²⁹

Tot în acest capitol sunt tratate amenințările venite din partea altor state la adresa RU, printre care atacurile cibernetice (ce pot fi sponsorizate de guverne), care fac ca distanța să fie irelevantă. Astfel, securitatea pune probleme mai complexe și are soluții mai puțin predictibile.³⁰

În subcapitolul referitor la tendințele globale, este amintit faptul că economia și societatea sunt tot mai dependente de informațiile și sistemele de comunicații electronice naționale și globale. Astfel devine foarte important să fie apărută integritatea și accesibilitatea acestora împotriva riscului de atac cibernetic, fie el terorist, infracțional sau venind din partea unui stat. Internetul este o țintă și o oportunitate pentru teroriști care vor să-l folosească pentru activități ilegale sau chiar să distrugă întreaga infrastructură.³¹

Urmează capitolul în care RU afirmă cum va răspunde în fața acestor amenințări, printre care crima organizată transnațională: „suntem vigilenți față de noile amenințări, inclusiv infracțiunile cibernetice”³². După cum am mai spus, RU consideră că investiția în astfel de răspuns este benefică și pentru reacția față de alți actori ostili cum ar fi rețelele teroriste.

Se mai menționează în acest capitol că agențiile de inteligență ale RU, în afară de depun eforturi împotriva amenințărilor teroriste, protejează RU și de acțiuni ale organizațiilor omoloage străine care au ținte politice, economice și de securitate, incluzând atacuri cibernetice.³³

Ca răspuns la tendințelor globale în privința securității, printre care cele tehnologice, RU se angajează să lucreze împreună cu parteneri internaționali, din sectorul public sau privat, pentru a asigura sistemele guvernamentale și infrastructurile naționale critice împotriva atacurilor cibernetice. RU face investiții de modernizare a capacităților serviciilor secrete și poliției pentru a face față provocărilor din domeniul tehnologiei comunicaționale. „Ne angajăm să maximizăm oportunitățile și beneficiile Internetului, protejând libertatea de a dezvolta noi servicii și concomitent reducând posibilitatea ca teroriștii să exploateze aceste oportunități și să asigurăm rezistența Internetului față de atacuri. În final, susținem eforturile internaționale de a monitoriza și proteja siguranța noilor tehnologii și rețele de comunicații”³⁴.

Franța

Cartea albă a securității franceze conține, printre altele, o casetă ce se referă la atacurile informatice majore. Aici se afirmă că mijloacele de informare și de comunicare au devenit sistemele nervoase ale societății, fără de care aceasta nu ar mai putea funcționa. Spațiul cibernetic, constituit din ansamblul rețelilor, este radical diferit de spațiul fizic: fără frontiere, evolutiv, anonim, identificarea unui agresor fiind dificilă.

Amenințarea poate lua mai multe forme: blocaj, distrugere materială (a sateliților sau a infrastructurilor de rețea), neutralizarea informației, furt sau alterare de date etc. În următorii cincisprezece ani, creșterea tentativelor de atacuri, efectuate de actori non-statali, hackeri, activiști sau organizațiilor criminale, este o certitudine. Unele dintre ele pot de fi mare amploare.

Vorbind de atacurile din partea altor state, cartea albă notează că mai multe țări au deja strategii bine definite de combatere cibernetică ofensivă și se dotează cu capacități tehnice preluate de la hackeri. În acest context, încercările de atacuri secrete sunt extrem de probabile. Acțiunile masive, efectuate în mod deschis, sunt la fel de plauzibile.

Evoluțiile tehnologice și interconectarea rețelilor fac ca strategiile de apărare pasive să fie mai puțin eficace, chiar dacă acestea rămân necesare. Mutarea de la o strategie de apărare pasivă la o strategie de apărare activă, în profunzime, combinând protecția intrinsecă a sistemelor, monitorizarea permanentă, reacția rapidă la acțiuni agresive, necesită un impuls puternic guvernamental și o schimbare de mentalitate.

Expertiza statului în securitatea sistemelor de informații trebuie să fie puternic dezvoltată, întreținută și diseminată actorilor economici, mai ales operatorilor de rețea. Natura imediată, aproape imprevizibilă, a atacurilor, de asemenea necesită dotarea cu capacități de gestionare a crizelor și post-criză, asigurând continuitatea activității și permițând urmărirea penală și sancționarea agresorilor.

În plus, deoarece spațiul cibernetic devine un nou domeniu de aplicare în care se derulează deja operațiuni militare, Franța va dezvolta capacitatea

de a lupta în acest spațiu. Norme adecvate de angajament, ținând seama de considerații aspecte juridice legate de acest nou mediu, ar trebui să fie dezvoltate.

În a doua parte a cărții albe, privind ambițiile europene și internaționale ale Franței, există un capitol dedicat ambițiilor europene, printre care se numără o protecție mai eficace a cetățenilor europeni. Unul din subpunctele acestui obiectiv este coordonarea apărării împotriva atacurilor asupra sistemului de informații.³⁵

Interesele europene și interesele naționale sunt strâns corelate în spațiul cibernetic. Franța consideră, prin urmare, esențială consolidarea operațională, în cadrul Uniunii Europene, cât mai reactivă posibil în rândul statelor partenere față de atacurile asupra sistemelor informatice. Franța va propune, de asemenea, că Comisia să impună operatorilor de rețele norme întărite și proceduri pentru a crește în mod drastic capacitatea de rezistență. Eficiența Agenției Europene ENISA va fi, de asemenea, foarte important de crescut; acesta contribuie în special la stabilirea, de către Comisie, a unui panou de securitate a sistemelor de informații în toate instituțiile europene.³⁶

În continuare, Carta vorbește despre renovarea transatlantică, având un subcapitol despre NATO și evoluțiile strategice internaționale. Aici există o casetă care menționează amenințările și conflictele ce pot implica Alianța Atlantică, printre care și războiul cibernetic, ca mijloc de atac inovativ.³⁷

Context global

Corporația pentru nume și numere alocate pe Internet (ICANN), cu sediul în California, este de mult timp, corpul principal de reglementare a modului în care funcționează sistemele de nume de domeniu de Internet, precum și modul de gestionare a traficului generat de e-mail-uri și de browsere. Ea a fost fondată în 1998. ICANN are o legătură directă cu guvernul Statelor Unite (Rawal 2010).

Un concept se află în discuție din 2005, în încercarea de a crea un acord pentru a vedea dezvoltarea unui organism recunoscut în mod legal pe plan internațional, pentru a înlocui supravegherea de către guvernul Statelor Unite, cu un corp mai multi-lateral similar cu Uniunea

Internațională a Telecomunicațiilor, care a fost fondată în 1865. De asemenea, s-a sugerat că ICANN nu face față la toate provocările cu care se confruntă și este într-adevăr lipsit de transparență, responsabilitate și legitimitate în sine, idei susținute în continuare de Grupul de lucru pentru Guvernare Internetului (WGIG), în iunie 2005.

Există și alte modalități în care Internetul este reglementat. Din 1995 este în vigoare un cadru de Produse și Sisteme de Securitate a Informațiilor (SIPS). El face parte din unitatea britanică "mi2g Intelligence" și are "cea mai mare bază de date a atacurilor digitale". SIPS găzduiește informații despre grupări majore de hacking, atacatorii Internet malware (sabotori) și are relații cu aproape toți actorii la nivel mondial pentru a menține un statut fără egal în a deține informații confidențiale cu privire la riscul digital.

O aripă secundară a unității de informații menționate mai sus este Unitatea de urgență a amenințărilor asimetrice (ACTA), care a fost inițiată după 11-09. ACTA monitorizează activitatea în întreaga lume, concentrându-se asupra cartelurilor de crimă organizată și de terorism. ACTA întocmește o bază de date completă a potențialelor amenințări prin elaborarea unor rapoarte lunare în baza informațiilor culese prin intermediul site-urilor web de monitorizare a grupurilor teroriste și interceptările de comunicare a organizațiilor teroriste. Cu toate acestea, o critică fundamentală a ACTA este că acesta încalcă continuu libertățile civile și confundă protestul cu activitatea teroristă.

Am putea întreba dacă aceste restricții sunt de ajuns atunci când am analiza o dată mai plus utilizarea tehnologiei de către teroriști în realitate. Așa cum a fost raportat de către mass-media spaniolă în urma investigațiilor despre atacurile de la metrou ale Al Qaeda în Madrid din 11 martie 2003, s-a constatat că, pentru a nu avea mesajele interceptate pe Hotmail, teroriștii au modificat numai utilizarea serviciului de mail gratuit. Legislația actuală permite autorităților să monitorizeze "inbox" și nu mai mult. Atacatorii de la Madrid au folosit pur și simplu un cont de e-mail, care a fost accesat de către toți și mesajele stocate în dosarul „drafts”. Încă odată, legislația pare a fi cu un pas în urmă.

„Forțele de apărare cibernetice” sunt în curs de dezvoltare în întreaga lume în încercarea de

a ține pasul cu viteza schimbărilor, dar, adesea, aceste încercări sunt încetinite de diviziuni interne cu privire la cine ar trebui să le conducă - forțele tradiționale militare sau civile. Foarte recent, o echipă formată din șapte persoane din întreaga lume, recunoscute pentru eforturile depuse în vederea securității cibernetice, a fost încredințată cu „cheile Internetului”. Fiecare din aceste persoane trebuie să se deplaseze într-o locație ascunsă din SUA pentru a „reporni” Internetului în cazul unei calamități, cum ar fi un atac cibernetic de proporții.³⁸

Concluzii

Protecția infrastructurilor critice crează un nou set de probleme la adresa securității naționale al unui stat, în care diferiți actori sunt implicați, și în care forța militară este mai puțin importantă. Într-o perspectivă de securitate mai largă, națiunile sunt confruntate cu amenințări care sunt greu de gestionat într-o manieră tradițională. Liniiile trasate între sectorul intern și extern, între sectorul public și privat, poliție și armată se întrepătrund, iar natura și cerințele securității naționale se schimbă rapid.

Analizând protecția infrastructurilor critice la câțiva actori globali, se poate observa necesitatea implementării unei culturi de securitate în acest domeniu, precum și la nivelul cetățenilor. Cultura de securitate este necesară pentru prevenirea unei situații critice, pe timpul sau după apariției situației de urgență și pentru a se evita sau pentru a se limita efectele dezastruoase ce decurg din astfel de situații.

Combaterea atacurilor cibernetice necesită un mix de instrumente și flexibilitate. Schimbul de informații și de bune practici, cu toate că este dificil între actorii statali, deoarece majoritatea dintre ei nu sunt dispuși să-și împărtășească vulnerabilitățile, ar fi o posibilă soluție. În aceste condiții, există nevoia de a crea un sistem bazat pe schimbul de date, având o structură de mijloc (o platformă comună) care să fie de încredere pentru toate părțile interesate. Realizarea unui set de standarde comune și regulamentele ale procedurilor este, de asemenea, de dorit.

O strategie coerentă ar avea nevoie de sprijin din partea guvernului, comunității de informații secrete și sectorului privat (de exemplu, companiile antivirus). Este importantă cooperarea între diferitele părți interesate, publice și private deopotrivă. Din punct de vedere practic, este de asemenea important pentru diferite părți interesate de a se întâlni în mod direct, deoarece pe aceasta se bazează încrederea și se facilitează astfel schimbul de informații.

Nevoia de cooperare internațională și pentru construirea relațiilor internaționale de care securitatea cibernetică depinde este, de asemenea, una legală, deoarece există diferite acte legislative privind protecția datelor. Legat de această problemă, este imperios necesar de a forma mai multe specialiști juridici în domeniul IT. În plus, în mod corespunzător, pentru a face față amenințărilor cibernetice, formarea polițiștilor în acest domeniu trebuie să fie îmbunătățită.

Educația este, de asemenea, foarte importantă, deoarece ar putea fi mai ieftină diminuarea posibilității unui atac decât de a suporta efectele sale după ce a avut loc. Mai multe ar trebui făcute pentru sensibilizarea cu privire la amenințările cibernetice și pentru a construi o cultură de securitate, atât în interiorul organizațiilor cât și în rândul publicului larg. Mass-media poate juca un rol important în responsabilizarea consumatorilor și sensibilizarea populației.³⁹

Note

¹ Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva, *Infrastructuri critice. Pericole, Amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, ed. UNAP, București, 2006, p.a 7

² *Idem*, op.cit, pp. 21-28

³ Martin C. Libicki, *Cyber Deterrence and Cyber War*, Rand Corporation, Santa Monica, 2009, p. 6

⁴ Raportul conferinței 'Cyber Defense in the Context of the New NATO Strategic Concept' organizate de Aspen Institute Romania 2 iunie 2010.

⁵ Rawal, R. (2010) "Responding To Cyberterror – A Failure To Firewall Freedoms?" (in "Understanding E-Government in Europe" edit Nixon, Koutrakou & Rawal, Routledge 2010

⁶ Ted G. Lewis, *Critical Infrastructure Protection in Homeland Security. Defending a Networked Nation*, John Wiley & Sons, New Jersey, 2006, p. 34

⁷ D. Wilkin, R. Raines, P. Williams, K. Hopkins, *Cyber Space Policy For Critical Infrastructures*, in *Critical Infrastructure Protection*, ed. by. Mauricio Papa, Sujeez Sheno, Springer, New York, 2008, p. 18

⁸ *Idem*, op. cit., p. 22

⁹ *Idem*, op. cit., pp. 24-25

¹⁰ *Cyberspace Policy Review. Assuring a Trusted and Resilient Information and Communications Infrastructure*, www.whitehouse.gov/assets/documents/Cyberspace_Policy_Review_final.pdf

¹¹ *National Security Strategy*, May 2010 (p.4)

¹² *Ibidem*, p.7

¹³ *Ibidem*, p.17

¹⁴ *Ibidem*, p.18

¹⁵ *Ibidem*, p.22

¹⁶ *Ibidem*, p.27

¹⁷ *Ibidem*, p.28

¹⁸ *Ibidem*, p.42

¹⁹ *Ibidem*, p.49

²⁰ *Ibidem*, p.50

²¹ http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/08/27/this_week_at_war_their_own_private_internet

²² Robert A. Clarke, Robert K. Knake, *Cyberwar. The Next Threat to National Security and What to do About It*, Harper Collins e-books

²³ *Ibidem*

²⁴ Gary D. Rawnsley, *The Laws of the Playground. Information Warfare and Propaganda Across the Taiwan Strait*, in *Cyber Conflict and Global Politics*, ed by Athina Karatzogianni, Routledge, New Yourk, 2009, p. 85

²⁵ *The National Security Strategy of the United Kingdom*, 2008, p.13

²⁶ *Ibidem*, p.23-24

²⁷ *Ibidem*, p.16

²⁸ *Ibidem*, p.21

²⁹ *Ibidem*, p.33

³⁰ *Ibidem*, p.44

³¹ *Ibidem*, p.54

³² *Defense et Securite nationale – le livre blanc*, juin 2008 p.53

³³ *Ibidem*, p.96

³⁴ *Ibidem*, p.106

³⁵ http://news.bbc.co.uk/local/bristol/hi/people_and_places/newsid_8855000/8855460.stm

³⁶ *Idem* 4

ABSTRACT

Critic infrastructures are those ones which are considered as vital for the state security, as stability, safety and security of the political systems, the positive developments with the economic, social, politica land military processes depends on them. Terrorism is an act intended to produce deliberate fear among the populations to put a pressure on governments to comply with terrorists' demands. Cyber-terrorism takes place in cyberspace but is different from the cyber-crime, as its goal is to produce fear and has a political motivation. A strong security culture and the intelligence sharing among the nations is vital for fighting against cyber-terrorism.

Izabela Moldovan and Ștefania Mucă are PhD candidates, specialized in Political Sciences within the National School for Political Studies and Administration.

Combaterea noului terorism. De la războiul tehnologic la „Human Intelligence”

Andreea Mihai

Amenințarea noului terorism nu poate fi ignorată, ea atentând la însuși nucleul existenței occidentale. Ritmul amețitor de dezvoltare a tehnologiilor a condus la luarea în considerare a unei revoluții informaționale care, tradusă în limbajul strategico-militar, echivalează cu emergența Revoluției în Afacerile Militare (RAM). Dominația prin superioritatea cunoașterii câmpului de luptă reprezintă punctul central, indispensabil în obținerea victoriei decisive împotriva unui adversar imprevizibil a cărui logică incertă nu poate fi contracarată decât prin anticiparea și stoparea precisă a acțiunilor planificate.

Discrepanța dintre atenția acordată diversificării studiilor din domeniul securității și tentativele de transpunere a noilor perspective de securitate în inițiative de planificare strategică este semnificativă. Cu toate acestea, Revoluția în Afacerile Militare răspunde necesității de conceptualizare a unei strategii viabile în condițiile mutațiilor tehnologice ale lumii postmoderne. Războiul informațional are ca ambiție atingerea perfecțiunii prin precizia informației și a armamentului în contextul interoperabilității tuturor tipurilor de forțe. Eficacitatea acestui nou tip de război se măsoară însă prin raportarea la capacitatea rapidă de adaptare a grupărilor teroriste.

În prezent, „nu există consens asupra faptului că atenția acordată chestiunilor militare încă reprezintă o responsabilitate importantă pentru știința socială, sau măcar asupra faptului că o cunoaștere a sistemelor militare este vitală pentru studiile de securitate”.¹ Cert este însă că atât securitatea cât și strategia sunt obligate în prezent să facă față unor conflicte deteritorializate în care

mijloace tehnologice și furii ancestrale sunt exploatate deopotrivă. Atât RAM cât și activitatea de tip *intelligence*, și în mod special HUMINT sunt părți complementare ale soluției.

I. Conceptualizarea unei strategii viabile în cadrul războiului tehnologic – RAM

Complexitatea a ceea ce Alvin Toffler² a conceptualizat sub denumirea de „al treilea val” în cadrul vastei arhitecturi civilizaționale implică și o serie de mutații în plan strategic ca modalitate de adaptare la epoca contemporană, post-industrială sau „informațională”. Reacția la aceste transformări în domeniul militar s-a concretizat sub forma Revoluției în Afacerile Militare (RAM) al cărei scop final este acela de a garanta conduita strategiei indirecte perfecte ca răspuns la viteza de adaptare a grupărilor teroriste care la rândul lor s-au transformat, printr-un fenomen similar de „Revoluție în Afacerile Teroriste” (RAT).

Originile războiului tehnologic

Evoluția tehnologică în domeniul proiectării de arme este privită în ultimii ani, de către puterile occidentale, ca un panaceu al confruntărilor armate și a fost însoțită de o transformare radicală a modului de a concepe planurile de război și doctrinele militare. În consecință, asistăm la o orientare a strategiilor spre abordări de tip postmodern. În mod paradoxal însă, războaiele prezentului se manifestă sub forme premoderne. Astfel, în timp ce țările occidentale dezvoltate tehnologic și cu importante resurse economico-financiare promo-

vează o viziune postmodernă a strategiei, în teatrele de conflict armatele acestora se ciocnesc de forțe animate de fervoarea primitivă a conștiinței religioase sfârșind într-o confruntare cu aspect pre-modern.³ În consecință, strategia nu poate neglija importanța lecțiilor trecutului, fiind obligată în același timp să se adapteze condițiilor tehnologice ale prezentului.

Utilizate pentru prima dată în 1991, cu ocazia Războiului din Golf, așa-zisele arme *inteligente* – de înaltă precizie și mare autonomie – au fost concepute în ideea de a prezerva viața actorilor implicați în conflictul armat, atât de partea agresorilor cât și de partea celor agresați. RAM a deschis astfel calea către misiunile militare fără luptă prin ceea ce americanii numesc „*kinder, gentler operations*”⁴. Obiectivul principal al RAM ar trebui să fie sumisiunea adversarului fără vărsare de sânge prin distrugerea de ținte strategice (depozite de armament, unități militare, puncte de comandă, etc.) evitând pe cât posibil producerea de efecte colaterale. Noii strategii ar fi nu atât din rândul militarilor și taticienilor cât din rândul civililor și informaticienilor care proiectează o analiză detașată a realității de pe teren. Superioritatea tehnico-militară asupra adversarului ar trebui să conducă la „războiul curat”.

În accepțiunea lui Latham, RAM înseamnă „utilizarea de forțe militare precise împotriva infrastructurilor de comunicații și de comandă inamice, accelerarea desfășurării operațiilor militare și dominația pe planul manevrei și al informației care ghidează lupta în totalitatea spațiului”⁵. Principalele noutăți tehnologice ale RAM: (1) performanța armamentului este mult sporită, ceea ce se reflectă în precizie și letalitate. De asemenea, tirul la distanță a permis înlocuirea factorului uman cu instrumente complet automatizate precum rachetele de croazieră sau dronele (UAV⁶); (2) detectarea și orientarea sunt perfecționate; (3) forțele armate sunt mai mobile și capacitatea lor de reacție rapidă crește datorită utilizării în timp real a sistemelor de informare; (4) operațiile militare sunt simultane și fac apel la intervenția combinată a forțelor, eludând distincția între categoriile de forțe.

Revoluția în Afacerile Militare reprezintă o revoluție tehnico-militară survenită în momentul când aplicarea de noi tehnologii sistemelor mili-

tare se combină cu aplicarea de concepte operaționale inovatoare și este însoțită de un proces de adaptare organizațională, cu scopul de a transforma în mod fundamental caracterul și modul de desfășurare a operațiilor militare⁷. Asistăm la apariția unui „sistem de sisteme” conceptualizat de către amiralul William Owens, vice-președinte al Statului Major General american, care consideră că interacțiunea și sinergia dintre C⁴ISR⁸ și munițiile ghidate cu precizie (PGM)⁹ conduc la apariția unei asemenea realități. Reprezintă însă oare RAM o veritabilă revoluție? Progresul în materie de descoperiri tehnologice aplicabile armamentului este incontestabil. Limitările însă, cu care valorificarea în practică a „sistemului de sisteme” se confruntă, aruncă o urmă de îndoială asupra completitudinii acestei revoluții.

Martin Libicki și Stuart Johnson¹⁰ vorbesc de dominația datorită cunoașterii spațiului de luptă – *Dominant Battlespace Knowledge (DBK)*, ca forță motrice a Revoluției în Afacerile Militare. DBK oferă posibilitatea cunoașterii dispunerii în teatru, a poziției și orientării forțelor adverse, ceea ce creează oportunitatea controlului spațiului conflictual necesar obținerii victoriei prin asigurarea interoperabilității categoriilor de forțe. Tehnologiile DBK acoperă trei arii: (1) *intelligence*, supraveghere și recunoaștere (ISR) care contribuie la cunoașterea în timp real a teatrului de luptă; (2) comandă, control, comunicații, aplicații computerizate și procesare a informațiilor (C4) care contribuie la crearea unui liant electronic între toți combatanții permițându-le să facă schimb de informații în timp real și să acționeze în mod simultan; (3) utilizarea PGM a căror forță de precizie cu rază lungă de acțiune permite limitarea angajării fizice directe prin operarea de lovituri de la distanță și oferă posibilitatea de a adapta acțiunea la fluxul de informații.

Elementele prezentate mai sus ca parte integrantă și în același timp definitorii pentru Revoluția în Afacerile Militare sunt înglobate în Viziunea Întrunită 2010 (JV 2010)¹¹ publicată în iulie 1996 de către Șeful Statului Major General american. JV 2010 reprezintă o proiecție programatică a viziunii americane asupra modului în care strategia militară a secolului 21 ar trebui să se contureze prin raport cu noile provocări ale

mediului internațional de securitate: „JV 2010 începe cu abordarea elementelor de continuitate și a schimbărilor din cadrul mediului strategic, inclusiv curente tehnologiei și implicațiile acestora asupra Forțelor Armate. Recunoaște importanța crucială a forțelor noastre actuale bine pregătite și pune bazele necesare consolidării lor prin stabilirea modului în care acestea vor lupta la începutul secolului 21”.¹²

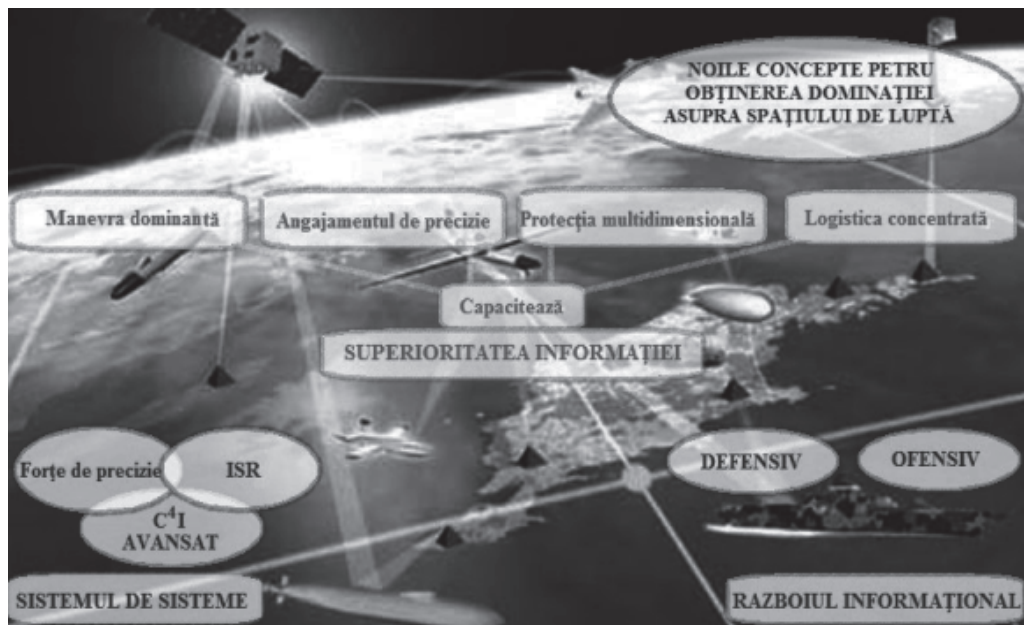
Documentul pune accentul, conform tezei „sistemului de sisteme”, pe importanța superiorității în domeniul informației, superioritate obținută în teatru datorită dezvoltărilor tehnologice. Superioritatea informației este definită ca fiind „capabilitatea de a colecta, procesa și disemina un flux neîntrerupt de informație, în timp ce abilitatea de a face același lucru este exploatată sau eliminată”¹³. Sunt identificate patru concepte operaționale care ar trebui să permită atingerea gradului de „dominare a întregului spectru”¹⁴ prin aplicarea a patru concepte operaționale: manevra dominantă, angajamentul de precizie, protecția multidimensională și logistica concentrată.

Manthorpe sintetizează prin intermediul graficului alăturat modul în care JV 2010 anticipează implementarea „sistemului de sisteme” ca fenomen care implică conjugarea C4I/ISR/PGM sub forma unui unic sistem operațional, combinând războiul informațional ofensiv și

defensiv, cu scopul de a oferi Statelor Unite superioritatea informațională necesară pentru a face față noilor condiții de luptă.¹⁵ Avem de a face cu un război în rețea, definit sub forma „unui complex de concepte și capacități militare referitoare la confruntarea armată, care permit părților combatante să dobândească un avantaj complet în domeniul informațiilor disponibile și să folosească toate mijloacele într-o manieră rapidă și flexibilă”¹⁶.

Cu toate acestea, Revoluția în Afacerile Militare suferă de anumite limitări care îi prejudiciază statutul de strategie-garant a victoriei curate în războaiele de tip chirurgical. În primul rând, teza din spatele RAM face abstracție de dimensiunea umană și interacțională a războiului. În acest sens, este interesant de făcut distincția între paradigmele strategice științifico-rațională și istorică. Dacă în cazul paradigmei științifico-raționale războiul este conceput ca fiind determinat de factori constanți și prin urmare predictibili, făcând astfel posibilă dezvoltarea unei teorii strategice universale și independente de specificitățile fiecărui conflict, paradigma istorică consideră războiul ca fiind un fenomen socio-politic singular prin caracteristicile sale și care nu poate fi obiectul unei extrapolări¹⁷.

Or, RAM este proiectată dintr-o perspectivă pozitivă care o încadrează în determinismul

optimist al paradigmei științifico-rațională. În realitate însă, nu trebuie ignorat pericolul asimilării conceptului de superioritate a informației cu cel de superioritate a cunoașterii. Rețeaua informațională a RAM nu poate, prin urmare, compensa absența unei aprofundări a realității socio-politice a ariei conflictuale. În mod special în cazul noului terorism, caracterul imprevizibil, care condiționează acțiunile violente ale acestora, trebuie tratat dintr-o perspectivă cultural-religioasă.

Ca o confirmare a acestei afirmații, transpunerea în practică a RAM nu a făcut întocmai dovada eficienței estimate. Exemplele cele mai elocvente în acest sens sunt războiul din Golf și intervenția NATO în Kosovo. În ambele cazuri, instrumentalul militar a demonstrat avansul tehnologic considerabil asupra adversarului. Cu toate acestea, superioritatea americană a fost viciată de diverși factori, iar tentativa de a atinge performanța unui «război curat» fără victime colaterale ale confruntărilor armate nu poate fi probată de realitatea din teatru. Astfel, «în ciuda superiorității quasi-totale a NATO în materie de informație, cunoașterea sa asupra situației de pe câmpul de luptă a fost manipulată de forțele armate serbe mai des decât ne-am imagina. Din moment ce interpreții, umani și informatizați, ai datelor culese de serviciile de informații au fost păcăliți, acest lucru a condus la irosirea muniției pe momeli sau ținte greșite inducând evaluări eronate ale situației reale la sol. Acest fapt a afectat de asemenea atât misiunile esențiale cât și evaluarea pagubelor cauzate»¹⁸.

RAM vs „RAT”

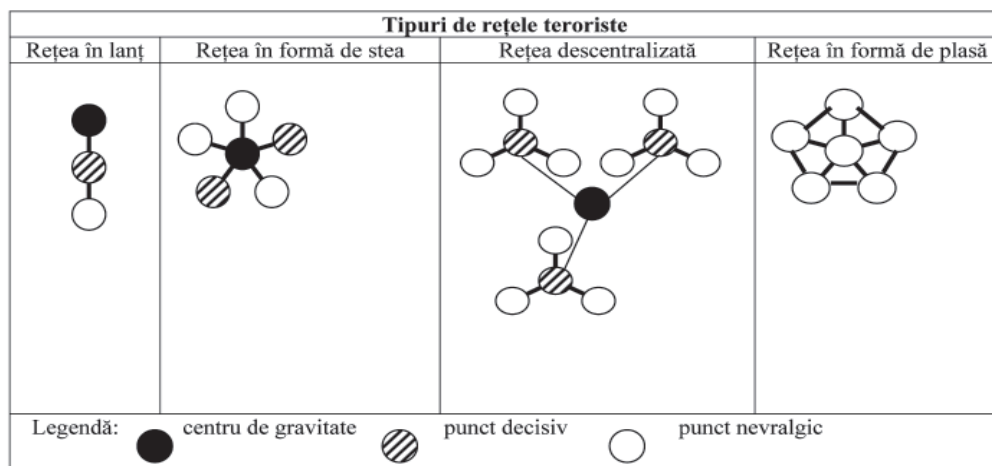
Simplă evoluție sau veritabilă revoluție, RAM nu a avansat în mod univoc în favoarea democrațiilor occidentale, reprezentate prin excelență de Statele Unite. În paralel, asistăm la o transformare fără precedent a modului în care grupările teroriste se structurează și își coordonează activitatea cu scopul de a întreprinde acte violente prin a căror amplasare și caracter spectacular răspândesc teroare în sânul populațiilor vizate. Nu sunt numai armatele occidentale cele care și-au adaptat strategiile în vederea valorificării noilor tehnologii. La rândul lor, grupările teroriste și-au apropiat instrumentalul tehnologic modelându-

se la nivel organizațional pentru a face uz cât mai eficient de acesta.

Astfel, dacă pe de o parte se vorbește despre o „revoluție în afacerile militare” (RAM), caracterul contagios al transferului tehnologic, tipic mondializării, a permis și complexifierea fenomenului terorist, printr-un fel de „revoluție în afacerile teroriste” (RAT). Evoluția sistemului de comunicații prin generalizarea accesului la tehnologiile de informații a creat oportunitatea pentru structurile teroriste de a se diversifica, devenind din ce în ce mai eficiente și mai rezistente la operațiile contrateroriste.

O definiție suficient de comprehensivă a „RAT” ar fi: „indicarea unei transformări radicale în natura activităților teroriste, consecință a progresului tehnologic care, asociat cu schimbările profunde în ceea ce privește obiectivele grupărilor teroriste și cultura lor organizațională, modifică în mod fundamental caracterul și desfășurarea operațiilor teroriste”¹⁹. Prin urmare, accesul la tehnologiile de informații a permis grupărilor teroriste să își eficientizeze operațiile și să își adapteze structurile ierarhice în așa fel încât depistarea nucleelor și eliminarea organizației, în ansamblul său, să fie îngreunată. Complexificarea modului de organizare a grupărilor teroriste ale căror ramificații se extind astăzi la nivel internațional poate fi cel mai bine descrisă prin următoarea diagramă.

Se poate constata dispunerea în rețea a modelelor de organizare, iar modul în care a evoluat această dispunere a elementelor funcționale în cadrul rețelei teroriste i-a permis acesteia autonomizarea până la gradul în care centrul său de gravitate nu mai este indispensabil funcționării grupării. Prin elemente funcționale înțelegem: centrul de gravitate, punctele decisive și punctele nevralgice. Centrul de gravitate constituie nucleul ideologic și doctrinar al rețelei oferind în același timp baza strategică necesară concretizării trecerii la act. Punctele decisive simbolizează membrii rețelei cu rol de conducere, aflați în legătură cu liderul. Deși au aparent rol de intermediari, receptori doctrinari și executanți ai strategiei concepute de centrul de gravitate, aceștia se pot erija în conducători independenți în cazul în care este necesară suplinirea rolului de conducător. Așa-zisele puncte nevralgice ale

rețelei reprezintă de fapt partea organică a grupării, executanții care în lipsa unui coordonări din partea superiorului ierarhic pot continua să activeze în mod autonom, asigurând astfel continuitatea ideologică a grupului și care sunt totuși dispensabili și ușor de înlocuit.

În ceea ce privește cele patru tipuri de dispunere în rețea a grupărilor teroriste, fiecare dintre acestea prezintă anumite avantaje și dezavantaje. Complexificarea rețelelor are ca scop eliminarea vulnerabilităților în fața acțiunilor contrateroriste. Având în vedere că esențială este perpetuarea activității, eliminarea centrului de gravitate se dovedește a fi dezastruoasă mai ales în cazul rețelei în lanț. Nici delegarea autorității doctrinale către punctele decisive nu reprezintă un garant al supraviețuirii grupării, menținându-se caracterul fragil al grupului o dată cu expunerea factorilor săi centrali. O soluție ar fi reprezentată de planificarea structurii sub forma rețelei de tip descentralizat, mai flexibilă decât primele două prin faptul că asigură autonomia subgrupurilor eliminând riscul anihilării rețelei o dată cu capturarea centrului de gravitate.

Ceea ce numim aici „Revoluție în Afacerile Teroriste” se produce însă de abia în momentul în care apare rețeaua în formă de plasă. Multitudinea de interconexiuni asigură diversificarea rețelei și extinderea acesteia într-un ritm dificil controlabil. Pericolul generat de o astfel de structură este cu atât mai mare cu cât baza doctrinară și fervoarea religioasă deja inoculată se mențin în paralel cu generarea capacității de auto-organizare la nivelul celulei care acționează în mod

adaptat spațiului în care evoluează. Putem vorbi în acest caz de apariția unei „rețele stupide” ca opus al celei „inteligente” centralizate. În „rețeaua stupidă” nu mai este rețeaua cea controlează modul de propagare a informației, ci este informația cea care dă impulsul necesar funcționării rețelei lăsând libertate utilizatorului – punctul nevralgic – să o interpreteze²⁰.

Oricât de stupidă s-ar prezenta în aparență logica structurării rețelei în formă de plasă, ea oferă grupărilor teroriste posibilitatea de a contrabalansa în mod eficient eforturile adversarului. Lupta are loc pe teren comun, iar instrumentele utilizate sunt asemănătoare. Diferența esențială între RAM și “RAT” se conturează la nivelul logicii în spiritul căreia sunt concepute strategiile determinate de cele două „revoluții”. Astfel, dacă Revoluția în Afacerile Militare a fost concepută datorită necesității de a proiecta o bază strategică adaptată unui mediu de securitate apreciat ca fiind generator de asimetrie, o dată aplicată ea pare să răspundă mai degrabă unei logici disimetrice conform căreia se face apel la superioritatea cantitativă și calitativă a forțelor.

Pe de altă parte, „Revoluția în Afacerile Teroriste”, lipsită de orice bază conceptuală, se prezintă în mod paradoxal mai bine ancorată în logica asimetrică căutând să obțină avantaje prin exploatarea vulnerabilităților adversarului, evitând în același timp confruntările în care acesta și-ar putea impune atuurile. Pentru a face dovada unei veritabile revoluții, însușirea inovațiilor tehnologice trebuie să conducă la o transformare profundă a doctrinei și a organizării. În

cazul „RAT”, complexificarea structurii și modul de acțiune al grupărilor teroriste fac dovada asimilării pe deplin a acestor principii. Rămâne de văzut dacă RAM depășește cadrul unei simple evoluții tehnologice care oferă într-adevăr Occidentului superioritatea calitativă a instrumentului militar, fără a fi însoțită de o transformare profundă a doctrinei și a conceptelor organizaționale determinate în proiectarea strategică a operațiilor militare.

II. Rolul humint în lupta împotriva noului terorism

Majoritatea lucrărilor care abordează problematica serviciilor de informații debutează cu tentativa unei definiții, încercare timidă de a justifica și poate de a scuza îndrăzneala abordării unei astfel de teme ... secrete. Atacurile din data de 11 septembrie 2001 au jucat un rol esențial în eliminarea pudorii cu care activitatea serviciilor de informații era privită până în acel moment. Eșecul care i-a fost atribuit a declasificat până la un anumit nivel lumea secretă a spionilor, iar surpriza a provenit tocmai din concluzia analiștilor potrivit căreia deficiențele deși variate se evidențiau tocmai când venea vorba de agenții pregătiți pentru munca de teren.

În cele ce urmează, nu vom face excepție de la regulă și vom începe prin a defini, din simț practic, sensul unui termen care va fi des folosit în corpul lucrării. Lowenthal definește noțiunea de *intelligence* ca un „proces prin care anumite categorii de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, colectate, analizate și furnizate decidenților politici; produsele acestui proces; păstrarea acestor procese și informații prin activități de contrainformații; desfășurarea de operații conform solicitării autorităților legale”. Procesul definit de Lowenthal evoluează în șapte etape: identificarea nevoilor și priorităților, colectarea de informații; procesarea și exploatarea informației colectate pentru a produce *intelligence*; analiză și producție; diseminarea către decidenții politici; consum; *feedback*.²¹

În cadrul comunității de informații se distinge ca „una dintre cele mai versatile și puternice surse de informații disponibile pentru alertarea

asupra unei situații și luarea de decizii”²², activitatea de „human intelligence” (HUMINT). Categorie a *intelligence* derivată din informațiile colectate și furnizate prin surse umane, activitatea HUMINT este deosebit de valoroasă, dacă nu chiar garant al succesului în cazul operațiilor urbane sau pe un teren complex, unde informația obținută prin mijloace tehnice nu poate fi suficientă indiferent de performanțele *high-tech*.

Comunitatea americană de informații în secolul 21. Eșec și conștientizare

«CIA a fost distrusă în mod metodic de «corectitudinea politicii», de meschinele gherile interne, de carierism și de multe altele. [...] Pe 11 septembrie, factura acestei neglijențe enorme a fost adusă în ochii lumii»²³.

Robert Baer

Raportul IC21²⁴, făcea referință încă din 1996 la necesitatea comunității de informații de a se adapta la condițiile de securitate strategică a secolului 21: „Statele Unite au în continuare nevoie de o comunitate de informații puternică, capabilă și din ce în ce mai flexibilă. Această necesitate nu s-a diminuat o dată cu sfârșitul Războiului Rece. Într-adevăr situația este, în cele mai multe cazuri, mai complexă și mai dificil de abordat decât în perioada de bipolaritate, relativ stabilă, a Războiului Rece. Prin urmare, deși considerăm că securitatea noastră națională este mai puțin amenințată, cererea de informații se menține. Obiectivul securității noastre naționale s-a schimbat, dar misiunea comunității de informații a rămas neschimbată: furnizarea la timp de informații către decidenții civili și militari, sprijinirea operațiilor și desfășurarea de anumite operații – inclusiv acțiuni sub acoperire – la cererea oficialilor.”²⁵

Cu toate acestea, atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 nu au fost anticipate în mod corespunzător, făcând dovada incapacității comunității americane de informații de a trata în mod adecvat problematica teroristă și implicit de a-și juca rolul de parte integrantă a soluției în războiul declanșat ulterior. O adevărată controversă s-a stârnit în jurul modului în care comunitatea serviciilor de informații americane ar fi trebuit să acționeze înainte de producerea catastrofei. Majoritatea experților au tras concluzia că

tragicul eveniment s-a datorat unui masiv eșec al serviciilor americane de informații. Principalele critici făceau referire la două fenomene – „stove-piping” și „connecting the dots”²⁶. Într-o încercare de traducere brută, voi folosi în continuare ca echivalent al termenului în engleză, „stovepiping” – „sistemul de tip canal”, iar pentru „connecting the dots” – „interconectarea punctelor”.

„Sistemul de tip canal” reprezintă expresia folosită în mod metaforic în domeniul comunităților de informații pentru a descrie izolarea organizațiilor sau a structurilor naționale în raport una cu cealaltă, protecția nejustificată a informațiilor interne și evitarea colaborării în dauna eficienței. Informațiile nu sunt plasate în context, fie sunt trecute cu vederea, fie sunt prezentate în mod selectiv decidenților pentru a susține anumite concluzii. O altă posibilitate este aceea a transiterii sau, mai bine zis a canalizării informațiilor direct către decident fără a fi fost trecute inițial prin filtrul experților analiști și fără a fi consultate și de alte structuri cu expertiză în domeniu cu scopul de obține un raport analitic riguros. Pe de altă parte, „interconectarea punctelor” face trimitere la indiciile apărute înainte de producerea atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 și care nu au fost urmărite și nici transmise spre analiză între principalele două servicii de informații americane – CIA (*Central Intelligence Agency*) și FBI (*Federal Bureau of Investigation*).

Urmarea acestor două fenomene a fost eșecul interpretării corecte a datelor obținute și păstrate în mod dispersat de diferitele agenții guvernamentale formând în ansamblu comunitatea de informații a Statelor Unite. „Sistemul de tip canal” este evocat și în IC21 ca având un efect negativ și direct asupra analizei. Raportul comunității de informații atrăgea deci atenția, cu cinci ani înainte de producerea tragicilor evenimente, asupra necesității implementării unei sinergii între diferitele moduri de colectare a informațiilor. Stabilirea acestei sinergii ar echivala cu o reconciliere conceptuală dar și de facto între tehnologizarea *intelligence* și HUMINT; „un raport HUMINT ar trebui să conducă la o imagine ca mod de confirmare; un semnal interceptat ar trebui să confirme un raport HUMINT, etc.”²⁷ Din păcate, sistemul informativ american a ră-

mas și ulterior publicării raportului un „sistem de tip canal”, fragmentat și competitiv în interiorul său, în ciuda semnalului de alarmă tras de IC21.

În mai 2001, președintele George W. Bush a solicitat șefului CIA (Agenția centrală de informații), George Tenet să stabilească două comisii una externă și cealaltă internă cu scopul de realiza o analiză cuprinzătoare de revizuire a comunității de informații a Statelor Unite. Această ar fi trebuit să fie prima analiză de gen de la publicarea IC21 în 1996. Comisiile erau programate să prezinte în septembrie 2001 analizele lor independente asupra amenințărilor și priorităților sectorului intelligence, trecând în revistă capacitățile și prezentând necesarul de noi tehnologii pentru colectarea și analiza informațiilor, precum și de reorganizare structurală.²⁸ Raportul Comisiei 9/11 a realuat această problemă, propunând restructurarea comunității de informații a Statelor Unite și crearea unui „țar” al sectorului de informații pentru o mai bună coordonare și partajare a informațiilor secrete.

O tentativă concretă de reformare a comunității de informații a Statelor Unite a fost întreprinsă în 2004, prin semnarea de către George W. Bush a „Actului de reformă a sectorului de informații și de prevenire a terorismului” (*The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act*). Obiectivul actului era acela de a contribui la crearea unei comunități de informații mai unită, mai coordonată și mai eficientă. Un prim pas în procesul de întărire a mijloacelor de coordonare, dar și de control al selecției operate asupra fluxului de informații, a fost realizat prin crearea postului de *Director of National Intelligence*, numit de către Președinte și cu rol de consiliere a acestuia. Directorul supraveghează toate cele 15 agenții naționale de informații, inclusiv CIA.

Pe lângă aceasta, este prevăzută o serie întreagă de măsuri al căror scop este crearea unei comunități de informații unite, coordonate și eficiente. Printre aceste măsuri se numără: crearea unui Centru Național de Contraterorism (National Counterterrorism Center - NCTC) și a unui Centru Național de Contra-proliferație (National Counter Proliferation Center); mandatarea partajării de informații între toate nivelele guvernului sau restructurarea FBI prin crearea unei direcții „intelligence”. Analiza astfel furnizată

ar trebui să rezulte din conjugarea eforturilor de analiză a tuturor surselor disponibile comunității de informații și să fie transmisă unei arii extinse de beneficiari.

În continuare, *Strategia Națională pentru Securitatea Patriei – National Strategy for Homeland Security (NSHS)*, publicată în octombrie 2007, atrage atenția asupra necesității stabilirii unui sistem de informații și de avertizare, capabil să detecteze amenințarea teroristă înaintea producerii unui atac și recunoaște încă o dată incapacitatea agențiilor naționale de a coopera în procesul de analiză a informațiilor datorită anumitor bariere legale și culturale. Concluzia ar fi că, în domeniul prelucrării și utilizării informațiilor provenite din documente în limbi straine și al identificării, colectării și analizării informației, comunitatea de informații a Statelor Unite nu a reușit să amelioreze semnificativ deficiențele identificate anterior. Cu toate acestea, analiza potențialului comunității de informații atrage atenția nu numai asupra deficiențelor sale dar și asupra capacității sale de a preveni sau contracara amenințările de natură teroristă.

*Strategia Națională pentru Securitatea Patriei*²⁹ evidențiază patru categorii de analiză de tip intelligence a informațiilor care deși distincte se interconectează: (1) analiza amenințării tactice – analiza activităților teroriste prezente și potențiale este vitală în prevenirea terorismului și oferă informații cu privire la ținte, securitatea și siguranța publică; (2) analiza strategică a inamicului – cunoașterea aprofundată a organizațiilor teroriste, a motivațiilor, scopurilor, capacităților și slăbiciunilor acestora; (3) evaluarea vulnerabilităților – proiecția consecințelor pe care diverse atacuri teroriste le-ar putea avea asupra anumitor infrastructuri sau sectoare ale economiei sau guvernului, cu scopul întăririi capacității de apărare; și, (4) integrarea amenințare-vulnerabilitate – detectarea și estimarea amenințărilor și capacităților teroriste îndreptate împotriva anumitor sectoare vulnerabile cu scopul prevenirii.

De asemenea, *Strategia Națională pentru Securitatea Patriei* stabilește modalitățile de acțiune derivate din analiza informațiilor și din activitățile de tip intelligence. Avem de-a face în general cu trei perspective acționale: (1) acțiunea tactică de prevenire – împiedică punerea în

aplicare a planurilor teroriste; (2) acțiunea de avertizare și protecție – include activarea planurilor de urgență, desfășurarea pe teren a echipelor de pază și protecție, intensificarea măsurilor de securitate și avertizarea populației; și (3) răspunsul strategic – capacitățile strategice vor completa arsenalul militar în concordanță cu evoluțiile tehnologice iar trecerea la acțiunea va fi o decizie bazată pe analiza de tip intelligence.

Conștientizarea pericolului terorist se reflectă într-o serie de recomandări referitoare la inițiativele care sunt considerate necesare în cadrul comunității de informații în vederea îmbunătățirii sistemului *intelligence* și a eficienței prevenirii: diversificarea personalului FBI prin includerea de specialiști cu expertiză pe zone geopolitice și lingviști și intensificarea cooperării între FBI și CIA; construirea de noi capacități ca urmare a unei abordări de analiză integrată a amenințărilor și vulnerabilităților al cărui rezultat constă în prioritizarea modului în care este proiectată protecția infrastructurii critice și îngreunarea stabilirii unei ținte de către teroriști; crearea unui sistem de consiliere la nivel național cu rol în ridicarea nivelului de alertă și definirea măsurilor de răspuns; utilizarea unei analize pornind de la achiziționarea de produse cu „uz dual”, potențial folosibile în organizarea unui atac; apropierea perspectivei teroriste pentru înțelegerea logicii directe și atingerea unui anumit grad de predictibilitate în ceea ce privește modul de operare.

În urma unei scurte analize asupra cadrului conceptual destinat procesului de remodelare a comunității de informații a Statelor Unite, putem constata că prevenirea atacurilor teroriste s-a aflat în ultimul deceniu în centrul preocupărilor administrației americane. Penetrarea sistemului de „securitate a patriei” a determinat adoptarea a numeroase măsuri care vizează capacitatea comunității de informații și eliminarea deficiențelor din interiorul acesteia. Nu trebuie însă neglijat rolul pe care activitatea de tip intelligence îl joacă, sau mai bine spus, ar trebui să îl joace în sprijinul operațiilor militare. Întărirea protecției oferite cetățenilor este într-adevăr o necesitate, amenințarea teroristă nu va dispărea prin control și izolare, ci prin contracararea fenomenului și eradicarea sa din rădăcină. Prin urmare sprijinul de tip intelligence acordat operațiilor militare – Support to Military Operations (SMO) – este vital.

Cauzele unei neglijențe regretabile: dezvoltarea **HIGH-TECH** în detrimentul **HUMINT**

„Înainte de toate, succesul în afacerile de tip intelligence constă în înțelegerea modului în care alte popoare, alte culturi, alte țări, percep lucrurile și vor reacționa în diverse situații.”³⁰

Tom Wilson, Director, Agenția de Informații a Apărării, 9 iunie 2001

Războaiele convenționale permiteau impunerea supremației pe câmpul de luptă a uneia dintre părți datorită superiorității puterii militare. Superioritatea numerică și avantajul tehnologic nu mai sunt însă garanții ale victoriei în cazul luptei împotriva forțelor neregulate ale insurgenților. Terorismul intră din păcate în această categorie, iar inferioritatea tehnologică și economică este mai puțin relevantă în confruntarea cu o structură fluidă ale căror acțiuni dispersate ignoră logica strategică a combatanților pregătiți pentru un tip de război puternic tehnologizat și totuși încă ancorat în proiecția strategică convențională.

Concluzia a venit destul de repede: „Fără un sistem eficient de *intelligence* capabil să furnizeze în timp util informații corecte guvernului și armatei, forțele convenționale și instituțiile sunt practic oarbe în campania de contra-insurgență”³¹. Neglijat pentru o perioadă de timp, probabil datorită relaxării intervenite în mediile de securitate o dată cu finalizarea Războiului Rece, sectorul *intelligence* și-a găsit un nou oponent, noul terorism. Elementul de noutate a luat prin surprindere Statele Unite și a impus revitalizarea unei ramuri neglijate în cadrul comunității de informații americane, HUMINT.

James Corum argumentează în „*Fighting the War on Terror: a Counterinsurgency Strategy*” asupra modului în care s-a ajuns la ceea ce el numește „preferința culturală” pentru dimensiunea *high-tech* a sectorului de *intelligence*³². Din perspectiva, agentului recent pensionat, Robert Baer, CIA suferise în paralel cu Revoluția în Afacerile Militare o transformare radicală în sensul ultra-tehnologizării tuturor componentelor sale în detrimentul muncii de teren a agenților din ce în ce mai puțin numeroși. Astfel, dacă spionajul uman rămăsese o simplă reminiscență a Războiului Rece, sateliții, internetul și interceptările electronice erau

considerate ca fiind noua cale spre un *intelligence* mai rapid, mai eficient și, de ce nu, mai curat.

Rezultatul acestei ultra-tehnologizări a mediul de operare a sectorului de *intelligence* a fost crearea unui sistem tactic și operațional cu adevărat impresionant bazat pe elemente precum misiunile de recunoaștere în aer, ideal prin intermediul dronelor, și supravegherea satelitară. Toate acestea pot să ofere cu siguranță o proiecție obiectivă a spațiului dominat de inamic. Prin intermediul imagisticii și a diversilor senzori (de mișcare, de căldură...) sunt obținute informații prețioase în ceea ce privește detectarea fără riscuri și localizarea de vehicule, depozite și unități de mari dimensiuni ale inamicului. Informațiile obținute în acest mod s-au dovedit a fi însă extrem de costisitoare și insuficiente.

În primul rând, o dată depășită logica strategică a războiului convențional s-a constatat că mobilitatea adversarului, în cazul Afganistanului și Irakului exponent al terorismului este deosebit de ridicată. Prin urmare, dacă armata convențională se îngrijește de protejarea ariei din spatele frontului cu tot ce implică aceasta – cartier general, depozite de muniții și de combustibili, barăci și altele – insurgenții, în cazul nostru, nu posedă noțiunea de linie de front, elemente de logistică sau industrie de război, iar „cartierul general” este dotat cu elemente de bază în așa fel încât să poată fi transferat cu ușurință în altă locație, în orice moment. Ascunzătorile teroriste sunt dispersate și imposibil de detectat prin intermediul imaginilor obținute prin satelit.

În al doilea rând, neglijența unei dimensiuni esențiale în cunoașterea capacităților adversarului a avut consecințe dezastruoase pe teren. În teatrele de operații, cel mai adesea deplasate în mediul urban, am asistat la o luptă inegală între forțele occidentale și insurgenți/teroriști. Este vorba de transpunerea în realitate a teoriei derridiene asupra „noii violențe arhaice”. Superioritatea tehnologică a capacităților trupelor americane și aliate a fost anulată de modul de operare al adversarului. Fanatismul religios al celui din urmă a fost completat de avantajul unei excelente cunoașteri a mediului în care s-au desfășurat și în care, de altfel, încă se poartă luptele.

Este vorba aici de capacitatea exponenților grupărilor teroriste de a valorifica cunoașterea

contextului cultural și social în care își pregătește și operează atacurile. În Afganistan sau Irak, în afară de cunoașterea firească a terenului, teroristul stăpânește limbajul, este familiarizat cu cutumele societății și se confundă cu ușurință printre masa de civili. Adversarul în acest caz are de la bun început bine integrat sectorul *intelligence* în gama capabilităților pe care le utilizează.

În al treilea rând, insurgenții desfășoară și o activitate eficientă de *contra-intelligence*. Omniprezenți, membrii grupărilor teroriste sunt bine infiltrați și fie că beneficiază de un anumit grad de popularitate, fie că sunt pur și simplu temuți de către populație, au posibilitatea de a detecta eventualele scurgeri de informații care le-ar putea prejudicia gruparea și activitatea. Prin urmare, superioritatea pe care insurgenții o dețin la capitolul *intelligence* anulează potențialul avantaj dat de complexitatea tehnologică a capabilităților deținute de forțele occidentale.

În consecință, mitul construit al infailibilității informațiilor prelevate prin intermediul mașinăriilor s-a prăbușit și necesitatea reîntoarcerii „la munca de bază a spionului, la colectarea de informații pe teren, atât de ingrată, atât de inconfortabilă, atât de periculoasă adeseori, oricare ar fi misiunea agentului”³³ s-a impus. Recunoașterea faptului că „într-o campanie împotriva insurgenților și teroriștilor, principalul mijloc de colectare a informațiilor de tip *intelligence* este prin contactul direct cu oamenii – în terminologie militară, prin intermediul „human intelligence” sau mai simplu HUMINT”³⁴ a venit totuși cu o oarecare întârziere comparativ cu urgența necesităților de pe teren. Dificultatea acceptării acestei reale necesități și concretizarea adoptării de măsuri concrete de către administrația americană au derivat din „preferința culturală” pentru dimensiunea *high-tech* a sectorului de *intelligence* și subestimarea efectelor unei activități de tip HUMINT.

Revoluția în Afacerile Militare a permis o dezvoltare fără precedent în domeniul tehnologiilor cu uz militar, la nivel de arme, comunicații și *intelligence*. Deși unul dintre elementele definitorii ale RAM sunt asigurarea interoperabilității, concentrarea pe tehnologie, în cursa către idealul strategiei indirecte perfecte, a determinat o anumită detașare față de realitatea de pe teren. Ori,

în lupta împotriva terorismului abordarea culturală și cunoașterea mediului social sunt indispensabile pentru detectarea și recunoașterea țintelor. Mecanismele de organizare și capabilitățile aferente C4ISR sunt deosebit de importante în eficientizarea efectelor în acest război de uzură împotriva terorismului. Cu toate acestea, importanța unui efort susținut de ameliorare a capacității HUMINT în cadrul activității generale de tip *intelligence* a armatei a fost recunoscută tardiv și a devenit dificil de integrat în marele sistem al sistemelor.

Predilecția către abordarea *high-tech* este de înțeles din perspectiva militară. Studiile arată că majoritatea superiorilor ierarhici în mediul militar aveau la bază, în momentul declanșării războiului global împotriva terorismului, o pregătire academică tehnică. Preocuparea pentru supremația tehnologică a capabilităților este explicabilă din punctul de vedere al logicii Războiului Rece, în timpul căruia imposibilitatea echilibrării superiorității numerice a forțelor sovietice cu forțe similare a determinat armata americană să perfecționeze și să inoveze partea tehnologică. Rezultatul a fost că până în 1997, de fapt, 70% din capacitatea armatei de spionaj uman au fost mutați în forțele în rezervă, sau eliminați cu totul din sistem.³⁵

Profesionalizarea unei părți semnificative a armatei pe filieră tehnică a condus pe de altă parte la marginalizarea analizelor provenite de la agenții serviciilor secrete, analize bazate pe informații obținute în urma unei activități de spionaj uman și fondate pe interpretări contextuale. Limitările sau inexactitățile prezentate de aceste analize au reprezentat un dezavantaj în favoarea informațiilor precise furnizate prin recunoașterea operată din satelit sau aparate de zbor fără pilot (UAV – unmaned aerial vehicle). Această „preferință culturală” a determinat în timp un deficit cât se poate de serios în rândul ofițerilor capabili să joace roluri de agenți pe teren. Cunoașterea limbilor străine a devenit o raritate, iar specializarea pe arii geopolitice și implicit aprofundarea de spații istorice și culturale nu era nici ea o practică curentă în rândul cadeților.

Pe lângă orientarea *high-tech* în rândurile armatei și a comunității de informații, un alt impediment de data aceasta în calea acceptării HUMINT este unul de ordin politic și moral.

Spionajul uman implică și desfășurarea de către agentul sub acoperire a unor activități ilegale. Asocierea în sine cu indivizi care sunt suspecti de a comite acte teroriste sau fie și numai relaționarea sub o formă sau alta cu o grupare teroristă va impune fără îndoială adoptarea unui comportament asemănător de către cel care încearcă să penetreze grupul respectiv. Cunoașterea limbajului, a mentalităților și adoptarea unui stil de viață similar adversarului garantează nu numai integrarea în grup și accesul la informații prețioase din interior, dar și supraviețuirea agentului. Spionajul uman a fost ca urmare perceput pentru o îndelungată perioadă de timp ca o „slujbă murdară”³⁶, iar războiul tehnologic, curat, de tip chirurgical fusese programat în așa fel încât să fie evitate astfel de experiențe.

Idealismul american a fost regretabil în această privință, limitările impuse asupra operațiilor sub acoperire și trecerea în rezervă a multor agenți experimentați creând un vid în cadrul capacității americane de HUMINT. Ori, formarea de noi agenți comportă pregătirea evolutivă în cadrul unui proces de specializare de durată. Agentul, înainte de a fi trimis în misiune, pe teren, trebuie să ajungă la un nivel de expertiză care implică cunoașterea limbii dar și înțelegerea istoriei, sociologiei, culturii și politicii țării în care urmează să-și desfășoare activitatea³⁷. Ulterior, infiltrarea în mediul social frecventat de insurgenți presupune o perioadă de familiarizare precum și stabilirea și selectarea de contacte capabile să furnizeze informații fiabile.

Efectul negativ provocat de deficitul HUMINT în sprijinul operațiile, o dată cu declanșarea războiului din Irak, este descris în raportul diviziei 1 de marină – „Operation Iraqi Freedom (OIF): Lessons Learned”³⁸, datat din mai 2003. Conform raportului, capacitățile HUMINT s-au dovedit deosebit de valoroase și extrem de eficiente. Resursele alocate acestui sector esențial al *intelligence*-ului militar au fost însă insuficiente, iar modul haotic de transmitere a informațiilor, indiferent de sursă, fără o selecție prealabilă și interpretare personalizată în funcție de necesitățile beneficiarului au prejudiciat fluxul informațiilor și valorificarea acestora la timp.

În paralel, au fost constatate și limitări ale tehnologiilor furnizoare de *intelligence*. Spre exemplu,

eficacitatea sistemului de Recunoaștere Vizuală a Aerului – *Visual Air Reconnaissance (VAR)* – a fost marginală, iar sprijinul din partea sistemului de imagistică națională sub forma de colecții ad-hoc a lipsit în bună parte. Concluzia a fost că deși divizia a avut la dispoziție un nivel fără precedent de claritate asupra disunerii în spațiu a echipamentelor inamice cu supraveghere virtuală permanentă a forțelor adversare, nu au avut acces și la informații cu privire la intențiile comandanților inamici. În aceste condiții, având în vedere că planul se baza pe o anumit răspuns din partea taberei adverse, divizia a eșuat să anticipa reacțiile armate de tip ne-convențional.

Deci, chiar și după declanșarea războiului global împotriva terorismului și desfășurarea impresionantă de trupe, inițial în Afganistan și ulterior în Irak, administrația americană a conștientizat tardiv faptul că „Statele Unite și întregul Occident sunt în război împotriva unui inamic fără infrastructuri care ar putea fi bombardate, avioane care ar putea fi doborâte, nave care ar putea fi scufundate și tancuri care ar putea fi distruse.” și că „singurul mijloc de a învinge un astfel de inamic este activitatea de tip *intelligence* care permite anticiparea atacurilor și pregătirea pentru ripostă atunci când e cazul.”³⁹

Efecte colaterale

„Într-un război împotriva barbarismului, este dificil să operezi în permanență conform codului de gentleman victorian care a codificat legea modernă a războiului”⁴⁰.

Jeremy Rabkin

Lipsa de expertiză și slaba pregătire a personalului care ar fi trebuit să fie specializat în metodele de spionaj uman au condus la disfuncționalități grave ale sistemului de *intelligence*, care pe lângă întreținerea deficitului de informații valoroase din surse umane furnizate în mod eficient către toate eșaloanele armatei (de la Pentagon și comandanți, la unitățile angajate în luptă) a contribuit și la creșterea în rândul daunelor colaterale provocate în mod adiacent vânătorii de insurgenți. Necunoașterea limbii și inexperiența în arta interogatoriului a condus la descoperirea și mediatizarea nefavorabilă, la scară largă, a două cazuri în care tacticile de interogare aplicate de americani și detenția indivizilor suspectați proie-

tau forțele americane în practici similare exponențelor „noi violențe arhaice” – Abu Graibh și Guantanamo.

Manualul FM 2-22.3, „Human Intelligence Collector Operations”, publicat în data de 6 septembrie de către Departamentul Armatei, detaliază asupra procedurilor de interogare a prizonierilor de război (EPWs – enemy prisoners of war) urmărind evitarea unor devieri similare celor două cazuri – Abu Graibh și Guantanamo. Potrivit acestui document oficial interogarea este definită ca „efortul sistematic de a obține informații care să răspundă cerințelor specifice de colectare prin tehnici de chestionare directă și indirectă de la o persoană care se află în custodia forțelor care conduc chestionare.” Deși „sursele interogate pot fi de la total cooperante la total antagoniste”, interogarea se va realiza numai de personalul autorizat în acest sens de către Departamentul Apărării și în deplină concordanță cu legile de război, „indiferent de eșalon sau de mediul operațional în care operează collectorul HUMINT”⁴¹

Seymour Hersh, în „*Dommages collatéraux. La face obscure de la «guerre contre le terrorisme»*”, lucrare apărută în urma unui proces riguros de interviuare a mai multor actori cheie din administrația și comunitatea de informații americane, ajunge la concluzia că „rădăcinile scandalului de la Abu Graibh nu trebuie căutate în tendințele criminale a câtorva rezerviști, ci în încrederea excesivă pe care George W. Bush și Donald Rumsfeld au acordat-o operațiilor secrete și recursului la coerciție în lupta împotriva terorismului”⁴². Efectul practicilor violente de interogare nu a fost cel scontat – respectiv obținerea rapidă de informații strategice vitale, iar serviciile de informații au eșuat în infiltrarea insurecției.

Informațiile de tip *intelligence* obținute prin intermediul surselor umane au rămas rare datorită lipsei de competență și de expertiză. De asemenea, necoordonarea corespunzătoare a procesului de colectare a informațiilor și caracterul disfuncțional în lanțul de comunicare pentru transmiterea în timp util a acestora la trupele de pe teren au demonstrat lipsa de pregătire a sectorului de *intelligence* și au atras atenția asupra deficiențelor serioase la categoria HUMINT. În

sprijinul acestor afirmații vine și declarația generalului de brigadă Martin Dempsey, comandantul primei divizii blindate, în cursul unui interviu la Bagdad, în noiembrie 2003: „Dacă am suficiente trupe? Răspunsul este, fără îndoială, da. Problema este să știi cum să le folosești și pe ce bază. Și răspunsul la această întrebare este activitatea de tip *intelligence* (...) este de vorba de a-ți imagina cum pot fi transformate informațiile din surse umane care ne parvin în ceva ce ne permite să acționăm”⁴³.

Concluzia nu este una foarte optimistă: deși RAM a facilitat dezvoltarea tehnologică și perfecționarea armamentelor de precizie, iar sectorul *intelligence* și în special HUMINT fac obiectul eforturilor de remediere a deficiențelor, lupta continuă atât pe teren cât și în plan conceptual și doctrinal pentru găsirea unei soluții. Centrul de detenție de la Abu Graibh a fost transferat oficial sub autoritatea guvernului afgan în septembrie 2006, iar din 2009 a fost redeschis sub numele de Închisoarea Centrală a Bagdadului. Închiderea Guantanamo a fost la rândul său una dintre prioritățile președintelui Barack Obama, la începutul anului 2010 rămânând acolo un număr redus de prizonieri. Cu toate acestea, victimele colaterale ale războiului declarat împotriva terorismului sunt o realitate fie aceasta determinată de deficiențele *intelligence* sau de supraestimarea *high-tech*. Valorificarea Revoluției în Afacerile Militare este vitală în cadrul războiului tehnologic, iar intensificarea activității de tip HUMINT reprezintă o componentă esențială a sistemului. Atât partea *high-tech* cât și colectarea de informații din surse umane trebuie perfecționate, iar conturarea de strategii cuprinzătoare va contribui la eliminarea, sau măcar reducerea semnificativă a efectelor colaterale.

Bibliografie

CĂRȚI CONSULTATE:

BAER, Robert, *La chute de la CIA. Les mémoires d'un guerrier de l'ombre sur les fronts de l'islamisme*, Gallimard, 2002.

BUZAN, Barry, HERRING, Eric, *The Arms Dynamic in World Politics*, Boulder, Lynne Rienner, 1998.

BUZAN, Barry, WAEVER, Ole & DE WILDE, Jaap, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, Lynne Rienner, 1998

CORUM, James S., *Fighting the War on Terror. A Countersubinsurgency Strategy*, Zenith Press, 2007

DAVID, Charles-Philippe, *La guerre et la paix. Approches contemporaines de la sécurité et de la stratégie*, Presses de Sciences Po, 2000.

GANOR, Boaz, *The Counter-Terrorism Puzzle: a Guide for Decision Makers*, Interdisciplinary Center for Herzliya Projects, International Policy for Counter-Terrorism, 2005.

HERSH, Seymour, *Dommages collatéraux. La face obscure de la « guerre contre le terrorisme »*, Denoël, 2006.

LA MAISONNEUVE, Eric de, *Incitation à la réflexion stratégique*, Economica, 1998.

LATHAM, Andrew, *Re-Imaging Warfare: The Revolution in Military Affairs*, in Craig A. Snyder ed., *Contemporary Security and Strategy*, Routledge 1999, p. 210-236.

LIBICKI, Martin C., JOHNSON, Stuart E., *Dominant Battlespace Knowledge*, National Defense University, NDU Press Book, octombrie 1995, http://www.dodccrp.org/files/Libicki_Dominant.pdf, accesat în data de 21.02.2010.

LOWENTAL, Mark M., *Intelligence. From Secrets to Policy*, a patra ediție, CQ Press, 2008.

MALIK, Mohan, *The Evolution of Strategic Thought*, in Craig A. Snyder ed., *Contemporary Security and Strategy*, Routledge, 1999, p. 13-52.

MARIGHELLA, Carlos, *Minimanual of the Urban Guerilla*, ed. Clandestine Press 2007.

PURPURA, Philip P., *Terrorism and Homeland Security. An Introduction with Applications*, ed. Butterworth-Heinemann, 2007.

SNYDER, Craig A., *Contemporary Security and Strategy*, Routledge, 1999.

TOFFLER, Alvin, *The Third Wave*, Bantam Books, 1981.

WALT, Stephen M., *The Renaissance of Security Studies*, in *International Studies Quarterly*, nr. 35, septembrie 1991, p. 211-239.

ARTICOLE CONSULTATE:

AMANN, Diane Marie, Guantanamo, in *Columbia Journal of Transnational Law*, vol. 42, n° 2, 2004.

BRAILLARD, Philippe, MASPOLI, Gianluca, *La « Révolution dans les affaires militaires »: paradigmes stratégiques, limites et illusions*, in *Annuaire français de relations internationales*, 2002, vol. 3, p. 630-645, <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001464.pdf>, accesat în data de 14.01.2010.

BEDAR, Sa'da, *La Révolution dans les affaires militaires et la « course aux capacités »*, Disarmament Forum de l'UNIDIR, 4ème trimestre 2001, <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art34.pdf>, accesat în data de 14.01.2010.

BUTIRI, Sorin, ROȘU, Carmen, Sfârșitul Al-Qaida ?, in *Infosfera* nr. 6, 2010.

DUMITRESCU, Octavian, *Unele aspecte privind conceptul războiului în rețea*, in *Pulsul geostrategic*, anul I, Ingepo Consulting, p. 81-85.

GAGNON, Benoît, *La révolution dans les affaires terroristes*, *Journal of Military Studies*, iarna 2004, vol. 7, nr. 3.

HERSH, Seymour M., *The Stovepipe. How conflicts between the Bush Administration and the intelligence community marred the reporting on Iraq's weapons*, in *The New Yorker*, 27 octombrie 2003, http://www.newyorker.com/archive/2003/10/27/031027fa_fact#ixzz0mmjDd9sp, accesat în data de 25.04.2010.

INNOCENTI, Charles W. Lt.col, MARTENS, Ted L. Lt.col., SOLLER, Daniel E., *HUMINT. Direct Support in Operation Iraqi Freedom*, in *Military Review*, mai-iunie 2009.

ISENBERG, David, *Rise of the Stupid Network*, in *Computer Telephony*, august 1997, p. 16-26, <http://www.hyperorg.com/misc/stupidnet.html>, accesat în data de 16.01.2010.

JOHNS, Fleur, Guantanamo Bay and the Annihilation of the Exception, in *European Journal of International Law*, vol. 16, nr. 4, 2005.

LEPREVOST, Franck, WARUSFEL, Bertrand, *Nouvelles technologies et relations internationales*, in *Annuaire français de relations internationales*, 2001, vol. 2, p. 865-888, <http://www.afri-ct.org/IMG/pdf/warusfel2001.pdf>, accesat în data de 14.01.2010.

MANTHORPE, William H.J. Jr., *The Emerging Joint System of Systems: A Systems Engineering Challenge and Opportunity for APL*, in *Johns Hopkins APL Technical Digest*, vol. 17, nr. 3, 1996, p. 305-313, <http://www.jhuapl.edu/techdigest/td1703/manthorp.pdf>, accesat în data de 17.01.2010.

MOORE, Charles P., *What's the Matter with Being a Strategist (Now)?*, in *Parameters*, iarna 2009-10, <http://www.carlisle.army.mil/USAWC/Parameters/09winter/moore.pdf>, accesat în data de 12.01.2010.

OWENS, William A., *The Emerging U.S. System-of-Systems*, in *Strategic forum*, nr. 63, februarie 1996, http://www.ndu.edu/inss/strforum/SF_63/forum63.html, accesat în data de 14.01.2010.

PETIT, Françoise Camille, *Terrorisme et Droit international humanitaire : quelles leçons tirer du statut controversé des prisonniers de Guantanamo?*, in *Droit et Défense*, nr. 3, 2002.

PIGEON, Luc, BEAMISH, Clark J., ZYBALA, Michel, *HUMINT communication information systems for complex warfare*, http://www.dodccrp.org/events/7th_ICCRTS/Tracks/pdf/052.pdf, accesat în data de 05.05.2010.

RABKIN, Jeremy, « After Guantanamo, the war over the Geneva Convention », in *The National Interest*, vara 2002

SASSOLI, Marco, *La guerre contre le terrorisme, le droit international humanitaire et le statut de prisonnier de guerre*, in *The Canadian Yearbook of International Law*, 2002

STEYN, Johan, Guantanamo Bay : the Legal Black Hole, in *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 53, ianuarie 2004.

THOMAS, L. Timothy, *Kosovo and the Current Myth of Information Superiority*, in *Parameters*, primăvara 2000, p.13-29, <http://www.carlisle.army.mil/USAWC/Parameters/00spring/thomas.htm>, accesat în data de 14.01.2010.

TROUDE-CHASTENET, Patrick, Guantanamo: le droit entre parenthèses, în *Etudes*, ianuarie 2004.

WARUSFEL, Bertrand, *Technologies et sécurité après le 11 septembre 2001*, Annuaire français de relations internationales 2002, vol. 3, 774-783. <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/FD001473.pdf>, accesat în data de 14.01.2010.

WECKEL, Philippe, Le statut incertain des détenus sur la base américaine de Guantanamo, în *Revue Générale de DIP*, nr. 2, 2002.

DOCUMENTE OFICIALE CONSULTATE:

Human Intelligence Collector Operations, FM 2-22.3 (FM 34-52), septembrie 2009, Department of Army, <http://www.army.mil/institution/armypublicaffairs/pdf/fm2-22-3-pdf>, accesat în data de 10.05.2010.

IC21: The Intelligence Community in the 21st century, Staff Study-Permanent Select Committee on Intelligence, House of Representatives, One Hundred Fourth Congress, 1996, http://www.gpo.gov/congress/house/intel/ic21/ic21_toc.html, accesat în data de 21.03.2010.

Joint Vision 2010 (JV2010), <http://www.dtic.mil/jv2010/jvpub.htm>, accesat în data de 17.01.2010.

Operation Iraqi Freedom (OIF): Lessons Learned, 1st Marine Division, mai 2003, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/oif-lessons-learned.htm>, accesat în data de 07.05.2010.

The Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act, legea publică 108-458, 17 decembrie 2004, http://www.nctc.gov/docs/pl108_458.pdf, accesat în data de 05.05.2010.

The National Strategy for Homeland Security, octombrie 2007, http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_homelandsecurity_2007.pdf, accesat în data de 29.04.2010.

Note

¹ Citat din Richard Betts, în SNYDER, Craig A., *Contemporary security and strategy*, Routledge, 1999, p. 3. Traducere liberă a variantei în limba engleză: „one danger in strategic studies is missing the political forest for the military trees. That danger was greater during the Cold War than now. The opposite danger – that defining security broadly will squeeze out work on the military aspects – is greater now. There is no consensus that attention to military matters remains an important responsibility for social science, or even that knowledge of military systems is as vital for security studies as knowledge of the economic systems is for studying political economy”.

² Alvin Toffler stabilește în *The Third Wave*, ca etape evolutive ale civilizației, trei valuri: agrar, industrial și post-industrial sau “informațional”, Bantam Books, 1981.

³ DAVID, Charles-Philippe, *La guerre et la paix. Approches contemporaines de la sécurité et de la stratégie*, Presses de Sciences Po, 2000, p. 199.

⁴ DAVID, Charles-Philippe, *La guerre et la paix. Approches contemporaines de la sécurité et de la stratégie*, Presses de Sciences Po, 2000, p. 200.

⁵ LATHAM, Andrew, *Re-Imaging Warfare: The Revolution in Military Affairs*, în Craig A. Snyder ed., *Contemporary Security and Strategy*, Routledge 1999, p. 128

⁶ Unmanned Aerial Vehicle (UAV)

⁷ BUZAN, Barry, HERRING, Eric, *The Arms Dynamic in World Politics*, Boulder, Lynne Rienner, 1998, p. 10-11.

⁸ C⁴ISR – rețea electronică care leagă C4 (comandă, control, comunicații și computer) cu ISR (intelligence, supraveghere și recunoaștere)

⁹ PGM - precision-guided munitions

¹⁰ LIBICKI, Martin C., JOHNSON, Stuart E., *Dominant Battlespace Knowledge*, National Defense University, NDU Press Book, octombrie 1995, http://www.dodccrp.org/files/Libicki_Dominant.pdf, accesat în data de 21.02.2010

¹¹ Joint Vision 2010 (JV2010), <http://www.dtic.mil/jv2010/jvpub.htm>, site accesat în data de 25.02.2010.

¹² Joint Vision 2010 (JV2010), <http://www.dtic.mil/jv2010/jvpub.htm>, website accesat în data de 26.02.2010.

¹³ Traducere liberă a variantei în engleză: “We must have information superiority: the capability to collect, process, and disseminate an uninterrupted flow of information while exploiting or denying an adversary’s ability to do the same.”, Joint Vision 2010 (JV2010), p.16.

¹⁴ “Full Spectrum dominance will be the key characteristic we seek for our Armed Forces in the 21st century”, Joint Vision 2010 (JV2010), p.2.

¹⁵ MANTHORPE, William H.J. Jr., *The Emerging Joint System of Systems: A Systems Engineering Challenge and Opportunity for APL*, Johns Hopkins APL Technical Digest, vol. 17, nr. 3, 1996, p.311, <http://www.jhuapl.edu/techdigest/td1703/manthorp.pdf>, website accesat în data de 24.02.2010.

¹⁶ DUMITRESCU, Octavian, *Unele aspecte privind conceptul războiului în rețea*, în *Pulsul geostrategic*, anul I, Ingepo Consulting, p. 81.

¹⁷ BRAILLARD, Philippe, MASPOLI, Gianluca, *La „Révolution dans les affaires militaires”: paradigmes stratégiques, limites et illusions*, Annuaire français de relations internationales 2002, vol. 3, p. 632.

¹⁸ Traducere liberă a variantei în franceză: «en dépit de la supériorité quasi-totale de l’OTAN en matière d’information, sa connaissance de la situation sur le champ de bataille a été manipulée par les forces armées serbes plus souvent que l’on aurait pu s’attendre. Lorsque les interprètes, humains et informatiques, des données recueillies par les services de renseignement ont été dupés, cela a conduit à gaspiller des munitions sur des leurres ou sur de mauvaises cibles et cela a induit de mauvaises évaluations de la situation réelle au sol. Cela a également affecté des missions essentielles, ainsi que les évaluations des dommages causés. », citat din THOMAS, L. Timothy, *Kosovo and the Current Myth of Information Superiority*, în *Parameters*, primăvara 2000, p.13, în BRAILLARD,

Philippe, MASPOLI, Gianluca, *La „Révolution dans les affaires militaires”: paradigmes stratégiques, limites et illusions*, Annuaire français de relations internationales 2002, vol. 3, p. 640.

¹⁹ Traducere liberă a variantei în franceză: „elle (RAT) désigne une transformation radicale de la nature des activités terroristes, conséquence des percées technologique qui, associées à des changements profonds dans les objectifs des groupes terroristes et dans leur culture organisationnelle, modifient fondamentalement le caractère et la conduite des opérations terroristes”, GAGNON, Benoît, *La révolution dans les affaires terroristes*, Journal of Military Studies, iarna 2004, vol. 7, nr. 3, p.5.

²⁰ ISENBERG, David, *Rise of the Stupid Network*, in Computer Telephony, august 1997, p. 16-26, <http://www.hyperorg.com/misc/stupidnet.html>, website accesat în data de 02.03.2010.

²¹ LOWENTAL citat în PURPURA, Philip P., *Terrorism and Homeland Security. An introduction with Applications*, ed. Butterworth-Heinemann, 2007, p.142.

²² Traducere liberă a variantei în limba engleză: „Human intelligence (HUMINT) is one of the most versatile and powerful information sources available for situation awareness and decision-making”, în Luc Pigeon, Clark J. Beamish, Mishel Zybal, *HUMINT communication information systems for complex warfare*, http://www.dodccrp.org/events/7th_ICCRTS/Tracks/pdf/052.pdf

²³ Traducere liberă a variantei în limba franceză: „La CIA a été méthodiquement détruite par le politiquement correct, par de mesquines guérillas internes, par le carriérisme et bien d'autres choses encore. [...] Le 11 septembre, la facture d'une négligence aussi énorme a été présentée aux yeux du monde », Robert Baer citat de Vincent Nouzille în *Le Flinguer de CIA*, în l'Express, , 15 august 2002, http://www.lexpress.fr/culture/livre/la-chute-de-la-cia-les-memoires-d-un-guerrier-de-l-ombre-sur-les-fronts-de-l-islamisme_818105.html .

²⁴ IC21 face referință la Comunitatea de informații (Intelligence Community) în secolul 21.

²⁵ Traducere liberă a variantei în limba engleză: „The United States continues to need a strong, highly capable and increasingly flexible IC. This need has not diminished with the end of the Cold War. Indeed, the current international situation is, in many ways, more complex and more difficult to deal with than was the relatively stable bi-polar Cold War. Thus, although we find our national security less threatened, the demands for intelligence remain. The focus of our national security has changed, but the mission of the IC has not changed: providing timely, assessed intelligence to civil and military policy-makers, supporting military operations and carrying out certain operations - including covert action - as tasked by legally responsible officials.”, în IC21: The Intelligence Community in the 21st century, Staff Study - Permanent Select Committee on Intelligence, House of Representatives, One Hundred Fourth Congress, 1996, http://www.gpo.gov/congress/house/intel/ic21/ic21_toc.html

²⁶ PURPURA, Philip P., *Terrorism and Homeland Security. An introduction with Applications*, ed. Butterworth-Heinemann, 2007, p.142.

²⁷ Traducere liberă a variantei în limba engleză: „ A HUMINT report should lead to an image as a means of

confirmation; an intercepted signal should confirm a HUMINT report, etc.”, IC21: The Intelligence Community in the 21st century, Staff Study-Permanent Select Committee on Intelligence, House of Representatives, One Hundred Fourth Congress, 1996, http://www.gpo.gov/congress/house/intel/ic21/ic21_toc.html

²⁸ SMITH, Daniel, col., *Background on the Role of Intelligence in Rooting out Terrorism*, 14 septembrie 2001, <http://www.cdi.org/terrorism/intelligence-role.html>

²⁹ *National Strategy for Homeland Security (NSHS)*, http://www.dhs.gov/xlibrary/assets/nat_strat_homelandsecurity_2007.pdf

³⁰ Traducere liberă a variantei în limba engleză: “First of all, the intelligence business is all about understanding how other people, other cultures, other countries think and feel about things, and will react in given situations.”, Tom Wilson, Director, DIA, 9 iunie 2001, citat în SMITH, Daniel, col., *Background on the Role of Intelligence in Rooting out Terrorism*, 14 septembrie 2001, <http://www.cdi.org/terrorism/intelligence-role.html> <http://www.cdi.org/terrorism/intelligence-role.html>

³¹ Traducere liberă a variantei în limba engleză: „Without an effective intelligence system to provide accurate, timely, and useful information to the military and government, conventional forces and institutions are virtually blind in a counterinsurgency campaign”, în James S. Corum, *Fighting the War on Terror: a counterinsurgency strategy*, Zenith Press, 2007, p. 122.

³² Expresia folosită este cea de «cultural preference for the high-tech end of intelligence».

³³ Traducere liberă a variantei în limba franceză: „On en revient toujours au même constat, la nécessité de retourner au travail de l'espion de base, à la collecte d'informations sur le terrain, si ingrate, si inconfortable, si dangereuse souvent, soit sa mission”, în Robert Baer, *La chute de la CIA. Les mémoires d'un guerrier de l'ombre sur les fronts de l'islamisme*, Gallimard, 2002, p. 389.

³⁴ Traducere liberă a variantei în limba engleză : “In a campaign against insurgents and terrorists, the primary means of collecting intelligence is through direct contact with people – in military terminology called “human intelligence” or simply HUMINT”, în James S. Corum, *Fighting the War on Terror: a counterinsurgency strategy*, Zenith Press, 2007, p. 125.

³⁵ CORUM, James S., *Fighting the War on Terror: a counterinsurgency strategy*, Zenith Press, 2007, p. 135.

³⁶ Expresia folosită în engleză este „a dirty job”.

³⁷ CORUM, James S., *Fighting the War on Terror: a counterinsurgency strategy*, Zenith Press, 2007, p. 131.

³⁸ *Operation Iraqi Freedom (OIF): Lessons Learned*, 1st Marine Division, mai 2003, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/oif-lessons-learned.htm>

³⁹ Traducere liberă a variantei în limba franceză: „Les Etats-Unis et l'Occident tout entier son ten guerr contre un ennemi démuné d'infrastructures à bombarder, d'avions à abattre, de navires à couler et, à peu de choses près, de chars à détruire. Tans pis pour les téléspectateurs de CNN. Le seul moyen de vaincre un tel ennemi, c'est le renseignement qui permet d'anticiper ses méfaits et d'être prêt à riposter le moment venu”, în Robert Baer, *La chute de la CIA. Les mémoires d'un guerrier de l'ombre sur les fronts de l'islamisme*, Gallimard, 2002, p. 389.

⁴⁰ Traducere liberă a variantei în limba engleză: "In a war against barbarism, it is hard to operate at all times within the gentlemanly code of the Victorian peace conference that codified the modern law of war", citat din RABKIN, Jeremy, *After Guantanamo, the war over the Geneva Convention*, în *The National Interest*, vara 2002.

⁴¹ FM 2-22.3, Human Intelligence Collector Operations, septembrie 2009, Departamentul Apărării, para. 1-20: „Interrogation is the systematic effort to procure information to answer specific collection requirements by direct and indirect questioning techniques of a person who is in the custody of the forces conducting the questioning. Some examples of interrogation sources include EPWs and other detainees: Interrogation sources range from totally cooperative to highly antagonistic. Interrogations may be conducted at all echelons in all operational environments. Detainee interrogation operations conducted at a Military Police (MP) facility, coalition-operated facility, or other agency-operation collection facility are more robust and require greater planning, but have greater logistical support. Interrogations may only be conducted by personnel trained and certified in the interrogation methodology, including personnel in MOSs, 97e, 351M (351E), or select

others as may be approved by DOD policy. Interrogations are always to be conducted in accordance with the Law of War, regardless of the echelon or operational environment in which the HUMINT collector is operating”, <http://www.army.mil/institution/armypubli-affairs/pdf/fm2-22-3-pdf>

⁴² Traducere liberă a variantei în limba franceză: „Les racines du scandale d'Abou Ghraib ne sont pas à rechercher dans les tendances criminelles de quelques réservistes, mais dans la confiance excessive que George W. Bush et Donald Rumsfeld ont accordée aux opérations secrètes et au recours à la coercition dans la lutte contre le terrorisme”, Seymour Hersh în *Dommages collatéraux. La face obscure de la « guerre contre le terrorisme»*, Denoël, 2006, p. 110.

⁴³ Traducere liberă a variantei în limba franceză: „Ai-je assez de troupes? La réponse est, sans conteste, oui. Le problème est de savoir comment les utiliser et sur quel fondement. Et la réponse à cette question, c'est le renseignement (...), c'est d'essayer d'imaginer comment transformer les renseignements humains qui nous parviennent en quelque chose qui nous permette d'agir concrètement”, Seymour Hersh în *Dommages collatéraux. La face obscure de la « guerre contre le terrorisme»*, Denoël, 2006, p.129.

ABSTRACT

In our quest of finding solutions to fight the new terrorism on its own ground, the study of the transformations involved by the Revolution in Military Affairs (RMA) becomes a necessity. Nevertheless, the mutation towards a “clean war”, based essentially on the technological superiority, leaves place to some limitations. Within the overall RMA, the human intelligence dimension was widely neglected in favour of the high-tech sector. Or, the understanding and infiltration of the local communities offer extremely valuable information for the success of counter-insurgency and counter-terrorist operations.

Andreea-Cristina Mihai is a PhD candidate in International Relations within the National School for Political Studies and Administration from Bucharest and an adviser with the Romanian MoD.

Locul Islamului în lumea occidentală

Asist. univ. Andi Mihail Băncilă

Islamul și adepții lui sunt două elemente foarte des utilizate în presa occidentală. Interesul oamenilor politici, presei și societății civile în general pentru problemele acestei comunități a crescut constant începând cu 11 septembrie 2001. Atacurile teroriste din SUA au fost asociate mai mult sau mai puțin voit cu lumea islamică, creând un nou sindrom asemănător cu cel care a marcat America în anii '50 sindromul pericolului comunist. Asemănarea nu este deloc întâmplătoare, deoarece puterea pe care media o are de a influența și forma opinia publică este uriașă. Asocierea unor personaje dezaxate, reprezentante ale unor grupuri de presiune cu interese aparte de restul populației pe care susțin că o reprezintă, cu o întreagă ideologie religioasă cuprinzând mai bine de un sfert din populația globului, nu face decât să propage un sentiment de nesiguranță în toate mediile unde aceștia trăiesc sau își desfășoară activitatea.

Populația de credință mahomedană este prezentă pe teritoriul european începând cu anul 711, asociat cu ocuparea unei părți a Spaniei de către califii arabi. Prezența lor acolo a marcat o lungă perioadă de dezvoltare economică și științifică a acelui teritoriu, într-o perioadă în care viața științifică europeană era supusă unei aspre cenzuri religioase. Pentru acea perioadă a istoriei europene prezența în interior a unor reprezentanți ai lumii musulmane a fost o porțiță de ieșire pentru toți aceia care la adăpostul califilor puteau continua să studieze operele clasice grecești și romane. În cealaltă parte a Europei, în cea răsăriteană în care erau poziționate și principatele românești contactul cu lumea islamică s-a produs

un pic mai târziu și a fost asimilat cuceririi otomane a Peninsulei Balcanice. Nici pentru locuitorii est europeni contactul dintre cele două civilizații nu a fost unul distructiv. Cu excepția faptului că otomani se comportau cu populația locală din postura forțelor de ocupație, lucru nu cu totul nou deoarece aceleași principii erau utilizate și de către regatele creștine ale Ungariei sau Poloniei, libertatea religioasă a fost pe deplin respectată. În privința practicării religiei creștine nu au existat nici un fel de interdicții oficiale. Comportamentul ocupanților otomani era de multe ori mult mai blând decât al regatelor apostolice care încercau prin orice mijloace convertirea populației locale și asimilarea ei din punct de vedere național.

Evenimentele din 11 septembrie 2001 au surprins lumea prin violența cu care s-au desfășurat și au scos în evidență un nou pericol ce pândeste modul de viață occidental. La adresa securității cetățenilor statelor din vestul Europei și SUA plana o nouă și teribilă amenințare, terorismul islamic. Prin intermediul massmedia s-a accentuat această stare de nesiguranță și s-au creat premisele unei noi segregări religioase. Oamenii care până la momentul atentatului erau niște vecini model deveneau peste noapte posibili radicali islamiști, capabili de orice sacrificiu pentru a distruge „ocidentul decadent”. Momentul 11 septembrie a surprins în special Europa cu „garda jos”, având pe teritoriul statelor membre comunități islamice foarte numeroase care aveau posibilități de creștere net superioare populației autohtone. În afara faptului că sporul demografic al comunităților musulmane era mult peste cel autohton, premisele schimbării raportului nu-

meric erau accentuate și din pricina unei imigrații în continuă creștere. Astfel s-a ajuns ca în anumite orașe din Europa de vest populația de credință mahomedană să reprezinte procente importante din populație. Cea mai mare comunitate musulmană, din punct de vedere al ponderii pe care o are într-un oraș, o regăsim la Rotterdam (Olanda) 25%, urmează în ordinea procentelor orașele Amsterdam (Olanda) 24%, Marsilia (Franța) 20%, Bruxelles (Belgia) 17%, Bradford (Marea Britanie) 16%, iar în orașe precum Paris, Londra sau Copenhaga procentul atinge aproximativ 10%¹. Modul în care au început să fie prezentate toate aceste evenimente a început să modifice optica colectivă în cea ce privește acceptarea acestor noi cetățeni. Ca urmare a promovării unei strategii de dezinformare a propriei populații au fost lansate noi concepte cu conotație rasială. „Eurabia”² a fost principalul termen utilizat, marcând negativ idea de schimbare a structurii etnice a Europei. Lucrurile se complică în momentul în care se propagă acest sentiment de respingere și se difuzează până la limita maximă de suportabilitate toate informațiile cu conotație negativă în care sunt implicați membri ai acestei comunități. Un fenomen similar s-a produs și în privința integrării comunității de imigranți români în societatea italiană. Prin difuzarea repetată a aspectelor negative ce țin de o anumită comunitate se crează un sentiment de respingere, care trece în plan secundar aportul pe care acești cetățeni l-au avut în plan economic la dezvoltarea societăților de adopție.

Momentul de referință pentru crearea noii comunități musulmane în Europa este sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Aflate într-o profundă criză de forță de muncă statele vest occidentale au construit un program de admitie de imigranți în special din fostele colonii de care la data respectivă încă erau foarte stâns legate. La momentul respectiv nu au constituit nici un fel de probleme diferențele etnice și mai ales religi-oase. Societatea europeană venea după un sângeros război, în care se făcuseră excese în privința discriminărilor etnice și religioase, iar problemele ce țineau de o contestare a grupurilor de noi veniți pe aceste considerente deveniseră subiecte tabu³. Imigranții proveniți în special din Africa de Nord, Pakistan, Bangladesh, Turcia și alte state din

Orientul Mijlociu erau în majoritate practicanți ai religiei islamice. Acești oameni diferiți din punct de vedere cultural și religios, aveau însă foarte multe în comun cu cetățenii nativi, iar cel mai important element era obținerea și pastrarea unui loc de muncă. Prin prezența lor activă pe piața muncii din Europa de Vest aceștia au pus umărul la refacerea economiilor distruse de război.

Momentul era propice integrării în bune condiții a acestor cetățeni în țările de adopție în special datorită faptului că inclusiv în țările de origine era prezentă ideea modernizării stilului de viață, iar modelul cel mai la îndemână era cel european. Greșeala ce a dus la această nouă segregare este a europenilor, care au acceptat fără a pune nici un fel de condiții totalitatea obiceiurilor și cutumelor arhaice cu care au venit aceștia. Ulterior din pricina practicării unui mod de viață diferit au recurs la o izolare a acestora la periferia societății creând un vid de apartenență a acestor cetățeni și în special a următoarelor generații născute în țările de adopție. Cele mai des întâlnite probleme au fost perpetuarea concepției greșite despre locul femeii în societate și acceptarea tacită a familiilor poligame. În baza conceptului reîntregirii familiale, în special Franța a acceptat imigrarea tuturor soților pe care acea persoană susținea că le are.

Criza de identitate s-a acutizat în momentul în care tânăra generație ajunsă la maturitate nu a reușit să își identifice prea multe elemente comune nici cu țara gazdă nici cu locul de baștină pe care mulți dintre ei nici macar nu îl văzuseră⁴. Respingerea lor a culminat în momentul în care anumite obiceiuri tolerate anterior au fost interzise. Portul voalului islamic un semn al identității lor religioase, asemănător portului cruciuliței de către creștini, a fost interzis în școlile publice. Reacția acestora a fost virulentă și a determinat ample proteste, care ulterior s-au extins și asupra altor aspecte ale vieții lor comunitare.

Mediatizarea puternică a atentatelor teroriste a sădit în mintea tinerilor dezorientați o posibilitate de a ieși din anonim, de a se face ascultați. Asemenea principiilor vehiculate de extrema dreaptă în Europa interbelică, care au fost îmbrățișate de grupurile fără un scop bine definit în societate, tinerii de religie musulmană au

considerat că prin identificarea lor cu această cauză își vor face auzit glasul.

Globalizarea este principalul factor care a condus la aceste reconfigurări demografice a statelor din Bătrânul Continent. Modificarea stilului de viață, laicizarea statelor (diminuarea influenței bisericii în viața comunitară) și creșterea grijilor cotidiene au făcut ca în mai puțin de 50 de ani politica demografică a statelor vest europene să subcombe. Europa trecea de la modelul familiilor foarte numeroase, care asiguraseră în secolele anterioare premisele expansiunii economice și politice în afara continentului, la modelul specific unor societăți ajunse la maturitate, care puneau în plan secund familia și viza cariera. Populația bătrânului continent stagnează din punct de vedere numeric însă se consolida ca și nivel de educație. Aceste considerente au permis țărilor vest europene să dezvolte foarte mult sectorul serviciilor, în detrimentul celui industrial. Populația europeană din ce în ce mai educată a început să acaadă spre funcții mai bine plătite, reconstruind aici modelul american al gușerelor albe. Locurile rămase libere în domeniile care presupuneau executarea de muncă necalificată erau repede ocupate de imigranți, la început proveniți din statele mai sărace din sudul continentului și ulterior din afara Europei în special din vecinătatea apropiată (Turcia și statele Magrebului).

Evoluția populației mahomedane din Europa a evoluat independent la nivelul fiecărui stat, zonele de proveniență depinzând foarte mult de legăturile anterioare pe care statul european le avusese cu zona respectivă. Astfel judecând doar din punct de vedere etnic ei acoperă întreg arealul de răspândire al lumii musulmane. Fostele puteri coloniale Marea Britanie, Franța, Olanda și Belgia au profitat de legăturile spirituale și culturale pe care le aveau încă în fostele colonii și au facilitat imigrația foștilor supuși în metropolă. De cealaltă parte Germania, Austria și statele nordice au încurajat în primă fază o migrație din sudul continentului și ulterior s-au reorientat pe Turcia și zona Africii de Nord. Conform celor mai recente evaluări se estimează că populația de credință mahomedană din Europa a depășit 23 de milioane reprezentând 5% din totalul locuitorilor⁵, iar evoluția ei continuă să înregistreze

un trend crescător spre 20% la nivelul anului 2050⁶.

Statul vest european cu cea mai mare populație musulmană este Franța. La fel ca toate celelalte state europene și Franța a resimțit criza forței de muncă imediat după închierea sângerosului război. Evoluția numerică a populației de imigranți a fost una foarte dinamică ajungând ca în numai 50 de ani să reprezinte aproape 8% din totalul locuitorilor. Dintre aceștia 5,5% (aproximativ 4,2 milioane de cetățeni) erau de credință mahomedană, constituind astfel cea mai mare comunitate musulmană din Europa de vest. Făcând o comparație cu anul 1945 vom constata că populația de credință mahomedană a crescut de peste 40 de ori, de la 100.000 la mai mult de 4 milioane de locuitori. Din punct de vedere al zonelor de proveniență putem clasifica comunitatea musulmană astfel: 3,1 milioane sunt originari din Africa de Nord, 400.000 din Orientul Mijlociu, 300.000 din "Africa Neagră", 50.000 din Asia, 50.000 sunt reprezentanți ai comunității locale care s-au convertit la islam, iar în afara acestora enumerați se regăsesc și peste 300.000 de imigranți ilegali care așteaptă reglementarea statutului lor în Franța⁷.

În privința reușitei integrării noilor veniți în societatea franceză opiniile sună împărțite. Jean Claude Chesnois, demograf francez și cercetător la Institutul Național pentru Studierea Demografiei, insistă asupra faptului că societatea franceză nu se confruntă pentru prima dată cu o astfel de provocare și că aproape de fiecare dată s-a reușit cu succes integrarea noilor veniți în societate. Însă el nu exclude și o posibilă evoluție a societății franceze spre un model cultural islamo-mediterranean. El compară Franța actuală cu Imperiul Roman în ultima perioadă a existenței sale. După ce mai bine de 500 de ani a reușit să modeleze toate culturile pe care le-a înglobat, în final a fost distrus tocmai de acele entități a căror asimilare a fost mai puțin reușită.

În ceea ce privește Franța cel mai bine integrat val de imigranți este cel al anilor '50 și '60, care au fost stabiliți în zone cu o mare densitate de etnici proveniți din spațiul creștin european. Adaptabilitatea lor crescută la noile condiții de viață și dorința de a se plia cât mai repede posibil stilului de viață european, care pentru ei reprezen-

ta un reper al unui trai mai bun, a facilitat crearea unui model ce putea să fie promovat și ulterior. Diferențele de ordin etnic și religios nu au constituit bariere pentru întemeierea familiilor mixte, din care au rezultat copii perfect adaptați societății franceze. Un astfel de model este acțiunea franceză cu origini algeriene Isabelle Adjani care în ciuda faptului că era jumătate musulmană a devenit un reper pentru celelalte femei de credință islamică în ceea ce privește adaptabilitatea la noua societate.

Ruptura în societatea franceză a venit începând cu anii '70 când noii veniți au început să fie redirecționați spre suburbii, cartierele muncitorești, sărace ale marilor orașe. Populația franceză a acestor cartiere a părăsit în masă aceste zone lăsând în urmă un vid de ordin cultural. Impactul pe care l-au avut noii veniți cu societatea de adopție a fost unul foarte dur care avea să conducă la o nouă segregare rasială și religioasă. Acest mediu nou creat în zonele defavorizate ale orașelor este unul dominat de șomaj, sărăcie, dar mai ales multă violență. Pentru cei mai mulți dintre locuitori noile locații nu puteau constitui decât cel mult spații pentru somn. Mulți dintre cei care au analizat valul de violențe din suburbiile Parisului din 2005 au scos în evidență faptul că totul s-a produs ca urmare a "plictiselii generale"⁸. În aceste condiții tinerii dezorientați care nu li se puteau oferi nimic care să îi determine să își ocupe timpul au devenit ținta predilectă a predicatorilor islamici radicali. Acești au profitat de ignoranța lor și i-au utilizat ca pe niște simple instrumente în lupta cu autoritățile de la care așteptau obținerea unor avantaje de grup. Ei au reușit să creeze adevărate enclave religioase pe care le-au izolat de orice tip de influențe externe obținând o serie de avantaje în fața autorităților centrale ale statului. Utilizarea unor metode de constrângere la nivelul întregii comunități, cumulat cu izolarea socială impusă de populația majoritară au favorizat extinderea cutumelor arhaice ce țin de poziția femeii în societățile patriarhale musulmane și la nivelul femeilor care ar dori să aceseze un stil de viață modern.

Franța spre deosebire de celelalte state vest europene aplică cu strictețe principiul potrivit căruia practica religioasă nu trebuie să încalce zona publică. În acest sens guvernul de la Paris a

promovat o serie de legi considerate discriminatorii, între care un loc aparte l-a avut legea ce interzicea portul vălului islamic în școlile și instituțiile publice (2004). În urma adoptării acestei reglementări foarte mulți cetățeni au protestat în mod public și au condamnat această lege ca act de discriminare religioasă. Efectele ulterioare au fost mai greu de anticipat deoarece foarte multe familii au decis să își retragă fetele din școlile publice și să le reîncadreze în școlile secundare islamice, ba chiar s-a hotărât pregătire în particular a acestor minore. Aceste lucruri au contribuit decisiv la accentuarea izolării sociale a tinerelor fete pentru care școlile publice constituiau singura sursă de emancipare socială⁹. Cauza emancipării femeii islamice a susținut-o și președintele francez Nicolas Sarkozy care a condamnat în mod deschis obligativitatea portului vălului islamic și mai grav a burqa care suprimă identitatea femeii musulmane și o transformă într-un "prizonier în spatele unui ecran"¹⁰.

În urma unor cercetări întreprinse de un grup de sociologi coordonați de Farhad Khosrokhovar s-a constatat că tinerii francezi de credință islamică se solidarizează în special pentru atingerea unor obiective politice de grup mai puțin pentru obținerea unor avantaje în plan religios. Acest lucru ar trebui să constituie un punct de plecare pentru autoritățile franceze și să intensifice eforturile pentru atragerea acestor tineri în activități de voluntariat și mai ales în câmpul muncii. Liderii religioși speculează aceste carențe ale sistemului și reușesc cu succes să manipuleze tinerii dezorientați antrenându-i în acte de violență cu conotație religioasă. Prin intermediul acestor acte de vandalism ei reușesc să negocieze cu autoritățile de pe poziții de forță pentru obținerea unor concesiuni în domeniul legislativ. Prin izolarea tinerilor în zona periferiilor s-au realizat adevărate enclave cu caracter etnic și religios. Aceste zone sunt păstrate prin toate mijloacele în afara efectelor legilor naționale aplicându-se o educație islamică radicală care de cele mai multe ori depășește și conceptele promovate de cultura islamică tradițională. Prin intermediul acestei strategii ei reușesc să păstreze un control strict asupra tuturor membrilor comunității, inclusiv a celor care ar dori să adopte un mod de viață mai modern. În această categorie intră în special

femeile care de cele mai multe ori sunt nevoite să accepte un stil de viață arhaic, în detrimentul unui modern.

Urmare a conceptelor Revoluției Franceze care separau religia de stat, în sensul în care statul nu mai trebuia să se implice în formarea liderilor religioși, la ora actuală majoritatea liderilor religioși musulmani sunt formați în afara Franței. În virtutea acestor concepte autoritățile franceze au trasat fostelor colonii din Africa de Nord sarcina de a se implica cu drepturi depline în viața religioasă a propriilor cetățeni, inclusiv a celor stabiliți pe teritoriul metropolei. Acest fapt aparent banal pentru acea perioadă a devenit unul din punctele slabe ale autorităților franceze care au pierdut șansa de a contribui la formarea acestor lideri de opinie. Mai mult decât atât cu toate că foarte mulți dintre tinerii musulmani utilizează mai ușor în comunicare limba franceză, ei vor trebui să își consolideze și cunoștințele de limba arabă pentru a participa la procesiunile religioase, care se desfășoară cu predilecție în această limbă.

Desfășurarea slujbelor religioase în limba franceză a generat vii dispute între tradiționaliști și moderniști, în mare parte tineri născuți pe teritoriul francez, vorbitori foarte buni ai limbii oficiale. Ei au lansat un termen care să denumească această particularitate religioasă, Islam-de-France. Cu toate că numărul susținătorilor acestui concept este destul de mare, ei se văd nevoiți să accepte tacit perpetuarea limbii arabe ca limbă de cult din considerente ce țin de legislația franceză¹¹.

Marea Britanie și-a orientat eforturile pentru încheierea unor acorduri bilaterale privind accesul de muncitori pe propria sa piață a forței de muncă către țările Commonwealth-ului. Dacă până la începutul anilor '60 cetățenilor fostului imperiu britanic nu le îngredea nimeni accesul pe teritoriul metropolei, iar aceștia nu aveau nici un motiv întemeiat de a se stabili aici, începând cu anul 1962 a fost emisă o lege ce condiționa prezența lor în Marea Britanie de existența unui permis de muncă.

Imigrația populației de credință mahomedană s-a făcut succesiv începând cu epoca victoriană. Relația pe care Marea Britanie a avut-o cu cetățenii imperiului a fost una cu totul specială în mare

parte datorită afinităților culturale și intereselor ce încă o mai legau de aceștia. La începutul secolului XX se estima că există în Anglia peste 10000 de musulmani. Cifra a crescut considerabil în perioada ce a urmat încheierii celei de-a doua conflagrații mondiale. În momentul de față se estimează a locui pe teritoriul insulelor britanice între 1 și 2 milioane de cetățeni musulmani. Motivele ce au stat la baza emigrării către metropolă au fost diverse însă cele mai importante au fost cele de ordin economic, mulți muncitori au luat în calcul doar o maximizare a câștigurilor și ulterior repatrierea. Se estima pentru un muncitor pakistanez o sporire a câștigurilor de peste 30 de ori, bani care i-ar fi garantat un trai îndestulător în țara de origine. Mulți dintre cei care s-au stabilit aici au decis acest lucru și din prisma faptului că în țările de origine erau supuși unor persecuții de ordin religios sau mai grav deveneau victime ale unor războaie sângeroase între state. Un caz special de emigrare în grup a unor locuitori musulmani spre Marea Britanie este cel al celor peste 60000 de asiatici stabiliți în Uganda în perioada colonială, care au fost obligați să părăsească țara în anul 1972 de către regimul dictatorial al președintelui Amin¹². Ca o reparație pentru această nedreptate care li se făcea guvernul britanic a încuviințat stabilirea lor pe teritoriul metropolei. Avantajele pe care le ofereau aceștia pentru țara gazdă erau în special de ordin cultural, deoarece ei erau familiarizați cu modul de viață într-o comunitate restrânsă de imigranți și marea lor majoritate aveau deja o calificare compatibilă cu piața muncii din Marea Britanie.

În momentul de față sunt stabiliți pe teritoriul britanic 1536015 cetățeni de religie mahomedană. Marea lor majoritate locuiesc în Anglia unde reprezintă 3% din totalul locuitorilor, dar îi putem întâlni și pe teritoriul Scoției (0,89%) și al Irlandei de Nord. Cea mai mare densitate de musulmani o regăsim în cartierul londonez Brought din Londra Tower Hamlets 36,4% (71389 locuitori).

O caracteristică des întâlnită la grupurile de musulmani europeni este identificarea lor din punct de vedere religios (umma) și mai puțin etnic, ceea ce contravine cu percepția majorității locuitorilor europeni. Etapa aceasta a fost înregistrată în Europa înaintea războiului de 30 de ani când mai importantă decât apartenența etnică

era cea religioasă. Specialiștii britanici au evidențiat faptul că această autoidentificare se produce în special ca o reacție la modul în care populația majoritară îi tratează.

Sistemul legal relativ permisiv existent în Marea Britanie a favorizat apariția unor tribunale religioase islamice mandatate să judece probleme civile ce țin de căsătorie, comerț și alte domenii ce țin de sfera socialului, fără a face atingere la problemele de natură penală care rămân apanajul exclusiv al statului britanic. Primul tribunal de acest fel a apărut în septembrie 2008¹³, iar în momentul de față există 85 astfel de instituții pe tot cuprinsul Regatului Unit. Motivația fondării acestora s-a bazat pe particularitățile religiei islamice care nu sunt cuprinse în legile britanice. Toate aceste elemente au fost bine recepționate de forurile decizionale, însă ulterior s-a constatat o lipsă de transparență în luarea deciziilor, mai ales în ceea ce privește locul femeii în cadrul familiilor tradiționaliste. Presa britanică a început să relateze pe larg subiecte senzaționale ce țin de încălcarea flagrantă a drepturilor femeilor în conformitate cu hotărârile luate de aceste tribunale, hotărâri care contrastează legilor țării. Au fost vehiculate subiecte ce tratau limitarea drepturilor cetățenești precum interzicerea căsătoriei dintre o femeie musulman și un non-musulman, păstrarea copiilor de sex masculin mai mari de 7 ani de către tată în cazul unui divorț, precum și obligativitatea soției de a întreține relații sexuale la cererea soțului.

Momentul 7 iulie 2005 a devenit unul de referință pentru modul în care s-a reușit integrarea tinerilor musulmani în societatea britanică. Cu toate că un lucru era evident până în acel moment și anume că noii veniți rămăseseră în afara proiecțiilor sociale pe termen mediu și lung, nimeni nu bănuia că radicalismul islamic devenise deja un mod de viață pentru tinerii dezorientați. Foarte mulți dintre britanici îi asociau cu micii răufăcători din cartierele marginase, cu cei din pătura săracă ba chiar cu crima organizată însă nimeni nu intuia amploarea pe care aveau să o ia discursurile extremiștilor islamici în rândul tinerilor marginalizați.

Multe din studiile care se întocmesc anual în Marea Britanie în ceea ce privește modul în care sunt tratate minoritățile culturale și religioase,

au scos în evidență rolul negativ pe care îl are mass-media în formarea opiniei publice. Se fac asemănări între locul jucat de presă la începutul secolului XX în crearea și propagarea sentimentului antisemit și posibilitatea repetării acestei greșeli în ceea ce privește crearea unor noi stereotipuri islamofobe¹⁴.

Germania postbelică, lipsită fiind de colonii sau de un alt areal geografic accesibil în care să poată identifica elemente etnice compatibile culturii germane, a recurs la încheierea unor acorduri bilaterale privind circulația forței de muncă cu o serie de state mai puțin dezvoltate economic și cu un surplus de forță de muncă. Aceste acorduri nu au avut stabilite nici un fel de prevederi de ordin etnic sau religios și au vizat doar completarea locurilor de muncă disponibile. Astfel în economia germană au fost integrați fără a se face vreo diferențiere muncitori proveniți din: Italia începând cu 1959, Grecia și Spania (1960), Turcia (1961), Maroc (1963), Portugalia (1964), Tunisia (1965) și Yugoslavia (1968). Pe măsură ce economiile țărilor de origine se refăceau, imigranții în special cei de origine euro-peană se repatriau. Locul lor era luat de alți muncitori proveniți din țările islamice care întârzia-seră să aplice reformele economice, făcând astfel ca numărul cetățenilor de credință mahomedană prezenți în Germania să crească. O dată cu creșterea numărului de imigranți musulmani au început să apară și primele edificii religioase ale acestui cult, la început mai puțin vizibile și ulterior o dată cu extinderea comunității din ce în ce mai deranjante pentru partidele și adepții extremei drepte.

În momentul de față în Germania locuiesc mai bine de 6,8 mil de imigranți dintre care aproape 4,3 mil sunt musulmani. La fel ca tot cuprinsul Europei rata natalității populației de credință islamică este net superior celei a populației băștinașe, astfel dacă pentru adulți fiecărui grup de 20 de cetățeni îi corepunde un imigrant musulman, în privința minorilor la fiecare 10 copii unul este provenit dintr-o familie mahomedană. Marea majoritate a populației de imigranți este stabilită în arealul fostei Germanii Federale în special în landurile Rijn- Westphalia, Baden- Wurttemberg și Bavaria. Un număr important de musulmani, în special turci, se află și în capitala țării Berlin.

Pe fondul creșterii contribuțiilor sociale pentru întreținerea și educarea unui număr în creștere de imigranți, populația de origine germană a reacționat în cele mai diverse moduri, ajungându-se chiar la susținerea unor partide de extremă dreapta. O dată cu aceste mișcări de protest s-a dezvoltat și un curent de opinie care se opune în mod deschis imigrației și încearcă prin mijloacele legale aflate la dispoziție să determine guvernul să reducă impactul negativ pe care populația de imigranți îl are în special în sfera socialului. În anul 1993 guvernul federal a fost nevoit să intervină în sensul modificării unei legi a imigrației veche de câteva decenii. Conform legii în cauză solicitanții cetățeniei germane trebuiau să domicilieze și să muncească timp de 15 ani pe teritoriul german, să nu aibă cazier și să renunțe la cetățenia țării de proveniență. Pentru tinerii cu vârsta cuprinsă între 16 și 23 de ani legea prevedea dreptul de a solicita cetățenia după numai 8 ani în condițiile în care frecvența pentru cel puțin 6 ani cursurile unei instituții de învățământ germane.

Educația este principalul factor catalizator care reușește să integreze din punct de vedere social o anumită categorie de persoane, care se diferențiază de populația majoritară nu doar din punct de vedere etnic și religios, ci și ca mentalitate.

Germania în ciuda rigurozității care o definește ca stat întâmpină serioase probleme în integrarea socială a celei mai importante minorități etnice, cea turcă. Ca urmare a unei strategii pe termen lung absorția acestora se anunță a devenii lungă și greoaie. Aproximativ 30% din totalul tinerilor de origine turcă nu finalizează studiile preuniversitare, iar ceea ce este și mai grav doar 14% finalizează liceul. Una dintre cauzele majore ale acestor eșecuri școlare este necunoașterea limbii oficiale a statului, după unele statistici aproximativ 80% dintre copii întâmpină dificultăți lingvistice¹⁵.

Deputatul de origine turcă Cem Ozdemir propune o soluție alternativă, învățământ în limba maternă. Însă care vor fi costurile? în condițiile în care necunoașterea limbii oficiale este deja o mare problemă. O educație exclusiv în limba maternă nu poate contribui decât la o adâncire a prăpastiei și așa existente în societate.

Lipsa unor politici privind integrarea femeilor musulmane în câmpul muncii, care să contrabalanseze stereotipurile privind locul și rolul femeii în societate determină perpetuarea unor obiceiuri primitive care poziționează femeia în postura de casnică. Nici în privința tinerilor nu se întreprin mai multe astfel încât în lipsa unei educații adecvate și în condițiile acutizării crizei economice care afectează economiile europene, rata șomajului în rândul tinerilor de origine turcă este în creștere. Această postură de „outsider” crează sentimente contradictorii privin locul lor în societatea germană. Aceste lucruri facilitează dezvoltarea a două curente unul infracțional și altul în care tinerii cad victime extremismelor religioși.

Multe voci acuză actuala stare de fapt datorită percepțelor care au stat la baza venirii turcilor în Germania și care au generat lipsa de interes în cea ce privește integrarea lor în societate. Inițial primele generații erau montate psihic că venirea lor aici este doar una temporară și că soarta lor nu va fi în nici un fel influențată de însușirea modului de viață al acestei țări. Majoritatea celor veniți au rezumat contactul cu societatea în care locuiau doar la activitatea de la serviciu. Schimbarea de optică în politica germană și acceptarea ideii stabilirii definitive a acestei comunități aici nu a atras și măsurile care se impuneau a fi luate pentru a diminua diferențele în special cele de ordin cultural.

Guvernul german a adoptat o serie de măsuri menite a reduce numărul populației de origine turcă din țară. Pe fondul derulării crizei economice din anii '70 și disponibilizării unui număr însemnat de imigranți ei au uzat de o serie de stimulente de ordin financiar menite a îi încuraja să părăsească țara. Aceste măsuri au avut efectul scontat însă doar pentru o perioadă foarte scurtă de timp. Peste 400.000 de cetățeni de origine turcă au ales să se repatrieze însă cei care au rămas în continuare au profitat de legea reântregirii familiale pentru a își aduce toate rudele. În acest fel în intervalul 1974- 1988 populația de origine turcă a Germaniei aproape că s-a dublat. La ultimul recensământ al populației din anul 2008 au fost înregistrați ca și rezidenți 1.688.370 cetățeni turci și aproape 840.000 de cetățeni germani de naționalitate turcă. Reunind ambele

categorii vom constata că pe teritoriul Germaniei locuiau 2.528.370 de etnici turci, reprezentând 3,4% din totalul populației. După unele surse numărul turcilor prezenți aici se apropie de cifra de 4 milioane¹⁶.

Un exemplu de coexistență pașnică a unei comunități musulmane cu populația autohtonă, poate fi identificat în România. Timp de aproape 150 de ani nu s-au înregistrat nici un fel de incidente de natură religioasă care să contravină principiilor de conviețuire pașnică, a două populații cu o cultură și o religie diferite. Coexistența pașnică s-a datorat în bună măsură și modului în care a reacționat societatea românească cu privire la acceptarea noilor cetățeni. Statul român a ratificat prin constituție libertatea religioasă și a făcut tot ce era posibil pentru a moderniza modul de viață al acestor comunități fără a aplica măsuri de constrângere sau de asimilare etnică. Prin extinderea libertăților cetățenești asupra întregii populații indiferent de apartenența etnică sau religioasă au fost extinse și obligațiile ce decurg din statutul de cetățean român. Modelul românesc poate fi cu ușurință promovat în întreaga Europă ca o soluție la problemele acute de care se ciocnește societatea în acest moment.

Note

¹ Don Melvin, Europe works to assimilate Muslims, Atlanta Journal Constitution, 12/ 2004

² Bat Ye'or, Eurabia: The euro- arab axis, Comunicat de presă Universitatea Dickinson 2005, <http://www.dhimmitude.org>

³ Lily Gupta, " Multicultural senceivity is no excuse for moral blindness", The Guardian, <http://commentisfree.guardian.co.uk>

⁴ Francis Fukuyama, Wall Street Journal, November 2, 2005

⁵ S-a luat în considerare și populația musulmană din Rusia și celelalte republici ex-sovietice

⁶ Timothy M. Savage, Europe and Islam: Crescent waxing, cultures clashing, The Center of Strategic and International Studies and The Massachusetts Institute of technology, The Washington Quarterly, 2004

⁷ Jonathan Laurence, Integrated Islam: political and religious challenges in contemporary France, Brookings Institute Press, Washington, [http:// resources.metapress.com](http://resources.metapress.com)

⁸ Robert Spencer, Burning Paris, Front Page Magazine, 11.04. 2005

⁹ Amara Bamba, French anti- hijab law. For years on, <http://www.islamonline.com>

¹⁰ Discursul președintelui Sarkozy din 22.06.2009 din cadrul Congresului de la Versailles

¹¹ John R. Bowen, Islam in/of France: Dilemmas of Translocality, Washington University from Saint Louis, 2002

¹² Yasmin Alibhai- Brown, Rasismul și adevărul despre asiaticii ugandezi, The Independent, 05.08.2002, <http://www.independent.co.uk>

¹³ Taher Abul, "Revealed : UK` s first official sharia courts" Times Online, 14.09.2008, <http://www.timesonline.co.uk>

¹⁴ George Galloway, "Sinister parallelsof hatred", Morning Star, 14.03.2010, <http://www.morningstaronline.co.uk>

¹⁵ Dr. Reiner Klingholtz, director al Institutului pentru Populație și Dezvoltare din Berlin, Interviu acordat publicației " Der Spiegel"

¹⁶ S-au luat în calcul și o estimare a cetățenilor care se consideră pe deplin integrați în societate, fără a avea legături cu comunitatea

ABSTRACT

The stories about Islam and The Oriental world from The Arabian Nights are not the same as we know. The magnificent world that shows us the greatness of Islam cultures stopped being an important point of interest for the occidental peoples. The clash of civilization between these two cultures was too strong. In the beginning the European way of living was an important attraction for the Oriental people, who wanted a radical change of their archaic life. Unfortunately after only one generation they changed their minds again and tried to turn back. At that time their minds were looking for something that they didn't know if it would be better or wrong for their future.

Andi Mihail Băncilă is a university assistant in International Relation at The Military Technical Academy from Bucharest. He graduated The Land Forces Academy and The National School of Political and Administrative Studies and also holds a Master's degree in International Relations at The University of Bucharest. His main point of interest is the world's demographical changes.

PUNCTE DE VEDERE

Două tipuri de ignorare. Scrisoare către editor (drept la replică)

În numărul 1-2/2010 al "Monitorului strategic" a apărut un articol semnat de Peter Vlad Szasz intitulat "Starea cercetării în domeniul securității naționale și a transformării societale și militare în România: 1989-2009". Trebuie să mărturisesc că atât titlul cât și prezentarea autorului mi-au stârnit un real interes; sunt puține tentative de trecere în revistă a dezvoltării domeniului relațiilor internaționale (RI) și a subdomeniului studiilor de securitate (SS), dar sunt extrem de necesare. Mai mult, o urmare după trei ani a excelențului studiu dedicat aceleiași teme de Șerban Cioculescu în volumul editat de Ruxandra Ivan "Direcții de cercetare în relațiile internaționale din România" pare foarte necesară, întrucât nu puține lucruri s-au întâmplat în acest scurt interval. Prezentarea autorului mi-a trezit alte speranțe; deși de obicei trecerile în revistă ale dezvoltărilor disciplinare sunt în culturile mari apanajul cercetătorilor cu o bogată experiență, faptul că dezvoltarea domeniului RI în România datorează atât de mult experților sub 40 de ani pare să legitimeze voci foarte tinere în a întreprinde asemenea demersuri evaluative.

Din păcate parcurgerea studiului a fost dezamăgitoare. Trecând peste micile nelămuriri legate de introducerea unei părți teoretice în debutul articolului, trecând peste preferința autorului de a considera studiile de securitate un domeniu în sine, și nu o ramură a relațiilor internaționale, care la rândul lor sunt doar o parte a științelor politice, alte probleme mai serioase se cuvin menționate. Autorul emite o serie de judecăți și verdicte legate de dezvoltarea SS și a RI în România fără o discuție serioasă și fără o amintire a unor contribuții extrem de importante în do-

meniu. Deși întreprinde o analiză bună a unor centre și institute de cercetare din domeniu, Peter Szasz ignoră o lungă serie de contribuții la domeniu, concluziile sale fiind viciate sau pripite. Autorul vorbește de o dezvoltare sporită a studiilor de securitate pe latura militară, dar deplânge puținele eforturi teoretizante în domeniu venind dinspre RI. Totuși, i se pot aminti autorului mai multe asemenea contribuții: lucrarea din 2005 a lui Ionel Nicu Sava "Studii de securitate"; volumul 2 din 2002 al "Romanian Journal of Society and Politics", integral dedicat securității naționale și internaționale; revista online "Studii de securitate" editată de Mireille Rădoi între 2004 și 2006; colecția "Studii de securitate" a editurii Tritonic, cuprinzând volume foarte relevante cum e de pildă cel semnat de Claudiu Crăciun. Deși cunoaște și folosește în extenso studiul din 2007 al lui Șerban Cioculescu și volumul de autor al acestuia din 2009 dedicat securității României postcomuniste, Peter Szasz nu amintește părțile dedicate securității internaționale din volumul "Teoria relațiilor internaționale" publicat de Cioculescu la Editura Militară. La fel, autorul nu discuta mai multe capitole dedicate studiului securității internaționale semnate de Radu Sebastian Ungureanu, Daniel Biro, Stanislav Secrieru, Simona Soare în "Manualul de relații internaționale" publicat de Polirom în 2006. Excelentul capitol al Ruxandrei Ivan dedicat politici de securitate a României comuniste din volumul "Transformarea socialistă" din 2009 lipsește cu desăvârșire. Și acestor exemple li se pot adăuga multe altele.

Încă mai dezamăgitoare este evaluarea făcută dezvoltării domeniului RI. Autorul menționează traducerea lui Waltz, dar nu cunoaște nici pro-

gramul de traduceri din anii '90 din Republica Moldova care a cuprins titluri din Hedley Bull, Barry Buzan și Martin Wight (deși îl folosește pe Buzan), nici pe cel de la Polirom din ultimii ani, unde au apărut volume mari ale domeniului seminate de Hans Morgenthau, Barry Buzan, Joseph Nye, Robert Keohane, Graham Allison și chiar un volum dedicat studiilor de securitate în sine, aparținând lui Edward Kolodziej. S-au tradus și s-au editat manuale foarte cunoscute – cum sunt cel ale lui Goldstein și Pevehouse și cel al lui Linklater la Polirom și la Institutul European. Pe lângă aceasta, destui autori români, mai bătrâni și mai tineri, au semnat volume demne de luat în seamă. Nu se pot ignora contribuțiile unor Vasile Pușcaș, Mircea Malița, Iulia Motoc din generația mai veche sau cele ale lui Stanislav Secieru, Sergiu Mișcoiu sau Luciana Ghica din generația mai tânără.

Există două tipuri de ignorare într-un articol academic. Întâi, ignorarea acelor contribuții care nu au valoare; nevalidate de comunitatea științifică prin necitarea și nerecenzarea lor, se poate trece peste ele. Sunt destule titluri de acest gen în literatura științifică de RI din România, compilații și munți de maculatură. Nu e nici o problemă să uităm de ele, e poate chiar un gest necesar. Dar atunci când se ignoră acea literatură față de care comunitatea de specialitate se folosește masiv în propriile studii, avem de-a face nu cu o superioritate evaluativă, ci – din păcate – cu al doilea tip de ignorare, cel venit din ignoranță. Autorul este încă foarte tânăr, iar rezultatele mixte ale acestui demers pot fi remediate printr-un popas ceva mai îndelungat prin bibliotecă, îndemn pe care trebuie să-l urmărim cu toții, pătrunși de modestia propriei noastre cunoașteri.

Andrei Miroiu

INTERNATIONAL AND REGIONAL SECURITY / 3

Mihail E. Ionescu – Where is the international system nowadays? / 5

Ioana Cristina Mihail – Diplomatic power in the US National Security Strategy 2010 / 20

Simona Țuțuianu - The right to intervene and the preemption-prevention dichotomy / 34

Dana Dumitru – US National Security Strategy 2006-2010. From unilateralism to cooperation / 39

Ioana Bianca Berna - China in the new security architecture of the Indian Ocean / 45

Silviu Petre, Cristina Repede – The portrait of Dorian Grey. Mass-media and the relevance of social violence / 58

THE ENERGY IN INTERNATIONAL RELATIONS / 69

Edward Roth – The limits of Gazpromization / 71

Livia Geambazu – Energy security – present and perspectives / 81

COMBATING TERRORISM / 89

Izabela Moldovan, Ștefania Mucă – The critical infrastructures and the cyber-terrorism / 91

Andreea Mihai – Combating the new terrorism. From the technologic war to „Human Intelligence” / 104

Andi Mihail Băncilă – The place of Islam in the Western World / 120

OPINIONS / 129

Andrei Miroiu – Two kinds of ignorance (right of reply) / 131